

СПИСИ ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА XIX–XXI
(2021–2023)

Рецензии
Срето Танасић
Вељко Брборић

СПИСИ ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА ХІХ–ХХІ
(2021–2023)

ПРИРЕДИО
Владан Јовановић

Београд
2023

Штампање књиге финансијски је подржало Министарство културе и информисања Републике Србије.

Ова књига се не сме без дозволе аутора, ни у целини ни у деловима, умножавати, прештампавати нити преносити ни у једном облику нити икаквим средством. Она се без одобрења издавача не сме ни на који други начин нити икаквим другим средствима дистрибуирати нити пак умножавати. Сва права на објављивање ове књиге задржава аутор и издавач према одредбама Закона о ауторским и сродним правима.

САДРЖАЈ

Уводна ријеч	7
Документи.....	11
Реферати (изложени на Свечаној академији поводом обележавања 25 година Одбора за стандардизацију српског језика, 12. 12. 2022).....	27
Дописи	85
Српски језик у средствима јавног информисања	123
Одлуке и саопштења Одбора за стандардизацију српског језика	255
Прилози.....	355
Положај српскога језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења (Закључци са истоименог научног скупа одржаног у Матици српској 3. јула 2021. године)	357
Српска Православна Црква својој духовној деци о Васкрсу 2023. године	376

УВОДНА РИЈЕЧ

Ево нове књиге „Списи Одбора за стандардизацију српског језика”. Претходна је изашла 2021, а она испред ње има на корицама годину 2018. Дакле, скратили смо рок излагања књига. Има материјала да бисмо могли да објављујемо сваке године књигу, као што је то било на почетку. Надамо се да ћемо имати и снаге за то. Одбор је и покренуо ову публикацију вођен жељом да она прати његов рад свјестан да ће сваки објављени податак и изворни докуменат у будућности добијати на значају. Интересовање за Списе говори о оправданости њиховог објављивања. Вјерујем да ће они с временом добијати на значају као аутентично свједочанство о српском језику у једном преломном времену. Између ове и претходне књиге Списа Одбор за стандардизацију српског језика обиљежио је значајан јубилеј – 25. година од оснивања. Тим поводом, 12. 12. 2022. године – датум када је 1997. године одржана оснивачка скупштина Одбора – одржана је свечана и радна скупштина Одбора. Одлучили смо да она буде прије свега радног карактера. Послије свечаног дијела скупштине, прочитано је пет реферата из дјелокруга рада Одбора, у којем су аутори изнијели нека своја гледишта на питања из домена језичке политике и језичког планирања, сарадње итд. Те реферате доносимо у овој књизи Списа. Цијенећи укупан допринос Одбора за стандардизацију српског језика у протеклих 25 година у области стандардизације српског језика и његовања српске језичке културе и ћириличног писма, као и залагање за враћање статуса српском језику у друштву, какав имају и други национални језици, Матица српска му је 18. децембра 2023. године уручила *Повељу за нејовање српске језичке културе за 2022. годину*. Ову повељу Одбору схватамо као признање свим оним линг-

вистима и другим културним радницима око Одбора који су улагали своја знања и труд у остварење циљева и задатака с којим је Одбор и основан, али и као снажан подстицај најширој српској културној јавности да његује српски језик и ћирилицу и подиже свијест о значају српског језика и ћирилице на цјелокупном српском националном и језичком простору као једном од темељних знакова српског националног и културног идентитета, па и суверенитета.

Списи Одбора за стандардизацију српског језика имају већ устаљену структуру, тако да ни ова књига у том погледу није другачија – ако се изузме поглавље са рефератима са јубиларне скупштине Одбора. У оквиру појединих рубрика могу се наћи неке незнатније новине, које је сама природа сабраних материјала условила. Овдје бих само скренуо пажњу наших читалаца да доносимо и простране закључке из зборника радова *Положај српског језика у савременом друштву (изазови, проблеми, решења)*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Одбор за стандардизацију српског језика, 2021, са округлог стола који је одржан убрзо по усвајању погубног и противуставног Закона о родној равноправности. У тим закључцима је не само из језичке перспективе показано у чему је све неприхватљив тај несрећни закон. Ни распоред рубрика и грађе нити њихов обим не говоре о нашем вредновању; све што уђе у књигу биће драгоцјено свједочанство о Одбору и времену кроз које се он пробијао са идејом да се српском језику и његовом писму врати достојанство. У неком будућем времену многима ће бити тешко повјеровати с каквим смо се унутрашњим и спољним отпорима морали борити за нешто што је у уређеним друштвима нормално: да статус српског језика са својим писмом ћирилицом добије мјесто какав треба да има као национални језик. Није нам познато да је такав отпор пружан кад је посриједи неки други европски језик. И, ето у вријеме кад се говори о нужности правног уређења нашег друштва пружају се такви отпори законском уређењу језичке проблематике, док се озакоњује разарање српског језика и на њему засноване српске културе. Свједочанства уз поменуте закључке наћи ће се и у овој књизи Списа.

Одбор за стандардизацију српског језика ће наставити да ради на остварењу задатака с којим је и основан. Послије многих година залагања Одбора и великих отпора, у септембру 2021. године донесен је Закон о употреби српског језика у јавном животу и заштити и

очувању ћириличног писма. Иако не можемо бити у потпуности задовољни њиме, то ипак значи велики напредак. У 2023. години основан је и почео с радом Савет за српски језик при Влади Републике Србије. Он је основан управо у складу са поменутиим законом о језику и писму из 2021. године и у њему натполовичну већину представљају чланови које је предложио Одбор. Све ово може бити од помоћи у нашем залагању за статус српског језика и ћирилице.

Срећо З. Танасић,
председник Одбора

ДОКУМЕНТИ

Полазећи од потребе за обједињавањем стручњака за српски језик и институција које се научно баве српским језиком на целокупном његовом говорном простору, као и од потребе за језичким планирањем које би водило адекватној језичкој политици и пракси, нарочито нужној у новим државним приликама и новонастајућим међународним околностима, а на предлог председника трију академија и Матице српске, Српска академија наука и уметности (САНУ), Црногорска академија наука и уметности (ЦАНУ) и Академија наука и уметности Републике Српске (АНУРС), Матица српска, Институт за српски језик у Београду, филолошки факултети у Београду, Новом Саду, Никшићу, Нишу, Српском Сарајеву и Бањој Луци, као и Универзитет у Крагујевцу и Српска књижевна задруга у Београду — закључили су

СПОРАЗУМ О ОСНИВАЊУ ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Члан 1.

Циљеви Споразума о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика (у даљем тексту: Одбор) јесу:

— обједињавање људи од науке и струке као и њихових институција на целокупном говорном простору српског језика како би програми истраживања стандарднојезичке и комуникацијске проблематике били што плодотворнији;

— систематско нормирање српског језика, с екавским и ијекавским изговором, свеобухватно и у појединостима, и израда одговарајућих докумената и приручника, као и доношење аката који би обезбеђивали проходност меродавних иновација у нормативистици и језичкој пракси;

— доприношење међународној сарадњи домаћих институција и стручних појединаца са странима и уклапању српског језика и србистике у међународне пројекте и стандарде, термилошке, комуникацијске и информатичке, а, када је неопходно, и оглашавање у међународним форумима, агенцијама и институцијама;

— унапређивање сарадње с државним органима како би србистика, и материјално, и кадровски, и програмски, могла јачати и оспособљавати се за адекватно реаговање на нове изазове, процесе и програме који се, и зависно од технолошких (р)еволуција и независно од њих, намећу или се могу наметати на домаћој и међународној сцени.

Члан 2.

Имајући у виду кадровске могућности и разлоге практичности, оснивачи Одбора именовали су по два члана из САНУ, Матице српске и Института за српски језик у Београду, као и са Филолошког факултета у Београду и Филозофског факултета у Новом Саду, односно по једног члана Одбора из ЦАНУ и АНУРС, као и са Филозофског факултета у Никшићу, Филозофског факултета у Нишу, Филолошког факултета у Приштини, Филозофског факултета у Бањој Луци, Универзитета у Крагујевцу и Српске књижевне задруге у Београду.

У случају оснивања нових универзитетских центара, односно катедара и института за србистику, на њихов захтев број чланова Одбора може се повећати.

Члана Одбора може разрешити само институција која га је именovala. Члан Одбора може поднети оставку на чланство у Одбору и образложити је усмено или писмено. Одбор може предложити оснивачу да замени свог члана, односно своје чланове Одбора.

Члан 3.

Одбор је заједничко радно тело оснивача. Одбор нема статус правног лица.

Одбор се састаје по потреби а најмање једном годишње. Одбор ради у пленуму и у комисијама, у чијем саставу могу бити и стручњаци који нису чланови Одбора.

Стручно-административне послове за Одбор обавља Институт за српски језик у Београду.

Одбор се састаје у Београду, а по потреби може се састајати и другде.

Одбор обавештава јавност о своме раду.

Одбор има свој Пословник.

Члан 4.

О свом раду и његовим резултатима Одбор обавештава надлежне државне органе (министарства СРЈ, Републике Србије, Републике Црне Горе

и Републике Српске). Представници тих органа, или једнога од њих који одреди надлежна влада, могу присуствовати седницама Одбора и учествовати у његовом раду, јер језичка стандардизација није само лингвистички него је и најшири друштвени, социокултурни и цивилизацијски процес.

Члан 5.

Путовање на седнице Одбора и боравак чланова изван пребивалишта финансирају оснивачи, покривајући дневнице и подвозно-боравишне трошкове чланова које су они именовали. Трошкове стручно-административних послова сноси Институт за српски језик.

Члан 6.

Овај споразум ступа на снагу чим га потпишу овлашћени представници САНУ, ЦАНУ и АНУРС, као и половине осталих оснивача.

У Београду, 12. децембра 1997. године

За Српску академију наука и уметности

A. Jovanović

За Црногорску академију наука и уметности

Đorđe Jovanović

За Академију наука и уметности Републике

Српске
Đorđe Jovanović

За Матвну српску

Đorđe Jovanović, 31. 12. 1924. god.

За Институт за српски језик у Београду

Đorđe Jovanović

За Филолошки факултет у Београду

Đorđe Jovanović

За Филозофски факултет у Новом Саду

Đorđe Jovanović

За Филозофски факултет у Нишџибу

Đorđe Jovanović

За Филолошки факултет у Крагујевцу

Đorđe Jovanović

За Филозофски факултет у Киту

Đorđe Jovanović

За Филозофски факултет у Српском Сарајеву

Đorđe Jovanović

За Филозофски факултет у Бањој Луци

Đorđe Jovanović

За Универзитет у Крагујевцу

Đorđe Jovanović

За Српску књижевну задругу у Београду

Đorđe Jovanović

Đorđe Jovanović

ПРОГРАМ РАДА ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

1. Одбор ће, преко своје Комисије за односе с јавношћу и решавање неодложних питања и Института за српски језик у Београду, који обавља стручно-административне послове Одбора, пратити и подстицати рад комисија и успостављање чвршћих програмских и радних веза с оснивачима, јер је огромна већина чланова запослена у оснивачким установама.

2. Одбор ће пратити и подстицати рад на хитном остваривању библиографских пројеката, укључујући и онај свеобухватни (компјутерски) ако се покаже да је он спреман за извођење и да се могу прибавити новчана средства.

3. Одбор ће пратити и подстицати рад на већ прихваћеним капиталним пројектима (две синтаксе, творба речи, фонологија, једнотомни речник, обратни речник, двојезични речници, заокруживање правописног комплекса). Одбор ће настојати да се нађе радно језгро и за непокривене капиталне пројекте (морфологија, акценатски речник и др.).

4. Инсистирајући на самосталности и иницијативности комисија и њихових чланова, Одбор очекује да се сваки члан бар једном годишње огласи у двама часописима који се баве (и) нормативистиком (*Наш језик* и *Језик данас*), што никако не значи да не би требало да се они, и с нормативним прилозима, оглашавају и другде, на домаћим и међународним скуповима, у другим часописима, у настави, у јавним гласилима и другде.

5. Од својих чланова који раде у настави Одбор очекује да мотивишу студенте за проучавање нормативних питања и њихово укључивање у нормативистички рад. Сматрајући својим програмским задатком *малишње* и *молбе*, Одбор *моли* своје чланове и осниваче да држе у глави идеју о подизању стандардношког и језикословног подмлатка уопште, јер без тога неће моћи ни у догледно време ни у даљој будућности одговарати на стандардношко изазове. У те изазове спада и продор најмоћнијег светског језика (*lingua franca*), енглеског, у све поре планетарног па и нашег живота на говорном простору српског језика. Тај нас изазов обавезује и на што боље познавање тог језика али и на заштиту српског језика. Продор енглеског нарочито погађа термилошки појмовник и упућује нас на активирање творбених моћи српског језика. Оне су биле занемариване због робовања првобитном

фолклорном разумевању творбе речи и изградње стандардног језика на народној основи уз искључив ослонац на изворне говоре села уместо на осамостаљени идиом образованих слојева града; и биле су запуштене због одуширања хрватском књишном претеривању с неологизацијом, понекад карикатуралном и нагрдном. Шта год мислили о хрватском и бошњачком стандардном идиому, који су у многим погледу неједнаки ентитети, ми их не можемо оспорити, а још мање „укинути“, али можемо пратити њихов развој.

6. Одбор очекује од својих чланова и чланова комисија да допринесу неопходном терминолошком разграничењу (језички стандард / стандардни језик : језик књижевности / књижевни језик : супстандардни језички израз [и] : дијалекти) и оном разумевању стандардолшког посла које је назначено у првој одлуци Одбора (завршно поглавље, одмах после потпоглавља 3.6), што никако не подразумева „хајку“ на било шта, „прогон“ или „укидање“ било чега, па ни *укидање* традиционалног значења термина *књижевни језик*. Најкраће речено — Одбор се неће бавити никаквим укидањем, већ само сређивањем и уређивањем српског стандардног језика са оба његова изговора (екавица и ијекавица) и оба његова писма (ћирилица и латиница).

7. Одбор такође очекује од својих чланова и чланова комисија да у својим установама и изван њих допринесе атмосфери сарадње, разумевања, толеранције и саборности, без обзира на атмосферу на друштвеном макроплану и у друштвеним микројединицама. Одбор не може битно утицати на развој друштвених прилика, често обележених острашћеношћу и несаборношћу наших људи, али понешто може и мора утицати, и то у правцу који призива слогу, а не потпурује сукобе. Стварање боље атмосфере само је по себи програмски задатак првог реда.

8. Одбор *умољава* све председнике комисија да прате и подстичу рад на остваривању прихваћених програма и да о томе извештавају Комисију за односе с јавношћу и решавање неодложних питања, а преко ње, или непосредно, све чланове Одбора и његове осниваче.

9. Одбор *задужује* Комисију за односе с јавношћу да на основу увида у досадашња нормативна решења која се тичу ситница језикословних и властитих процена њихове важности, разуме се у сарадњи с другим комисијама, приступи изради *картићике језичких појединосци* која би се доставила члановима Одбора и његових комисија како би се подстакло раширивање (и даље) нерешених питања. Наиме, одлуке Одбора — односно његови *сјавови*, *мишљења*, *препоруче*, *саопштења*, *резовања* и *исправке* — могли би више него досадашњи мање обавезни појединачни нормативистички захвати утицати на побољшање јавне речи у свим регистрима и подрегистрима (стиловима и подстиловима) стандардног језика. Споменути упитник не мора бити коначан и свеобухватан, јер се може мењати и дограђивати кад год се уочи потреба за тим.

10. Одбор ће настојати да преко надлежних државних органа у Савезној Републици Југославији (СРЈ),* односно у Републици Србији (РСБ) и Републици Црној Гори (РЦГ), као и у Републици Српској (РСр), те преко спонзора, прибавља неопходна новчана средства за рад Одбора и што боље и плодотворније обзнањивање његових резултата. Одбор ће такође настојати да изван његовог видног поља не остану ни језички проблеми делова нашег народа у старој и новој дијаспори.

11. Одбор ће, исто тако, настојати да се сваки верификовани рад који произађе из делатности Одбора, његових комисија и појединаца, на одговарајући начин награди. Одбор ће сарађивати с издавачима капиталних дела на пољу језичке стандардизације (монографских публикација о којима је било речи у тачки 3. овог програма) и језичке културе уопште, како би се, уз прибављање материјалних средстава и одговарајућих мишљења Одбора, испословала што приступачнија цена сваке монографије и њена што боља проходност у јавном животу.

12. Пошто је на неким седницама комисија било примедба на ретко састајање Одбора, настојаће се да, у раздобљу које је пред нама, пленумске седнице буду чешће. Било је и примедба да неке књиге нису стизале до оних којима су биле намењене. Одбор ће усредсредити своју пажњу и на то да књиге обавезно стижу у руке чланства, укључујући и спремност да сви стручњаци везани за рад Одбора уредно примају *Наш језик* и *Језик данас*.

* У међувремену, Србија и Црна Гора постале су самосталне државе.

На основу члана 3. Споразума о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика (у даљем тексту: Одбор), Одбор на својој првој, конститутивној седници доноси

ПОСЛОВНИК

Члан 1.

Одбор ради у пленумским седницама и у комисијама које образује за поједина подручја нормативне проблематике. На својој првој седници Одбор формира Комисију за односе с јавношћу и решавање неодложних питања, која могу искрсавати између седница Одбора.

Члан 2.

Одбор бира председника, који води седнице и усмерава рад Одбора. Седнице заказује председник на предлог једног од оснивача ила по сопственој иницијативи. Одбор бира и потпредседника, који помаже председнику у његовом раду и замењује га у случају одсутности. Одбор бира и секретара, који обавља или организује обављање стручно-административних послова. Секретар може, али не мора, бити члан Одбора. Председник, потпредседник и секретар Одбора бирају се на четири године и могу бити поново бирани.*

Члан 3.

Одбор доноси одлуке које се упућују оснивачима и јавности у виду ставова или закључака, односно мишљења или препорука.

Одлуке се доносе споразумевањем чланова Одбора. У изузетним случајевима, ако се укаже прека потреба, чланови Одбора, на предлог председника, могу се изјашњавати и гласањем.

Одлуке се доносе ако седници присуствује најмање половина чланова Одбора.

Члан 4.

На седници Одбора води се записник, који се доставља члановима Одбора. Кад је реч о питањима од посебног значаја, записник се доставља и оснивачима.

* Одбор је на седници одржаној 12. 12. 2017. године донео одлуку да може изабрати за свог почасног председника члана који је дао посебан допринос раду Одбора.

Члан 5.

Резултате рада Одбора објављује Матица српска или Институт за српски језик у својим гласилима или у засебним публикацијама, а кад је то у интересу језичке стандардизације, Матици се могу, као кооперанти или суорганизатори, односно као суиздавачи, придружити и други оснивачи, односно друга правна лица.

Члан 6.

За потпору своје раду Одбор ће се обраћати оснивачима, државним и другим органима, као и донаторима и другим добротворима.

У Београду,
12. децембар 1997. године

ПРЕДСЕДНИК ОДБОРА
Павле Ивић

ЧЛАНОВИ ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА*

Српска академија наука и уметности, Београд

Академик Павле Ивић

Академик Милка Ивић

Проф. др Слободан Реметић

Црногорска академија наука и уметности, Подгорица

Др Драго Ђупић

Академија наука и уметности Републике Српске, Бања Лука

Проф. др Новица Петковић, дописни члан АНУРС

Матица српска, Нови Сад

Академик Иван Клајн

Проф. др Јован Јерковић

Институт за српски језик САНУ, Београд

Др Егон Фекете

Проф. др Мирослав Николић

* Наведени су чланови Одбора из 1997. године.

Филолошки факултет, Београд

Проф. др Даринка Гортан Премк

Проф. др Милорад Дешић

Филозофски факултет, Нови Сад

Проф. др Драгољуб Петровић

Проф. др Мато Пижурица

Српска књижевна задруга, Београд

Мр Бранислав Брборић

Филолошки факултет, Приштина

Проф. др Маринко Божовић

Филолошки факултет, Ниш

Проф. др Слободан Марјановић

Универзитет у Крајеву

Проф. др Живојин Станојчић

Филозофски факултет, Никшић

Проф. др Бранислав Остојић, дописни члан ЦАНУ

Филозофски факултет, Источно Сарајево

Проф. др Милош Ковачевић

Филозофски факултет, Бања Лука

Проф. др Милан Драгичевић

ЧЛАНОВИ ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (2023)

Српска академија наука и уметности, Београд

Академик Милосав Тешић

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица

Академик ЦАНУ Бранислав Остојић

Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука

Академик АНУРС Слободан Реметић

Институт за српски језик САНУ

Проф. др Мирослав Николић

Др Владан Јовановић, научни саветник

Филолошки факултет, Београд

Проф. др Милорад Дешић

Проф. др Виктор Савић

Матица српска, Нови Сад

Проф. др Александар Милановић

Проф. др Исидора Бјелаковић

Филозофски факултет, Нови Сад

Проф. др Драгољуб Петровић

Проф. др Мато Пижурица

Филозофски факултет, Ниш

Проф. др Слободан Марјановић

Филозофски факултет, Приштина / Косовска Мишковица

Проф. др Станислав Станковић

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Проф. др Сања Ђуровић

Филолошки факултет, Никшић

Проф. др Јелица Стојановић

Филолошки факултет, Бања Лука

Проф. др Драгомир Козомара

Филозофски факултет, Источно Сарајево

Проф. др Милош Ковачевић

Српска књижевна задруга, Београд

Проф. др Вељко Брборић

РЕФЕРАТИ

(изложени на Свечаној академији
поводом обележавања 25 година
Одбора за стандардизацију српског
језика, 12. 12. 2022)

Срето З. Танасић

ЧЕТВРТ ВИЈЕКА ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Навршило се четврт вијека од оснивања Одбора за стандардизацију српског језика. Љубазношћу домаћина САНУ, која нам је ставила на располагање своју Свечану салу, овај јубилеј обиљежавамо управо на дан када је прије 25 година основан Одбор – 12. децембра те 1997. године. То је било у деценији распада бивше државе Југославије, краха идеје о заједничком животу југословенских народа, па и раскида српско-хрватског књижевнојезичког заједништва, језика који је у вријеме настанка те државе био заједнички књижевни језик Срба и Хрвата, а у време њеног растурања био језик још два новонастала народа – Црногораца и Муслимана.

Одбор је настао потписивањем споразума о оснивању, како у оснивачком документу пише: „Полазећи од потребе за обједињавањем стручњака за српски језик и институција које се научно баве српским језиком на целокупном његовом говорном простору, као и од потребе за језичким планирањем које би водило адекватној језичкој политици и пракси, нарочито нужној у новим државним приликама и новонастајућим међународним околностима, а на предлог предсједника трију академија [САНУ, ЦАНУ АНУРС] и Матице српске”.

Циљеви Одбора су утврђени приликом његовог оснивања и гласе:

- обједињавање људи од науке и струке као и њихових институција на целокупном говорном простору српског језика како би програми истраживања стандарднојезичке и комуникацијске проблематике били што плодотворнији;

- систематско нормирање српског језика, с екавским и ијекавским изговором, свеобухватно и у појединостима, и израда одговарајућих докумената и приручника, као и доношење аката који би обезбеђивали проходност меродавних иновација у нормативистици и језичкој пракси;
- доприношење међународној сарадњи домаћих институција и стручних појединаца са странама и уклапање српског језика и србистике у међународне пројекте и стандарде, терминологије, комуникацијске и информатичке, а, кад је неопходно, и оглашавање у међународним форумима, агенцијама и институцијама;
- унапређивање сарадње са државним органима како би србистика, и материјално, и кадровски, и програмски, могла јачати и оспособљавати се за адекватно реаговање на нове изазове, процесе и програме који се, и зависно од технолошких (р) еволуција и независно од њих, намећу или се могу наметати на домаћој и међународној сцени (Споразум о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика, 12. децембар 1997).

Оснивачи Одбора су три поменуте академије, Матица српска те факултети на којима се студира српски језик у републикама Србији, Црној Гори и Републици Српској, Институт за српски језик САНУ и Српска књижевна задруга, ред је да их све наведемо и имена челника који су потписали оснивачки акт:

- ✓ САНУ – Александар Деспих, председник,
- ✓ ЦАНУ – Драгутин П. Вукотић, председник,
- ✓ АНУРС – Петар Мандић, председник,
- ✓ Матица српска – Божидар Ковачек, потпредседник,
- ✓ Институт за српски језик САНУ – Слободан Реметић, директор,
- ✓ Филолошки факултет у Београду – Слободан Грубачић, декан,
- ✓ Филозофски факултет у Новом Саду – Томислав Бекић, декан,
- ✓ Филозофски факултет у Никшићу, Бранислав Остојић, продекан,
- ✓ Филолошки факултет у Приштини – Маринко Божовић, декан,
- ✓ Филозофски факултет у Нишу – Веселин Илић, декан,
- ✓ Филозофски факултет у Српском Сарајеву – Гојко Бабић, декан,

- ✓ Филозофски факултет у Бањој Луци – Милан Драгичевић, продекан,
- ✓ Универзитет у Крагујевцу – Слободан Танасијевић, проректор,
- ✓ Српска књижевна задруга – Новица Петковић, председник,
- ✓ Универзитет у Српском Сарајеву – Војислав Максимовић, ректор (на свој захтјев).

Чланови Одбора те 1997. године били су:

- ✓ Академик Павле Ивић – САНУ, и проф. др Слободан Реметић – САНУ,
- ✓ др Драго Ђупић – ЦАНУ,
- ✓ проф. др Новица Петковић – АНУРС,
- ✓ проф. др Иван Клајн – Матица српска,
- ✓ проф. др Јован Јерковић – Матица српска,
- ✓ др Мирослав Николић – Институт за српски језик САНУ,
- ✓ др Егон Фекете – Институт за српски језик САНУ,
- ✓ проф. др Даринка Гортан-Премк – Филолошки факултет Београд,
- ✓ проф. др Милорад Дешић – Филолошки факултет Београд,
- ✓ проф. др Драгољуб Петровић – Филозофски факултет Нови Сад,
- ✓ проф. др Мато Пижурица – Филозофски факултет Нови Сад,
- ✓ мр Бранислав Брборић – Српска књижевна задруга Београд,
- ✓ проф. др Маринко Божовић – Филолошки факултет Приштина,
- ✓ проф. др Слободан Марјановић – Филозофски факултет Ниш,
- ✓ проф. др Живојин Станојчић – Универзитет у Крагујевцу (још није имао самосталне факултете),
- ✓ дописни члан ЦАНУ Бранислав Остојић – Филозофски факултет Никшић,
- ✓ проф. др Милош Ковачевић – Филозофски факултет – Српско Сарајево,
- ✓ проф. др Милан Драгичевић – Филозофски факултет Бања Лука.

Први предсједник Одбора био је академик Павле Ивић, послије његове смрти (19. септембра 1999) предсједник је била академик Милка Ивић, ослобођена на свој захтјев, па је од 2001. до децембра

2017. био академик Иван Клајн, када је послје неколико молби за ослобађање од дужности због слабијег здравља то и учињено, и од тада је предсједник проф. др Срето Танасић.

Недуго послје оснивања Одбор је донио и програм рада (1998), у коме стоји да ће радити на оним пословима ради којих је и основан.

Кад се говори о остваривању циљева Одбора које је он изнио приликом образовања и програма рада, треба имати у виду чињеницу да су они и дугорочни и комплексни и различити у погледу њиховог остваривања. Једни су задаци које може струка у доброј мјери самостално остваривати, наравно – успјешније ако има финансијску подршку државе. То су, значи, задаци више ускостручне природе, дјела, па и капитална, која представљају или прилог изради инструментата стандардног језика или саме такве инструменте (граматике, рјечници, правопис) или акти којим се рјешавају одређена конкретна питања језичке норме. Други су такве природе да се не могу остваривати без активног учешћа државе. Није случајно и у циљевима наведено да ће Одбор у своме раду успостављати сарадњу с државним органима. Касније се то искристалисало у општеприхваћено правило које важи за успјешну језичку политику у држави: језичка политика се осмишљава и спроводи у хармоничној сарадњи струке и државе; струка осмишљава и предлаже држави језичку политику, а држава је усваја и спроводи у сарадњи са струком. То често понављамо кад говоримо како се у једној уређеној држави води језичка политика, а која представља један од централних елемената укупне државне и националне политике.

Видјели смо да је Одбор већ приликом утврђивања циљева истакао проучавање српског језика на цјелокупном српском говорном простору на дијахроном и синхронном плану. Недуго послје оснивања Одбор је донио и Програм рада (1998), у коме стоји да ће радити на оним пословима ради којих је и основан и нагласио да ће подстицати истраживање на оним крупним пројектима које би водило и учвршћивању статуса српског језика и осавременењавању стандарднојезичке норме. Имамо ту лијепих резултата, као што је пет књига у едицији „Прилози граматичи српскога језика” планираних већ након оснивања Одбора: наводе се у усвојеном Програм рада (1998) – то су двије књиге из творбе ријечи: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику 1: слањање и префиксација*, Београд: Завод за уџбени-

ке и наставна средства, 2002, Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику 2: суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003. двије из синтаксе: Пипер, П., Антонић, И., Ружић, В., Танасић, С., Поповић, Људ., Тошовић, Б., *Синџакса савременога српског језика: прости реченица*. У редакцији академика Милке Ивић, Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Матица српска – Београдска књига, 2005; Пипер, П., Алановић, М., Павловић, С., Антонић, И., Војводић, Д., Поповић, Људ., Танасић, С., Марић, Б. *Синџакса сложене реченице у савременом српском језику*. У редакцији академика Предрага Пипера, Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Матица српска – 2018; и једна из фонетике и фонологије српског језика: Драгољуб Петровић и Снежана Гудурић, *Фонологија српског језика*, Институт за српски језик САНУ – Матица српска – Београдска књига, 2010. На граматичком плану фали још морфологија. Ту је, затим, једнотомни „Речник српског језика” (објављена и његова ијекавска верзија), па више издања „Правописа српског језика”, „Нормативна граматика српског језика” у неколико издања. Све је то дио програма који је израдио Одбор. Истакнут је и задатак подстицања израде терминологија и библиографија. И на том плану започет је рад: израђене су двије библиографије – из морфологије и синтаксе до краја 20. вијека. Требало би наставити тај рад; морфолошка комисија то је већ ставила у свој краткорочни план, а и синтаксичка је већ нешто (у)радила, што би се могло искористити и израдити цјеловиту библиографију од времена с којим се завршава она објављена до најновијег времена. Такође, Комисија за историју има овај задатак у своје плану. Кад је ријеч о терминологијама, добили смо неколико дјела из те области, али далеко смо од завршених послова. Добро је и то што је стасало неколико стручњака за терминологије, што нисмо имали.

Да подсетим да је за широку културну јавност на овом плану најзанимљивија нормативна књига правопис. Рађено је неколико издања, понављаних, мало допуњаваних и сл. Проф. Брборић ће с правом рећи: одавно се чека школско издање Правописа Матице српске. Да не би код сваког издања било неких промјена, Одбор и Матица су заједно одлучили да се правописна проблематика систематски претресе и створе основе за израду издања које се дугорочније не би морало мијењати. У ту сврху Одбор је са Матицом, Андрићевим ин-

ститутот у Вишеграду и Филолошким факултетом у Београду организовао два научна скупа, на којим је поднесено укупно 39 реферата, од којих се огромна већина бавила појединим правописним темама. Реферати су објављени, што треба да послужи Матици да дође до новог издања Правописа, надајмо се у не много далекој будућности.

Кад су посриједи питања која се тичу функционисања стандарднојезичке норме у пракси, она долазе Одбору такорећи свакодневно. Најчешћа су питања из домена правописне норме, али и из других стандарднојезичких области. Понекад су питања таква да се на њих може наћи одговор у граматикама, рјечнику, правопису и постојећим језичким савјетницима. Ипак Одбор је ријетко остављао недоумичаре без одговора, макар их је упућивао на литературу гдје лако могу наћи одговор. За питања која нису јасна за ширу културну јавност или која нису у приручницима довољно прецизно објашњена, а има и оних која нису раније ни ријешена, припремају се одговори тако што се упућују Одборовој комисији из чијег је домена, некада посебно именованим стручњацима који припреме одговор који разматра Комисија бр. 7 и прослеђује ономе ко се обратио. Било је и питања на која је у нормативистичким инструментима могуће наћи одговор, али страна се обраћа с молбом јер јој је потребан став Одбора, рецимо у судском спору. Одбору су се обраћали питаоци од обичних грађана до професора универзитета, државних институција и министарстава. Морам признати да немамо сачувана сва питања и одговоре, што је велика штета и пропуст који је Одбор учинио због кадровских проблема. Гледаћемо да почнемо водити такву евиденцију. У овај облик дјелатности Одбора убрајам одговоре из домена ситница језикословних до разрјешавања неријешених стандардолошких питања посебним одлукама. Овдје о томе даље не бих данас говорио. У сваком случају, наша јавност, културна, али све више и држава, схватили су улогу Одбора за стандардизацију српског језика и све чешће му се обраћају и, такође све више, са оправданим питањима. Ми нисмо имали прије једно овакво тијело, којему је свакако мјесто у друштву кад је посриједи брига о статусу српског језика и његовог функционисању. Данас Одбор има толико посла да већ размишљамо да у сарадњи са државом отворимо бар једно мјесто за стално запосленог сарадника, јер послови одавно превазилазе овакав начин рада чланова Одбора, његових комисија и сарадника.

Велики је проблем, то је горуће питање – да не бирам озбиљније ријечи – заштита српског писаног наслијеђа. Ради се о писаном свјетовном и сакралном стваралаштву, какво немају многи историјски народи Европе. Ту су и такви споменици који иду у бисере европске и свјетске писане баштине, о чему у последње вријеме често говоримо. Данас је првенствено заслугом Одбора за стандардизацију српског језика, па и других научних и културних радника, и једног броја средстава информисања широј културној јавности позната „Кулинова повеља” и насртаји на њу. Да се подсјетимо, то је, истина, први сачувани **писани** споменик на српском народном језику и ћирилици из давне 1189, а није једини, па исто тако предмет фалсификовања и присвајања „Дубровачки молитвеник” – први **штампани** споменик на српском народном језику и ћирилици, за Србе католике у Дубровнику из 1512. На другој страни, угрожена је српска сакрална баштина на српскословенском језику која је стварана хиљаду година од светих српских архијереја и владара. Покушаји присвајања су данас чести, а посеже се за „Мирослављевим јеванђељем”, једним од највреднијих писаних споменика у свјетској ризници културне баштине, до свих других јеванђеља. Не само да се то поткрада, него се данас отворено краде и присваја. У томе се иде толико да чак нâс нападају кад се интересујемо за своје писано наслијеђе, било да је у питању свјетовно или црквено. То раде они који немају своје писано наслијеђе па хоће крађама да кривотворе свој идентитет, да српску културну историју припишу себи, а ми као да нисмо ни постојали. Струка то истиче, али је то толико крупан проблем, колико је и значајно питање за наш национални и културни идентитет, за наш опстанак на мапи историјских народа, да се не може обавити без озбиљног схватања српских држава. Да подсјетим само да су о томе говорили проф. др Виктор Савић, и проф. др Биљана Самарџић на научном скупу „Српски језик и српско писмо данас” 2017. у АНУРС, који су организовали Одбор и двије академије – АНУРС и САНУ, и у закључцима са тог скупа наведена је потреба обраде и објављивања српске писане баштине¹. А још на научном скупу сличног формата и на истом мјесту 2011. године говорили су академици Јасмина Грковић Мејџор и Бранко Летић. Немамо право и не смијемо то никоме да предамо, да изгубимо, то

¹ *Српски језик и Српско писмо данас*, АНУРС, Бања Лука, 2019: 261.

су наши преци стварали и вијековима чували и животима плаћали, као најзначајније свједочанство да смо постојали и то постојали као цивилизован народ, да смо много унијели у европску културну ризницу. Струка зна шта и како треба чинити; имамо стручњаке који знају, хоће и могу.

Овдје нећу детаљније говорити, а слична обавеза стоји и кад су посриједи српски народни говори. Иако је ту доста рађено и урађено, још није почела израда српског дијалектолошког атласа, чиме ће се тај задатак сматрати завршеним, на томе нивоу.

Да само подсјетим, захваљујући у великој мјери српској језичкој струци опет око Одбора, у држави је пробуђена свијест о огромном значају српске језичке баштине, тако да је у законима о језику Републике Србије и Републике Српске као посебан вид бриге о српском језику и писму изричито наведена обавеза њихове заштите од кривотворења и крађе.

Усвајање закона и промјене односа ресорних министарстава у последње вријеме дају основа за наду да ће се промијенити свијест у држави према овим крупним питањима. А како су пролазили односно како данас пролазе значајни национални пројекти на конкурс ресорног министарства, нека покаже недавни примјер. Наиме, обавјештава нас Рајна Драгићевић. Група истраживача катедре за српски језик Филолошког факултета У Београду пријавила се на конкурс Фонда за науку с пројектом израде електронског корпуса савременог српског језика ... „Била би то велика, претражива база лексике савременог српског језика... Чак је приложена географска карта Европе из које се види да такве базе имају скоро све земље у окружењу осим Србије... Испоставило се да пројектну документацију нико није ни погледао, **а о пројекту се нико није ни замислио** (СТ). Одбијен је јер није прошао тзв. административну проверу, тј. једном члану пројекта истекао је уговор о раду због ванредног стања и кризе на Факултету (иако је приложена потврда о томе, коју је потписала Правна служба и декан Факултета”².

Наравно, све је у складу са законима и процедурама, а колико је у складу са српским националним и државним интересима, не треба лупати главу. У исто вријеме није прошао још један србистички

² Идентитетске промене: српски језик и књижевност у доба транзиције, СКЗ, Београд, 2022: 6–62.

пројекат од националног значаја, осмишљен у Новом Саду, и опет све по прописима. А није да нису пролазили језички пројекти.

То ће питање морати бити постављено кад се почне примјењивати закон и спроводити српска језичка политика: морамо доћи до тога да држава у сарадњи са струком утврђује и одобрава приоритете. Поставиће се питање може ли држава у данашње вријеме своју обавезу у сфери националних, идентитетских дисциплина пренијети било коме.

Језичка политика, рекли смо, не може се докраја ни дефинисати, а поготово спроводити без учешћа државе. Ипак, чекајући да држава постане свјесна значаја уређења језичке ситуације, Одбор је радио и у тој области све што је његов дио задатака, радио као да и држава ради свој дио задатака. Тако је одржао четири научна скупа посвећена овим питањима. Два смо одржали у АНУРС у Бањој Луци са АНУРС и САНУ: први под насловом „Језик и писмо у Републици Српској” (2011), други под насловом „Српски језик и писмо данас” (2017). Два таква скупа смо одрадили у САНУ са САНУ, АНУРС, Институтом за српски језик: први под насловом „Српски језик и актуелна питања језичке политике” 2013, други под насловом „Српски језик и актуелна питања језичког планирања” 2015. Реферати са свих скупова су објављени. Ту је размотрен низ проблема везаних за статус и функционисање српског језика с предлозима за уређење српске језичке ситуације. За рад академика Предрага Пипера „О стратегији језичке политике у Републици Србији” (Зборник Института за српски језик САНУ II, 2014) речено је већ да би могао представљати одличну основу за писање стратегије српске језичке политике.

Сарадња с државом од почетка до усвајања закона о језику мијењала је се. И прије пет година написао сам да се на основу објављених докумената види да је у почетку постојала готово идеална сарадња између Одбора и државе, о чему се може увјерити из преписке између Одбора и државних органа – Савезне Републике Југославије, Републике Србије, Републике Црне Горе и Републике Српске. Послије разградње Савезне Републике Југославије и промјена до којих је дошло у Србији, опала је таква сарадња. Истина, никада није потпуно прекинута, али су писма чешће ишла из Одбора према органима државе Србије него обратно. Од њих су чешће долазили упити као како се пише ово или оно, како писати називе преименованих

далеких земаља и сл. Нарочито је имала крупну последицу у почетку овога времена „самостална” одлука државе приликом одлучивања у мањинским језицима. Да је консултовала Одбор и уважила принцип разликовања лингвистичких и симболичких језика, та одлука би била другачија и мање штетна. А тиме се проблем није ријешио већ се стално увећава. То се одражава и на стање наше писане баштине, као да је тиме легализована и крађа и преименовање српске писане баштине: они који имају мало или немају ништа сматрају да је легално да све српско преузму. Ако се ништа не промијени, ако држава уз помоћ струке не предузме озбиљне кораке у заштити српског културног наслијеђа, Србија би могла добити претприступну обавезу да асистира у фалсификовању и преотимању наше баштине. Ипак, ја сваки дан очекујем да ћемо добити поглавље у коме ћемо одговорити како мислимо заштитити своје културно наслијеђе, па и писану баштину, такође – ћирилицу. То питање врло гласно поставља српска културна јавност; држава се више не може правити да га не чује.

Кад су посриједи крупнија питања у вези са српским језиком, Одбор је често имао статус странке која има право да свој допис достави одговарајућим владиним органима, па ће се рјешавати. Да то илуструјем једним примјером. Поводом одлуке МУП Србије да у пасошима српско држављанство преименује у држављанство Републике Србије Одбор му се обратио са захтјевом да се остави придјев *српски* и да његово значење није онакво како га је протумачио подносилац захтјева за измјену назива држављанства (Списи 2021: 74–75). Из Кабинета министра Министарства унутрашњих послова стигао је одговор да је Министарство код доношења одлуке „пре свега имало у виду обавезу усклађивања с терминологијом Устава Републике Србије, Закона о држављанству Републике Србије и Закона о путним исправама” (Списи 2021: 44). Овоме заиста ниједан правник нема шта замјерити, (ни Адвокатска канцеларија Радић!). И може се само поставити питање зашто смо ми уопште нешто тражили? И испали смо наивни кад смо упутили додатно писмо 25. 07. 2018 (Списи 2021: 45).

Други примјер. Када је у Новом Саду дошло до несугласица око тога да ли неко ко је у Црној Гори завршио студије монтенегринистике може уписати докторске студије из србистике без било каквог полагања разлика јер није имао положен ниједан испит из србистике, ствар је разријешио министар Шарчевић дописом у коме је објаснио

да Република Србија има успостављене дипломатске односе са Републиком Црном Гором, у чијем уставу пише да је службени језик црногорски и да ту не треба постављати било какве препреке. Заиста мудро рјешење из фотеле која би морала да буде испод трона Светог Саве.

Посебно Одбор за стандардизацију српског језика није имао слуша у држави у вези са доношењем закона о тзв. родној равноправности. Много прије доношења тог погубног закона Одбор се обраћао јавности и објашњавао како се ради о идеолошком покрету, који и нема за циљ поправљања статуса особа женског пола, доказујући и показујући да српски језик у том погледу није нити може бити дискриминаторан, да он има своје творачке механизме који регулишу именовање свега па и у овоме погледу. Указивали смо да се овим законом жели наметнути језички инжењеринг какав не познају ни највећи диктаторски режими, којим се жели разорити српски језик – његова структура, да се управо уводи дискриминација, уводи вербални деликт, ограничавају слободе научне мисли, уништава српски културни образац. Иза нас је стала широка културна јавност, овоме закону се јавно и оштро супротставила Српска православна црква. Непосредно по доношењу тог закона Одбор за стандардизацију српског језика и Матица српска су 3. јула 2021. године одржали округли сто на коме су учествовали поред лингвиста и стручњаци за књижевност и књижевници, представници правних наука и адвокати, теолози и црквени великодостојници, класични филолози. Јединствено мишљење је да је овај закон погубан, да је супротан уставу, многим законима, да укида људске слободе, да пријети разарању српског језика и српске културе на њему створене, да није у складу ни са европским препорукама, те „да овај закон треба укинути и донети нов – усмерен ка истинском циљу заштите равноправности, независно од било које идеологије, а уз сагласност читавог друштва, језичке струке и других позваних струка, целокупне културне јавности, Српске православне цркве и представника осталих традиционалних верских заједница.” (Зборник са скупа „Положај српскога језика у савременом друштву”, Матица српска и Одбор за стандардизацију српског језика, Нови Сад – Београд, 2021, 280). У међувремену је против тог закона поднесено неколико тужби Уставном суду, али – ништа. Свјedoци смо колико се уз помоћ државе и парламентарне државе ради на провођењу тога закона, иако он треба да се

примјењује тек од јануара 2024, док се у истој тој држави ништа не чини на примјени закона о језику и писму.

Далеко смо од задовољавајућег стања кад се ради о нашим сталним захтјевима да се повећа број часова српског језика и књижевности у школама, у складу са праксом у другим европским државама. А ми не тражимо ништа друго, већ да српски језик у образовању има статус какав имају други национални језици у европским државама. Интересантно, тај наш дефицит никако не запажа Европа нити било које њене организације! Снажно нас подржавају и друге организације, посебно недавно формирана Интеркатедарска србистичка конференција. Резултат усаглашеног дјеловања струке и протеста културне јавности јесте повлачење програма према којим је било предвиђено да се скоро сасвим из лектире избаце сви српски писци. Има неког помака, или је то само варка, и кад су посриједи уџбеници, али далеко смо од задовољавајућег стања и ту. Нема ништа од обећања са врха државе да ће се уџбеници из националних предмета вратити у државну издавачку кућу. Све су то послови пред Одбором и српским друштвом. Има неког помака у разумијевању државе, о чему свједоче неке последње активности на плану образовања. Међутим, не треба имати илузија да се у нашој држави преломило у корист националних интереса.

Сличан проблем је са увођењем изучавања српског језика на факултетима, на чему Одбор инсистира већ одавно. О томе руководство академске заједнице није озбиљно размишљало ни расправљало, поготово није пожељело да од Одбора затражи образложење захтјева. А наш званични захтјев упућен 2019. ласно је одбило; о томе је предсједник КОНУС-а обавијестила на једној конференцији за новинаре немајући времена да и Одбору напише одговор. Не мисле, међутим, сви у академској заједници да то не треба; имали смо јавну подршку с неких факултета и у вријеме кад је њено руководство одбило наш предлог. Али важно је овом приликом рећи да је Студентски парламент Београдског универзитета писмено подржао наш предлог. Они су свјесни значај изучавања српског језика. Када су сазнали за нашу иницијативу обратили су се и без наше молбе проф. Иванки Поповић, предсједнику КОНУС-а и пружили подршку нашој иницијативи са образложењем: „Мишљења смо да би увођење овог предмета допринело већој функционалној писмености будућих ака-

демаца, али и унапредило очување и неговање српског језика који представља стуб наше културе” (допис Студентског парламента Београдског универзитета предсједнику КОНУС-а проф. др Иванки Поповић од 21. 06. 2019). Кратко, јасно и увјерљиво. Од овога захтјева Одбор није и не може одустати; вријеме говори да је он дубоко оправдан.

Познато је у јавности колику тешку и дугу борбу Одбор води за враћање статуса српској ћирилици какав мора имати као данас једино српско национално писмо. Овим како је регулисано у закону не можемо у потпуности бити задовољни, али морамо инсистирати да се бар тако утврђено рјешење досљедно испоштује. И желим да нагласим да ово није инсистирање одбора из последње деценије; ово је став Одбора од његовог оснивања, о чему постоје документи. А да то није само захтјев Одбора, свједочи и огромна подршка српске културне јавности нашим захтјевима која се могла видјети уочи доношења закона о језику, наравно уз снажан отпор оних који су стално имали супротан став.

Нећу се овдје задржавати на „помоћи” из иностранства коју је држава стално добијала у рјешавању проблема око статуса српског језика и писма, рекао бих доскора и прихватала (Венецијанска конференција). То потврђује констатацију изрицану више пута да држава која нема утврђену своју националну језичку политику спроводи нечију туђу. Наша ситуација у времену у коме постоји и дјелује Одбор за стандардизацију у том погледу изузетно је неповољна. Ни прије распада велике Југославије није постојала уобличена српска језичка политика ни на нивоу Југославије ни у Републици Србији. Тако смо у нови вијек ушли са промијењеним друштвено-политичким приликама и српским језиком раздијељеним у више самосталних држава, а без наслијеђене српске језичке политике и без свијести у државном апарату о значају српског језика као националног и културног идентитетског знака и о важности језичке политике у укупној државној политици, посебно без знања о начину како се утврђује и спроводи језичка политика. То су свакако битни разлози што нисмо више урадили у остваривању оних задатака које Одбор мора остваривати у тијесној сарадњи са државом. Умјесто да се одзивамо на позиве државе да заједнички осмишљавамо дјеловање у овој области и рјешавамо проблеме, често смо били у ситуацији да се об-

раћамо с молбама да разумије о каквим се проблемима ради и да уважи мишљење струке, поменуо сам већ да одзива није увијек било, посебно не и уважавања мишљења струке. Није нам много помагало ни указивање на праксу у другим европским државама и народима. Овдје бих само навео чињеницу да ми тридесет година од распада државе Југославије нисмо могли донијети закон о језику и писму, којим би се створиле основе и оквири за уређење језичке ситуације.

Ипак, Одбор је радио и има видљивих резултата. У јавности је промијењен поглед на српски језик; она снажно подржава наше залагање за статус српског језика и ћирилице какав као битне знакове српског идентитета, битне елементе српске културе, важним знаковима српског идентитета, чуварима српског културног идентитета, па и суверенитета. Иако смо још далеко од задовољавајућих прилика, има значајних промјена у српским државама. Важан догађај збио се је 4. марта 2019. године када је у **Сремским Карловцима потписана Повеља о српском културном простору између министарстава културе Републике Србије и Републике Српске, што чини основу и оквир за спровођење јединствене културне политике у српском народу, па и у погледу језика**. Послије много, да кажем вишедеценијског ометања, 15. септембра 2021. године су у Србији и Српској усвојени готово истоветни закони о српском језику и ћирилице. Законима је предвиђено формирање савјета за српски језик при владама, у чијем формирању је утврђена значајна улога Одбора за стандардизацију српског језика. Доношењем ових закона, уз ангажовање самог државног врха двију република, јасно је речено да су српски језик и ћирилица важни за српски народ, за његов идентитет па и суверенитет³. Можемо се надати да ће се ти закони и примјењивати и да ће у држави бити више осјећања одговорности за уређење језичке ситуације.

Један од могућих начина да завршим ово излагање јесте и констатација новинара Политике на дан одржавања сједнице: „Готово да нема важног језичког питања када је посреди српски а да се Одбор њиме није бавио у ових четврт века”. Слажем се с том оцјеном. Ово *ioш*ово на почетку посудићу и рећи: Готово да ниједно битно питање у вези са српским језиком које је решавано заобилазећи Одбор или

³ У међувремену, почетком 2023. године у складу с тим законима именовани су савјети за српски језик двију влада; у Србији је средином године он и конституисан.

не уважавајући мишљење Одбора није ријешено на задовољавајући начин, понекад је ријешено тако да нам се понавља и умножава у више већих проблема.

Кратко на крају. Одбор је за ових двадесет пет година износио своје стручно мишљење и предлоге о свим најкрупнијим питањима која се тичу статуса српског језика на целокупном говорном и националном простору. Можемо бити поносни што смо увијек препознали тренутке важне за судбину српског језика и стајали државама и српској култури на располагању. Посебно можемо бити поносни што смо у свим иступањима о најзначајнијим питањима, као што је питање статуса српског језика и ћирилице, па односа према заштити српске писане баштине, полазили искључиво од научних чињеница и што Одбор о свим битним питањима српског језика има континуитет у ставовима.

Милош Ковачевић

СРПСКИ ЈЕЗИК НАКОН СРПСКОХРВАТскоГ ПЕРИОДА

Распад СФРЈ означио је и крај имена *српскохрватској*, односно *хрватскосрпској језика*. Тешко је рећи и његов распад, исправније је свакако рећи његово преименовање. Како се која од република српскохрватског говорног подручја осамостаљивала, постајала међународно признатом, тако је и језик преименовала: најприје (1990) Хрватска – у *хрватски стандардни језик*, па Муслимани у БиХ на конгресу муслиманских интелектуалаца (1993) – у *босански књижевни језик*, тако да је Србији и Црној Гори, које су тада чиниле заједничку државу Савезну Републику Југославију – једноставно негативним идентитетом враћен српски назив језика. Тако је српски послије готово полувјековног боравка под српскохрватским именом поново постао српски. И тај назив бијаше заједнички за Србију и Црну Гору док се и Црна Гора не осамостали и прогласи свој „црногорски језик”.

Није нам овдје циљ да говоримо о лингвистичкој некритеријалности прављења од једног језика именом четири различита „језика”. Није зато што је о томе толико тога писано и написано и код нас и иностранству, из различитих позиција, примјеном различитих критеријума, са различитим закључцима – од којих су најбитнија два, први: да су у питању четири различита стандардна језика, и други: да су у питању само варијанте, по свим критеријумима лингвистичког идентитета, једнога нормативно полицентричног језика. Ниједан од критеријума идентитета језика (комуникативни, генетски и струк-

турни) не даје основ за диференцијацију тих језика као посебних. Иако је, посебно на хрватској страни, изњедрено чак осам политичких критеријума за одбрану језичке самосвојности тих назовијезика, а то су: 1. *критеријум самопројене ѿговорника дајшоја језика, односно вредновања језика од сйране њѿових ѿговорника*, 2. *критеријум йрава свакоја народа да свој језик назове власийийим именов*, 3. *критеријум имена језика*, 4. *критеријум доѿовора нелинйивисийичких, односно йолийичких ауѿорийиетја*, 5. *критеријум усйавној одређења језика*, 6. *критеријум йоисйовјеђења иденийиетја језика са иденийиетјом нације*, 7. *критеријум кулйурних разлика*, и 8. *критеријум йосйојања независне државе* – детаљна анализа научне утемељености сваког од њих показала је њихову ирелевантност за одређење идентитета једнога језика. И на крају су се готово сви несрпски лингвисти сложили са никад у србистици недовођеним у питање ставом да је у питању један језик са више варијаната. То је уосталом потврдила и *Декларација о заједничком језику*, усвојена у Сарајеву 2017. године, чији је највећи недостатак што тврди да језичке варијанте могу постојати без постојања језика којеј су варијанте. А разлог је општепознат: писми Декларације није се хтјело признати да су то варијанте српскога језика, него је српски језик изједначен са својим варијантским „преименицама”.

А према готово унисоном ставу србистике, на основу свих научних лингвистичких критеријумима идентитета стандардног језика – (1) генетичког, (2) структурног и (3) комуникативног – та именов четири различита језика јесу исти заједнички лингвистички језик. То су, строго лингвистички гледано, само различите варијанте једнога истога лингвистичког Вукова и вуковског српскога језика, са статусом политичких језика. Као једини с примарним статусом лингвистичког језика, а суштински непромијењен у односу на привремену српскохрватску језичку фазу, он има пет варијаната именованих језицима као хипонимским терминима: српску, хрватску, бошњачку/босанску, црногорску и буњевачку – тако да се његове лингвистичке границе подударају с границама његових варијаната.

Варијантност варијаната почива у првом реду на различитим нормативним, прије свега, будући већински конвенционални, правописним рјешењима, док граматичких нормативних разлика готово да и нема. Што је опет показатељ да су ти назовијезици један језик,

јер само нормативно-граматичке карактеристике, а не правописне, могу бити идентитетским језичким критеријумом. Једино у српском језику, за разлику од његових варијаната, како је то и П. Ивић констатовао, „замена назива 'српскохрватски језик' називом 'српски језик' није повукла никакве измене у особинама тог језика” (П. Ивић).

Но проблеми, и то не они који се тичу лингвистике и њених критеријума, него прије свега они политички мотивисани, између српског у статусу српскохрватског и његових варијаната као да се свакодневно умножавају. У томе предњаче Хрвати. Али много не остају ни Бошњаци и Црногорци. Сјетимо се само проблема са основношколским уџбеницима српског језика, и одређења хрватског језика као варијанте Вуковог српског језика. Реаговала је и хрватска Влада и ХАЗУ, уз пријетњу да ће блокирати пут Србије у Европску унију, уколико Срби не признају „лингвистички статус” хрватског језика, какав има српски језик. И то потпуно игноришући познату чињеницу (коју је изнио и П. Ивић), да, како формулише Драгољуб Петровић, „пре стотинак година по штокавштину Хрвата није било нигде и да по томе 'њихов језик' може бити једино српски”. Сјетимо се хрватских протеста, опет представника хрватске владе и Хрватске академије, што је дубровачка књижевност уврштена у корпус и српске књижевности и српске културне баштине – иако је општепознато да је Дубровник тек 1939. постао дио Хрватске; и још значајније да је по попису становништва из 1890. у Дубровнику од 11.177 житеља 9.713 „у кући говорило *српски*”, а *ни један једини хрватски*; и да су се, како чињенички потврђује Светозар Борак, тек 1896. године „појавила прва четири Хрвата!”. Па зар се онда чудити што ХАЗУ преко свог Одбора за норму хрватског стандардног језика протестује против усвојене *Декларације о границама српског језика*, донесене на Трећој интеркатедарској србистичкој конференцији у Тршићу у јуну ове године, темељећи протест приоритетно на политичким а не на лингвистичким критеријумима. ХАЗУ, наиме, као крунски аргумент против Декларације наводи „како је Еуропска унија признала хрватски језик, као и да закони Босне и Херцеговине разликују босански, српски и хрватски као три различита језика”, као и да „називање хрватског и осталих средњојужнословенских језика 'варијантама' српског језика није у складу са садашњим законима Републике Србије и Босне и Херцеговине који хрватски језик признају као по-

себан стандардни језик, различит од осталих стандардних језика новоштокавске основице”, закључујући да «нема двојбе да је она састављена с истим циљевима и у оквиру исте великосрпске политике која је већ произвела „Начертаније” Илије Гарашанина и „Меморандум Српске академије наука и уметности”. И притом, будући да готово све своје критеријуме везују за политику, а не за лингвистику као науку, њихова квалификација Декларације враћа се као бумеранг њиховом протестном тексту: „изненађује више него скромна знанствена разина текста који су саставили њезини аутори, свјесно занемарујући, искривљујући или кривотворећи чињенице, као и спознаје лингвистичке теорије, славистике, поредбеноповијесне лингвистике и социолингвистике”. Критеријуми лингвиста ХАЗУ научно су еквивалентни критеријумима хрватских бискупа који, поводом одлуке Светог архијерејског сабора СПЦ да се за *свеште* прогласе мученици Јастребарски и сисачки, упућују СПЦ протест у коме наводе „да Јастребарско није био логор за децу већ прихватилиште”. И не само Јастребарско него и Јасеновац.

Проблем, међутим, није у Хрватима, јер будући да немају чињеничких, научно релевантних критеријума, они критеријуме морају фалсификовати, морају их у широком луку заобилазити. Проблем је у српској политици, која често, баш као у вријеме братства и јединства, у конкретним поступцима излази у сусрет Хрватима, директно радећи против српских националних и филолошких интереса.

Присјетимо се како је заштитник грађана Зоран Пашалић уз припомоћ МУП недавно закључио да србистика као наука и рјечници српског језика не тумаче исправно ријеч „српски”, јер она, по његовом и мишљењу МУП, а на шта су их упозорили представници Бошњака, не значи нити смије значити „који се односи на Србију”, тако да се у пасошима земље Србије термин „српско држављанство” мора замијенити термином „држављанство Републике Србије”. И тако и учинише. Присјетимо се да нико сем Срба самих није дошао на идеју „да треба забранити – *српско име*: Влада је”, како обавјештава Драгољуб Петровић, „усвојила предлог Закона о привредним друштвима по коме предузетници неће моћи да користе реч *Србија* као ни изведенице и облике који асоцирају на име наше земље нити међународно признату трословну ознаку Републике Србије – СРБ”. Зар се онда треба чудити да у Србији нема ниједног предузећа које у

називу има придјев СРПСКИ (заједно са укидањем тог придјева у називу српског држављанства, укинута је, јер је банкротирала, и једина фабрика с тим називом у имену, данас продата Словенцима: *Српска фабрика стакла* у Параћину). А да употреба српског имена и српских симбола може бити чак и разлог за суспензију с посла, и то у просвјети, у земљи Србији, показује примјер једног новосадског наставника хемије који је суспендован након што се сликао са ђацима, назвао их „Српчићи моји”, сугеришући им да подигну три прста, па је ту фотографију поделио на свом Инстаграм профилу. Ето, докле се дошло, у земљи Србији не смију се српска дјеца Српчићима називати, нити се пак смију подизати три прста?

Треба ли се онда чудити што још опстаје назив Речника САНУ под српскохрватским именом. А неколико пута је покушавано да се назив усклади с научним лингвистичким чињеницама, и да се након српскохрватско име рјечника замијени српским. Али што би ставови САНУ били на страни србистичке науке, кад се могу усаглашавати, кад је српски језик у питању, са ставовима преовлађујуће прохрватске политике у Србији. И САНУ се баш као и (не)одговорни српски политичари држе сербокроатистичких комунистичких критеријума, заборављајући и да постоји србистика. Тако се о промјени назива Речника расправљало на Одељењу језика и књижевности САНУ неколико пута; први пут на предлог Института за српски језик 1999. Одјељење је тада имало чак 5 србиста у свом саставу (Павла и Милку Ивић, Ирону Грицкат, Александра Младеновића и Митра Пешикана) и донијело је одлуку да се „ни назив ни грађа *Речника* не могу под спољним и ненаучним притисцима мењати у току његовог излагања”, јер би промјена назива била „под ненаучним (и политичким) притисцима”. За ту су одлуку навели, ни на каквим научним, а камоли лингвистичким критеријумима, незасновани аргумент: „Наше генерације лингвиста углавном су своју струку конципирале као *сербокроаџистичку*, делом *идући* за лингвистичком логиком, а делом и за *друшћивеном* и *државном лојалношћу*”. Истоветну одлука, без експлицираних аргумената Одељење је потврдило и 2004, 2016. и 2021. године (посљедњи пут, међутим, са само једним србистом, и то дијахроничарем, у свом саставу). Поводом посљедњег састанка о промјени имена Речника САНУ челници САНУ су се у средстви-ма информисања огласили, наводећи да је „Питање Речника САНУ

... веома сложено и не може се преламати административним одлукама. Управо је овај Извршни одбор САНУ током протекле године покренуо расправу и низ састанака о томе како тај Речник убудуће треба да се припрема и зове. Без консензуса језичких стручњака или макар јасно препознатљивог преовлађујућег става струке, та питања се не могу решавати” (Политика, 2. 12. 2022). Коментар датом саопштењу, готово није ни потребан. Јер ваљда само САНУ није познат ако не унисони онда превлађујући став србиста о овом питању, ако САНУ не мисли на превлађујући став оног једног србисте у својим редовима?

Јер како рече један социолог културе и књижевности, „одржавање бившег назива државног језика заправо је колективно понижавање нације и њених припадника. Није реч само о томе да су несрпске нације у СФРЈ одбациле име српског језика и стварали своје политичке језике, већ о томе да нација која је вековима знала за име свог језика прво прихвати у СФРЈ нови државни језик, а потом настави да га одржи и после нестанка те државе и њеног језика. Ако има удара на културно достојанство народа, ево га у речнику српскохрватског језика.” (З. Аврамовић).

А све то је могуће због тога што у српском језику и дан данас, на више од тридесет година од одласка „српскохрватског” (имена) језика у историју, историја још увијек значи и садашњост. Јер још увијек нису донесене политичке одлуке о друкчијем законском статусу српског језика у Србији од законског статуса српскохрватског језику у СФРЈ. Ту прије свега мислим на промјену *Закона о службеној употреби језика и писама*. Тај закон донесен је још давне 1991. године (Службени лист 45/91), и у дијелу који се односи на већински српски језик у њему није промијењена ни једна једина запета, за разлику од дијела који се односи на мањинске језике, који је битно дорађиван чак неколика пута. О *Закону о службеној употреби језика и писама* доста је писано. Изношен је низ аргумената за неопходност његових измјена и допуна, посебно с обзиром на чињеницу да он пуних шестнаест година није усаглашен ни са актуелним Уставом Републике Србије, донесеним 2006. године.

А шта је, кад је у питању српски језик и његово писмо ћирилица, основни „проблем” тога закона? Основни проблем је, без сумње, употреба термина *службена* и *јавна употреба језика и писма* и њихова диференцијација. У том Закону све што није службена употреба „у смислу овог закона” (а она је одређена врло уско само као употребе које се односе на органе и организације „државне службе”: од општине до републике) – јесте јавна употреба. Тако је највећи дио употребе српскога књижевног језика остао изван нормативних оквира, изван службене употребе језика, која би требало да буде еквивалентна са сфером употребе стандардног, односно књижевног језика. Јавна, законски неодређена употреба, књижевног језика, иако за њу не знају ни Устав Србије из 1990, ни Устав из 2006. године, уведена је прије тих устава за вријеме СФРЈ под директним утицајем (да не кажем притиском) Хрвата 1989. године, када су у Амандману бр. XXVI Уставне комисије Скупштине СР Србије од 7. јануара 1989. године задржане и „службена” и „јавна” употреба, с тим да је њихов однос требало да буде регулисан законом. А регулисан законом није до дана данашњег. И одатле су „службена и јавна употреба” директно, заобилазећи Устав из 1990 године, преузете у Закон о службеној употреби језика и писама 1991. године. И како тада – тако и данас. Без обзира на све покушаје србиста да се тај закон, ако не може бити наново донесен, бар доради и усагласи с Уставом из 2006. године. Но, србистичка настојања нису налазила позитиван одјек код владајућих српских политичара. А негативне посљедице политичког одбијања нужних промјена (дијела) тог закона видљиве су на сваком кораку у погледу актуелног статуса како српскога књижевног језика тако и његовог јединог идентитеског писма – ћирилице.

Истина, на Дан српског јединства 15. 9. 2021. године скупштине Србије и Републике Српске усвојиле су готово идентичан текст *Закон о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма*. А његову примјену спречавају управо одредбе важећег (оног из 1991.) *Закон о службеној употреби језика и писама* на које се овај закон позива. Јер, практична употреба овог закона везана је само за државне органе (од општинских до републичких) и за друштва и организације „са већинским учешћем јавног капитала”, што опет значи „државна”. И што је врло битно, проширена на цијели образовно-васпитни систем, само што ту остаје нејасно да ли

употребни примат имају „закони у области образовања” или Закон о службеној употреби језика и писма, будући да употреба језика и писма на било ком нивоу васпитно-образовног система не потпада под службену употребу како је прописује Закон о службеној употреби језика и писма. Прошло је више од пола године од ступања на снагу тог Закона, а ниједна за српски језик и писмо позитивна одредба, каква је нпр. она о формирању Савета за српски језик, није проведена у дјело. А ни кад ће, не знамо!

Као што не знамо шта ће бити са примјеном језичких одредби Закона о родној равноправности. *Закон о родној равнојравности* Скупштина Србије усвојила је 20. маја 2021. године, и одмах је изазвао буру негодовања, прије свега поводом наметања употребе „родно сензитивног језика”, који се у члану 6, став 17 третира као „средство којим се утиче на свест оних који се тим језиком служе [...], укључујући промене мишљења, ставова и понашања”. О том Закону доста су писали и лингвисти и нелингвисти, и његови противници и његови бранитељи. Поводом тог закона, односно језичких аспеката којим се он бави, и Одбор за стандардизацију српског језика реаговао је чак три пута, са трима својим одлукама: 2011, 2017. и 2021. године. А (не)експлицирани закључак тих свих трију одлука јесте да је *Закон о родној равнојравности* заправо *закон прошив српској језика*. И то према више научно недвосмислених критеријума: а) по наметању директивне умјесто у српском језику кроз историју увијек примјењиване либералне језичке политике, па српски језик његовом примјеном постаје „ризница” новоговора, тако да ћемо „у накарадном новоговору превазићи чак и Хрвате” (Ђорђо Сладоје); б) по забрани слободног избора језичких средстава, јер намјесто употребе облика генеричког мушког рода прописује искључиву употребу социјалних фемининатива, чиме „у име остваривања права дела популације која се сматра дискриминисаном ако се не користе фемининативи уводи неравноправност оних који тако не мисле”, односно „у име антидискриминације спроводи се дискриминација”, што значи да „нам политика одређује како морамо да говоримо и пишемо” (Јасмина Грковић Мајдор); в) по томе што је један од основних циљева Закона дезавуисање норме српског језика, што потврђују изјаве утицајних „поборница” Закона о родној равноправности које сматрају да је „дошло време за реформу језика, али и друштвене свести”, јер

„коришћење родно осетљивог језика није питање структуре језика, него моћи оних који желе да креирају свест јавног мњења” (Маја Седларевић); односно да „треба да тежимо томе да мењамо норме језика које су штетне, а на које смо навикли”, чему је сада погодан тренутак јер је „родна равноправност један од најважнијих циљева нове родно одговорне владе” (Зорана Михаиловић); г) по рушењу темеља стилистичке норме српског језика, чему показатељ није само забрана слободног избора језичких средстава, него и обавеза антистилистичног структурисања реченице, на што је пажња скренута у Саопштењу Матице српске (2021), гдје се констатује: „Уместо формулација попут: *Староседеоци Америке су Индијанци и Ескимии (Инуитии). Они припадају жутој раси. Преци Индијанаца доселили су се из Азије. ... Индијанци су се проширили и населили амерички континент све до Ојне земље на јуу;* према одредбама овог Закона текст би МОРАО да гласи: *Староседеоци/староседелнице Америке су Индијанци/Индијанке и Ескимии/Ескимке (Инуитии/Инуићанке). Они/оне припадају жутој раси. Преци/прецикиње Индијанаца/Индијанки доселили/доселиле су се из Азије. ... Индијанци/Индијанке су се проширили/прошириле и населили/населиле амерички континент све до Ојне земље на јуу.*”; д) по томе што дати Закон намеће став према коме србистика као наука и није релевантна у питањима српског језика, него су са србистима потпуно равноправни, ако не и надређени им, они који српску језичку норму „познају само на основу тога што су говорници језика” (Светлана Слијепчевић Бјеливук), или пак они што су стручњаци за неки страни језик, посебно англисти, чије упућеност у структурне законитости српског језика засигурно није већа од лингвистичких лаика-говорника српског језика; и што је најинтересанније, ти такозвани стручњаци за српски језик не само да пишу приручнике о „родно сензитивном језику”, него и захтијевају да њих и лингвистички неписмене министарке србисти „не омаловажавају”, него да прихвате као чињеницу да они равноправно са србистима, вјероватно са својим као надређеним критеријумима, треба да нормирају српски језик; њ) по томе што Закон о родној равноправности отвара простор да се иницирају „и дубље, граматичке промене у српском језику, како би се, уз мушкарце и жене, могле одговарајуће означавати и ’родно небинарне’ личности.” Такав „предлог је објављен на сајту НВО ’Да се зна’, невладине организације специјализоване за

борбу против 'родне дискриминације' [...] За српски језик се предлаже спајање мушког и женског наставка глаголске конјугације или придевске деκлинације, уз (архаичне и дијалекатске) заменице 'њ' и 'њин'. Тако би реченица која денотира небинарне особе, на родно-сензитивном језику гласила: *Ишаола је јуче до ресторана јер је биола иладана*; или: *Ишаола је да се нађе с Вањом на њином йослу, ња је видеола њ како црша.*" (Слободан Антонић).

И поред свих тих недвосмислено негативних посљедица које не само за српски језик има Закон о родној равноправности – врши се невјероватан притисак да се он примјењује чак и удбеницима. Но, послије исцрпљујућих расправа које је водио Национални просветни савет и Завод за унапређивање васпитања и образовања – једва је та иницијатива стављена ад акта, али, нажалост, не за стално, него само привремено.

То нису једини, али су најзначајнији данашњи проблеми српскога језика произашли из нехармонизације, или је боље рећи супротстављености, политичких као и оних политици лојалних институционалних са лингвистичко-србистичким виђењима његовог статуса.

Овдје је потребно проговорити и коју ријеч о чисто лингвистичким питањима, питањима неоптерећеним упливом политике, српскога језика након његовог српскохрватског периода. Добро је што су у том периоду изашла значајна кодификацијска дјела савременог српскога језика: фонетика и фонологија, творба речи, лексикологија, синтакса прости и сложене реченице. Нажалост, не и морфологија. Та дјела, са доста пропуста али и са доста добрих рјешења, треба схватити као нацрте за граматику: школску и универзитетску. И радити плански, институционално на њиховој изради, баш као што је у процедури дорада Правописа српскога језика, да би се превазишле његове мањкавости, али, исто као и код нацрта за граматику, задржала несумњива а немала вриједна рјешења.

Како да закључим овај невесели поглед на српски језик послије српскохрватског периода, односно од времена откад он врати своје име, или му га вратише они који просвојише под својим именом оно што сматраше да је њихово, а не српско. За данашњи статус српског језика код Срба можда је најбољу, у смислу најтачнију констатацију дао Драгољуб Петровић: „Иронија је да се српски језик ни у Србији не

осећа као у својој кући. То је и више од ироније, то је грех, јер у распаду Југославије нису страдали само држава и народи, већ и језик, првенствено српски. Он је, за разлику од других језика, политичким средствима намноженим после тог распада, и даље угрожен, а по највише га угрожавамо ми сами.”

Вељко Ж. Брборић

СРПСКИ ЈЕЗИК У СРПСКОМ ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ¹

У прилогу се говори о статусу српског језика у друштву, посебно у образовном систему Републике Србије. Српски језик, као наставни предмет, иако предмет од најпречег идентитетског значаја, поприлично је скрајнут и запостављен у нашем образовном систему, тако је од основне школе до универзитетске наставе. Ништа није боље ни изван образовног система. Покушаћемо подсетити на оне важне чињенице, на које смо подсећали и раније, али се осврнути и на радове познатих језичких стручњака и тиме, по нашем мишљењу, још једном скренути пажњу на овај важан образовни, национални и идентитетски проблем.

Кључне речи: српски језик, образовни систем, основна школа, средња школа, универзитетска настава, статус језика у друштву.

1. Уместо увода

Наша нелагода данас, када говоримо о овој теми, није мала. Говорили смо овом проблему последњих десетак година више пута и на више места и то објављивали; данас је ово покушај синтезе, с неким новим елементима. О образовним проблемима српског језика говорили су Предраг Пипер, Милош Ковачевић, Рајна Драгићевић, Срето Танасић, Јелица Стојановић, Александар Милановић и други наши језички стручњаци. Дакле, поновићемо оно што смо већ рекли, скренути пажњу и на оно што су други говорили и дати један нови поглед на ово важно образовно и национално питање. Иако има понављања, убеђени смо да није реч о плагијату и аутоплагијату већ је реч о врло озбиљном проблему нашег школства, тј. о стању и судбини српског

¹ Прилог је објављен у часопису *Српски језик*, XXVIII, 2023, стр. 255–269.

језика и његовог писма у нашем образовном систему. Реч је, то није спорно, о нашој образовној будућности и њеној идентитетској компоненти. **О овоме не смемо ћутати!**

Део инспирације за овакав приступ и ову синтезу пронашли смо код једног од најпознатијих српских историчара друге половине XX и почетка XXI века, Милорада Екмечића. Историчар М. Екмечић у књизи *Печати Милорада Екмечића* каже: „Сваки историчар на првом месту мора да буде плодан истраживач, по библиотекама и архивима, али и синтетичар који ће ’упластити оно што је косио’. Неко ради у мањој, неко у већој мери. Ако кривиш леђа 60 најбољих година и објављујеш студије са малим темама, онда прети опасност ’архивитиса’ болести у време када су покушаји писања синтеза обично изазивали нелагоде. (...) Онај ко пише само синтезе није уверљив да је закључке доносио из претходних трагања” (Печат 2018: 160).

Дакле, поучени речима Милорада Екмечића, али и свесни личне одговорности, као и места и улоге Одбора за стандардизацију српског језика, ово је наша синтеза. Са 60 година живота и 35 година рада, чини се да о овој теми нисмо ћутали и да смо је истраживали. Говорили смо и у овој институцији, у Академији у Бањој Луци, у Андрићграду, у Матици српској, у Српској књижевној задрузи и на Филолошком факултету, а пре три године на 61. Републичком зимском семинару пред више од 1.000 наставника и професора српског језика. Меша Селимовић је и за мање деценија од ових шест код Екмечића и код нас знао рећи да је то ружно доба.²

О овоме су говорили и други, институционално и појединачно. Ипак, ништа се није суштински променило или, да будемо мало и прецизнији, ништа нисмо променили, упркос бројним покушајима. Нисмо променили, не зато што су наши аргументи били слаби, већ зато што на тим разговорима није било просветне власти или није било разумевања за промене. Чини се да је изостала и политичка воља да се овај проблем реши. Не видимо, бар тренутно, како оне који одлучују можемо додатно уверити. Сигурни смо да није решење чекати, већ се мора наставити са причом, понављањем аргумената и тражењем ваљаног решења. Остаје, дакле, зебња и неизвесност, зна-

² Дакле, са напуњених шездесет година, инспирисани цитатом М. Екмечића покушаћемо да овом синтезом, бар за неко време, што се нас тиче, ставимо тачку на ову тему.

мо да ћутање није опција. **О овоме морамо причати, одговорне морамо подсећати!**

Садашњим стањем српског језика у српском образовном систему нико није задовољан, то не треба посебно доказивати; тако је од основне школе све до универзитетске наставе. Када кажемо *универзитетске* наставе, мислимо и на филолошке и на педагошке, али и на нефилолошке факултете, односно на статус српског језика на универзитетском нивоу у целини. Такође, свакодневно смо сведоци ове запуштености и лошег стања језичке културе, од најобичнијих разговора, преко медија, до српске скупштине и бројних јавних догађаја различите намене.

Да је српски језик као национални предмет идентитетска категорија, то није потребно посебно доказивати, тако је и код других нација и култура, али ћемо се подсетити неких чињеница и данас, на четврт века од оснивања Одбора.³

2. Подсећање на скупове о овој теми

Већ смо казали да је о овоме последњих десетак година било доста речи. Ево подсећања, да не кажемо синтезе, на скупове и радове где је било речи о овој теми.

Одбор за српски језик Српске књижевне задруге одржао је два скупа где се разговарало о овим питањима. Тако је 2014. године одржана научна конференција с темом *Идентитет српског језика и културе*, прилози су објављени у часопису *Узданица* (год. XII, бр. 1, 2015. године). После тога је 2021. године одржана нова научна конференција, с темом *Идентитетске промене: српски језик и књижевност у доба транзиције*, зборник радова са овог скупа објављен је 2022. године. Са ова два скупа, у поменутих публикацијама, објављена су 32 прилога.⁴

Андрићев институт у Вишеграду је 2017. објавио зборник радова *Српски језик и ћирилица данас*, а 2018. године одржан је научни скуп

³ Српски језик и историја, као наставни предмети имају посебан и важан статус за будућност нације. Сваки предмет има своје место у образовном систему, али су ова два предмета, у сваком развијеном друштву важни за очување националног идентитета, постоје институти који ту идеју снаже и учвршћују у научном смислу.

⁴ Чланови *Одбора за језик* Српске књижевне задруге су Милош Ковачевић, Александар Милановић, Радивоје Микић, Јелица Стојановић и Вељко Брборић.

са темом *Значај српског језика за очување српског културног идентитета*. У ова два зборника радова имамо 31 прилог.⁵

Матица српска је 2019. године организовала научни и стручни скуп *Српски културни простор: устројство, проблеми вредности*, зборник је објављен 2020. године. И 2021. године одржан је округли сто у Матици српској, тема је била *Положај српског језика у савременом друштву (изазови, проблеми, решења)*, објављен је зборник 2021. године. У два зборника Матице српске имамо више од 90 прилога.

У Академији наука и умјетности Републике Српске одржана су два научна скупа, први 2011, други 2017. Тема првог скупа је била *Језик и писмо у Републици Српској*, другог *Српски језик и српско писмо данас*, објављена су два зборника саукупно 35 реферата.⁶

У Тршићу су одржане три Интеркатедарске србистичке конференције, на којима су учествовале националне катедре Републике Србије, Републике Српске и Црне Горе, са темама важним за српски језик и његов образовни статус. Прва конференција је имала наслов *Стајус српског језика и књижевности у образовном систему*, друга *Канон српске књижевности*, трећа *Границе српског језика*. Скупове су пратиле декларације, објављени су зборници са прва два скупа, а трећи је у штампи. Интеркатедарске конференције наставиће своју активност редовним годишњим окупљањима.⁷

У Нишу је као резултат научног скупа објављен тематски зборник радова *Филологија и универзитет* и ово се не сме заборавити, због тога што је овде било речи о статусу српског језика на универзитетској настави (Ковачевић 2012).

⁵ Андрићев институт у Вишеграду има Одјељење за језик, редовно одржава научне скупове, са њих објављује одговарајуће зборнике, уредник едиције је Милош Ковачевић.

⁶ Академија наука и умјетности Републике Српске има Институт за језик, њиме руководи председник Одбора за стандардизацију српског језика Срето Танасић.

⁷ Вреди се сетити преминулог колеге Александра Јовановића, који је био председник Програмског одбора активности у Тршићу и чијим одласком смо много изгубили. Милош Ковачевић и Александар Милановић ће покушати надоместити настану празнину у Програмском одбору тршићких активности. Практично сви (ко)реферати, њих 15, Прве интеркатедарске србистичке конференције (*Стајус српског језика и књижевности у образовном систему*) бавили су се овом темом, конференција је донела две декларације које су полазна основа за бољитак – *Декларација о неопходности повећања броја часова српског језика и књижевности у основној и средњој школи* и *Декларација о стајусу српског језика на несрбистичким катедрама и ненаставничким факултетима*.

И у Српској академији наука и уметности одржан је 2018. године скуп са темом *Језици образовања*. Истина, овде је било више речи о страним језицима, али је било реферата и о статусу српског језика у образовном систему.

Друштво за српски језик и књижевност овом темом се бави стално, писани су бројни апели и скретана пажња јавности и просветној власти на стање и проблеме српског језика и нашим школама. Да је ово велика тема, знали су Александар Белић, Павле Поповић и Јован Скерлић још 1910. године, када су основали Друштво за српски језик и књижевност Србије. Друштво за српски језик и књижевност Србије деценијама на Зимском семинару организује округле столове и разговоре о овој теми. Као еснафско удружење, скреће пажњу научне и образовне јавности о статусу Српског језика као наставног предмета у основним и средњим школама.

Одбор за стандардизацију српског језика, од оснивања до данас, директно или индиректно учествује у свим овим скуповима и активностима. На неким је Одбор био суорганизатор, а на свим скуповима и разговорима чланови Одбора су били и активни учесници. Одбор се о овим питањима редовно изјашњавао, писмима и апелима, а некада и својим одлукама. Тако ће бити и убудуће.

Ако је све ово тачно, онда бисмо се могли запитати шта се још има рећи ново и шта већ није речено у ових неколико стотина прилога. Нама се чини да има доста нерешених питања, да постоји доста проблема и да је српском образовном систему потребна озбиљна и јасна поправка када је у питању статус српског језика.

Колико је питање језика важно, покушали су неки чланови Одбора за стандардизацију српског језика скренути пажњу и у неким ранијим активностима Министарства културе и информисања, пре неколико година, у важним стратешким документима. Ево и тога подсећања. Министарство културе и информисања је било урадило десетогодишњу *Стратегију културног развоја*, али она није усвојена. Посебан део *Стратегије* бавио се српским језиком и ћирилицом. У договору и сарадњи са Одбором за стандардизацију српског језика урађен је био предлог *Закона о српском језику и његовом мајичном писму*. Наш предлог није био прихваћен, али је *Закон* донет нешто касније (2021. године), без учешћа Одбора у коначном тексту, у знатно измењеном облику. Убеђени смо да је овде реч о политичкој одлу-

ци и да они који одлучују нису у довољној мери поштовали стручне и научне аргументе. Тиме су највише изгубили српски језик и његово национално писмо.⁸

Дакле, мислимо да немамо јасну стратегију за наредни десето-годишњи период, планирати се може и дуже, зашто не и неколико деценија. Ако имамо план, разуме се и његове поправке, онда стратегија има смисла, а ако немамо план, онда је ова тема обесмишљена. Стратегију мора урадити ресорно министарство, ту алтернатива не постоји, иза овога мора стати и држава. Полазна основа будуће стратегије може бити оно што је написао и заступао академик Предраг Пипер (2016: 1–17).

3. Подсећање на ставове Предрага Пипера

Академик Предраг Пипер овом темом се бавио веома озбиљно и одговорно. Своје ставове изнео је у две књиге: *Српски између великих и малих језика* (Пипер 2010) и *Српски у крују словенских језика* (Пипер 2015). На нашу молбу, 2016. године на Републичком зимском семинару, П. Пипер је одржао предавање са темом *Српски језик између великих и малих језика* пред више од хиљаду професора српског језика и књижевности. Текст предавања је објављен у часопису *Књижевност и језик* (Пипер 2016). До сада смо се више пута позивали на тај рад, мислимо да би то могао бити програмски чланак када је посреди статус српског језика, и да га вреди цитирати и на њега подсећати. Стање данашњег српског језика, по мишљењу П. Пипера, може стати у ових 16 тачака: 1. смањује се број изворних говорника српског језика; 2. порастао је број говорника српског језика изван Србије; 3. смањује се матична територија на којој се српски говори као матерњи језик; 4. у Србији надлежна министарства не воде скоро никакву језичку политику; 5. и даље је неписмен велики број грађана Србије; 6. недовољно је заступљен српски језик у образовању; 7. маргинална је заступљеност српског језика у Стратегији научног и технолошког развоја

⁸ Одбор за стандардизацију имао је одличну сарадњу са Министарством културе и информисања док је министар био господин Владан Вукосављевић. Тако је 2019. године на предлог Министарства културе, у Сремским Карловцима, потписана *Повеља о српском културном просјору*. У новим околностима сарадња је неупоредиво мања и, по нашем мишљењу, активности ресорног министарства мало се баве српским језиком и ћирилицом.

у Републици Србији; 8. запуштена је говорна култура; 9. стихијски продира велики број страних речи; 10. све је шира употреба страних речи у сфери јавне употребе; 11. велики је број дублета на свим нивоима језичке структуре; 12. све је већа идеологизованост језика и улога језичке политичке коректности; 13. потискује се ћирилица из јавне и службене употребе; 14. уништава се ћирилично споменичко књижевно наслеђе; 15. чести су покушаји ревизије историје српског језика и писма у новом политичком кључу; 16. све је чешћа злоупотреба језика (Пипер 2016: 1–17). Дакле, П. Пипер је прилично јасно и веома прецизно све мапирао у 16 тачака, а ми ћемо овде поновити и издвојити само три, најважније за нашу тему: а) у Србији надлежна министарства не воде ваљану језичку политику; б) недовољна је заступљеност предмета Српски језик у образовању; в) истраживања о српском језику у Стратегији научног и технолошког развоја у Србији нису довољно заступљена (2015–2020). Ово су три предуслова за решавање свих других питања и са њиховом реализацијом се не сме оклевати. Морамо поновити да за ово мора постојати политичка воља и одговарајућа политичка одлука, ово је обавеза ресорних министарстава и Владе Републике Србије.⁹

4. Отворени проблеми српског језика у образовању

Предмет посебне пажње у овом излагању је статус Српског језика као наставног предмета у образовању и у друштву. Ми смо те проблеме груписали у седам тачака, разуме се да проблема има и изван ових седам тачака, али то може бити тема за неко друго окупљање:

1. Наставни планови и програми;
2. Уџбеници и приручници;
3. Наставни кадар и реализација наставе;
4. Статус српског језика и образовања у друштву;
5. Однос просветне власти према српском језику;
6. Однос медија према српском језику;
7. Образовна стратегија и будућност.

⁹ У поменутом раду П. Пипер је говорио и о укупној одговорности за језик, о релевантним истраживањима, о кадровској и институционалној основи проучавања српског језика, о већем присуству српских лингвиста на међународним научним конференцијама, али и о недовољном интересовању шире јавности за језичка питања (2016: 13–15.)

4.1. Наставни планови и програми

Наставни план и програм су службени документи, доносе их просветне власти и на њима почива целокупна настава (Брборић 2004: 44–45). Дакле, број часова на недељном и годишњем нивоу и програмски садржаји темељ су сваког предмета, па тако и Српског језика. Када је посреди број часова, онда се вреди сетити онога што је о томе у Српској књижевној задрузи рекла колегиница Рајна Драгићевић. Прво је да се предмету Српски језик (и књижевност) додели натпредметни статус, а друго је да се број часова озбиљно повећа. Заостајање у броју часова у поређењу са највећим бројем држава тешко се може разумети и објаснити. Са овим бројем часова бољитак није могућ, тек када обезбедимо повећање броја часова у основној и средњој школи створићемо услове за бољу и квалитетнију наставу и добру реализацију програмских садржаја (Драгићевић 2015: 117–129). Рад колегинице Драгићевић је од његовог објављивања више пута цитиран, како због идеје о натпредметном статусу, какав има руски језик у Русији, тако и због указане потребе за повећањем броја часова, како је у највећем броју озбиљних школских система (Француска, Турска, Русија, Мађарска, Белорусија...).

Наставним програмима за основну и средњу школу, јединственим за целу државу, потребна је поправка. Неуједначеност наставних програма на универзитетској настави је необјашњива, наши универзитетски србистички центри су се потпуно удаљили једни од других, што се тешко може разумети. То је чудо над чудима, мука над мукама... Истина, имамо србистичке катедре које личе једна на другу, а имамо и оне које су удаљене до непрепознатљивости. Такво стање је неодрживо. Онај ко заврши Српски језик и књижевност (Српску књижевност и језик), може предавати Српски језик у Републици Србији, Републици Српској и Црној Гори. Остаје нејасно како су програми универзитетске наставе оволико удаљени, о чему смо детаљно говорили на Првој интеркатедарској србистичкој конференцији у Тршићу (Брборић 2021а: 125–144).¹⁰

¹⁰ Тема Прве интеркатедарске србистичке конференције је била *Станис српског језика и књижевности у образовном систему*. Рад на који се овде позивамо носио је наслов *Нека ишњања и проблеми србистичке на србистичким катедрама*.

Ево једне пројекције. Ако би из једног универзитетског центра студент прешао у неки други, рецимо на четвртој години, лако се може десити да би му било признато једва 50% положених испита (три семестра), док би другу половину испита морао поново полагати.¹¹ Овде имамо два важна елемента. Прво бисмо морали имати заједничке предмете, заједничке програме и заједничку литературу на основним (обавезним) предметима свих србистичких центара, где сличност не би смела бити спорна, уз мање разлике. Друга је ствар што би сваки србистички центар своју посебност могао показивати преко необавезних (изборних) предмета и курсева (Брборић 2021: 141–142).

4.2. Уџбеници и приручници

Свима нама је сметао уџбенички монопол Завода за уџбенике (Завода за уџбенике и наставна средства) и сви смо говорили да то није добро. Изгледа да је са политичким стигао и уџбенички плурализам и данас уџбенике у Србији издаје недопуштено велики број институција. Данас монопол на уџбенике држе они чији су оснивачи изван Србије и иза њих стоји страни капитал и страна моћ. Овде, поред уџбеника за српски језик, мислимо и на уџбенике из историје, али доћи ће на ред и други предмети који имају идентитетски карактер. Већ се у уџбеницима географије и биологије јављају идеје које озбиљно задиру у неспорне образовне вредности и постојећу образовну и културну традицију. Основни уџбеници морају проћи ригорозну контролу, али се у приручничкој литератури може оставити извесна слобода.

Најављени покушај да Завод за уџбенике буде задужен за идентитетске категорије је само мртво слово на папиру.

На универзитетској настави немамо оно што би се, математичким језиком, звао заједнички именитељ. Разлика се може разумети, али се и заједнички елементи подразумевају. Предметна неуједначеност србистичких катедара директно се одразила и на обавезну лите-

¹¹ Ово је само пројекција. Закон о универзитету спречава промену универзитета у завршној години студија. Немамо прецизан увид у то колико студената србистике мења факултете током студија, али такви случајеви били би нормални да су програми усклађенији.

ратуру која се користи како на обавезним, тако и на изборним предметима. Истина, није редак случај да се неке важне и вредне књиге истакнутих професора језика и књижевности нађу као обавезна литература и у неколико универзитетских центара. Овде у првом реду мислимо на оне књиге које (ко)ауторски потписују неки професори из Београда и Новог Сада.

Овде морамо навести један очигледан пример. Одбор за стандардизацију српског језика, као свесрпско језичко тело, давно се огласио и донео одлуку о подели јужнословенских језика. Већина аутора и уџбеника поштовала је ову одлуку и тако поступила у уџбеницима и приручницима. Ипак, под утицајем са стране и оних који нису језички стручњаци дошло је до несагласја. Завод за унапређивање образовања и васпитања указао је ауторима и издавачким кућама да не поштују мишљење и одлуке Одбора и „запретио” им да уџбенике поправе. Овај случај није усамљен.

4.3. Наставни кадар и реализација наставе

Не мислимо да је наставни кадар од основне школе до универзитета лош, али би и овде побољшање било оправдано. Ако бисмо решили проблем плана и програма, и проблем уџбеника и уџбеничке литературе, могли бисмо наставни кадар у основним и средњим школама преко семинара поправити и додатно образовати. Усавршавање је могуће и преко одговарајућих књига и часописа. Знамо да је и наставни кадар неуједначен, како по оспособљености за наставни рад, тако и по месту стицања дипломе и бројним другим елементима... Редовним и квалитетним семинарима, тј. одговарајућим стручним усавршавањем, наставни кадар би за три до пет година могао бити неупоредиво квалитетнији. Свакако је важно питање и материјална ситуација професора српског језика и књижевности, али то није тема нашег излагања.

Мислимо да постоји проблем са наставним кадром и на универзитетској настави. Имамо катедара и србистичких центара где је мали број наставника из научних области Српски језик и Српска књижевност. Имамо универзитетских србистичких центара без наставника у звању редовних професора за предмете који покривају области српског језика и српске књижевности. Ево само једног поређења. На

Филолошком факултету у Београду имамо 44 наставника који изводе наставу из ове две научне области, од којих је скоро половина у звању редовног професора.¹² Истовремено, на Државном универзитету у Новом Пазару на студијској групи Српска књижевност и језик немамо редовних професора изабраних у звање за научне области Српски језик и Српска књижевност. Тамо су запослена 4 ванредна професора, од којих је двоје са допунским радом. Знатно је боља ситуација у Новом Саду, Нишу, Крагујевцу и у Косовској Митровици, али је поприлично неуједначена и по броју наставника и сарадника, и по броју студената.¹³

Важан је статус српског језика на учитељским (педагошким) факултетима. Они образују будуће учитеље и формирање првих језичких знања је од велике важности, српски језик је и код њих најчешће запостављен. Није срећна ситуација ни на страним филологијама, где је српски језик најчешће у статусу изборног предмета, што сматрамо недопустивим. О статусу српског језика на нефилолошким факултетима нећемо посебно говорити, тамо српског језика практично и нема, али је и о томе већ доста писано (Ковачевић 2012; Ковачевић 2021; Брборић 2021).

Права оних који заврше основну и средњу школу су исте, а шта је са знањима, умењима и компетенцијама посве је друга прича. Оцењивање на свим нивоима удаљило се од своје изворности. Ученичке и студентске оцене најчешће нису у складу са њиховим знањем и вештинама.

Милош Ковачевић је више пута указивао на слабости наставе Српског језика у основним и средњим школама, а посебно о „жртвовању” наставе језика (граматике) у корист наставе књижевности, уз закључак да би решење било у средњошколском раздвајању наставе језика од наставе књижевности. Истовремено, Ковачевић закључује

¹² Мислимо на Катедру за српски језик са јужнословенским језицима и Катедру за српску књижевност са јужнословенским књижевностима, на којима тренутно имамо 21 редовног професора, 8 ванредних професора и 15 доцента. У настави њихових студијских група учествују и наставници са других катедара који предају теорију књижевности, светску књижевност и стране језике и културе.

¹³ Забрињавајуће је сазнање да се на националне катедре уписује све мање студената, мање од половине постојеће квоте, и ово ће, ако се нешто не промени у наредним годинама, бити велики проблем. Већ постоји проблем са професорима математике и страних језика у нашим основним и средњим школама.

да је настава српског језика различито заступљена на филолошким (филозофским) и учитељским факултетима, уз невероватно маргинализовање на страним филологијама и њено непостојање на другим факултетима (Ковачевић 2012; Ковачевић 2021).

Нико не спори да факултети имају своју специфичност и да се ослањају на традицију. Као да су неки факултети сматрали да је њихова обавеза да се разликују од оног приступа који има факултет са најдужом традицијом – Филолошки факултет у Београду. Услед недопустиве разлике у наставним програмима, предметима и обавезној литератури, различите су и компетенције и знања дипломираних студената.

Посебан проблем су учитељски (педагошки) факултети и они су за ову причу неизоставни. Млади су све мање свршени средњошколци заинтересовани за позив учитеља (професора разредне наставе), често на студије долазе слабији ученици, што ће се свакако одразити на стручну оспособљеност будућних учитеља. Није нам блиско постојеће стање да будући учитељи или професори српског језика буду самофинансирајући студенти.¹⁴

4.4. Статус српског језика и образовања у друштву

О образовном систему и образовним институцијама данас се ретко говори. По томе бисмо могли закључити или да је наше образовање јако добро или да образовање није важно. Мислимо да ниједна од ових претпоставки није тачна. Овде бисмо се могли сетити тзв. *Закона о родној равнојравности*. Наиме, донет је врло брзо, постојала је јака политичка и друштвена подршка и, премда се струка озбиљно опирала и наводила бројне аргументе, то није помогло. Његова примена у образовном систему, односно у уџбеницима, за сада је одложена, али није јасно како ће то изгледати у будућности. Убеђени смо да српски језик и српски образовни систем заслужују више пажње и простора, јер су они важни за будућност сваке нације; то је као однос сетве и жетве.

¹⁴ Можда бисмо могли размислити о идеји да сви будући професори српског језика и учитељи буду финансирани из буџета. Ако то није довољно, онда треба размотрити могућност да имају кредите или стипендије. Тиме бисмо дугорочно озбиљно поправили наставни кадар у нашим основним и средњим школама.

4.5. Однос просветне власти према српском језику

Када кажемо просветна власт, мислимо на Министарство просвете, два завода и Национални просветни савет. Национални просветни савет је у неколико случајева показао добро интересовање и коректно разумевање ових проблема. На њиховим седницама, по нашим сазнањима, више пута се озбиљно разговарало и нису остали имуни на наше апеле и жалбе.

Министарство просвете, чини се, мало пажње посвећује српском језику. То се посебно могло видети преко бројних најављених пројеката и истраживања, који су остајали без државне подршке, без јасних разлога и ваљаних објашњења.

По нашем мишљењу, најмање се овим питањима говорило под окриљем Министарства просвете и у два завода. То видимо као озбиљан проблем.

4.6. Однос медија према српском језику

О медијима и њиховом односу према образовању, српском језику и ћирици скоро да није потребно трошити речи. Ипак, постоје два изузетка, а то су дневни листови *Политика* и *Вечерње новости*. Овде ћемо цитирати део онога што смо 2018. године рекли у беседи на 85. Вуковом сабору у Тршићу: „У Србији медији данас контактирају свест. Нико не пише о томе да је Универзитет у Београду међу 5% најбољих на свету, па нација и није знала како се зове и како изгледа ректор Универзитета у Београду, док није докторирао један политичар, док није кренула прича о једном докторату, али зато имамо свакодневне извештаје о 'медијским иконама', о 'крешталицима, старлетима, неважним јадницима и најсумњивијим појединцима', они су у свакоминутном и свакосатном директном преносу. (...) Велики проблем Србије је таблоидизација и ријалитизација. То су процеси добро планирани и моћно осмишљени. Зар се не може утицати и на укус нације, зар се не може, како рече Вук, одвојити жито од кукоља” (Брборић 2018: 491–495).¹⁵

¹⁵ Медији ову беседу нису пренели, нити у целости, нити у деловима. Објављена је у листу *Задужбина* (лист Вукове задужбине) и у часопису *Књижевност и језик*.

4.7. Образовна страшетија и будућности

Од хрватског лингвисте Далибора Брозовића чули смо пре више од три деценије занимљиву тврдњу да за све проблеме, ако их желимо решити на прави начин, морамо имати три ствари – попис, опис и пропис. Попис и опис већ имамо, а за пропис ће нам бити потребна добра воља и нешто рада. Понављамо да је потребна и политичка одлука. Одговорност се подразумева! Није то задатак појединца, већ свих заједно.

Имамо Матицу српску, две академије наука (Београд и Бања Лука) и три института за српски језик (Београд, Андрићград, Бања Лука). Ту је и пристојна традиција и неки озбиљни пројекти; имамо Тршић и редовне интеркатедарске конференције, имамо Одбор за стандардизацију српског језика и његове комисије.

У књизи *Подучавање с мозгом на уму* Ерика Јенсена стоји ова реченица: „На срећу, ми имамо већ довољан увид како бисмо могли да направимо драматичне и снажне промене у начину на који размишљамо, планирамо и спроводимо образовну политику. Иако нам истраживачи не пружају увек одређене облике или обрасце на основу којих бисмо морали да мењамо парадигму, јасно је да ипак знамо о томе како да то изведемо. Не чекајте на више или на нова истраживања – увек ће се откривати нешто ново. Много више смисла има ако започнете с оним што можете да урадите данас и тако направите прве кораке” (Јенсен 2013: 201). Дакле, мора се направити стратегија образовног и културног развоја, у коме ће образовни статус српског језика бити јасно истакнут, ваљано образложен и добро планиран. У стратегији се мора јасно дефинисати све оно што смо назначили у овоме прилогу. Без тога документа будућност ове идеје може бити упитна и свако одлагање је неодољиво.

5. Уместо закључка

Закључак је, бар тако мислимо, прилично јасан. Статус српског језика као наставног предмета и као научне области у Републици Србији није добар од основне школе до универзитетске наставе. Плашимо се да нерешавање овог важног националног и идентитетског питања може имати озбиљне последице у будућности. Обавеза свих нас је да кренемо са решавањем ових питања одмах, без одлагања.

Разуме се да нам је потребна помоћ ресорних министарстава, они су дужни да помогну у креирању политичке воље за решавање поменутих проблема.

Мора се поћи од наставног плана и програма. Ако нема повећања броја часова, онда је све беспредметно. После треба обезбедити адекватне уџбенике и приручнике, од основне школе до универзитета, касније и дообуку наставног кадра, где је то потребно. Статус српског језика у друштву и однос просветне власти према језику и матичном писму не смеју бити упитни.

Вредело би уједначити србистику на националним катедрама, али се позабавити и статусом српског језика изван србистичких катедара и обезбедити предмет који неће бити упитан на свим факултетима.

Важна је јасна образовна и културна стратегија, при чему не знамо да ли медије можемо рачунати као на саборце у овом важном и национално одговорном послу. Подршка извршне власти се подразумева. **Ово је наш данашњи допринос!**

Литература

- Брборић 2004:** Вељко Брборић, *Српски правопис у наставној пракси*, Београд: Филолошки факултет.
- Брборић 2015:** Вељко Брборић, „Језички и национални идентитет у основној школи”, *Узданица XII*, бр. 1, Јагодина, 147–156.
- Брборић 2016:** Вељко Брборић, *О српском правопису*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Брборић 2017:** Вељко Брборић, „Место и улога српског језика као наставног предмета у образовном систему”, *Српски језик и ћирилица данас* (Зборник радова), Вишеград: Андрићев институт, 73–90.
- Брборић 2018:** Вељко Брборић, „Два века *Српског рјечника* – сећање на живот и дело великог Вука” (беседа), *Књижевности и језик*, LXV, бр. 3–4, 491–495.
- Брборић 2020:** Вељко Брборић, „Неколико образовних и културних приоритета српског језика”, *Српски културни простор, устројство, проблеми, вредности* (зборник радова), Нови Сад: Матица српска, 239–253.

- Брборић 2021:** Вељко Брборић, „Размишљање о српском језику у седам тачака”, *Положај српског језика у савременом друштву – изазови, проблеми, решења* (зборник саопштења), Нови Сад: Матица српска, 57–63.
- Брборић 2021а:** Вељко Брборић, „Нека питања и проблеми србистике на несрбистичким катедрама”, *Стајтус српског језика и књижевности у образовном систему*, Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања, 125–144.
- Драгићевић 2015:** Рајна Драгићевић, „Нека питања организације наставе српског језика као важан фактор очувања идентитета српског језика и културе”, *Узданица*, год. XII, бр. 1, Јагодина, 131–145.
- Јенсен 2013:** Ерик Јенсен, *Подучавање с мозгом на уму*, Београд: Едука.
- Ковачевић 2012:** Милош Ковачевић, „Статус српског језика на српским универзитетима”, *Филологија и универзитет* (тематски зборник радова), Наука и савремени универзитет 1, Ниш: Филозофски факултет, 13–24.
- Ковачевић 2021:** Милош Ковачевић, „Питања српског језика на несрбистичким филолошким катедрама и на наставничким факултетима”, *Стајтус српског језика и књижевности у образовном систему*, Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања, 103–121.
- Печат 2018:** *Печат Милорада Екмечића*, Београд: Компанија Новости и Издавачко предузеће Наш печат.
- Пипер 2010³:** Предраг Пипер, *Српски између великих и малих језика*, Београд: Београдска књига.
- Пипер 2015:** Предраг Пипер, *Српски у кругу словенских језик*, Београд: MN libris.
- Пипер 2016:** Предраг Пипер, „Српски језик између великих и малих језика”, *Књижевност и језик*, год. LXIII (бр. 1--2), 1–17.
- Чомски 2017:** Ноам Чомски, *О појединачном образовању*, Београд: Едука.

Софија Милорадовић

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ КАО ЈЕДАН ОД НОСИЛАЦА СТРАТЕГИЈЕ НАУЧНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Након крајњког представљања Института наводе се ставке по којима се он препознаје као један од носилаца стратегије научног развоја у нашој државној заједници.

Институт за српски језик САНУ је централна научна установа у Србији за систематско, свестрано проучавање српског језика на плану синхроније и дијахроније и за израду капиталних лексикографских и лингвогеографских дела – речника и атласа. Основан 1947. године у оквиру, тада, Српске академије наука, на темељима Лексикографског одека који је 1893. године формирала Српска краљевска академија на иницијативу академика Стојана Новаковића, Институт је од Академије преузео послове поменутог одека на изради великог речника српског језика као један од својих најважнијих задатака. Први директор Института био је академик Александар Белић, најзначајнији српски и један од водећих светских слависта прве половине XX века, а у њему су се научно формирали будући академици Ирена Грицкат, Милка Ивић, Павле Ивић и Митар Пешикан. Мисија Института данас се остварује у оквиру шест одека: Одсек за лингвистичка истраживања савременог српског језика и израду *Речника Српске академије наука и уметности*, Старословенистички одсек, Етимолошки одсек, Дијалектолошки одсек, Одсек за стандардни језик и Одсек за дигитализацију. У садашњем тренутку Институт има 72 запо-

слена сарадника, од чега 50 доктора наука, као и троје стипендиста, три административна радника и једног вишег дипл. библиотекара. У протеклом петогодишту примљено је 11 младих колега, уписаних на докторске студије, а знатан број сарадника стицао је прво научно звање или напредовао даље на тој лествици. Такође, при Институту се налази седиште Одбора за стандардизацију српског језика од његовог оснивања 1997. године.

Научна сарадња Института огледа се, природно, пре свега у везаности за Српску академију наука и уметности, те у реализацији институтских дугорочних послова везаних за поједине Академијине одборе, а Институт сарађује и са одсецима за српски језик на филолошким и филозофским факултетима на читавом српском језичком простору, с Матицом српском, Академијом наука и умјетности Републике Српске, потом с Вуковом задужином, с Друштвом за српски језик и књижевност Србије, Савезом славистичких друштава Србије и др. установама и стручним удружењима. У претходне две године Институт је отпочео званичну сарадњу са следећим институцијама (хронолошки гледано): Српска књижевна задруга, Друштво за српски језик и књижевност „Старо Косово”, Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, Истраживачки центар за словенско-евроазијске студије Универзитета Хокаидо у Сапору (Јапан), Институт за македонски језик „Крсте Мисирков” у Скопљу, Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу, а обновљена је сарадња са Центром за научна истраживања и културу Срба у Румунији (Темишвар). Посебно истичемо сарадњу Института с пројектом *Говорни и стандарди језик јавне комуникације у Нишу*, Огранка САНУ у Нишу, чији је резултат већ припремљен за штампу зборник на актуелну тему – *Јавни говор у условима пандемије ковида 19*. Институт је, уз манастир Манасију, добитник захвалнице за дугогодишњи допринос успешном организовању Дана српскога духовног преображења у Деспотовцу (за 2023. годину).

*

Сарадници Института остварују током године више десетина учешћа са рефератима на научним скуповима у земљи и иностранству, као и знатан број предавања по позиву и студијских боравака,

а сам Институт је бивао (су)организатор годишњих заседања радних тела *Ойшисловенскої линвістичкої аїлласа* и више међународних конференција. Завидан је број остварених учешћа сарадника Института на мултилатералним и билатералним пројектима, међу којима су најбројнији међуакадемијски – са Пољском, Словачком, Словенијом, Македонијом, Румунијом итд. Поједини сарадници Института чланови су међународних научних институција и тела, претежно већег броја комисија при Међународном комитету слависта, као и домаћих научних и стручних одбора и комисија – понајвише Академијиних, па и као учесници на стратешком пројекту САНУ *Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији* и на пројектима Огранка САНУ у Нишу, затим Одељења за књижевност и језик Матице српске и као сарадници на некима од њених пројеката, потом Одбора за стандардизацију српског језика, те других бројних научних и стручних тела и комисија. На годишњем нивоу остварује се знатан број предавања страних језичких стручњака, посета колега, младих слависта и наших студената.

Дакле, Институт је референтна установа за међународну сарадњу са институцијама сличног типа, надлежним за матичне језике: примљен је у Европски савез националних институција за језик (EFNIL), постао је национална координаторска институција у конзорцијуму DARIAH-ERIC (Дигитална истраживачка инфраструктура за уметност и хуманистичке науке на европском нивоу), а од стране Министарства спољних послова задужен је за праћење статуса српског језика у Унесковом Светском атласу језика.

*

Институт за српски језик САНУ у развоју науке о српском језику учествује пре свега путем свога издаваштва – поред речника, кроз часописе с дугом традицијом које је покретао академик Белић, као што су *Српски дијалектолошки зборник* (од 1905), *Јужнословенски филолоџ* (од 1913) и *Наш језик* (од 1932) – прва два у суиздаваштву са САНУ, али и новији електронски часопис *Линвістичке актуелности*, потом кроз три едиције: *Библиотека Јужнословенског филолоџа*, *Монографије*, *Старословенско и српско наслеђе*, кроз тематске зборнике, самостално или у суиздаваштву са другим институцијама – најчешће

са САНУ и Матицом српском, кроз дигитална издања итд. У претходних пет година објављени су 20. и 21. том Речника САНУ, редовно су објављиване књиге институтских часописа, а као издавач или суиздавач објавили смо и 22 монографске публикације – ауторске монографије, тематски зборници, један специјални речник и нека дигитална издања. Једна монографија понела је престижну награду за најбоље славистичко лингвистичко дело „Павле и Милка Ивић”. Овде ћемо навести само публикације, њих једанаест, које су објављене (или се налазе у штампи) у периоду септембар 2021. – децембар 2022. како би се сагледао профил најновијих институтских издања. Монографије: Владан Јовановић, *Језик и речник светиој владике Николоја Велимировића* (диференцијални приступ), Марина Николић, Светлана Слијепчевић Бјеливук, *Српски јавни дискурс у пандемји*; зборници: *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема*, *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије* (суиздавачи: САНУ, Институт за српски језик САНУ, Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици), *Тој ти викам* (суиздавачи: Институт за српски језик САНУ и Друштво за српски језик и књижевност „Старо Косово”), *Јавни говор у условима пандемије ковида 19* (суиздавачи: САНУ, Огранак САНУ у Нишу и Институт за српски језик САНУ), *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности XII* (суиздавачи: Народна библиотека „Ресавска школа” у Деспотовцу и Институт за српски језик САНУ); један специјални речник: С. Слијепчевић Бјеливук, М. Николић, *Речник ковида* (суиздавачи: Прометеј и Институт за српски језик САНУ); специјално јубилејско трокњижје: *Издања Института за српски језик САНУ 1947–2022. Аноширана библиографија Библиотеке Јужнословенског филолога и Едиција Монографије Института за српски језик САНУ (2004–2022)*. Поједини сарадници Института учествовали су и у припремању зборника радова полазника летње школе 2021. у Тршићу – *Млади и српска 3*. Такође, у репозиторијум ДАИС унето је око 5.000 потпуно претраживих јединица – радова свих наших сарадника и старих бројева наших часописа.

*

Друштвена одговорност морала би бити обавезни детерминатор – да се лингвистичком терминологијом послужимо – сваког научног делатника и сваке научне / наставно-научне институције. Она се особито подразумева на плану хуманистичких дисциплина, па када је реч о размишљањима о неким од значајних питања развоја у времену које долази, перспективе и на овом плану подразумевају, као основу и полазну тачку, стратегију научног развоја, а она се остварује преко својих носилаца – научних и наставно-научних установа, стручних удружења, преко издавачке делатности, али и делањем истакнутих стручњака. Овде ћемо се дотаћи једног изузетно важног односа појмова који се често постављају тако као да су нужно у опрци – *традиционално* и *модерно*, но верујемо да напретка може бити само у спрези елемената од којих ће настати легура бољих својстава и трајнијег састава и да истинско поимање нужности прожимања традиционалног и модерног приступа предмету истраживања бива нужан предуслов квалитета и резултата научног рада који неће бити упитни.

Најпре нешто општије речено. Институт треба да – у границама читавог српског језичког простора – задржи место централне установе која чува, проучава, развија и дистрибуира језичке ресурсе користећи поуздане научне методе. То значи да ће Институт бити надлежан и одговоран за израду речника и атласа, као и граматика и других темељних приручника, али и за сакупљање и архивирање лексичке грађе, стварање корпуса српског језика, чиме се обезбеђује основа за свеобухватно истраживање српског језика. У том циљу даље ће се унапређивати и осавременјавати научни рад, као и алати за дигитализацију постојећих ресурса, те за прелазак на рад у дигиталном окружењу.

Надаље нешто конкретније истакнуто. Прво. У организацији Матице српске и Одбора за стандардизацију српског језика, а поводом усвајања Закона о родној равноправности, одржан је 3. јула 2021. године научни скуп „Положај српског језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења”, на коме је својим прилозима учествовало и неколико сарадника Института, како би се покушало – не само са језичког него и са правног, социолошког и др. аспеката – разлучи-

ти где се завршава стварна потреба друштва за социјалним феминистивима, а где почиње њихово идеолошко наметање.

Друго. Када је реч о нужности неговања културе изражавања, сви смо сведоци употребе „релаксираног” говорног стила, који велика већина медија готово да намеће, а недвосмислено га промовише, и о неумереној и неселективној употреби англицизама. Губљење норми у многим областима живота, услед дугогодишње нестабилне политичке и неповољне економске ситуације током деведесетих година прошлога века, па потом и низа трагичних догађања на нашим просторима, довело је, између осталог, и до потирања свести о неопходности одређене културне хијерархије, о месту и статусу стандардног језика. Тако смо стигли до готово редовне употребе неадекватних комуникацијских стратегија – не само у незваничној комуникацији. У том смислу, познато је да су наши сарадници веома присутни и у писаним и у електронским медијима, најчешће поводом језичких дилема и спорних питања, али и на бројним промоцијама, округлим столовима, трибинама и сл. У 2022. години је на сајту Института објављено преко 70 чланка – актуелних новости, као и 12 вести пренетих из писаних и електронских медија.

Треће. Институт за српски језик САНУ носилац је пројекта *Јавни дискурс у Републици Србији*, одобреног за трогодишње (2022–2025) финансирање у оквиру Програма ИДЕЈЕ Фонда за науку Републике Србије. **Главни циљ пројекта** је, у најкраћем, опис јавног дискурса у Републици Србији из лингвистичког угла, а будући да се под јавним дискурсом подразумева употреба језика у друштву путем писаних и изговорених текстова у најразличитијим медијима, то подразумева истраживање употребе језика и анализу различитих лингвистичких карактеристика у разноврсним типовима текстова који припадају јавном дискурсу (односно медијском, политичком и дискурсу друштвених мрежа). Један од значајнијих резултата, чија је прва свеска већ припремљена, јесте *Речник нових речи* – речник који обухвата нове речи које се данас региструју у језику, а које су већином, очекивано, у српски језик ушле раније – у последњих двадесетак година, и нису забележене у постојећим најновијим речницима нових или страних речи у српском језику, као ни у описним речницима књижевног језика, **потом** приручник *Језичка култура у јавном дискурсу Србије*, те израда језичког веб-корпуса.

Четврто. У *Институту* за српски језик САНУ настао је *Речник појмова из периода епидемије ковида*, као посебан пројекат Одсека за стандардни језик, најпре као електронски речник (доступан на интернет страници Института: <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>). Овај „тектонски” поремећај у виду пандемије добио је свој готово тренутни одраз у интензивној попуни лексичког фондуса многих језика у свету. Интензивни језички процес „ухваћен” је потом у лексикографску мрежу, с природном потребом језичких стручњака да – за почетак – фиксирају новонасталу језичку ситуацију. За разлику од бројних терминолошких речника које познајемо, специфичност речника који садрже именована појмова из периода епидемије ковида састоји се у томе што они бележе речи *in statu nascendi* – без икаквог временског одклона у односу на тему које се тичу. Творци ових речника заслужују похвалне речи због брзине реаговања и истраживачке радозналости, због проицљивости коју су испољили у бележењу речи, спојева, израза који у турбулентним временима могу убрзо нестати или доживети семантички преображај. Без икакве двојбе, поменути ће речници бити извор будућих истраживања не само за филологе него и за социологе, антропологе, психологе и бројне специјалисте у другим областима.

Пето. Сарадници Института су четири пута изузетно успешно организовали радионице и предавања у оквиру летњег лингвистичког семинара који се одржава у НОКЦ „Вук Караџић” у Тршићу и учествовали у припреми објављених зборника *Млади и србистика*. У 2022. години Лингвистички семинар је организован под називом *Жарјонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик и дијална хуманистика*. Програм семинара похађало је 45 ученика гимназија и средњих стручних школа из градова широм Србије и Републике Српске. Поред тога, током јесени 2022. године, у Институту су одржане радионице у оквиру којих је ученицима Филолошке гимназије у Београду представљен, на начин примерен њиховом узрасту и нивоу знања, рад свих шест институтских одсека. Сматрамо да ће изузетна посећеност ових радионица и исказана жеља других школа да и за њих организујемо сличне програме подстаћи, мотивисати средњошколце за избор србистике при упису на наше филолошке / филозофске факултете, што иде на руку и нашој прагматичној потреби да и у будућности узмогнемо направити ква-

литетан избор сарадника за рад у Институту, јер је за такав избор у коначници нужна масовност на основним студијама – по угледу на некадашње масовно аматерско бављење спортом које је изнедрило врхунске професионалне спортисте.

Потцртавајући последњу ставку нашег излагања, закључујемо да искорак из елитистичког и херметичног приступа научним истраживањима и одмерен (што значи – без угрожавања процеса рада на капиталним дугорочним пословима) ход у сусрет свима онима који теже новим сазнањима чини предуслов да се Институт утврди у статусу једнога од носилаца стратегије научног развоја у нашој државној заједници – Републици Србији.

Исидора Г. Бјелаковић

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И МАТИЦА СРПСКА

Матица српска, као најстарија књижевна, културна и научна институција међу Србима, имала је и има важну улогу у језичкој политици и нормативистичким активностима србистике, нарочито када је реч о Одељењу за књижевност и језик, једном од седам научних одељења у овој кући, међу чијим се примарним обавезама налази истраживање, неговање и унапређивање српског језика.

Због тога се сасвим природном чини и чињеница да се, уз друге релевантне научне и образовне установе, Матица српска налазила на списку оснивачких институција Одбора за стандардизацију српског језика 1997. године (уз Српску академију науке и уметности, Црногорску академију наука и умјетности и Академију наука и умјетности Републике Српске, Институт за српски језик САНУ, филолошке и филозофске факултете из Србије (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац и Приштина / Косовска Митровица), Републике Српске (Бања Лука и Српско/Источно Сарајево) и Црне Горе (Никшић) на којим се студира српски језик, те Српске књижевне задруге).

Имајући наведено у виду, сарадња Матице српске и Одбора за стандардизацију српског језика траје од самог оснивања Одбора, а подразумева пре свега активности на пољу нормативистике и језичке политике, што се манифестовало у суорганизацији важних скупова, округлих столова, у заједничкој реализацији различитих пројектних активности, у вођењу јавне језичке политике, у давању сугестија и мишљења, у упућивању званичних дописа и образложења, те у публиковању зборника радова и фундаменталних публикација из до-

мена србистичке стандардологије. Сви наведени циљеви и активности предвиђени су Споразумом о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика, а чланови и сарадници Матице српске своје активно учешће показују у следећим доменима:

„обједињавање људи од науке и струке као и њихових институција на целокупном говорном простору српског језика како би програми истраживања стандарднојезичке и комуникацијске проблематике били што плодотворнији; систематско нормирање српског језика, с екавским и ијекавским изговором, свобухватно и у појединостима, и израда одговарајућих докумената и приручника, као и доношење аката који би обезбеђивали проходност меродавних иновација у нормативистици и језичкој пракси” (*Споразум о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика, 1997*).

Кад је реч о активностима и пројектима који се односе на српски језик и његова сагледавања из перспективе нормативистике, у сарадњи са Одбором за стандардизацију српског језика, при Одељењу за књижевност и језик Матице српске реализује се неколико пројеката: *Правоиис српскога језика* (руководилац пројекта: проф. др Мато Пижурица), *Нормативна грамаџика српскога језика* (руководилац пројекта: академик Предраг Пипер), *Речник српскога језика* (једномни, екавско и ијекавско издање; руководилац пројекта: проф. др Мирослав Николић); *Речник српскога књижевног језика* – вишетоми (руководилац пројекта: проф. др Рајна Драгићевић).

Поред тога, Матица српска јесте суиздавач или издавач низа капиталних издања која се односе на стандардни српски језик, а која су настала под уредништвом или ауторством многих чланова Одбора за стандардизацију српског језика и Матице српске, као резултат рада на одговарајућим пројектима или пак заједничког прегалаштва на пољу језичке стандардологије. Реч је о следећим публикацијама: *Обратни речник српског језика* Мирослава Николића (2000), *Речник српскога језика (једномник)*; ред. Мирослав Николића; 2007, 2011¹; друго издање објављено 2018. године), *Рјечник српскога језика* (ијекавско

¹ У издању из 2011. г. отклоњени су ситнији превиди и штампарке грешке, лексикографска обрада је унапређена, а и избор појединих лексема је измењен. Због тога се ово издање често назива другим иако то формално није.

издање; 2022; ијекавизацију реализовао г. Милан Тасић), *двојтом-на Творба речи у савременом српском језику* академика Ивана Клајна (2002; 2003), *Синтакса савременог српског језика: прости реченица* (група аутора; у редакцији академика Милке Ивић; 2005), *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику* (група аутора; у редакцији академика Предрага Пипера, 2018), *Фонологија српског језика* Снежане Гудурић и Драгољуба Петровића (2010); *Правовис српског језика* (Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице; у екавској верзији; од трећег издања – 2010. г. излази у сарадњи са Одбором за стандардизацију српског језика у редакцији проф. др Мата Пижурице (главни редактор), проф. др Милорада Дешића, проф. др Бранислава Остојића и проф. др Живојина Станојчића; након тога објављено је више издања, а измењено и допуњено издање појавило се и у ијекавској верзији 2014. г.), *Нормативна граматика српског језика* академика Предрага Пипера и Ивана Клајна у екавској (2013. и 2014) и ијекавској верзији (2015) (треће издање изашло је 2022. године, а ауторском тиму придружила се проф. др Рајна Драгићевић).

Одбор за стандардизацију српског језика и Матица српска били су суорганизатори и немалог броја научних скупова, чији су прилози публиковани у зборницима радова. Да споменем неке од њих:

1. Научни скуп *Српски језик и актуелна питања језичког планирања* одржан је 28. октобра 2015. године у организацији Одељења језика и књижевности САНУ, Института за српски језик САНУ, Одбора за стандардизацију српског језика, Матице српске и Фонда „Ђорђе Зечевић” за неговање и унапређење ћирилице.
2. Научни скуп *Актуелна питања српског правовиса* одржан је 13. октобра 2018. г. у Андрићевом институту у Андрићграду. Организатори овог скупа били су Матица српска, Одбор за стандардизацију српског језика и Одјељење за српски језик Андрићевог института, а зборник радова *Нови прилози српском правовису* публикован је 2019. године. Недуго потом, 23. октобра 2021. г. на Филолошком факултету у Београду, у организацији Одбора за стандардизацију српског језика и Матице српске, организован је други научни скуп под истим називом – *Актуелна питања српског правовиса* да би зборник радова *Нови прилози правовису 2* изашао из штампе

2022. г. У оба зборника, који обједињују четрдесетак радова, аутори разматрају поједина ортографска решења актуелног *Правоијса* (Нови Сад: Матица српска, 2014) указујући на извесне слабости и предлажући боља решења.

3. Поводом усвајања *Закона о родној равној правности* (маја 2021. г.), којим су угрожени како основно уставно право грађана Републике Србије – право на слободу изражавања, тако и граматичка структура и речник српског језика (али и језика националних мањина јер се Закон односи и на њих), Матица српска и Одбор за стандардизацију српског језика организовали су 3. јула 2021. године скуп истакнутих стручњака из области српског језика, науке о књижевности, социологије, филозофије, класичних наука, права и теологије. На скупу су разматрани не само питања и проблеми који се отварају обавезујућом употребом „родно осетљивог језика”, него друге одредбе садржане у Закону које се дотичу друштва у целини. Реферати изложени на скупу објављени су у зборнику радова *Положај српског језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења* (2021. г. – у суиздаваштву Матице српске и Одбора за стандардизацију српског језика).

Будући да, према *Пословнику о раду* Одбора за стандардизацију српског језика, резултате његовог рада објављује Матица српска или Институт за српски језик у својим публикацијама, али и периодичним гласилима (члан 5), 1997. године основан је часопис Матице српске *Језик данас*, посвећен оном домену језикословља који у великој мери одговара примарном пољу рада Одбора за стандардизацију: „неговању правилности и лепоте језичког израза”. У овој се периодичној публикацији, чији је уредник проф. др Рада Стијовић, „на стручан и научно утемељен, али разумљив и широком читалачком кругу, доступан начин” пише о актуелним језичким проблемима и различитим недоумицама из домена српске стандарднојезичке ситуације. Коначно, изузетно је важно истаћи да је овај часопис публикација у којој се објављују и Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика.

Кад је реч о тренутним заједничким активностима *Одбора за стандардизацију српског језика* и *Матице српске*, поред активног ангажмана на пољу језичке политике, на првом месту свакако треба

споменути пројекат израде допуњеног и измењеног издања Правописа српског језика. Након два научна скупа и издавања зборника радова *Нови прилози српском правопису* (2019) и *Нови прилози српском правопису 2* (2022), о којима је било речи, постало је, наиме, јасно да постоји објективна потреба за израдом измењеног и допуњеног издања. После извесног времена формиран је нов пројектни тим, који је ове године започео активан рад, те су формиран подтимови и подељени радни задаци: проф. др Мато Пижурца (носилац пројекта), акад. Бранислав Остојић, проф. др Милорад Дешић, академик Предраг Пипер, акад. Јасмина Грковић-Мејдор, академик АНУРС-а Слободан Реметић, проф. др Драган Станић, дописни члан АНУРС-а Срето Танасић, проф. др Милан Ајџановић, проф. др Исидора Бјелакковић, проф. др Вељко Брборић, проф. др Душанка Вујовић, проф. др Рајна Драгићевић, проф. др Јасмина Дражић, проф. др Милош Ковачевић, проф. др Александар Милановић, проф. др Слободан Павловић, проф. др Твртко Прћић, проф. др Виктор Савић, проф. др Рада Стијовић, проф. др Јелица Стојановић.

Одбор за стандардизацију српског језика – као тело чији је један од примарних задатака очување и неговање српске језичке норме, и Матица српска – као стожер српске културе у целини, о чему сведочи и симболика њеног назива – заснивају се на истим начелима – начелима чији постулати леже у јасној свести о јединству српског језичког и културног простора, о екавици и ијекавици као његовим неизоставним елементима, те о идентитетској и културолошкој функцији као његовој примарној улози.

У име Матице српске и њеног Одељења за књижевност и језик честитам јубилеј не само Одбору за стандардизацију српског језика него и српској лингвистичкој заједници у целини.

ДОПИСИ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

И УМЕТНОСТИ

11000 Београд, Кнеза Михаила 35

Тел: 011 2634-055 Факс: 011 2638-792

ПРЕДСЕДНИК

E-mail: presidency@sanu.ac.rs

Број акта: 313/1

Датум: 17. 6. 2021.

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Проф. др Срето Танасић

Поштовани господине Танасићу,

Извршни одбор САНУ се на својој XXI седници одржаној 10.6.2021. године упознао са одлуком Одбора за стандардизацију српског језика која је усвојена на седници Комисије за односе с јавношћу и решавање неодложних питања тог Одбора од 31. маја 2021. године поводом донетог Закона о родној равноправности.

Извршни одбор САНУ је подржао све ставове који се заснивају на правилима лингвистичке науке, науке о језику и који су усмерени на заштиту српског језика.

С поштовањем,

ПРЕДСЕДНИК САНУ
академик Владимир С. Костић

МАТИЦА СРПСКА

Најстарија књижевна, културна и научна институција српског народа

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
Кнез Михаилова 36
11000 Београд

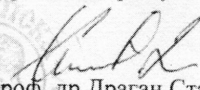
ПРЕДЛОГ ЗА СУОРГАНИЗАЦИЈУ ОКРУГЛОГ СТОЛА
ПОЛОЖАЈ СРПСКОГА ЈЕЗИКА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ
(ИЗАЗОВИ, ПРОБЛЕМИ, РЕШЕЊА)

Поштовани господине Танасићу,

У контексту тренутних збивања у погледу одредаба Закона о родној равноправности које се односе на тзв. родно осетљив језик, Одбор Одељења за књижевност и језик планира да организује округли сто, који ће под називом *Положај српскога језика у савременом друштву (изазови, проблеми, решења)* бити организован у Матици српској 3. јула 2021. године с почетком у 10 часова.

Предлажемо Вам да округли сто организујемо заједничким залагањем и да се Одбор за стандардизацију српског језика прикључи као суорганизатор скупа.

С поштовањем,

проф. др Драган Станић
председник Матице српске

МАТИЦА СРПСКА

Улица Матице српске, број 1 • 21000 Нови Сад, Србија
Телефон: 021 527 622 • Телефакс: 021 528 901

М А Т И Ц А С Р П С К А

HQ: 1 Matica Srpska street • 21 000 Novi Sad, Serbia
Phone: + 381 21 527 622 • Telefax: + 381 21 528 901

E-mail: ms@maticasrpska.org.rs • www.maticasrpska.org.rs

Република Србија
Град Београд
Градска управа града Београда
Секретаријат за јавни превоз
XXXIV-01 бр. 346.5-216/2021
24.05.2020.године

Београд
Улица 27. марта 43-45
ВС

**Удружење за Одбрану ћирилице
„Добрица Ерић“**

Обилићев венац 19
11000 Београд

Поштовани,

Поступајући по Вашем допису којим предлагете да у уговору за експлоатацију и одржавање система за наплату карата и управљање возилима у јавном линијском превозу путника у Београду буде предвиђена обавеза употребе српског језика и ћириличног писма а посебно на картицама за превоз, дисплејима на возилу и валидаторима, обавештавамо Вас следеће:

Уговором за експлоатацију и одржавање Система за наплату карата и управљање возилима у јавном линијском превозу путника у Београду предвиђено је да на изглед и садржај свих карата и картица сагласност даје овај секретаријат.

Техничким описом Система, који је као прилог 4 саставни део наведеног уговора, предвиђено је да све функције и оперативни дијалози треба да буду на српском језику, на ћириличном писму.

У вези са обележавањем возила, обавештавате се да је Одлуком о јавном линијском превозу путника на територији града Београда ("Службени лист града Београда", бр. 61/2009, 10/2011, 55/2011, 69/2014, 2/2015, 86/2016, 89/2020, 106/2020 и 22/2021), прописано да се стандарди и услови за означавање стајалишта и возила јавног линијског превоза путника утврђују посебним актом који доноси надлежна организациона јединица, односно овај секретаријат.

Секретаријат за јавни превоз Градске управе града Београда поступа у складу са Уставом и законским прописима Републике Србије и стоји отворен за све видове унапређења јавног линијског превоза путника на територији града Београда.

С поштовањем,

 **Заменик начелника Градске управе града Београда –
секретар Секретаријата за јавни превоз
др Јовица Васиљевић**

Достављено:
- наслову
- а/а

Република Србија

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
Центар за развој програма и уџбеника
Фабрисова 10, 11000 Београд
Број: 1397-7/2021
Датум: 12. 10. 2021. године

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ
Бр. 281
18. 10. 2021.
БЕОГРАД, Кнез Михаила

Институт за српски језик САНУ
Одбор за стандардизацију српског језика

Кнеза Михаила 36/1
11000 Београд
isj@isj.sanu.ac.rs

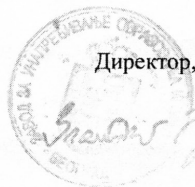
Поштоване колеге,

Обраћамо вам се са молбом да нам дате научно образложење вашег става о подели јужнословенских језика који сте нам упутили на нашу молбу прошле године у току процеса прегледања и одобравања уџбеника за српски језик и књижевност за 8. разред основне школе.

Уџбеници у које је унета формулација коју сте ви предложили су одобрени и од ове школске године су у употреби. Како је овакво научно гледиште изазвало реакције појединих политичких тела везаних за хрватску националну мањину, хрватског министарства спољних послова и Заштитника грађана Републике Србије који је покренуо поступак против Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Завода за унапређивање образовања и васпитања, ваше детаљно научно образложење ће нам бити од пресудне важности – како за даље правне поступке који се против нас воде, тако и за поступак преиспитивања одобрених уџбеника до кога ће, како је најављено, највероватније доћи.

Унапред се захваљујемо на помоћи.

С поштовањем,

Директор, др Златко Грушановић

**ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА**

Центар за развој програма и уџбеника

Број: 1849/2022

19. 10. 2022. године

Београд, Фабрисова 10

Одбор за стандардизацију српског језика

Кнез Михаилова 36, 11000 Београд

Поштовани проф. Танасићу,

Обраћамо Вам се са молбом да нам испажете мишљење о оправданости или неоправданости постојања тзв. родно осетљивог језика у уџбеницима.

Ваше мишљење са образложењем нам је потребно због тога што смо од адвокатске канцеларије Радић добили примедбу на заступљеност неких облика родно осетљивог језика у појединим уџбеницима и захтев за повлачење тих уџбеника. У допису канцеларије Радић наводе се као примери родно осетљивог језика које треба исправити (елиминисати) следеће речи: *наставником/наставницом, истраживаче/истраживачице, грађане и грађанке, активисти и активисткиње, помислио/-ла, атлетичарка ... освајачица, спортисткињама, научно/-ла, сам/-а, наставника/-це, способан/на...*

С обзиром на то да се ЗУОВ усагласио са вашим мишљењем и мишљем Националног просветног савета да у правилнику о стандардима квалитета уџбеника не треба да постоји стандард или показатељ у вези са применом родно осетљивог језика (због претпоставке о неуставности Закона о родној равноправности) наше питање поводом дописа Канцеларије Радић се односи на облике именица женског рода које не представљају облике тзв. родно сензитивног језика већ су фреквентне и заступљене у речнику српског језика. Као најчешћи пример у уџбеницима су именице наставник и ученик. Због тога нам је потребно ваше објашњење о томе да ли је оправдано ако се у уџбенику појави конструкција: „Питај своју наставницу да ти објасни...“, или је нужно употребљавати само облик у мушком роду, наставник („Питај свог наставника да ти објасни...“)?

Потребно нам је такође ваше објашњење о томе да ли врло учестали налози (питања и задаци) у уџбеницима који су конструисани од упитне речце и главног глагола у перфекту у трећем лицу једине мушког рода представљају или не представљају родну дискриминацију. Прецизније речено, потребно нам је објашњење на који начин облик, нпр. „да ли си некад видео...?“ означава припаднике оба пола.

Ваше мишљење о овим питањима нам је потребно да бисмо имали научно утемељење у свим будућим поступањима у погледу оцењивања ваљаности језика уџбеника. Бићемо, такође, врло захвални ако бисте нам препоручили неке ваше стручњаке који би могли да постану наши стални сарадници у процесу прегледања и давања стручне оцене о уџбеницима.

С поштовањем,

ДИРЕКТОР

Медис Грушановић
Др Златко Грушановић

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Кнеза Михаила 36,
11000 Београд,
Број: Сл.

имејл: predsednik@ossj.rs
sretotanasic@yahoo.com
sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

Телефон: +381 11 2180-248
+381 11 3208 224
+381 11 3208 221

Датум: 25. 10. 2021.

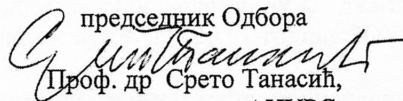
Завод за унапређивање образовања и васпитања

Др Златко Грушановић,
директор Завода

Поштовани господине Грушановићу,

Достављамо Вам образложење става Одбора за стандардизацију српског језика о подели јужнословенских језика које смо Вам упутили 9. 11. 2020. на молбу Завода.

С поштовањем,

председник Одбора

Проф. др Сreto Танасић,
дописни члан АНУРС

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Кнеза Михаила 36,
11000 Београд,
Број: Сл.

имејл: predsednik@ossj.rs
sretotanasic@yahoo.com
sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

Телефон: +381 11 2180-248
+381 11 3208 224
+381 11 3208 221

Датум: 22. 10. 2021.

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
– Др Златку Грушановићу, директору Завода

Ових се дана мас-медији у Србији преплављени текстовима о статусу "хрватског језика" у уџбеницима српског језика, с обзиром на одређење његовог места у оквиру јужнословенских језика. На начин представљања "хрватског језика" реаговали су Демократски савез Хрвата у Војводини, председник Владе Републике Хрватске, који је своје неслагање са решењем које нуде српски уџбеници исказао и председнику Републике Србије, али и Хрватска академија знаности и умјетности, која тражи од хрватске владе да услови улазак Србије у Европску унију српским признавањем хрватског језика.

Уџбеничко решење за начин представљања језика који чине групу јужнословенских језика дао је Одбор за стандардизацију српскога језика. На упит Завода за унапређивање образовања и васпитања и Завода за уџбенике Одбор за стандардизацију је два пута – први пут 9. 6. 2010. године Заводу за уџбенике, а други пут 9. 11. 2020. године ЗОУВ-у – упутио готово идентичан одговор:

Од језика насталих распадом српскохрватског језика међу јужнословенске језика треба сврстати српски језик, а у напомени навести да овај језик Хрвати називају хрватским, Бошњаци босанским/бошњачким, неки Црногорци црногорским.

То значи да јужнословенску групу језика чине бугарски, македонски словеначки и српски језик (који се код Хрвата назива хрватски, код Бошњака бошњачки, а код Црногораца црногорски). Такав начин представљања јужнословенске групе језика једино је научно утемељен – јер српски, хрватски, бошњачки и црногорски представљају исти лингвистички језик, тј. исти језик према свим научним лингвистичким критеријумима. Са тим се слажу и српски, и хрватски, и бошњачки и монтенегрински лингвисти. Тај исти језик само се из политичких разлога различито назива: код Срба српски, код Хрвата хрватски, код Бошњака босански, а код неких Црногораца црногорски. У питању је, дакле, исти лингвистички језик, с различитим политичким именима.

На којим чињеницама се темељи став Одбора за стандардизацију? И на историјским и на савременим. Ево шаћемо део оних несумњивих и научно непобитних. Најпре неколико дијакхронијских, односно историјских чињеница. Нико ко се иоле у лингвистику разуме не може порећи да је у основи свих данашњих језика, и српског као лингвистичког и хрватског, и босанског/бошњачког и црногорског као политичких језика

– Вуков српски књижевни језик. Најпре је Вук стандардизовао српски књижевни језик (а стандардизација је почела са Вуковом *Писменицом српскога језика* из 1814. године, а завршена победом Вукове реформе 1847. године, изласком из штампе *Песма* Бранка Радичевића, *Горског вијенца* Петра Петровића Његоша, *Рата за српски језик и правопис* Ђуре Даничића и Вуковог превода *Новог завјета*. У кодификацији и стандардизацији српског језика није било никаквог учешћа Хрвата. Зато и није чудо што су најзнаменитији хрватски филолози тога времена, не скривајући истину, писали да су Хрвати *преузели српски језик*. Тако је вођа илирског покрета Људевит Гај 1846. писао: "...сав свијет знаде и признаје, да смо ми књижевност илирску подигли и увели; ну нама још ни издалека *није на ум пало икада тврдити, да то није сербски већ илирски језик*; паче поносимо се и хвалимо Богу Великому, што ми Хрвати с братјом Србљима сада један књижевни језик имамо." Љ. Гај је 1852. године написао да би најбоље било да је, још у 17. вијеку, Павао Ритер Витезовић онда "као што ми сада у новија времена, најглавније гране језик, који се је у изобиљу изрека и у својој чистоћи најбоље сачувао, у својој цјелости *пригрлио* и у хрватску књижевност увео."

Превођење Хрвата у српски језик не почиње, међутим, са илирским покретом. То је завршна фаза, фаза прихватања српскога језика за хрватски. За прву "илирску граматiku" *Institutionum linguae illiricae libri duo*, коју је 1604. године написао Бартол Кашић "патријарх славистике" Ватрослав Јагић ће 1884. године рећи: "То је граматика народног српског језика, средњег између штокавизма и чакавизма... Већ 1636. године у Загребу прихватају тај језик, који су назвали најприје илирски, а затим и хрватски. Али у суштини то није ништа друго него српски народни језик". Међу онима који су у Хрватској истицали да су Хрвати прихватили српски за свој језик посебно су се истицали хрватски вуковци, међу којима су најзначајнији Иван Броз, Фрањо Ивековић и Томо Маретић. Тако је Иван Броз 1892. године у предговору свом *Хрватском правопису* написао: „**Ја сам израдио правила у главноме према начелима којих се држао Вук и Даничић, а само гдјешто одступио сам од њихова писања.**” А то потврђује и Далибор Брозовић 1985. године: "**Брозов правопис уноси у хрватску језичку праксу фонолошка правописна начела, отприлике она иста која је у Срба инаугурисао Караџић још године 1818. својим великим Српским рјечником.**" У истом тону пише и Томо Маретић у предговору *Граматици и стилистици хрватскога или српскога језика* 1899. године: "Ако сам хтио да ова књига буде онакова, какова треба, морао сам грађу за њу узимати из дјела писанијех најбољим књижевним језиком. Сви људи, који о тој ствари могу право судити, слажу се у томе, да је Вук Стефановић Караџић до данас први наш писац, што се тиче правилна и добра језика, да је он за књижевни језик оно, што је Цицерон био и јест за књижевни латински језик. Будући да о Вуку и ја ово мислим, за то је требало, да из његових дјела саберем што потпунију грађу за ову моју књигу". Још експлицитније признање хрватског преузимања српскога језика даје Фрањо Ивековић у свом *Рјечнику хрватскога језика* 1901. године: "Ово дјело могло би се звати и рјечник Српскога језика, и да су га написали Срби, јамачно би се тако и звао; али му је по једнаком и по самим начелима Србаља Вука Караџића... и Ђуре Даничића... име рјечник Хрватскога језика, јер су га списали и на свијет издали Хрвати".

А о припадности Дубровника српскоме или хрватскоме језику највећи дубровачки филолог Милан Решетар, члан ЈАЗУ и СКА, у приступној академској беседи 1940. године је написао да је она искључиво српска, што недвосмислено потврђују следеће

његове речи: "Из те објективне констатације [тј. да се у Дубровнику никад није говорило чакавски] ја сада не изводим никаквих даљих закључака, јер су мени Срби и Хрвати један народ под два имена, па ја зато нећу никако рећи да се у Дубровнику није говорило хрватски него српски, али кому су Срби и Хрвати два народа, тај ће морати признати *да је Дубровник по језику увијек био српски*." Тако су сви значајни хрватски лингвисти 19. века, укључујући и најзначајнијег лингвисту Дубровчанина Милана Решетара, готово унисоно тврдили да су Хрвати за свој књижевни језик преузели Вуков српски књижевни језик, преименујући га у хрватски.

У времену после распада СФРЈ из Вуковог српског језика, у међувремену 1954. године преименованог у српскохрватски, настала су још два политичка језика: босански/бошњачки и црногорски језик. Али ниједан озбиљан лингвист те језике, укључујући и хрватски, није сматрао посебним језицима, различитим од српског. Нека за потврду послуже само констатације трију филолошких представника хрватског, босанског/бошњачког и црногорског језика: Иве Прањковића, Марине Катнић Бакаршић и Игора Лакића. Тако Иво Прањковић, један од највећих живих хрватских лингвиста, наглашава да су "на стандардолшкој разини, хрватски, српски, босански, па и црногорски језик различити варијетети, али истога језика. Дакле, на чисто лингвистичкој разини, односно на генетској разини, на типолошкој разини, ради се о једном језику, и то треба коначно јасно рећи. Ако се нетко с тим не слаже, нека изложи аргументе." Разматрајући статус "језика" у БиХ, Марина Катнић Бакаршић тврди да "данас код босанскохерцеговачких лингвиста доминира схваћање по којем се ради о једном језику са три стандарда", док Игор Лакић, освјетљавајући мјесто "црногорског" у систему новонасталих "језика", каже: "Имајући на уму разматрање о језичком идентитету, закључујемо да се новонастали стандардни језици разликују само у симболичком, вриједносном смислу, док структурално и генетски они припадају једном језичком систему. [...] У том смислу, данас можемо говорити о четири социалингвистичка или политичка језика настала на основу заједничког језичког система."

Становиште да српски, хрватски, босански/бошњачки и црногорски представљају само варијанте једнога језика заступа и позната *Декларација о заједничком језику*, усвојена у Сарајеву 30. марта 2017. године. У тој Декларацији се наглашава да се "у Босни и Херцеговини, Црној Гори, Хрватској и Србији *употребљава заједнички језик*", и да "ту чињеницу потврђују штокавица као заједничка дијалекатска основица стандардног језика, омјер истога спрам различитога у језику и посљедична међусобна разумљивост." Посебно се истиче да "кориштење *четири назива* за стандардне варијанте – босански, црногорски, хрватски и српски – не значи да су то и четири различита језика."

На основу наведених дијахроних (потврђених констатацијом најзначајнијих хрватских филолога 19. века) и синхроних чињеница (потврђених мишљењима значајних представника кroatистике, боснистике и монтенегристике) јасно је да се у групу јужнословенских језика не могу навести и српски, и хрватски, и босански/бошњачки, и црногорски, јер то, нису четири језика него један језик са четири имена. То уосталом тврди и Ранко Бугарски, велики противник чак и помисли да је тај језик српски. Бугарски, наиме, каже: "...сасвим је легитимно тврђење да са лингвистичког и комуникацијског становишта то јесте један стандардни језик са четири националне варијанте – али тај језик није српски него српскохрватски, па дефиниција Одбора остаје неодржива." Према мишљењу Бугарског, а и мишљењу Хрвата који су упутили приговор на Одборово одређење броја и статуса јужнословенских језика, основни проблем је што се српски, а не српскохрватски језик сматра језиком чије су варијанте хрватски, босански/бошњачки и

црногорски језик. Општепознато је, међутим, – што Бугарском као англисти неупућеном у историју српског језика очито није познато – да је српски књижевни језик од српскохрватског, који је инаугурисан Новосадским договором 1954. године, старији више од стотину година. Општепознато је такође, а што потврђују како наведени ставови хрватских филолога из 19. века, тако и богата србистичка научна литература, да је српскохрватски језик само преименовани српски језик, јер се до времена инаугурације српскохрватског језика хрватска варијанта Вуковог српског језика разликовала само правописно и делимично лексички, а зна се да ни правопис ни лексика не улазе у критеријуме идентитета једнога језика.

Све наведено показује да је дефиниција коју је Одбор за стандардизацију српског језика послао ЗУОВ-у научно потпуно утемељена. Свака друкчије дефиниција изневеравала би научне лингвистичке критеријуме лингвистичког идентитета српског језика и његових варијаната са називима језика: хрватске, босанске/бошњачке и црногорске.

Из наведеног произлази да није тачно, како Хрвати тврде, да је из јужнословенских језика избачен "хрватски језик", његово име је у напомени чак експлицитно наведено као име једне од варијаната лингвистички истог, "заједничког" језика. А србистичку струку и науку у погледу свих питања стандардизације српског језика репрезентује (представља) *Одбор за стандардизацију српског језика*. Одбор за стандардизацију српског језика је научно-стручно тело које су образовале све институције са целокупног српског језичког простора у чијем је делокругу и брига за очување и неговање српског језика. Један од задатака Одбора јесте и давања предлога државним органима ради пробитачних решења у области језичке политике. Управо због тога је и у новоусвојеном *Закону о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма* прописано да у новооснованом Савету за српски језик при Влади Србије "натполовичну већину чине представници језичке струке који се именују на предлог Одбора за стандардизацију српског језика."

Ово је први случај да неко званично оспорава компетенцију највишег стручног тела кад је посреди српски језик. Одбор се са забринутошћу пита да ли то неко жели да уџбеничко решење за јужнословенску групу језика буде антинаучно, буде насупрот научним србистичким сазнањима, која су у подлози мишљења Одбора за стандардизацију српског језика, који чине представници трију академија наука и уметности, Института за српски језик САНУ, Матице српске, србистичких одсека и катедри именованих на предлог филозофских и филолошких факултета и СКЗ као суоснивача Одбора. Посебно забрињава да се насупрот србистичком жели наметнути антинаучно кроатистичко мишљење о српском језику и његовим варијантама. А у недавно усвојеном *Закону о употреби српског језика у друштвеном животу и заштити и очувању ћириличног писма* у поглављу "Брига о заштити и очувању српског језика и ћириличног писма" најпре се, с разлогом, наводи, "подршка проучавању и афирмацији српског писаног наслеђа и његовој заштити од присвајања и фалсификовања". Негирање датог одређења јужнословенских језика које је дао Одбор за стандардизацију српског језика може се подвести управо под "фалсификовање" научних лингвистичких чињеница.

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

Бр. 170/1

26.5. 2022 год.
БЕОГРАД, Кнез Михаилова 36

ОДБОРУ ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОЈ ЈЕЗИКА САНУ

Председник, проф. др Срето Танасић, научни саветник, академик АНУРС

Београд, Кнез Михаилова 35

Предмет: Давање стручног мишљења

Поштовани,

Од Повереника за равноправност грађана сам добио притужбу организације "Да се зна" како сам, у свом научном раду објављеном у часопису *Социолошки преглед* 55 (3)/2021: 714-750 под насловом "Прилог расправи о друштвеном признавању браколиких и породицоколиких појава" (DOI: 10.5937/socpreg55-34108) извршио акт дискриминације по основу сексуалне оријентације, поред осталог и тиме што

"На првом месту, он (тј. ја, прим. У.Ш.) истополне заједнице назива "браколиким и породицоколиким друштвеним појавама", чиме јасно унижава и омаловажава истополне заједнице као легитимне и у многим земљама света легалне облике заједнице живота две особе истог пола у којој се партнери поштују, уважавају и заједнички планирају живот".

С наведеним у вези, молим да ми Одбор пружи одговоре на следећа питања:

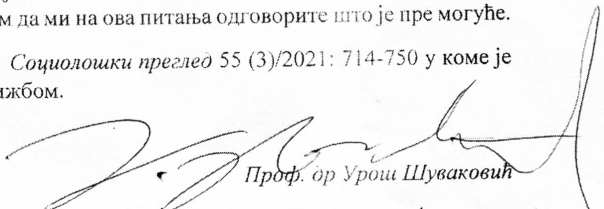
1. да ли се придеви *браколики* и *породицоколики* пејоративи у српском језику?
2. да ли придеви са наставком *-лики* означавају указивање на сличност, а не идентичност, са нечим, у ком смислу их ја користим?
3. да ли се ови придеви у контексту у ком су употребљени могу сматрати унижавајућим и омаловажавајућим за било кога, па тиме представљати основ дискриминације било какве врсте?

Имајући у виду да имам рок да до краја следеће недеље доставим изјашњење Поверенику за равноправност, љубазно Вас молим да ми на ова питања одговорите што је пре могуће.

У прилогу достављам број часописа *Социолошки преглед* 55 (3)/2021: 714-750 у коме је текст објављен, као и допис са притижбом.

С поштовањем,

25.05.2022

Проф. др Урош Шуваковић

редовни професор Учитељског факултета
Универзитета у Београду

контакт: 065/99-88-068

uros.suvakovic@uf.bg.ac.rs

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Кнеза Михаила 36, 11000 Београд,
Србија
Број: Сл.

predsednik@ossj.rs
setotanasic@yahoo.com
isj@isj.sanu.ac.rs
Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs
Телефон: +381 11 2180-248
+381 11 3208 224
+381 11 3208 221

Датум: 01. 06. 2022.

Повод притужбе су придеви *браколик* и *породицолик*, које је проф. др Урош Шуваковић употребљавао у свом раду под насловом „Прилог расправи о друштвеном признавању браколиких и породицоликих друштвених појава“ (Социолошки преглед бр. 3 (2021), а којима се, према организацији „Да се зна!“, унижавају и омаловажавају исполне заједнице у Србији. С тим у вези, проф. Шуваковић моли Одбор да му одговори на три питања.

У наставку дајемо одговор на свако појединачно питање онако како су у допису наведена.

1. Да ли су придеви *браколик* и *породицолик* пејоративи у српском језику?

Пејоративи у српском језику, као и у било ком другом језику, представљају део општег лексичког фонда. Они се користе и у писаној и у говорној језичкој реализацији. Као и друге речи, пејоративи подлежу норми српског књижевног језика, те се у речницима наводе у књижевном облику и са књижевним акцентом. Оно што пејоративе чини речима којима се изражава негативан, пејоративан однос према некоме или нечему то је њихово експресивно обележје, означено најчешће творбеним средством (суфиксом), нпр. *ручурда*, *главурда*, *болештина*, *педерлук* итд. Међутим, придеви *браколик* и *породицолик* нису пејоративи. Они су „креативне“ творенице сачињене према граматичким (творбеним) правилима српског језика и сасвим су у духу његовог лексичког развоја и стваралаштва. Модел по којем су сачињене ове творенице у српском језику није нов, већ је добро познат, што потврђују слични примери забележени у описним речницима српског језика: *бајколик*, *крушколик*, *грмолик*, *кринолик*, *звонолик*, *зрнолик*, *жбунолик*, *срцолик* итд.

2. Да ли придеви са наставком *-лики* означавају указивање на сличност, а не на идентичност, са нечим, у ком смислу их ја користим?

Најпре, није у питању „наставка“ *-лики*, већ други део сложенице (композиата) *-лик*, док је *-и* у издвојеном форманту граматички наставак за одређени вид придева (творбена структура придева гласи: први део сложенице *брак-* односно *породиц-*, интерфикс *-о-*, други део сложенице *-лик* (у значењу „који личи, наликује на оно што је означено првим

делом сложеннице“). Дакле, твореницама према поменутом моделу (могуће чак и са апстрактном именицом у првом делу, нпр. *снолик*) означава се сличност онога што је означено именицом у првом делу сложеннице, а не идентичност. Таква врста образовања ни у једном речнику није означена квалификатором пеј., погрд. и сл.

3. Да ли се ови придеви у контексту у ком су употребљени могу сматрати унижавајућим и омаловажавајућим за било кога, па тиме представљати основ дискриминације било какве врсте?

У фокусу ауторовог истраживања су појмови *брака* и *породице*, које он научно анализира путем социолошких метода, вреднује, упоређује их с концептима покрета који траже да се традиционални концепти рedefинишу. Изданке тих покрета аутор с правом и граматички исправно назива „браколиким и породицоликим друштвеним појавама“ заступајући чврсто традиционално, две хиљаде година утемељено, становиште концепата брака и породице и устајући, уз научну аргументацију, против квазинаучног дискурса појмовног изједначавања тзв. „истополних заједница“ са браком и породицом.

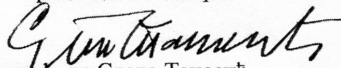
Критички став који аутор у раду износи заснован је на аргументацији, позивањем на правне и друге акте, при чему аутор не користи језик као средство дискриминације, о чему сведоче и цитати из његовог рада:

„Конвенција о правима детета већ у преамбули инсистира на томе да „дете, у циљу потпуног и складног развоја личности, треба да расте у породичној средини, у атмосфери среће, љубави и разумевања“ (UN Human Rights, 1989), а недвосмислено је јасно да се хомосексуална заједница не може сматрати „породичном средином“, ма у којој мери конкретан пар имао и показивао емоције за дете“ (728).

„Извесно је да се социјализација и васпитавање деце не може одвијати на исти начин у породици и породицоликим хомосексуалним заједницама, те да резултати њеног одвијања у средини која ни не личи на породичну не могу да буду идентични као што је то случај у породици (729).

„Не постоји никакав друштвени интерес да се на исти начин штите брак и породица и хомосексуалне браколике и породицолике заједнице. Брак и породица обављају изузетно значајне друштвене функције (од регулације сексуалног општења, преко репродукције, социјализације до просистемске стабилизације и успостављања крвносродничких и других сродничких односа)...“ (730).

Председник Одбора

проф. др Срето Танасић

МАТИЦА СРПСКА

Најстарија књижевна, културна и научна институција српског народа

Датум: 20. 4. 2022.
Број: 442-0108

НАЦИОНАЛНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ
РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Булевар Михајла Пупина 2
11000 Београд

СТРУЧНО МИШЉЕЊЕ

О ПРЕДЛОГУ СТАНДАРДА КВАЛИТЕТА УЉБЕНИКА

(у даљем тексту: Предлог)

Будући да стандарди квалитета уџбеника и наставног материјала у знатној мери треба да утичу на бољу структуру и садржај текстова овог профила, а самим тим и на процес образовања у целини, најлепше захваљујемо на поверењу које сте указали Матици српској и упутили јој молбу за давање стручног мишљења о предложеним стандардима.

На састанку Одбора за стандардизацију, одржаном 20. априла 2022. године у Београду, на којем су учествовали и поједини чланови Одељења за књижевност и језик Матице српске, покренуто је и питање давања стручног мишљења о оним доменима наведеног Предлога који се односе на језик уџбеника и наставног материјала. Утврђено је, међутим, да позив за давање стручног мишљења није био упућен ни Одбору за стандардизацију српског језика ни Катедри за српски језик Филолошког факултета у Београду. Верујемо да је у питању случајан превид, а надамо се да ћете у том светлу разумети зашто је потписник овог дописа, поред Матице српске, и Одбор за стандардизацију српског језика, као свеакадемијско и свеуниверзитетско научно тело задужено за очување и унапређивање норме стандардног српског језика.

Примедбе у вези са садржајем Предлога односе се на следеће домене:

- (1) Будући да се у Предлогу на више места, сасвим исправно, инсистира на томе да питања, задаци и налози у уџбеницима и свим текстовима сличног профила буду јасно

формулисани, прилагођени узрасту и развојном нивоу ученика, те да језик којим су написани буде функционалан и да доприноси лакшем разумевању садржаја, потпуно је нејасно зашто се у њему инсистира на родно осетљивом језику иако се у самом тексту Предлога он не примењује, него се на његовом почетку налази следећа реченица:

„Сви појмови који су у овом правилнику употребљени у мушком грамагичком роду обухватају мушки и женски род лица на који се односе“ (стр. 2).

Уколико се, сасвим оправдано, овом формулацијом желела избећи компликована реченична структура настала употребом паралелних форми за означавање особа мушког и женског пола, нејасно је зашто не би слична уводна формулација, која се из угла језичке науке сматра једино исправном, могла бити обавезан део сваког уџбеника и наставног средства него се инсистира на употреби родно осетљивог језика.

(2) У Стандарду 4, као један од показатеља да је језик уџбеника одговарајући и функционалан, наводи се следећа реченица:

„У уџбенику се поштује језичка и правописна норма језика на којем је написан.“

Мишљења смо да би ову реченицу требало заменити следећом:

У уџбенику се примењује језичка и правописна норма **стандардног** језика на којем је написан.

Објашњење: Између језика и стандардног језика постоји јасна разлика те ова два појма не треба изједначавати. Неопходно је, дакле, испред сваке именице *језик* у Предлогу дописати одредбу *стандардни*: (нпр. поглавље 2.2, стандард 1, тачка 6; поглавље 2.3, стандард 4, тачка 1, 2; поглавље 2.5.1, стандард 1, тачка 6 и сл.).

(3) У поглављу 3.2.4, на стр. 11, у 2. пасусу, наводи се следеће: „За српски језик основ за процењивање показатеља 1 у Стандарду 4 је Правопис Матице српске, издање из 2017. године.“

Основни нормативнистички приручници сваког стандардног језика подразумевају нормативну граматику, правопис и речник, те из тог разлога наведену реченицу треба преформулисати следећом:

За стандардни српски језик основ за процењивање показатеља 1 у Стандарду 4 јесте Правопис српског језика (Нови Сад: Матица српска, 2020), Нормативна граматика српског језика (Нови Сад: Матица српска, 2022); Речник српског језика (Нови Сад: Матица српска).

У истом поглављу наводи се да се у процени родне равноправности могу користити препоруке дате у Приручнику за употребу родно осетљивог језика из 2019. г. и у Водичу за употребу родно осетљивог језика у јавној управи у Србији из 2019. г.

Будући да у овим публикацијама није заступљен став званичне србијетике, те да у њима нису наведене одлуке Одбора за стандардизацију српског језика у којима је језичка струка закључила да примена одредби које се тичу језика у Закону о родној равноправности представљају насиље над српским језиком и његовом књижевнојезичком нормом, оне не могу бити узорне приликом састављања уџбеника и њиховог оцењивања кад је језик у питању. Уместо њих треба препоручити Нормативну граматику српског језика (Нови Сад: Матица српска 2022), у којој постоји поглавље и о овом домену употребе стандардног српског језика.

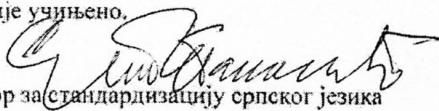
Поред тога, у Предлогу треба нагласити да је, према Закону о родној равноправности (чл. 73, став 2), примена родно осетљивог језика у уџбеницима и наставном материјалу (чл. 37, став 1/4/3) одложена до 2024. године. Треба, такође, нагласити да у Стандарду 4, у показатељу 1, јасно пише следеће: „У уџбенику се поштује језичка и правописна норма језика на којем је (уџбеник) написан.“ Овај стандард је, дакле, неостварив уколико се примењују одредбе из поменутог закона.

(4) Узимајући у обзир и чињеницу да је Предлог намењен „националним саветима националних мањина у поступку давања претходне сагласности за уџбенике на језику у писму националне мањине“ (стр. 2; тачка 1.8/4), питамо се због чега се само за српски језик наводе одговарајући нормативнистички приручници (као и они који нису прихваћени у званичној србистици, што је недопустиво). Уколико се тако поступа са уџбеницима на српском језику, по логици ствари требало би исто поступити и са уџбеницима на језицима националних мањина будући да се у Републици Србији сви стандарди примењују за све ученике у исто време.

(5) У поглављу 3.2.4. истакнуто је да се наставно средство издаје на српском језику и ћириличком писму, а да је, *изузетно*, могуће да буде и на латиници.

Веома је важно прецизирати шта се подразумева под ИЗУЗЕТНИМ будући да у Предлогу то није учињено.

Одбор за стандардизацију српског језика

Матица српска
проф. др Драган Станић
Председник Матице српске

MATIЦA SRПCKA

MATIЦA SRПCKA

Улица Матице српске, бр. 1 • 21000 Нови Сад, Србија
Телефон: 021 527 627 • Телефакс: 021 526 901

112 • 1 Matica Srpska street • 21 000 Novi Sad, Serbia
Phone: +381 21 527 627 • Telex: +381 21 526 901

Email: med@maticasrpska.org.rs • www.maticasrpska.org.rs

НАЦИОНАЛНОМ ПРОСВЕТНОМ САВЕТУ
РЕПУБЛИКА СРБИЈА

МАТИЦА СРПСКА НОВИ САД		
ОРГ. ЈЕД.	БР. ШЛОВА	ПРИМНО:
0108	929	
ПРИМЉЕНО: 08.09.2022.		

СТРУЧНО МИШЉЕЊЕ
О ПРЕДЛОГУ СТАНДАРДА КВАЛИТЕТА УЦБЕНИКА
(у даљем тексту: Предлог)

Иако је у ревидираном Предлогу стандарда квалитета уџбеника унесен низ корекција, на чему захваљујемо, Одбор за стандардизацију српског језика и Матица српска сматрају да је он и у овој форми неприхватљив будући да се употреба тзв. *родно осетљивог језика* у уџбеницима и свим текстовима сличног профила наводи као обавезна, што је у колизији са оним наводима у истом тексту према којима језик уџбеника мора бити написан на стандардном језику.

Одбијајући сваку тврдњу да је стандардни српски језик родно дискриминаторан, а позивајући се на *Нормативну граматику српског језика* (2022: 56–60) и одлуке Одбора за стандардизацију српског језика из 2011. и 2017. г. (в. у прилогу), те на ставове изложене на скупу *Положај српског језика у савременом друштву*,¹ наш је одлучан став да измењен Предлог стандарда квалитета уџбеника у овом виду не може бити усвојен будући да је одредба о обавезној употреби тзв. родно осетљивог језика (па и сам језик којим је Предлог написан) у колизији са нормом стандардног српског језика.

У самом тексту Предлога, наиме, не само да формулација:

„Сви појмови који су у овом правилнику употребљени у грамагичком мушком роду подразумевају мушки и женски пол лица на који се односе“

није постала прихватљиво решење као обавезан део сваког уџбеника и наставног средства, него је текст Предлога додатно реструктуриран употребом морфолошких паралелизама

¹ Зборник радова са Скупа доступан је на следећој адреси: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.maticasrpska.org.rs/stariSajt/casopisi/Polozaj%20srpskog%20jezika.pdf>

(нпр. „У овом документу се под тим подразумева оно што је ученик/ученица могао/могла да стекне током претходних година школовања (ту се не мисли само на знања већ и на вештине), као и оно што је резултат сазревања, спонтаног сазнавања и целокупног искуства такозваног типичног ученика/ученице у уобичајеној социјалној средини у нашој земљи”), што не представља део норме стандардног српског језика (в. П. Пипер, И. Клајн, Р. Драгићевић. *Нормативна граматика српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2022: 58).

Овом приликом позивамо се и на *Закон о употреби српскога језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма* (Сл. гласник, 89/2021), према којем систем обавезне заштите и очувања српског језика подразумева и заштиту од утицаја идеолошких и политичких покрета на његову стандардизацију (чл. 7/6), а овде је управо реч о агресивном идеологизованом деловању.

„Свака интервенција у језику са становишта било које идеологије, што само по себи не може бити у складу с науком о српском језику, недопустива је и, уколико се не спречи, могла би имати несагледиве последице, будући да је језик суштински чинилац индивидуалног и колективног идентитета. Граматички род као лингвистички конструкт, далеко сложенији него како се то у банализованој интерпретацији Закона о родној равноправности предочава, због одсуства чврсте и доследне корелације с полом у ванјезичкој стварности, није ни могао бити предметом правне обраде, а нарочито не законских прописа. Законодавац је доношењем оваквог незналачког закона пристао на наметање нове, произвољне норме која води ка урушавању језичке структуре и омогућавању даљих интервенција у језичко ткиво. [...]

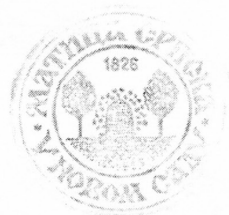
Имајући све наведено у виду, наглашавамо да се мора зауставити и забранити инжењеринг на главном средству споразумевања и остваривања људске културе и цивилизације – језику, био он српски или било који други у Републици Србији.”

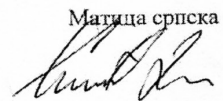
(из *Закључака* у зборнику радова

Положај српскога језика у савременом друштву, 2021)

30. 8. 2022. године

Одбор за стандардизацију српског језика

Матица српска

1 of 1

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
СТУДЕНТСКИ ПАРЛАМЕНТ

Студентски трг 1, 11000 Београд, Република Србија
Тел.: 011 3207 439; е-пошта: parlament@rect.bg.ac.rs

Београд, 21.6.2019. године

Број: 672-2666/9-19

Председници Конференције универзитета Србије
проф. др Иванки Поповић

Предмет: Иницијатива да се на све студијске програме студија првог степена факултета, чланице Универзитета у Београду, уведе српски језик као обавезан предмет

Поштована ректорко проф. др Поповић,

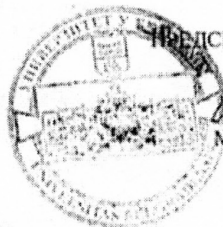
Студентски парламент Универзитета у Београду и студент проректор Универзитета у Београду подржавају иницијативу коју је покренуо Одбор за стандардизацију српског језика да се српски језик уведе као обавезан предмет на све факултете Универзитета у Београду.

Мишљења смо да би увођење овог предмета допринело већој функционалној писмености будућих академица, али и унапредило очување и неговање српског језика који представља стуб наше културе.

Овим дописом скрећемо пажњу широј академској заједници на проблем (не)писмености и желимо да, уколико иницијатива буде усвојена, студентски представници буду укључени у имплементацију овог предлога. На тај начин бисмо се потрудили да предмет који би био уведен буде прилагођен студијским програмима, потребама студената и професији за коју се школују.

СТУДЕНТ ПРОРЕКТОР

Данило Потпарич

ПРЕДСЕДНИЦА СТУДЕНТСКОГ
ПАРЛАМЕНТА

Мартарета Смиљанић

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Београд, Кнез Михајлова 36/1
Тел. 011/3208-224
Електронска адреса: Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs
Број 06/2019
Датум: 3. јун 2019.

Конференција универзитета Србије
Београд
Студентски трг 1

Предмет: Увођење српског језика на факултете

Поштована господо,

Одбор за стандардизацију српског језика је највише стручно тело које су 1997. године основале све научне и наставно-научне институције са целокупног српског језичког простора задужене за проучавање српског језика и бригу о његовом статусу с циљем обједињавања људи од струке и њихових институција ради истраживања стандарднојезичке и комуникацијске проблематике, систематског нормирања српског језика и израде одговарајућих приручника са иновацијама у нормативистици и језичкој пракси, те ради доприношења међународној сарадњи и уклапања српског језика и србистике у међународне пројекте и стандарде, термилошке, комуникацијске, информатичке. Другим речима, Одбор је највише стручно тело које треба да заједно с државом утврђује и спроводи језичку политику, брине о изучавању српског језика и његовом статусу у свим областима живота, какав имају и други европски језици у својим државама.

Одбор је у више наврата указивао на лош статус српског језика у Републици Србији, о чему, између осталог, сведочи и слабо познавање српског стандардног језика и ниска свест о његовом значају у свим видовима живота. Зато је све видљивија ниска језичка култура чак и код факултетски образованих грађана. Разлог томе је у првом реду чињеница да факултетско образовање људи у Србији данас не подразумева и функционалну писменост, што значи да они не знају начин типичне употребе језика у типичним ситуацијама, а све је већи број људи који директно учествују у комуникацији и не размишљајући о томе да ли су довољно образовани за то. Објективно, такво стање је и логично са оваквим статусом српског језика у нашем образовању, с малим бројем часова у основној и средњој школи и без изучавања српског језика на универзитету. Српски језик није обавезан предмет чак ни на страним филологијама, где се образују будући професори и преводиоци, а сасвим изостаје на другим наставничким факултетима – као језик образовања. Исто тако, не изучава се на ненаставничким факултетима, где је као језик струке – практично неминован. На другој страни, студије новинарства, сценских уметности, о праву да не говоримо, незамисливе су, а реализују се, без изучавања и српског језика.

Ово је разлог што и многи факултетски образовани људи врло слабо познају српски језик и готово ништа не знају о српском језику, што им је слаба језичка култура и што су по правилу функционално неписмени. Тешко је схватити да су сви факултети схватили нужност да се на њима изучавају страни, а да познавање српског језика, који је свима примарни језик комуникације у струци и друштву, није важно.

Одбор за стандардизацију српског језика је на својој годишњој седници одржаној 27. марта 2019. године одлучио да вам се обрати с предлогом да се заложите да се предмет *српски језик* уведе на све факултете, како смо рекли – ради учења српског стандардног језика, функционалног описмењавања за струку за коју се студенти спремају и познавања важних чињеница везаних за српски језик, као битног дела опште културе сваког факултетски образованог човека, неопходне за успешно укључивање у друштво. Учење српског језика на универзитету требало би да траје најмање годину дана. Програме примерене профилу факултета урадили би представници факултета заједно с представницима катедара за српски језик и Одбора за стандардизацију српског језика.

Не сумњајући да ћете прихватити овај предлог, молимо вас да га с вашом подршком упутите свим факултетима члановима ваше угледне заједнице.

С поштовањем,

председник Одбора

проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Михаила 36, 11000 Београд
Република Србија
Број: Сл.

Датум: 25. 11. 2022.

predsednik@ossj.rs
isj@isj.sanu.ac.rs
Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs
sretotanasic@yahoo.com

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАРИЈАТ ПРЕДСЕДНИКА
РЕПУБЛИКЕ

Примљено:	25. 11. 2022		
Организациона јединица	Број	Примао	Вредност
01			

Господин Александар Вучић
Председник Републике Србије

Поштовани господине председниче Републике Србије,

Част нам је да Вас позовемо на свечану седницу Одбора за стандардизацију српског језика поводом 25 година од његовог оснивања.

Седница ће се одржати у понедељак 12. децембра 2022. године у Српској академији наука и уметности, у Улици кнеза Михаила 35, Свечана сала, с почетком у 10 часова.

Молимо Вас да својим присуством увеличате свечаност јубиларне седнице.

С поштовањем,

председник Одбора
проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ПРЕДСЈЕДНИК РЕПУБЛИКЕ

Бања Лука, 9. децембар 2022. године

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Проф. др Срето Танасић, председник

БЕОГРАД

Поштовани,

Захваљујем Вам се на позиву да присуствујем свечаној сједници Одбора за стандардизацију српског језика поводом 25 година од њеног оснивања.

Искрено ми је жао што због раније преузетих обавеза нисам у могућности присуствовати јубиларној сједници 12. децембра ове године у Београду.

Вама, свим члановима и вашим сарадницима овим поводом упућујем најискреније честитке.

Задовољство ми је да изразим подршку раду Одбора и истакнем његов велики допринос и одговорност према јако битним питањима свога народа и његове културе имајући у виду да се култура и језик убрајају међу најважнија и најпрепознатљивија обиљежја сваког народа.

У том смислу, увјерен сам, да ћете и у даљем раду, ангажманом признатих научних радника, те слиједећи високе стандарде из ове области дати пуни допринос чувању и стандардизацији српског језика.

С поштовањем,

ПРЕДСЈЕДНИК

Милорад Долић
Милорад Долић

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Кнеза Михаила 36
11000 Београд
Датум: 30.12. 2022.

имејл: predsednik@ossj.rs
sretotanasic@yahoo.com
sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

Телефон: +381 11 2180-248
+381 11 3208 224
+381 11 3208 221

Господин Милорад Додик
Предсједник Републике Српске

Поштовани предсједниче Републике Српске,

Захваљујем Вам се на писму које сте упутили Одбору за стандардизацију српског језика приликом одржавања свечане сједнице поводом 25 година од његовог оснивања (12. 12. 1997 – 12.12. 2025). Као што Вам је познато, Одбор су основале све научне и наставно-научне институције са цјелокупног српског националног и говорног подручја које се баве проучавањем српског језика ради осмишљавања и спровођења језичке политике у сарадњи са српским државама која би најбоље осигурала његов статус и ради планирања потребних проучавања на синхроним и дијахроним језичком плану.

Ваша подршка Одбору много значи јер нам је познато да сте Ви итекако свјесни значаја српског језика за очување српског националног и културног идентитета, посебно у ситуацији када су српски народ и његов језик испресијечани међудржавним границама. Знамо за Ваше заслуге за доношење закона о заштити српског језика и писма и вјерујемо да ћете се заложити да се тај закон почне и примјењивати.

У том циљу било би драгоцјено кад бисте нашли мало времена почетком нове године за сусрет да о овоме поразговарамо; општепозната је ствар да се језичка политика осмишљава у доброј сарадњи језичке струке и државе, а спроводи је држава у хармоничној сарадњи са језичком струком.

На крају желим да Вам честитам Божић, Дан Републике Српске и пожелим успјешну нову годину.

С поштовањем,

Предсједник Одбора

проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Михаила 36, 11000 Београд
Република Србија
Број: Сл.

Датум: 25. 11. 2022.

predsednik@ossj.rs

isj@isj.sanu.ac.rs

Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

UPRAVA ZA VEŠTAČENJE I POSLOVE
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
ПИСАРНИЦА - 1040

ПРИМЉЕНО: 25. 11. 2022

Орган	Органи	Број	Презент	Вреди.
МД				

Министарство културе и информисања

Републике Србије

Госпођа Маја Гојковић
министар

Поштована госпођо Гојковић,

Част нам је да Вас позовемо на свечану седницу Одбора за стандардизацију српског језика поводом 25 година од његовог оснивања.

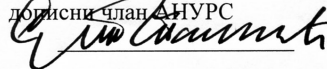
Седница ће се одржати у понедељак 12. децембра 2022. године у Српској академији наука и уметности, у Улици кнеза Михаила 35, Свечана сала, с почетком у 10 часова.

Молимо Вас да својим присуством увеличате свечаност јубиларне седнице и допринесете њеном раду.

С поштовањем,

председник Одбора

проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Михаила 36, 11000 Београд
Република Србија
Број: Сл.

Датум: 25. 11. 2022.

predsednik@ossj.rs
isj@isj.sanu.ac.rs
Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs
sretotanasic@yahoo.com

Министарство просвјете и културе
Републике Српске
Наталија Тривић

Поштована госпођо Тривић,

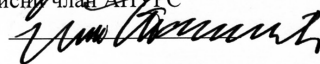
Част нам је да Вас позовемо на свечану седницу Одбора за стандардизацију српског језика поводом 25 година од његовог оснивања.

Седница ће се одржати у понедељак 12. децембра 2022. године у Српској академији наука и уметности, у Улици кнеза Михаила 35, Свечана сала, с почетком у 10 часова.

Молимо Вас да својим присуством увеличате свечаност јубиларне седнице и учествујете у њеном раду.

С поштовањем,

председник Одбора
проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

Република Србија
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

Број: 119-01-57/2022-05

Датум: 23.12.2022

Београд

Влајковићева 3

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

11000 БЕОГРАД
Кнез Михаилова 36

Поштовани,

У члану 4. Закона о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма („Службени гласник РС“, број 89/21), утврђено је да Влада на предлог министарства надлежног за културу, оснива Савет за српски језик, који прати и анализира стање у области употребе српског језика у јавном животу и спровођења мера ради заштите и очувања ћириличног писма, као матичног писма и даје препоруке, предлоге и стручна мишљења ради унапређења тог стања. Имајући у виду да је у истом члану утврђено да натполовичну већину Савета за српски језик чине представници језичке струке који се именују на предлог Одбора за стандардизацију српског језика, молимо вас да нам у што краћем року доставите ваше предлоге за пет чланова овог тела.

С поштовањем,

**ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ И
МИНИСТАР**

НАЦИОНАЛНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

11000 БЕОГРАД, Булевар Михајла Пупина 2, соба 475

Датум: 01.07.2022. године
Број: 610-00-00331/13/2022-07

На основу члана 34. став 1. тачка 6. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020 и 129/2021) и члана 18. и 19. Пословника о раду, а на основу захтева Министарства просвете, науке и технолошког развоја, број: 110-00-00188/1/2021-07 од 28.03.2022. године, Национални просветни савет је на трећој редовној седници, одржаној 26.05.2022. године, констатовао следеће:

МИШЉЕЊЕ

Министарство просвете, науке и технолошког развоја доставило је Националном просветном савету, Предлог стандарда квалитета уџбеника, ради давања мишљења, у смислу члана 48. став 4. Закона о основама система образовања и васпитања, који је на захтев Министарства, припремио Завод за унапређивање образовања и васпитања.

Национални просветни савет размотрио је достављени материјал и једногласно је дао мишљење да Предлог стандарда квалитета уџбеника треба ускладити са мишљењем Одбора за стандардизацију српског језика као и мишљењем Координације националних савета националних мањина и вратити Предлог стандарда квалитета уџбеника на даље усклађивање.

У прилогу достављамо:

Мишљење Одбора за стандардизацију српског језика Матице српске.
Мишљење Координације националних савета националних мањина.

ПРЕДСЕДНИК
НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

доц. др Радивоје П. Стојковић

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Михаила 36, 11000 Београд
Република Србија
Број: Сл.

Датум: 03. 02. 2023.

predsednik@ossj.rs

isj@isj.sanu.ac.rs

Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

sretotanasic@yahoo.com

УПРАВА ЗА СЛУЖБЕНЕ ПОСЛОВЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
ПИСАРНИЦА - 1030

ПРИМЉЕНО: 03.02.2023

Орган	Орг.јед.	Број	Уредлог	Бредн.

Министарство културе
Републике Србије
Госпођа Маја Гојковић, министар

Поштована госпођо Гојковић,

У складу са Законом о употреби језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма и према Вашем допису бр. 119-01-57/2022-05 Одбор за стандардизацију српског језика предлаже следеће чланове у Савет за српски језик:

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС,

Проф др Милош Ковачевић,

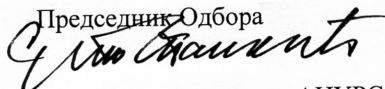
Др Владан Јовановић, виши научни сарадник,

Др Марина Спасојевић, виши научни сарадник,

Проф. др Александар Милановић.

С поштовањем,

Председник Одбора

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС
н. саветник Института за српски језик САНУ

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Михаила 36, 11000 Београд

Број: Сл.

Датум: 10. фебруар 2023.

имејл: sretotanasic@yahoo.com
predsednik@ossj.rs
sreto.tanasic @isj.sanu.ac.rs
isj@isj.sanu.ac.rs

телефон: +381 11 3208-221
+381 11 2180-248
+381 11 3208-224

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
Господин Бранко Ружић, министар

Поштовани господине министре Ружићу,

Национални просветни савет је на седницама одржаним 15. и 29. септембра 2022. године једногласно прихватио „Стручно мишљење о Предлогу стандарда квалитета *уџбеника*“ које су Националном просветном савету упутили Одбор за стандардизацију српског језика и Матица српска, према коме не може бити места употреби тзв. родно осетљивог језика у уџбеницима и осталим текстовима сличног профила. На седници Националног просветног савета посвећеној овом проблему, која је одржана 29. септембра прошле године, представник Завода за унапређење образовања и васпитања је изјавио да је ова установа за сада одустала од инсистирања на усвајању стандарда за примену одредаба тзв. родно осетљивог језика у школским уџбеницима. Одбор за стандардизацију српског језика је на својој седници од 1. фебруара 2023. закључио да је нужно да та одлука буде *трајна*, будући да би се увођењем тзв. родно осетљивог језика кршила норма српског књижевног језика, као и Закон о употреби српскога језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма (Сл. гласник, 89/2021), према којем се забрањује утицај идеолошких и политичких покрета на стандардизацију српског језика (чл. 7/6), а тзв. родно осетљив језик за свакога представља најгрубљи вид идеолошког инжењеринга на језику.

Тим поводом Одбор за стандардизацију српског језика обраћа Вам се с молбом да се постарате да се одлука Завода за унапређење образовања и васпитања на основу мишљења Националног просветног савета прогласи за трајно решење и тиме одбаци могућност поновног актуелизовања примене тзв. родно осетљивог језика у уџбеницима за основну средњу школу, и уопште у образовању.

С поштовањем,

председник Одбора

проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Број: 0101-350/1

Датум: 16.3.2023.

Одбор за стандардизацију српског језика

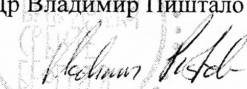
Кнез Михаилова 36, Београд

ПРЕДМЕТ: Молба за достављање мишљења о статусу црногорског језика

Поштовани,

Обраћамо вам се са молбом да Народној библиотеци Србије доставите став о статусу црногорског језика у Републици Србији. Став Одбора нам је неопходан за потребе извођења процеса каталогизације и класификације библиотечке грађе и Народна библиотека Србије би га заступала као званичан став приликом одређивања језика на коме је публикација написана.

С поштовањем,

УПРАВНИК
Др Владимир Пишталo

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Михаила 36, 11000 Београд,
Република Србија
Датум: 10. 05. 2023.

predsednik@ossj.rs
setotanasic@yahoo.com
isj@isj.sanu.ac.rs

Sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs
Телефон: +381 11 2180
+381 11 3208 221

Број: Сл.

Народна библиотека Србије
проф. др Владимир Пиштало
управник

Поштовани господине Пиштало,

У вези с Вашим дописом Одбору за стандардизацију српског језика у којем је Одбор замољен да да став о статусу „црногорског језика“ у Републици Србији за потребе рада на каталогизацији и класификацији библиотечке грађе достављамо Вам наш одговор.

Став Одбора за стандардизацију српског језика о „црногорском језику“ у Републици Србији заснива се на научним чињеницама српске лингвистике која говорни простор данашње Црне Горе сматра делом српског језичког простора ијекавског изговора. За српску лингвистику „црногорски језик“ не постоји, будући да говорни простор Црне Горе чини нераскидиви део ширег српског лингвистичког континуума који, у случају Црне Горе, обухвата два српска дијалекта – новоштокавски источнохерцеговачки и староштокавски зетско-рашки. Међу говорима нема ниједне језичке особине која би била карактеристична само за говоре Црне Горе, већ се оне простиру много шире изван садашњих државних граница (нпр. источнохерцеговачки дијалекат осим западног дела Црне Горе обухвата простор југозападне Србије, највећег дела Босне и Херцеговине, делове Хрватске у којима живе или су живели Срби, те Белу Крајину у Словенији, док зетско-рашки дијалекат обухвата осим источног дела Црне Горе и југозападни простор Србије). Према традицији народни језик Црногораца увек се називао српским. С друге стране, од оснивања модерне Црне Горе у 19. веку до наших дана у школама у Црној Гори одувек се предмет наставе матерњег језика називао именом српског језика (осим у окупацији када је италијански окупатор наметнуо језик *лингва монтенегрина* у Другом светском рату и *српскохрватски језик* у периоду језичког заједништва Срба и Хрвата у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији). Уважавајући ове чињенице, Црна Гора је својим Уставом из 1992. године, после распада СФРЈ и српско-хрватског језичког раскола, службеним језиком прогласила *српски*. После осамостаљења Црне Горе и њеног одвајања од Србије 2006. године, убрзано је, путем језичког инжењеринга, стваран политички конструкт „црногорски језик“, не марећи за огромну већину становника Црне Горе, који су се на попису из 2003. године определили за назив језика – српски (преко

64%), као ни за мишљење стручњака за српски језик у Црној Гори, Катедре за српски језик и књижевност у Никшићу, Српске православне цркве и др. Примораване тамошњих власти да се у образовању, просвети и друштву у целини наметне црногорски језик праћено је насиљем према традиционалном српском језику, а све то било је потпомогнуто иностраним невладиним организацијама, друштвима, покретима и сл. Узимајући у обзир све поменуте чињенице, међу којима се посебно истиче та да су творци и промотери свега овога лица којима језик није струка него политичка или идеолошка припадност, српска лингвистика и Одбор за стандардизацију српског језика, као свеакадемијске и свеуниверзитетске установе меродавне за питања српског језика и његове норме на целокупном српском језичком простору, постојање тзв. „црногорског језика“ у потпуности одбацује као политичко-идеолошки пројекат на штету српског језика и народа који њиме говори.

Врхунац језичког инжењеринга над српским језиком у Црној Гори постигнут је објављивањем његове граматике, правописа и речника. Аутори тих приручника радили су по налогу оних који су пројекат осмислили, а пошто није било могуће да се међу њима нађе неко од научног интегритета на пољу лингвистике, надлежно владино тело ангажовало је стручњаке из иностранства. Тако је надлежно министарство Црне Горе у комисије укључило Јосипа Силића и Ива Прањковића из Хрватске, Људмилу Васиљевну из Украјине и друге. Они су утврдили да се „црногорски језик“ разликује од српског по двама „словима“ која су унета у њихову азбуку и абецеду – с’ и з’. Ово је учињено због тога да би се „црногорски књижевнојезички стандард“ и у писаној форми што више удалио од српског књижевног језика, уводећи стихијски, ненаучно и нестручно одређене дијалекатске облике српског језика. Као идеолошки производ, настао насилним цепањем историјског дела српског језичког простора, овај политички конструкт не може се користити под тим именом у Републици Србији. Према Закону о употреби српског језика / јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма (Сл. гласник, 89/2021), држава Србија има обавезу да штити српски језик и ћирилично писмо од утицаја идеолошких и политичких покрета на стандардизацију српског језика (чл. 7/6).

Имајући све ово у виду, молимо да се тзв. црногорски језик избрише са списка језика у библиотечким каталозима, регистрима, анотацијама и сл.

С поштовањем,

председник Одбора

проф. др Сreto Танасић,
дописни члан АНУРС

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
И УМЕТНОСТИ
11000 Београд, Кнеза Михаила 35
Извршни одбор

38/16

27.03.2023.

Одбор за стандардизацију српског језика
Проф. др Свето Танасић, председник

Кнеза Михаила 36,
11000 Београд

Поштовани господине Танасићу,

Извршни одбор САНУ је, на својој X седници од 23.3.2023. године, одобрио коришћење сале 2 у Палати САНУ, без накнаде, дана 19.4.2023. године од 11.00 до 15.00 часова, ради одржавања годишње седнице Одбора за стандардизацију српског језика.

С поштовањем,

Академик Владимир С. Костић, председник САНУ

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Председништво Одбора
Кнеза Михаила 36, 11000 Београд
Република Србија

Свечана седница Одбора за стандардизацију српског језика поводом 25 година од његовог
оснивања

(Свечана сала САНУ, 12. 12. 2022)

ПРОГРАМ

1. Поздрави (свечани део седнице) 10.00–11.30

ПАУЗА 11.30–12.15

2. Реферати (радни део седнице) 12.15–14.00

СРЕТО ТАНАСИЋ: *Четврт века Одбора за стандардизацију српског језика*

МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ: *Српски језик након српскохрватског периода*

ВЕЉКО БРБОРИЋ: *Српски језик у српском образовном систему*

СОФИЈА МИЛОРАДОВИЋ: *Институт за српски језик САНУ као један од носилаца
стратегије научног развоја у Републици Србији*

ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ: *Одбор за стандардизацију српског језика и Матица српска*

3. Дискусија (радни део седнице)

СРПСКИ ЈЕЗИК У СРЕДСТВИМА
ЈАВНОГ ИНФОРМИСАЊА

ПРЕДЛОГ ПРОПИСА О РАВНОПРАВНОСТИ ОБАВЕЗУЈЕ НА КОРИШЋЕЊЕ РОДНО ОСЕТЉИВОГ ЈЕЗИКА

УКОЛИКО буде усвојен предлог нацрта закона о родној равноправности, убудуће ће на дипломама квалификације жена писати у женском роду. Па тако девојке након завршених студија неће више бити правници, професори, лекари, инжењери, већ ће им на дипломама писати - правница, професорка, лекарка, инжењерка... Такође, и на документима која потврђују звања, мораће се поигравати равноправност, па ће се наводити - докторка наука, магистарка, виша саветница... Ово предвиђа члан 37 предложеног прописа, који оба-

НА ДИПЛОМИ МОРА ДА ПИШЕ ДОКТОРКА НАУКА

Казне ако на актима не стоје психолошкиња, педагошкиња, правница...

КОВАЧЕВИЋ: Језик је жив организам, не мења се декретима

везује на употребу родно осетљивог језика у уџбеницима, свелочанствима, дипломама, квалификацијама, звањима, лиценцама... Да би се ово реализовало, како кажу правни стручњаци, биће потребно изменити и низ интерних аката различитих установа, али и донети подзаконске акте. Такође, документи која су до сада издати неће морати да се мењају, већ ће ова правила важити након што буде усвојен закон и пратећи акти.

Иначе, у овом законском предлогу наводи се и да су средства јавног информисања дужна да приликом осетљивавања користе родно осетљив језик. Истовремено, лингвисти сматрају да је ове реч о насиљу над језиком и језичком инжењерингу.

Уколико на дипломи девојке која је завршила психологију буде писало да је она психолошкиња, или оне која је завршила педагогију

ПРОМОЦИЈА Свечано уручење докторских звања у Ректорату УБ

Фото: Универзитет у Београду

Милош Ковачевић

да је педагошкиња, језик то никако неће прихватити, јер је конструкција рогобатна, вештачка и у језику се неће примити - сматра лингвиста проф. др Милош Ковачевић. - Нове речи не могу се увести "одокативно", не водити рачуна о језичким законитостима. Ово је насиље над језиком, али оно не може проћи, чак и ако се уведу казне за оне који не поштују та нова решења. Јер, језик је најзавршенији организам који неке речи прихвата, а неке одбацује и то се никаким декретима не може

РАВНОПРАВНОСТ ВЕЋ ДЕФИНИСАНА

ОДБОР за стандардизацију српског језика још 2011. донео је Одлуку о питању именовања особа женског пола као носилаца одређених звања и занимања. У тој одлуци детаљно је образложено како се треба односити према речима које служе за именовање звања, занимања, функција и сл. - Та одлука је недвосмислен показатељ да српски језик никако није језик родне неравноправности, па самим тим ни дискриминације особа женског пола - кажу у овом телу.

променити.

Ковачевић наводи примере именита женског рода које у народу живе, пошут учитељице или професорке, али истиче и да постоје оне које језик никако не прихвата, попут "боркиње". А Срето Танасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика, сматра да се наш језик лажно осетљив као родно неосетљив и дискриминаторан према особама женског пола.

Једном сам већ јавно

поставио питање да ли ћемо скинути срамоту са имена Савића, жена војник са највећим бројем одликовања, после свих ратова није добила заслужено признање, него је служила као чистачица, ако је почнемо називати војничкиња или боркиња - каже Танасић за наш лист. - Да ли заиста сви морамо да заборавимо да је Десанка Максимовић писац,

Срето Танасић

а са исте адресе вероватно долази подстицај да је и опште пошљамо у заборав. Морамо ли говорити: дошли су писци и списатељице? Да ли морамо за жену које обавља дужност министре обавезно говорити да је министарка, а реч министарка пре свега значи министрове жена, то значење нам се јавља на првом месту кад год ту именују чујемо. Да ли је жена министар, која рецим није "родно осетљива" и која ту именују такође доживљава огромна већина говорника српског језика, мора да трпи такво ословљавање да би била коректна?

Наш саговорник упозорава да о намаћихити у свајак за ко на који је уз св друго, потпуно супротно сти са језичком струком, његово усвајање б

могло имати погубне последице по чување српског националног идентитета. Танасић се нада да председник државе и председник Народне скупштине неће дозволити усвајање так проблематичног закона у гађење мишљења струке. ■

Љ. БЕГЕНИШИ

Понедељак, 14.06.2021. у 13:50
Градимиr Аничих, Дарко Пејовић

УДАР НА ВЕЋ РАЊЕНИ СРПСКИ ЈЕЗИК

(Фотографије Анђелко Васиљевић)

Одавно један закон усвојен у Скупштини Републике Србије није изазвао толико негодовање стручне јавности као недавно проглашени Закон о родној равноправности. Такође је изазвао и велику пажњу наших читалаца, што се види и по бројним коментарима на

сајту „Политике” и у рубрици Међу нама. Критички тонови се углавном не односе на закон у целини, већ на чланове којима се прописује обавезна употреба родно осетљивог језика у органима јавне власти, уџбеницима и наставном процесу, као и у медијима.

Негодовањем против закона први се огласио Одбор за стандардизацију српског језика САНУ. Највећи део њихових примедби тиче се дела о родно сензитивном језику, тј. творбе именица женског рода на основу именица мушког рода. Како су истакли, тиме се нарушава структура српског језика и спроводи језички инжењеринг. Законодавцима су замерили што у вези са овим питањима нису консултовали филологе и стручна тела која се баве овом материјом. Саопштењем у сличном тону огласила се и Матица српска. Овај текст потписом је подржало више од 30 академика и универзитетских професора, Институт за српски језик САНУ, Катедра за српски језик Учитељског факултета Универзитета у Београду, Филолошки факултет БУ (катедре за Српску књижевност са јужнословенским књижевностима и Српски језик са јужнословенским језицима), Филозофски факултет Нови Сад, Одсеци за српски језик и лингвистику и за српску књижевност, Департман за србистику Филозофског факултета у Нишу, срод-

не катедре и одсеци на високошколским установама у Крагујевцу, Косовској Митровици, Сомбору, Новом Пазару, Ужицу. Саопштење Матице српске, поименице и потписом, подржало је и више од 200 студената српског језика и књижевности из Новог Сада, Београда, Крагујевца и Ниша.

Истовремено, Адвокатска канцеларија „Радић” из Београда саопштила је да ће поднети Уставном суду иницијативу за оцену уставности овог закона. Спорним одредбама сматрају увођење појмова „род” и „родно осетљив језик”.

С обзиром на велико интересовање јавности за поменути закон, што се видело и по читаности и броју коментара на интервју с Јасмином Грковић-Мејдор, академиком САНУ и професором на Филозофском факултету у Новом Саду, који је наш лист објавио 7. јуна, „Политика” је позвала филологе србисте, који су најконкретнији у критиковању закона, да изнесу своја мишљења и примедбе. Тим поводом, гости наше редакције били су Исидора Бјелаковић, професор Филозофског факултета у Новом Саду, секретар Одељења за књижевност и језик Матице српске, специјалиста за развој терминологије у српском језику; Весна Ломпар, професор морфологије савременог српског језика на Филолошком факултету у Београду, председник Друштва за српски језик и књижевност и специјалиста за граматичке категорије; Јованка Радић, научни саветник и руководилац Старословенистичког одсека Института за српски језик САНУ, специјалиста за механизам моције рода у српском језику; Ана Мацановић, научни сарадник на Лексикографском одсеку Института за српски језик САНУ; и Виктор Савић, професор историјске морфологије српског језика на Филолошком факултету у Београду и виши научни сарадник Института за српски језик САНУ.

- **Како се ви као лингвисти, као људи из струке, осећате у светлу чињенице што о овако важном питању, као што је закон којим се октроише употреба „родно осетљивог језика”, нисте били консултовани?**

ВЕСНА ЛОМПАР: Донедавно, кад је пандемија ковида 19 била у жеку, сви су се позивали на струку. С правом, јер у таквим ситуацијама сасвим је у реду да се уважава мишљење експерата. У случају закона о употреби родно осетљивог језика струка уопште није била

питана, па се стиче утисак да се власт позива на струку само када јој то одговара.

ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ: Слажем се са професорком, и нагласила бих да лингвистика, односно србистика, нема ништа против Закона о родној равноправности. Међутим, приликом његовог доношења начињена је озбиљна процедурална грешка – нико из струке није консултован, а донет је пропис који садржи обавезујуће елементе који се доносе на употребу „родно осетљивог језика”.

ЈОВАНКА РАДИЋ: Кад се говори о томе имамо ли или немамо нешто против Закона, мислим да не бисмо смели себи одузети право да о њему судимо. Посебно о оном што већ у његовом називу стоји, о појму „род”. Закон се тиче људи као друштвених бића, људског рода. Логички је неприхватљиво да се род дели на родове. Људи су се као друштвена бића делили на народе или „језике”, и на сталеже, а ови на „мушкиње” и „женскиње”, што могу бити класе, никако родови. Кад су полне разлике скривене или нама небитне, врсту не делимо на мушко и женско – нпр. врана, гавран, веверица. У језику се због само једне разлике никад не прави нова реч; ако је разлика системска, изражава се граматичким средствима или подразумева. Апсурд је да се једнако вреднована професија дели на „родове”, нпр. психолози и психолошкиње. Шта тиме кажемо – да њихова професионална делатност зависи од пола, као код парова глумац и глумица, кошаркаш и кошаркашица? Донет је Закон о равноправности полова, и то је било у реду. Жене су у прошлости биле друштвено подређене, нешто од тога је по инерцији опстало, и то се мора сузбијати законским средствима. А која је сврха Закона о родној равноправности и конструкта званог род? Да се разлике изведене из пола, дакле из оног што је нужно двочлано, представе као „род” и тиме створи простор за увођење нових „родова”? Кажу да је поред мушкараца и жена већ конструисано преко 70 „родова”...

- **Да објаснимо суштину разлике између граматичког рода и пола и зашто је то питање важно. Рецимо, министарка за људска и мањинска права Гордана Чомић изјавила је да „причама о полу и роду, у ствари, прикривамо мизогинију и вољу да дискриминишемо”.**

ВЕСНА ЛОМПАР: Као што је у једној одлуци Одбора за стандардизацију српског језика већ поменуто, на овај начин се апсолутно банализује језичка теорија.

ВИКТОР САВИЋ: Рекао бих нешто у вези са термином граматички род. Овде имамо

вештачки успостављену корелацију између граматичког и нечега што би се условно могло назвати природним родом. Такозвани граматички род, који је обухваћен законом, лингвистички је конструкт. Род као граматичка категорија не постоји у свим језицима света, па не постоји ни у свим језицима којима говоре грађани Србије. Самим тим, овај закон је у старту дискриминаторан јер се може односити само на језике који познају род. Језици који познају ову категорију, нужно морају имати макар два некаква рода, да би постојала минимална опозиција. На пример, то може бити живо и неживо. Неки језици могу да развију чак и до 20 родова. Али то нема везе са овим такозваним друштвеним родовима који се сада појављују. На делу је идеолошко читавање у лингвистичку материју. Прича о роду, прво, не одговара лингвистици као науци уопште, зато што се не може изводити закључак само на основу једног језичког система. И, што је још горе, на основу површног познавања једног језичког система. Друго, ни у једном језичком систему не постоји стриктна корелација између језичке материје и стварности. То је прва лекција из Увода у општу лингвистику, чије незнање сада демонстрирају законодавци. А и они који су им дошаптавали – не знају ову материју. Језик и мишљење су раздвојене појаве, испољавају се на различитим равнима. Нема поклапања као по калупу, већ постоји врло суптилно пресликавање које, заправо, има дуго историјско трајање кроз процес сталног мењања. Ово што сада видимо јесте буквализам и механистичко прекрајање језичког система.

ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ: Једно од кључних питања које се намеће приликом читања овог закона јесте питање идентитета „родно сензитивног језика”. Да ли се овај закон односи на све службене језике у нашој земљи или само на српски језик? Ако се односи на све језике који имају статус службеног, онда се поставља следеће питање: одакле неком право да интервенише у језичку структуру мађарског, румунског, албанског или било којег другог језика који има статус службеног у Републици Србији, а чије се матично подручје налази изван њених граница? Ако се пак Закон односи само на српски језик, онда је сасвим јасно да говоримо о дискриминацији. Домаћа лингвистика фокусирана је тренутно на српски језик, али ако је реч о родно сензитивном језику уопште, онда то треба да има исте реперкусије и на остале службене језике у овој земљи. О томе нико не говори. А то јесте велико питање.

- **Да ли је неко од вас био у прилици да на стручним скуповима размењује ставове и полемише са радикалним заговорницима коришћења „родно сензитивног језика”?**

ЈОВАНКА РАДИЋ: Могу да пренесем једно лично искуство. Било је то 2006. или 2007. године, на Коларцу, где је предавање држала Свенка Савић (дугогодишња професорка на Филозофском факултету у Новом Саду, где је између осталог предавала Психолингвистику, Род и језик, Увод у родне студије, Феминистичку теологију. Основала је Удружења Женске студије и истраживања и Центар за родне студије – прим. аут.). Она је по медијским кућама већ тада организовала курсеве за примену „родно сензитивног језика”. Мени, у Коларцу, где је иначе уобичајено да публика поставља питања предавачу, напросто није дата реч. Знате, идеологија не дозвољава размену мишљења, јер не почива на принципима логичког суђења – постављање хипотеза, анализа узрочно-последичних односа, извођења закључака. Идеологија се заснива на принципу „ми тако видимо”. Ако имате „како ја кажем, тако је”, без аргумената, онда ви не дозвољавате размену мишљења. А Свенка Савић је „лингвисткиња” која се прихватила задатка да како зна и уме српски језик провуче кроз матрицу радикалног феминизма.

ВИКТОР САВИЋ: Надовезао бих се на ово што се тицало идеологије и лингвистике. Ми тренутно видимо да оних који су – могу сло-

бодно да кажем – политички и идеолошки комесари у струци, сада нигде нема, а ако се и појаве – заступају становишта идеологије, а не лингвистике и науке о српском језику. С друге стране, неупоредиво већински део струке истог је мишљења које ми овде заступамо. Људи су разумели да је ово прекретница за нашу струку, у којој се уводи, без нашег знања и без наше сагласности, вербални деликт, и то треба нагласити, и уводи се цензура, и то је потпуно јасно. То се надовезује на оно што је Јованка Радић говорила о идеологији, која је искључива: видимо екстремна схватања која се екстремно захтевају од свих. Имамо сужавање или искључивање већ постојећих права којима располаже читава једна нација у погледу употребе језика. Намеће се да свим особама женског пола, значи и онима које то не желе, у дипломи мора да пише „докторица” или „докторка”, „професорка”, „инжењерка”... Извините, где је ту слобода, где је демократски избор? Остала је само законска присила. А иза свега стоји идеологија, која није здрава за људско мишљење и није здрава за људске односе. Ствара се, у ствари, нетолеранција.

ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ: Када се доноси закон чији је један од битних елемената родно осетљиви језик, иза тога треба да стоји тим уже струке, састављен од експерата који се баве дериватологијом, семантиком, синтаксом, лексикологијом...

ВИКТОР САВИЋ: Ко би требало да делегира тај тим, Исидора? Одбор за стандардизацију српског језика, Матица српска, Одељење језика и књижевности Српске академије, Институт за српски језик?

ВЕСНА ЛОМПАР: И катедре за српски језик и књижевност, Викторе.

ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ: А нико од њих није добио позив да се укључи у израду нацрта закона, нити да се о њему изјасни...

ВИКТОР САВИЋ: Заобиђена је не само струка него органи струке, па са тог становишта овај закон мора да падне. И да се на томе не заврши. Они нама дугују извињење. Не само лингвистици и српском језику него читавом народу у овој земљи. И још једно важно питање: где су у овом случају Министарство културе и Министарство просвете? Јер овде се непосредно залази и у њихову надлежност.

- У случају Министарства културе чак по две основе – с обзиром на то да је у том ресору и информисање, односно медији, који су такође обавезни да користе „родно

осетљив језик”. А да ли мислите да би Српска православна црква требало да заузме неки став према овоме?

ВЕСНА ЛОМПАР: Ја мислим да не треба. Српска православна црква не треба да буде стављена у улогу арбитра у оним питањима у којима пресудну реч треба да имају научни и стручни кругови, нити она треба да поднесе терет који припада појединцима и институцијама чија је улога превасходно везана за језичка питања.

ЈОВАНКА РАДИЋ: Сматрам да ће став о овом закону заузети сви који имају појмовни систем. Имам утисак да они који су спремни да то прихвате – не говорим о онима који нам то намећу, него о онима који се томе лако приклањају – имају појмовни систем који није чврсто структуриран. Не можемо оперисати појмом „вук” ако стално мислимо на вука и вучицу. Кад каже „ено вука”, нико не помисли на пол. Тако је и с професијама – ако у виду имамо професионалност, аутоматски занемарујемо полност. Лична имена не чине део општег лексичког фонда, и нису део појмовног система, управо зато што се доследно деле на мушка и женска. Ко води рачуна о разлици мушко – женско, тај је на нивоу комплексног мишљења; језик детета, које све до стања пуне индивидуализације повлачи ту разлику, само је споља једнак језику интелектуално зрелих особа. Тек кад будемо у стању да ту и њој сличне разлике почнемо занемаривати, ми полако прелазимо на појмовно мишљење. А Закон инсистира на томе да се „родно сензитиван језик” примени у наставним средствима? Зашто? Да се разлика мушко – женско цементира?

- **О решењима која су садржана у члановима закона којима се директивно уводи „родно осетљиви језик”, током последње две деценије изјашњавао се и Одбор за стандардизацију српског језика, угледни лингвисти и србисти, бројне јавне личности. Чини се да је упркос томе држава била склонија да уважи аргументе, условно речено, друге стране?**

АНА МАЦАНОВИЋ: На сајту Владе Републике Србије доступна је публикација „Приручник за употребу родно осетљивог језика”, коју су пре две године заједнички објавили Координационо тело за родну равноправност Владе Републике Србије и Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена. Аутори су две даме,

а према биографијама на крају документа, једна је по струци социолог и докторанд на Факултету политичких наука, а друга је докторанд на Српској књижевности. Ово истичем због тога што се питам какве су њихове лингвистичке компетенције, пре свега дериватолошке и нормативистичке, будући да пишу приручник о „родно осетљивом језику”. Осврнула бих се на садржину текста документа, који се, да напоменем, са сајта Владе Србије може преузети само у латиничној верзији, иако сви знамо да је ћирилица једино службено писмо.

Замолићемо вас да најпре истакнете оно што у овом документу сматрате прихватљивим и корисним сугестијама.

АНА МАЦАНОВИЋ: Свакако би ваљало, када говоримо о „родно осетљивом језику”, обратити пажњу на смернице и препоруке за избегавање сексистичких и стереотипних израза попут „женска посла”, „прво, па мушко”, као и на упутства за избегавање квалификовања мушког и женског пола у такозваним стереотипним улогама, пре свега када се обраћамо деци. На пример, „дечаци су храбри”, „девојчице су лепе”, или, обраћате се дечаку и кажете му „немој да плачеш, то раде девојчице”... Коришћењем оваквих примера ми деци шаљемо поруку да су неприхватљиви неки видови понашања, засновани на разлици у полу. Такође, овај приручник истиче да треба престати са употребом стереотипних представа о одређеним групама људи, како у усменој тако и у писаној комуникацији, попут предрасуда у вези са припадницима националних мањина. Мислим на изразе попут „циганска посла”, „босанска буква” и све сличне који вређају читаве групе људи, које доприносе њиховој дискриминацији. Међутим, у Приручнику је и обиље погрешних и нетачних тврдњи које се тичу граматике и лексике српског језика. Цитирам: „У нашем језику постоје три граматичка рода: мушки, женски и средњи. Наставци за мушки род су -е, -о или сугласник”. На основу ове тврдње ми се с правом можемо запитати: ког су онда рода именице попут интервју, табу, хаику, рандеву, какаду, такси, рагби, дерби, алиби, зомби, хоби? Такође, не можете тврдити да се именице мушког рода завршавају на сугласник, то би значило да имамо 25 различитих наставака – оне се завршавају нултом морфемом, односно нултим наставком.

- **Шта приручник каже о фамозним фемининативима, именицама у женском граматичком роду за звања, занимања,**

квалификације? Мање упућена јавност комплексно питање „родно осетљивог језика” углавном препознаје по боркињама, психолошкињама, ватрогаскињама, трактористкињама...

АНА МАЦАНОВИЋ: Навешћу дословно шта пише у овом документу: „Српски језик пружа могућност за родно осетљиво изражавање јер је могуће за сваку именицу извести и женски и мушки род.” Ако је то заиста тако, ја бих поставила питање због чега на списку звања и занимања, титула и именовања жена у овом приручнику – с леве стране су облици за женски род, с десне за мушки – не налазимо мушки род за именице бабица и дадиља? Где је фемининатив од именице купац? Како ћемо именовати женску особу која обавља посао одељењског старешине? Таквих случајева има заиста много. Или, узмимо примере ових парова: филолог/филолошкиња, социолог/социолошкиња, педагог/педагошкиња, андрагог/андрагошкиња... они нису настали аналогично зато што уопште нису у питању исти творбени типови, основа није иста. Наставак -киња у наведеним примерима није додаван на мушки род као што то мора да се гради када ви правите фемининатив, него на придевску основу: психолошки, социолошки... Дакле, нарушава се творбена структура српског језика, није у складу са његовим дериватолошким нормама. Између осталог је то један од одговора на оне популистичке текстове у којима се упира прст у Одбор за стандардизацију српског језика, коме се поставља питање „зашто може слушкиња и дворкиња, а не може психолошкиња и социолошкиња?”. Па не може зато што те речи нису настале истим творбеним моделима. Да оставимо по страни измишљене речи у овом приручнику, попут дрводеларка, испоручица, паедодонтисткиња, репараторка намештаја... Или рецимо, брусачица стакала. Што рече једна моја драга колегиница: „Заклела бих се да је у питању нека машина за брушење”.

ГОДИНУ ДАНА ОД УСВАЈАЊА ЗАКОНА О УПОТРЕБИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА У ПРАКСИ СЕ НЕ ВИДИ НАПРЕДАК

НИКО НЕ МАРИ ЗА ЗАШТИТУ ЋИРИЛИЦЕ

Лингвистици указују на одговорност државе што се ћириис не примењује

Ако је употреба српског стандардног језика законска, па и уставна обавеза, ако данас често чујемо од највиших представника државе да ће истрајати на очувању српског језика и ћирилице, поставља се питање како је могуће да се поступа супротно од тога. Како је могуће да закон врше неке важне државне институције и плаћени државни чиновници?

Сласојевић скрећу пажњу на "живу борбу" да се у школи уведу један идеолошки конструкт - родно равноправан језик - чији циљ је разрађања српског језика и на вилу грађанских образоваца мишљења, као и уништавање српске културе и духовности.

- Закон о заштити ћирилице али и друге законе који прописују употребу српског стандардног језика не спроводе језичка струка, већ држава, али она то још не чини одлучно - поручују лингвистици. ■ **Љ. БЕГЕНИШИЋ**

НИ САВЕТ ЈОШ НИЈЕ ФОРМИРАН

Закон је предвиђено и формирање Савета за језик, у коме би седели представници Владе и струке, али ни то се није догодило.

- Савет је врло значајан и потребан ради добре координације језичке струке државе у очувању и спровођењу језичке политике - каже проф. Ђанковић. - Али, ово тело још није основано, а верујем да је разлог што оу неспорно постојању на својој Закону успели изабрати. Очеујем да ће се ово тело формирати одмах по формирању нове владе.

веродостојности, и о матерњем језику, може да нас наведе на претпоставку да се одваја простор за мањинске језике.

- Подаци о матерњем језику битни су за све - поручује она.

Да неких помака у пријему, сматра Срето Тајанасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика. Али их, каже он, нема уопште у делу који се тиче употребе српског стандардног језика.

Поред тога, каже он, морамо наћи места за било какво одступање - истиче Тајанасић.

ИСТА КЊИГА У ЗАГРЕБУ ЋИРИЛИЧКА, У БЕОГРАДУ ЛАТИНИЧКА

- То говори о статусу који српски језик и ћирилица имају за државу али, нажалост, и у систему вредности - оцењује за наш лист др Марина Сласојевић из Института за српски језик.

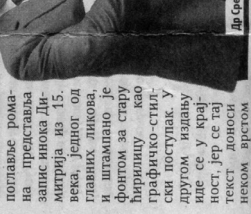
- О примени овог закон уопште се и не говори, за разлику од тежак и борбе за примену Закона о родној равноправности, на чијем спровођењу инсистира и Удбенички диктатори.

Она истиче да одговорност што се закон не спроводи сноси законодавац, што то није омогућило кроз одговарајућа подзаконска акта, формирања стручних и савестованих тела или пак сарадњу са постојећим,

стилизоване латинице, која би требало да опонаша средњовековни српски ћирилички спис. Чињеница је на видици да се зашта да ли је то подсетим српском наслеђу.

Материјал који се односи на Ђанасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика. Али их, каже он, нема уопште у делу који се тиче употребе српског стандардног језика.

Поред тога, каже он, морамо наћи места за било какво одступање - истиче Тајанасић.

поглавље романа представља запис о војној митрајау од главних ликова и штампано је фонтом за студио ћирилицу као графичко-стилистички поступак у другом издању иде се у крвавост, јер се тај текст доноси неком врстом латиницом. - Наиме, 32.

ДАНАС ПРЕГЛЕДАЛИЦИОНИМ СЛОМУ У ПРИШТИНИ

Зашто држава не штити

ЋИРИЛИЦУ

Снага једног народа је у снази његове културе

У уређеним државама језичка политика је у центру националне политике. А познато је, ако држава нема националну политику или је не спроводи, онда се спроводи туђа национална политика, и посебно у области културе, где се најбоље утемељује и чува национални идентитет. Ми смо са раскладом Билде државе Југославије и раскидом српско-хрватског књижевно-језичког заједништва наследили неуређену језичку ситуацију. Тако је и данас.

Тако може бити само где не постоји утрена језичке политика – што је израз државне неодољивости. Новосадским говором и поточитицима утврђена равноправност ћирилице као српског традиционалног писма. А домаћи и свесни мудраци нас уче како је неминован крај Ћирилице, подавајући нам нефункционалност ћирилице, па како страници лепо читају и разумеју српски језик кад је исписан латиницом, и сличне небулозе нам говоре. А де себају се да је не тако давно не српска Пошта одговорила да не може из Београда у Шумадију послати телеграм на Ћирилици – јер нема такву машину! Други нам говоре како ће наша деца у свету сачувати свој идентитет ако им шаљемо књиге штампане латиницом. Јер, ето, национални и културни идентитет се најбоље чувају одрчују се од свога писма које је у срцу тога идентитета.

Кад Ћирилица не би била тако значајан знак српског идентитета не би је сваки окупатор забрањивао. На Ћирилици смо створили такве споменике који иду у европску ризницу културне баштине – Мировљашево јеванђеље и друга јеванђеља на српској редакцији старословенског, па Кулинова повеља из 1189, најстарији споменик на српском народном језику, Душанов законик, и други слични споменици, па Слово љубве деспота Стефана Дазревића, и даље и даље. Како да је се одрекнемо и, посебно, зашто да је се одрекнемо. Зар самопоштивања свога идентитета.

Није спорно да смо у последњих стотина година, а понеде и раније, писали и латиницом. Поменимо

Писме Срето Такаснћ

Србе у средњовековном Дубровнику. Па где су данас Срби католици у Дубровнику и ини, и да ли смо одбранили њихово стваралаштво у корпусу српске културе, ако смо и бранили, посебно у свету? А данас се у сетским библиотекама све што је написано на

држави Србији томе поклањамо ваљано пажњу. Не штитимо довољно своју писану баштину и даље чинимо уступке на штету националног идентитета. Србија је законом регулисала статус мањинских језика у складу с највишим светским стандар-

дима, у поне- чему и изнад европских стандарда, и то у пракси спроводи, што је добро. Статус српског језика и његовог писма није решио. А требало је да српско језичко питање уреди после распада српско-јеванђељског заједништва у

Милош Јовановић

српском језику и латиници води као дела на хрватском језику. И у Народној библиотеци Србије. Тако, дакле, кад је посреди данашње српско стваралаштво на латини-

ци. Ми на европском путу прихватамо европске вредности. А једна од тих вредности јесте и чување и неговање националних култура.

До сад нисмо показали да у

Народ је у Црној Гори одобрено цркву, засад, а ако се у Србији ускоро не донесе закон о језику и писму, држава ће бити ослобођена бриге о њиховој заштити

у складу с новонасталом ситуацијом, па и стојања језичке политике држава доноси одлуке којим чини непоправљиве штете статусу српског језика и српској култури. А носиоци неких мањинских језика већ заборављају да у Србији постоји и српски језик.

Предлог измена и допуна Закона о језику и писму, у коме је регулисан статус српског језика и Ћирилице у службеној употреби, већ две године чини заробљен у нечјој фиоци. Одбор за стандардизацију српског језика априла 2019. обратио се председнику државе, председнику Народне скупштине и председнику Владе са апелом да се закон без одлагања путуј Народној скупштини на усвајање. Из Скупштине је дошао одговор да је наш допис прослеђен неком њеном одбору, а из кабинета председника одговорено је да су предметни допис проследили Министарству културе и информисања, које је, узгред, и сачинило предлог закона у сарадњи са Одбором за стандарди-

ИЗМЕНЕ ЗАКОНА О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА, којима се штити Ћирилица, већ годинама не чувају да буду усвојене. Предлог измена усвајало је Министарство културе у сарадњи са представницима Одбора за стандардизацију српског језика САНУ. У предлогу стоји да Ћирилица мора да има предност у односу на латиницу – помоћно писмо. Ћирилицом је обавезна комуникација у правном промету, у називима предузећа, њихових седишта и делатности, као и на декларацијама, потврдама и рачунима. Школе, медији, јавна предузећа, професионална и струковна удружења чији је оснивач држава или имају државни капитал, морају искључиво да користе Ћирилицу...

"Новости" су покушавале да дођу до одговора – због чега овај пропис чини у фиоци, али надлежне институције остајале су неме на сва наша питања.

заштиту српског језика. Закон је доживео судбину Декларације о заштити српског језика, чије је усвајање најавио државни врх пре четири године.

Пре годину председник државе је најавио и усвајање закона о заштити српског језика и Ћирилице – заједно са Републиком Српском. Оправдано, јер српски језик и Ћирилица, заједно са вером, чине срж српског националног идентитета. Зато се они у исто време и покушавају разорити: Српску православу цркву из Црне Горе, а српски језик и Ћирилицу (и) из Србије. Народ ако се у Србији ускоро не донесе закон о језику и писму, држава ће бити ослобођена бриге о њиховој заштити. Ових дана се промовало најважнији закон о родној равноправности који, у остало, треба да озакони насиље над српским језиком путем језичког инквизиције, а игноришући језичку науку, у име језичке идеологије и с аргументима политичке моћи, какво досад није било познато светској културно-језичкој историји двадесетог века. Носиоци тог насиља су домаћи изабачи као и носиоци насиља над црквом, а

несумњиво су наручиоци на истој адреси. Ако се држава оглуши о већ изречено мишљење језичке струке о томе насиљу, као што често није уважавала струку, велики су изгледи да ће српско језичко, а тиме и национално, питање бити решено. Отвориће се врата за изградњу новог српског идентитета по мери модернизата, јер нисмо свој културни и национални идентитет заштити сачувати због оклевета државе упркос многобројним апелима језичке струке. Зато би најважнији закон о заштити српског језика и писма морао имати један члан чији би садржај био: Забрањено је било какав политички или идеолошки утицај на развој језика. Развој језика праћи, проучава и нормира га српска језичка струка.

Снага једног народа је у снази његове културе. Српски језик и Ћирилица су у срцу српске културе. То добро знају научници разарања српског културног идентитета – све боље то зна и српска јавност, да ли (хоће да) зна и српска држава? ■

Уторак, 30. март 2021.

Култура 19

Зашто држава не штити ИРИЛИЦУ

Невидљиви цензори

1 У ЗВАНЧИНИМ наставним програмима за основну школу међу задацима наставе Српског језика, као наставног предмета, јасно стоји: "развијање љубави према матерњем језику и потреби да се он негује и унапређује", а још у првом разреду основне школе јасно стоји да је Ирилица прво (примарно) писмо српског језика и да је задатак да ученици "савладају технике читања и писања на Ириличком писму". Тако стоји у званичним документима, а сви смо сведоци тога да се Ирилица не штити ни у школи ни изван школе и да полако прелази у неку врсту егзотике и ефемерности. Изван школе Ирилице скоро и да нема, многима то не смета и у томе не виде проблем. Ирилица се ленивијима свесно маргинализује, посебно после Другог светског рата и државе у којима (су) живе/ли Срби то прећуто подржавају. Није мали број оних који су завршили академско образовање, обављају важне послове, а не пишу Ирилицом, то сведоче њихов потписи.

2 СВАКА држава је дужна да води обилну и одговорну националну и ну политику. Национална политика добро се види у односу према култури, а култура је очигледна преко идентитетских категорија, српски језик и Ирилица су идентитетске категорије српског народа, његове културе и српског националног бића. Устав Републике Србије (чл. 10) јасно каже: "У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и Ирилично писмо. Службена употреба других језика и писама уређује се законом на основу Устава." Употреба језика националних мањина и њихових писама у Републици Србији уређена је по најбољим узорима и у складу са свим међународним прописима и уобичајеном праксом. На употребу мањинских језика нико у Србији и изван Србије није имао замерку и то је нешто на шта можемо бити поносни. Шта је онда са српским језиком и српском Ирилицом. Хоћемо ли чекати да српски језик буде мањински, па да онда о њему водимо бригу?

3 ПОСТОЈЕћи Закон о језику је веома временан, он је из 1991. године, он гада се променила и наша историја и наша географија, променило се окружење, промениле су се многе ствари... Повремено се чују тврдње да немамо језичку политику

Пише
Вељко
Брборић

Илустрација: Брани Давид

Хоћемо ли чекати да српски језик буде мањински, па да онда о њему водимо бригу

његовог основног писма. Ипак, институције најчешће игноришу рад Одбора и тиме чине велико огређење о мишљење струке и најважнијег језичког тела у држави.

4 СТРУКА се оглашавала више пута. Тако је, рецимо, Академија наука и уметности Републике Српске организовала два научна скупа на којима се разговарало о овој теми: "Језик и писмо у Републици Српској" (2011) и "Српски језик и српско писмо данас" (2017). У Београду је у Српској књижевној задруги 2014. године одржана научна конференција са темом "Идентитет српског језика и културе", у организацији Одбора за српски језик КЗК Филозофски факултет у Нишу је 2012. године одржано тематски зборник радова "Филологија и универзитет". Српска академија наука и уметности, у нешто ширем контексту, организовала је научну конференцију "Језик у образовању". У Матичи српској је 2019. године одржан научни скуп: "Српски културни простор: устројство, проблеми и вредности", више реферата је било посвећено проблемима србистике. У Трпшћу је 2020. године одржана "Интерконтинентална србистичка конференција", уз учешће представника свих србистичких катедара на филозофским, филозофским и педагошким факултетима, једногласно су усвојене две декларације (о статусу српског језика на факултетима и о повећању броја часова у српског језика у образовном систему). У последњих двадесетак година, од свог оснивања до сада, више пута се оглашавало и Одбор за стандардизацију српског језика, али и Друштво за српски језик и књижевност Србије, као и многе друге институције и појединци. Помака нема, барем не видљивих.

ИЗМЕНЕ ЗАКОНА О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА, којима се штити Ирилица, већ годинама чекају да буду усвојене. Предлог измена усвојено је Министарством културе у сарадњи са представницима Одбора за стандардизацију српског језика САНУ. У предлогу стоји да Ирилица мора да има предност у односу на латиницу - помоћно писмо. Ирилицом је обавезна комуникација у правном промету, у називима предузећа, њихових седишта и делатности, као и на декларацијама, потврдама и рачунима. Школе, медији, јавна предузећа, професионална и струковна удружења чији је оснивач држава или имају државни капитал, морају искључиво да користе Ирилицу...

"Новоси" су покушавале да добу до одговора - због чега овај промет чини у фиоци, али надлежне институције остајале су неме на сва наша питања.

5. ЈОШ 2004. године био је ураћен Предлог Закона о националном службеном језику и његовом матичном писму, упућен је Скупштини Републике Србије, али никада није стигао на њен дневни ред. Поново је, пре неколико година, на иницијативу Министарства културе и информисања Републике Србије ураћен предлог закона о српском језику и његовом матичном писму, уз помоћ Одбора за стандардизацију и проследен је Влади Републике Србије, али није стигао у Скупштину Републике Србије. Неде је поново "заборављен", можда због Ирилице.

6. ПРЕ неколико година институције и појединци покренули су кампању "Негујмо српски језик". Неки медији су ту кампању назвали "расистичком манипулацијом језиком", а упркос неким отпорима, кампања је депо примљена, прокрстарила је Србијом. Шира подршка је изостала, али је лепо сазнано да је ученичка популација кампању прихватила са искреном емоцијом и лепом подршком. Смелпа је и кампања "Сачувајмо српски језик", али ни она није имала обилну подршку. Многи су и онде видели "србовање", посебно је сметало истинита Ирилице као основног српског писма.

7. У МЕДИЈИМА је било речи да ће бити усвојена Декларација о опстанку српског народа, али не знамо зашто се он де одустало. Из медија смо сазнали да ће "држава посебно водити рачуна о заштити српског језика и Ириличног писма". Није усвојена ни објавана Стратегија културног развоја, можда зато што је била истакнута важност српског језика и Ириличног писма. Стога се можемо запитати да ли постоје неки други центри и да су они јачи од државе и струке, чим се спомене Ирилица. Знамо да број цензора Ирилице у прошлости није био мали, па можемо помислити да их и данас има, само су невидљиви. И да завршимо духовитом досетком Матије Бекчића: "Саваки окупатор је прво забривао Ирилицу. И да нема никаквог другог разлога да је сачувамо, тај би био довољан." Окупаторе можемо разумети, али како да разумемо само себе, посебно на српском језику и на његовом матичном писму. ■

Зашто држава не штити ћирилицу

Зашто се залаже Маја Гојковић?

ВЕћ готово три године новине су пуне текстова о покушају да се заштити ћирилица. И сам председник Вучић је бар пет-шест пута нагласио да је неопходно заштитити ћирилицу, па је чак и директно обећао да не се уздату за доношење идентичног закона о српском језику и ћирилици у Републици Србији и Републици Српској.

Претходно министарство културе и информисања, са министром Владаном Вукосављевићем на челу, у сарадњи са Одбором за стандардизацију српског језика, направило је још 2017. године предлог имена и допуна Закона о службеној употреби језика и писама. И након виша јавних представљања и образложења на трибинама и у медијима, предлог је послат Влади како би био упућен у скупштинску процедуру. И ту се изменама и допунама губи сваки траг. Садашња министарство културе и информисања каже да нису у "фиокама" њеног министарства и да Министарство културе и информисања не може бити прелазак закона него само "законодавство наше". Остале отворено питање како "законодавство наше" може направити закон без надлежног министарства и без сарадње са струком. Уз то је министарка у свом наступу у Скупштини потпуно информисања јавност да су тобож у предлогу измена и допуна закона "уведени правни термини који не постоје у законима Србије", односно "који се сударили с Уставом". Било би добро да каже који Јер у измене и допуне Закона није уведени ни један једини нови термин него је само проширено значење термина "службена употреба језика и писама", баш зато тога што закон треба да буде услагашен са Уставом, а то садашњи није. Наиме, под одлучујућим утицајем и притиском хрватских политичара и филолога (с циљем да се ованизи "хрватски језик") Уставна комисија Скупштине СР Србије 7. јануара 1989. године донела је Амандман бр. XXVI у коме су задржане и "службена" и "јавна" употреба, а њихов однос је требало да буде регулисан законом, што никад није учињено, нити је могуће учинити. Међутим, већ у Уставу Србије из 1990. године изостављен је термин "јавна употреба", тако да је закон о службеној употреби језика и писама из 1991. године услагашен не са Уставом (ни са оним из 1990. ни са данашњим из 2006.) него са Амандманом бр. XXVI комунистичке Уставне комисије из 1989. године.

Усталом, и сама министарка каже да је једино битно "да државне установе користе ћирилицу", што управо представља одређене сфере "службене употребе језика и писама" Закона из 1991. године. Под такву "службену употребу" не попада не само језик масмедиа него ни језик у школском

се за такву употребу, тј. за "нелужбено" употребу српског језика и ћирилице, залаже министарка Гојковић, и да је још сматра "установом"?

Министарка се не слаже ни са ставом да онај ко пише латиницом пише "хрватским језиком". Очито се ради о (ственој) необавештености. Јер тешко да у Србији има икога ко се бави питањем језика и писама а да не зна да се све што је у Србији штампано и што се штампала латиницом још од 1994. године, према међународном стандарду ISO /FDIS 12199 светске међубиблиотечке асоцијације IFLA, искључује из српског и подводи се под хрватски језик. Можда министарка мисли да то и није битно кад она сама "једнако користи и једно и друго писмо", а то није довољно да оповргне светски релевантне стандарде, чији је усталом и

Да ли је Министарство заједно са "ваљдајућом владом" одлучило да "ћирилицу пусти низ воду"

Србија потписник, о латиници као писму које не припада српском него искључиво "хрватском језику". Или ни то није у сфери интереса српског Министарства културе и информисања. А онда јој је неко (вероватно Владимир Пишало) скренуо пажњу да ипак није у праву, па се исправила и рекла да зна за ИСО стандард по којем се "српске" латиничке књиже не подводе у светским библиотекима под српску него под хрватску бањину. И у вези с тим једино, по њеном мишљењу, Министарство "треба да обрати пажњу". А испода да не треба да се залажи за шпур употребу ћирилице као јединог чисто српског писма, које је у темељама српског националног и културног идентитета. Насупрот таквом посредно пролатиничком и антићириличком мишљењу.

На Скупштини Републике Србије одржаној 25. 3. 2021. године, на којој су посланици постављали питања премијерки и министрима, посланик Владан Глишић интересовао се о изменама и допунама Закона о службеној употреби језика и писама, којима се штити ћирилица. На то је нејасан одговор дала министарка културе и информисања Маја Гојковић, тврде, за "Новости", водећи српски лингвиста Милош Ковачевић, Александар Милановић, Вељко Брборић и Срето Танасић. Њихов одговор министарки Маји Гојковић преносимо у целини.

старкином ставу стоји њена изјава дата у интервјуу "Вечерњим новостима" од 25. марта ове године у којој каже да мисли "да је ћирилица губитничко писмо у Србији. Она је у дефанзиви, зато не разумем ту халахуку кад год се спомене могућност доношења закона који би ћирилицу ставио на оно место које је предвиђено Уставом". Могуће је да се министарка сада "пере" од те изјаве, као да јој је циљ да Министарство само незантересовано посматра како ћирилица од "губитничког писма" постаје "изгубљено писмо" код Срба. Зато, заиста, и даље остаје отворено питање посланика Владана Глишића, што је и питање великог броја национално осећених грађана Србије, да није "јасно зашто Министарство чека и зашто владајућа већина не пусти што пре тај закон у скупштинску процедуру". Одговор министарки био је пре показатељ необавештености не и њеног министарства за то питање (или још увек недовољна упућеност у ту проблематику) - него што је био конкретан одговор. Или је Министарство заједно са "ваљдајућом већином" одлучило да "ћирилицу пусти

ни логичан закључак с обзиром на то да направљене измене и допуне Закона о службеној употреби језика и писама "чаме" у некој од фиока Секретаријата за законодавство, што је очито за министарку довољно оправдано - јер нису у фиокама њеног министарства. А то садашњом да њено министарство и није надлежно за српски језик и ћирилицу. Па ко је онда надлежан? Није ваљда да ниједном министарству у надлежности није српски језик и ћирилица, него да је то надлежност Републичког секретаријата за законодавство? То не би за Владу Србије било никакво изненађење. Јер, само она штити неуставни термин "јавне употребе језика и писама" док се у свим европским језицима, језицима Европске уније, говори само о службеној (official) и приватној (individual) употреби језика и писама, и баш видне се не говори о "јавној употреби" која је супротстављена "службеној". Зашто онда мимо целе Европе не би и питана српског језика и ћирилице била измештена из делокруга Министарства културе и информисања и приватна делокругу Секретаријата за законодавство. Јер, очито, једино законодавство може да штити неуставни, незаконити "нелужбени" статус српског језика и ћирилице у школском систему и масмедиа-

Глас Српске

Интервју

Срето Танасић: Нашом баштином поносили би се и много већи народи

Ведрана Кулага Симић 09.07.2022 12:38

Срето Танасић: Нашом баштином поносили би се и много већи народи

Усвајање готово идентичног закона о заштити, очувању и употреби језика српског народа и ћириличног писма у Републици Српској и Србији је несумњиво био добар потез, слободно можемо рећи - и нужан и дуго чекан. Код нас се традиционално статус језика утврђује законом, поред тога што се уставом утврђује који језик је службени.

Каже то у интервјуу за “Глас” председник Одбора за стандардизацију српског језика и директор Института за српски језик и књижевност АНУРС-а Срето Танасић, додавши да закон о језику и писму служи као основа и оквир за регулисање употребе српског језика и ћирилице, како у Српској, тако и у Србији.

Деценијама је, истиче, српска језичка ситуација била неуређена, посебно послје распада бивше државе Југославије и српско-хрватског језичког заједништва, а према томе каква је језичка ситуација, какав је однос државе према националном језику може се просуђивати и какав је однос према народу, националној култури.

- Јер језик је најпоузданији чувар националног и културног идентитета. Он је највећа ризница знања о нама, о ономе што смо радили и што су нам други радили, у српском језику је записана наша духовна и материјална култура. На српском језику створили смо писану баштину којом би се поносили и много већи народи. Мирослављево јеванђеље, написано на српској верзији старословенског језика, представља такав драгуљ у српској, словенској и свјетској баштини. Такође Кулинова повеља, најстарији цјеловит писани документ на српском народном језику, оба споменика чак с краја 12. вијека. Ту су друга стара јеванђеља, ту су животописи Светог Саве и светих српских краљева, па многа дјела у каснијим вијековима. Није сувише рећи ни да је у одговорним и уређеним државама језичка политика у основи националне и културне политике. Има разлога што се у оба закона у наслову помињу уз употребу заштита и очување српског језика. Свједоци смо сталног и осмишљеног поткрадања и преименовања највреднијих споменика српске писане баштине, чему се морамо организовано као државе и струка - супротставити. Морамо заштитити, сачувати своје писано културно благо, које нас на најбољи начин представља као културно изграђен народ. Ваљда је нама лакше сачувати истину о себи него другима да фалсификовањем узму то што је наше. Усвајање закона лично сам доживио као потврду да се наше залагање да се у обје државе законски регулише језичка ситуација, на једној страни, и као потврду да су наша државна руководства схватила и потврдила да су српски језик и ћирилица битан елемент идентитета, залог опстанка на мапи културних народа и уопште опстанка. То нам даје разлог да са више оптимизма гледамо на побољшање статуса српског језика и писма.

ГЛАС: У Српској су Бошњаци искористили право заштите виталног националног интереса, те су на неко вријеме одгодили његово ступање на снагу? Да ли овај закон и на један на чин угрожава језике осталих конститутивних народа у БиХ, те латиницу?

ТАНАСИЋ: Ово је примјер како се све може злоупотребити, па и тај врло значајан институт. Његово покретање у овом случају је претварање овог, кажем значајног, института у најобичнију играчку помоћу које се покушава једном народу оспорити право на његов језик и писмо, право да сам уређује њихову употребу. А право на сопствени језик је једно од елементарних људских права, које нико озбиљан ни не покушава оспорити, а нико у цивилизованом свијету не би од срамоте подржао било кога ко то покуша да чини. Нигдје у свијету, а посебно у Европи каква год да је она данас. У конкретном случају овај закон ни на који начин не задира у језичка права два друга народа у БиХ и Српској. Ни закон нити Срби не желе да се мијешају у то како они уређују свој језик. Овдје је очигледно на дјелу прозиран покушај да се српски језик, како је странац у Уставу и

нехотице лијепо тачно уписао “језик српског народа”, држи у стању неуређености, да се не зна кад и како се употребљавају, да се српски језик не његује, а ћирилица држи практично на маргинама. Питао сам једном већ: да ли је некеме ово данас идеал, кад се у Српској ријетко види ћирилица, или је и ово много?

ГЛАС: У сваком случају, сваки закон је мртво слово на папиру, ако се досљедно не примјењује. Колики су стварни домети овог закона?

ТАНАСИЋ: У праву сте, закон се не прави да стоји у фиоци, него да се примјењује. Свједочи смо да у Српској и у Србији одговорни људи у држави знају како се закон примјењује успјешно, тако да неће бити потребно ни оправдано вријеме празног хода у том погледу. Усвајање закона је и дошло као посљедица свијести најодговорнијих представника у обје државе и о значају српског језика и писма, ако хоћете, и за опстанак српског народа и о незавидном положају њиховом. Вјерујем дубоко да се нису само шалили кад су покренули иницијативу за усвајање закона. Српска језичка струка и Одбор за стандардизацију српског језика као највише свесрпско и свеинституционално тијело основано ради планирања и усаглашеног дјеловања, између осталог, и кад је посриједи брига о статусу српског језика на цјелокупном српском националном простору, спремно су дочекали овај закон, дакле, стоји држави на располагању. А познато је - у науци социолингвистици и пракси уређених држава, да се језичка политика осмишљава у доброј сарадњи струке и државе, а спроводи у доброј сарадњи државе и струке. Кад је посриједи заштита и употреба ћириличног писма, у Одбору за стандардизацију српског језика жељели смо и бољи статус његов. Кад је посриједи сам српски језик, мислим да закон (или закони) даје довољно могућности да се статус језика битно промијени набоље и на боље. Кад је држава једном рекла да је српски језик важан, онда је то разлог да размислимо какав нам је језик данас у администрацији, у документима који излазе из државних установа, какав је језик администрације, науке и, извините, језик средстава информисања. Ако се сложимо да је лош, онда ћемо се сложити и како треба да се поправи. Поставиће се питање лекторске службе свуда тамо гдје се употребљава српски језик. Поставиће се питање каквим језиком се служе наши политичари. Посебно - поставиће се можда најважније питање статуса српског језика у школству, а статус се оцјењује према броју часова националног језика у школи, па питање зашто се српски језик не изучава на универзитетима, државним и приватним. То је пут који води ка отклањању свих или готово свих проблема у вези са статусом српског језика и са нивоом језичке културе.

ГЛАС: Шта највише, ако можемо тако рећи, нагриза језик и писмо?

ТАНАСИЋ: Рећи ћу: треба на првом мјесту кривицу тражити код самих нас. Највише их нагриза наша небрига. Пошто је српски језик са ћирилицом у основи нашег националног и културног идентитета, морамо му посвећивати пажњу сагласно значају. Директна посљедица дугогодишње и вишедеценијске небриге јесте стање опште запуштености српског језика и у Србији и у Српској, низак ниво језичке културе (у Црној Гори су другачије невоље). Ту нашу небригу, неодговорност, недовољну институционалну бригу о српском језику и писму други само подржавају и користе. Такође, у доброј мјери можемо присвајање и поткрадање наше писане баштине, неких од најзначајнијих дјела приписати нашој недовољној и институционално неорганизованој заштити. Доскора највећи број

одговорних људи у државним властима није ни знао да та крађа и постоји, а камоли какав значај има. Ето сад има законска основа да о томе бринемо - као струка, али и држава. Прозиваће нас културна јавност и све национално одговорне снаге, а прозиваћемо се, шта на том плану чинимо. Кажем још једном: много је лакше нама, ако то хоћемо, да се истином боримо за своје него другима да се служе фалсификатима у крађи и отимању нашега. Културна јавност је на нашој страни, струка хоће, само јој је потребна и друга страна - држава опредељена да ради свој посао.

ГЛАС: Једном приликом рекли сте да се стране ријечи уводе у српски језик “на дивље”, без граматичког “уподобљавања” законима српског језика и да је у томе невоља и опасност. Да ли се шта промијенило?

ТАНАСИЋ: Могао бих рећи да се у језичкој стварности није промијенило боље, дај Боже да није нагоре. Добро је то што смо усвајањем закона о језику и писму јасно рекли да су нам значајни. Наравно, остајем при томе што сам рекао. Не можемо ми поставити зид према страним ријечима, али их морамо примати у српски језик промишљено, с мјером, тј. кад су заиста неопходне, и граматички их уподобљавати са законима српског језика. Сви се слажемо да је српски језик, као и други језици, највише под навалом ријечи из енглеског језика. Како најугледнији социолингвиста Милорад Радовановић рече: “Главна, и једина рационална, научно и цивилизацијски оправдана, порука овим поводом била би - бити данас против утицаја енглеског у језицима света, па и у српском залудно је и бесмислено, препуштање тога тока стихији и случајностима - опасно је и некултурно.” Ово морамо имати на уму, и у појединачном понашању и у осмишљавању језичке политике.

ГЛАС: Да ли са одумирањем језика одумире нација или да ли са одумирањем нације и културе одумире и језик?

ТАНАСИЋ: И једно и друго питање имају смисла. Застао бих мало код првог питања: одумире ли са одумирањем језика нација (и култура)? О овоме морамо озбиљно размишљати. Али можда нам се чини, а тако нам неки и говоре: језик не одумире, него се мијења. Рекао бих: шта је него умирање или убијање језика ако се над њим врши насилни инжињеринг, што је данас на дјелу? Жели се промијенити језик насилним дјеловањем на његову структуру и лексику, а рекли смо да је у језику дух једног народа његов идентитет. Тиме се жели уништити наш идентитет, културни образац, наше виђење свијета и породице изграђиване у складу с нашом традицијом и у окриљу православне цркве, жели се уништити хришћански живот.

ГЛАС: Упозоравали сте и да почињемо да одбацујемо све што носи национални предзнак. Због чега то сматрате?

ТАНАСИЋ: Тако је. Постоји, или: био је, неко вријеме такав правац, дијелом као осмишљен пројекат утицаја на нас, дијелом као и израз домаћих група и појединаца који су ишли у том правцу из неких својих интереса. Срећом, данас је видљив отпор том погубном дјеловању. То се посебно види код младих нараштаја. Они више неће да прихватају тај понижавајући утицај, политику самопоништавања. То није напредак

народа, није знак културног прожимања, што је свакако пожељно; већ покушај културног поробљавања. То млади неће.

ГЛАС: Шта се мора урадити да бисмо заштитили језик, писмо, идентитет?

ТАНАСИЋ: Мора се наставити ово што смо достигли доношењем закона о употреби, заштити и очувању српског језика и ћирилице. Ако се у држави није посвећивала потребна пажња националном језику и писму, разумљиво је што није била довољно ни свијест о њиховом значају за наш национални и културни идентитет. Морамо, значи, мијењати ту свијест - мијењањем самог статуса српског језика и ћирилице, о чему сам већ нешто говорио.

ГЛАС: Именовани сте недавно за директора Института за српски језик и књижевност Академије наука и умјетности Српске? Шта планирате?

ТАНАСИЋ: Националне академије се оснивају на првом мјесту ради старања о националном језику и његовом изучавању. Покретањем рада овог института и Академија то потврђује, мада брига о српском језику и писму у њој ни до сада није била занемарена. Желимо и планирамо, већ смо почели да на томе радимо, да се у Институту заснују дугорочни пројекти за изучавање српског језика и књижевности. То подразумијева и школовање кадрова. Радиће се првенствено на ономе што је на тлу Српске и БиХ, али свакако имајући у виду јединствен српски језички и културни простор. Као директор радићу заједно са његовим Научним вијећем и управом АНУРС-а на заснивању и обезбјеђивању стабилног финансирања дугорочних пројеката од националног значаја на подизању младог кадра. Ми у Српској смо у озбиљном заостатку, вјерујем да најодговорнији људи у држави то разумију, разумију да смо ми на бранику српског народа, што су потврдили доношењем закона о језику и писму. Разумије се, Институт је ту и да увијек кад од њега држава затражи буде сервис за свако искрело питање. Зато и постоје државне националне институције и свако ко хоће да у њима ради мора то поштовати.

Звоно за узбуну

ГЛАС: Можемо ли бити задовољни бројем студената који уписују студије српског језика и књижевности? Треба ли нешто мијењати у образовању?

ТАНАСИЋ: Није пријатна чињеница да се већ неко вријеме јавља мали број студената и у Србији и у Српској. И то звони на узбуну у држави. Разлози су јасни - у друштву је српски језик као национални језик био обезвријеђен, па и понижен. Кад се буде цијенило и тражило добро познавање српског књижевног језика на сваком значајнијем послу, кад утврдимо његов бољи статус у образовању - и преко повећања броја часова, кад уведемо обавезну лекторску службу свуда гдје је то потребно, појавиће се и већа потреба за запошљавањем кадрова, он ће бити цијењен и плаћан у складу са значајем српског као националног језика, али ће се од њега и тражити више. Кад су посриједи националне дисциплине, што јесу српски језик и писмо, никако се не смије снижавати ниво студија, али се мора у друштву придавати већи значај њима. Усвајање закона о језику и писму је и

почетак враћања статуса српском језику и писму, враћање достојанства српском језику и ћирилици као темељу српске културе и идентитета. Тиме ће се вратити интересовање младих за студије српског језика и књижевности.

КОМЕНТАР

Љиљана Бегенешкић

ФИОКА

ДА ли би се мењали уџбеници математике када би неко рекао да два плус два није четири? Не би, јер у научну истину коју су утврдили математичари нико не сумња.

Али, када лингвисти кажу да хрватски не спада међу јужнословенске језике, већ да се у ту групу убрајају бугарски, македонски, словеначки и српски, а да српски језик Хрвати зову хрватским, Бошњаци босанским и неки Црногорци црногорским - е та научна истина мора да се коригује, а уџбеници у којима то пише да се промене.

То траже Хрвати, бесни што се негира постојање хрватског језика, а наше просветне власти спремно пристају, па ће уџбеник из граматике за осми разред бити промењен. Министарство просвете, иначе, ово је наложило на захтев омбудсмана који је опет по притужби Националног савета хрватске мањине контролисао Министарство и утврдио да су формулацијом у уџбенику повређена мањинска права.

– Не знамо како научна истина може да вређа нечија права – рекли су лингвисти поводом одлуке омбудсмана.

Цео поступак утврђивања повреде хрватских осећања текао је врло брзо, што није уобичајено за нашу трому администрацију. Међутим, те хитрине нема када је у питању заштита српских националних интереса, па тако, на пример, још није почела примена Закона о заштити ћирилице, иако су рокови одавно прошли. Брзине нема ни када је реч о уџбеницима од националног значаја (историја, географија, српски језик и књижевност) за које је одавно најављено да ће их издавати национални Завод за уџбенике. И ту су рокови прошли, зна се само да је припремљен нацрт закона, али он чами у фиоци. Изгледа да су фиоке резервисане само за прописе који се тичу заштите српског националног интереса, док све оно што штити туђе националне интересе, чак и кад нису угрожени – брзо угледа светло дана.

(Вечерње новости, 14. 4. 2022, 2)

12 / BLIC NEDELJE / U ŽIŽI / 11. APRIL 2021.

PROF. DR SRETO TANASIĆ

Odluka da se ćirilica ne zaštiti zakonom ravna je skandalu i nacionalnoj sramoti

Neusvajanje zakona o srpskom jeziku i pismu ne samo da je sramota, to je i potvrda našeg daljeg samoponižavanja, kaže u razgovoru za „Blic nedelje“ prof. dr Sreto Tanasić.

INTERVJU

Dopisni član ANURS, predsjednik Odbora za standardizaciju srpskog jezika

ANDRIANA RANKOVIĆ

Profesor Tanasić, koji je i predsjednik Odbora za standardizaciju srpskog jezika, smatra da je odluka vladinog Sekretarijata za zakonodavstvo da odbaci Predlog zakona o zaštiti srpskog jezika i pisma, i označi ga kao „nepotreban“ ne samo pogrešna nego i višestruko štetna.

Tako biva kad državni organi odlučuju o određenim pitanjima ignorirajući mišljenje struke, pokazujući pri tome apsolutno nepoznavanje problematike. Označiti zakon o jeziku kao nepotreban u okolnostima u kojim se našao srpski jezik posle rasuranja bivše države, posle raskidanja srpsko-hrvatskog jezičkog zajedništva, kad je on bio u lošem položaju iz različitih razloga – a glavni je bio i tada odsustvo srpske nacionalne odgovornosti koju današnja naša država još uveliko baštini iz tih vremena kada nije imao dobar status – predstavlja čin ravan skandalu i nacionalnoj sramoti. To što smo mogli pročitati od rečenog Sekretarijata potvrđuje da nasi činovnici, koji odlučuju o pitanjima srpskog jezika – znaju manje od malo o srpskom jeziku i njegovom značaju za srpski nacionalni i kulturni identitet. I da cinizam bude još veći, tu se

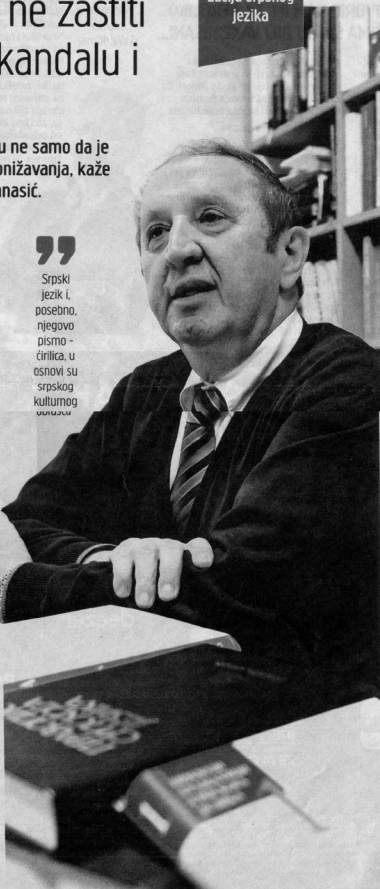
kaže i kako će se ovako pomoći našoj privredi jer neće imati dodatne troškove pisari razna uputstva i deklaracije za robu i na srpskom pismu – za srpskom kupača. Zaista dirljivo, ne znam je li to originalno ili je prepisano iz neke evropske države. Naravno, to govori i o našoj državi, u kojoj se tako vodi nacionalna politika u oblasti najznačajnijih identitetskih pitanja – mimo svih evropskih, uređenih država. Zato nije ni čudo što ne može da se usvoji zakon o srpskom jeziku i pismu ni petnaest godina posle usvajanja Ustava zemlje, a po hitnom postupku se guraju zakoni koji treba da ubrzaju i ozakone razaranje srpskog jezika putem jezičkog inženjeringa u ime jedne ideologije, a sa sresnim obrazloženjima i sasvim neistinitim optužbama da je srpski jezik rodno diskriminatoran.

Koje su moguće posledice ovakve odluke?

– Posledice su brojne. To znači održavanje nesredene jezičke situacije u Srbiji. Niko ne zna gde je stvarno mesto srpskog jezika kao službenog, šta podrazumeva pojam jezik u službenoj upotrebi, da li ono što kaže nauka, sociolingvistička, kako je u praksi drugih evropskih država, ili nešto zamašeno, skućeno kao rezultat nasleđa iz prošlih vremena, kada je u zakonodavstvu

”

Srpski jezik i, posebno, njegovo pismo – ćirilica, u osnovi su srpskog kulturnog

uguran i pojam javna upotreba jezika nasuprot službenoj upotrebi, koji se ne javlja nigde sem kod nas. To onemogućuje da se jezička situacija uređi, da se uspostavi harmoničan odnos u upotrebi srpskog jezika i matičinskih jezika. Kad bi se ovo što nagoveštava rečeni sekretarijat i prihvatilo i ostvarilo, to bi bila ogromna pomoć onim koji imaju za cilj razaranje srpskog kulturnog i nacionalnog identiteta, kulturno porobljavanje. Srpski jezik i, posebno, njegovo pismo – ćirilica, u osnovi su srpskog kulturnog obrasca. Uništavanje sopstvene kulture otvara vrata kulturnom ropstvu, a za kulturnim ropstvom, i sa njime, dolazi i svako drugo ropstvo. Neće neko reći da danas nije na delu kulturno porobljavanje naroda koji se prepuste tome. Neusvajanje zakona o srpskom jeziku i pismu predstavlja i potvrdu našeg samoponižavanja.

Da li je normalno da ako prošetate Knež Mihailovom vidite isključivo firme, prodavnice, kafkice... koji su svoje izvesne napisali na latinici?

– Eto i iz samog vašeg pitanja izvire samo jedan mogući odgovor: nigde u civilizovanom svetu, u slobodnom i uole pomislim narodu, tako nešto nije moguće videti. S jedne strane, radi se o ponižavanju sopstvenog naroda, iskracvajenjem mogućnosti da pročita bilo šta na svome pismu i malo šta na svome srpskom jeziku. S druge strane, kako se to mi predstavljamo strancima koji dolaze u glavni grad: da nemamo svoju kulturnu tradiciju, da se stidimo svoga srpskog jezika i pisma, na kojim je svetovna velika baština koja ide u evropsku i svetsku kulturnu riznicu. Onda nije ni čudo što je ona Amerikanka nedavno napisala kako Srbiji nemaju ništa svoje u kulturi i istoriji. Ona nije ni došla da po bibliotekama traži! To, napisala je ono što smo pokazali njoj i sličnim prolaznicima. U tom sništu je i nedavno govorio naš mladi sugrađanin Arno Gupton zalazajući se za ćirilicu i stranci. Kad dođu neku državu, vole da vide nešto što je identitet dotičnog naroda, a

ANTISRPSKA POLITIKA

Predlog zakona predviđao je niz mera koje bi stimulisale javnu upotrebu ćirilice, zašto bi to bilo loše?

– To može biti loše samo za one čiji cilj i jeste razaranje srpskog kulturnog identiteta. Ne znam da se negde u civilizovanom Evropsi, kojoj težimo, toliko čini na samozatranju na kulturnom planu. S druge strane, znam da se u svim državama posebna pažnja posvećuje nacionalnim jezicima. Samo se kod nas o tome ne govori, jer je u suprotnosti sa sopstvenim nečije antisrpske kulturne i jezičke politike.

PO HITNOM POSTUPKU SE GURAJU ZAKONI KOJI TREBA DA UBRZAJU I OZAKONE RAZARANJE SRPSKOG JEZIKA PUTEM JEZIČKOG INŽINJERINGA U IME JEDNE IDEOLOGIJE

to je ćirilica. Pa još da im kažemo kako je ona po opštem mišljenju lingvista, ne samo srpskih, jedno od najsavršenijih pisama. Dokle će naša država podržavati samodestrukciju i nasledeno ponižavanje srpskog naroda svojim nečinjenjem na nacionalnom i kulturnom planu? I zašto da srpska kultura i srpski jezik budu neravnopravniji od jezika i kultura nacionalnih manjina: ukinimo onda i zakonske propise kojim se oni uređuju i štite.

Da li je ostvarljivo da se osnovni cilj, zaštita ćirilice, ostvari, kako kažu u Sekretarijatu, kroz nekakvu strategiju kulture?

— Teško je bilo šta iz onog objašnjenja razumeti, teško je i gotovo nemoguće poverovati da nešto tako dolazi iz visokih državnih organa. Pa u svim oblastima imamo nekakve strategije, da li to znači da ćemo ukinuti zakone i u tim oblastima, drugim rečima, da li će u državi Srbiji biti ukinuti svi zakoni? Ili je to samo predviđeno za zakonodavstvo kojim se regulišu identitetska pitanja. Ja bih pre poverovao da je to još jedna podrška s visokog nivoa uništavanju srpskog nacionalnog i kulturnog identiteta. Videli smo ovih dana kako stoje stvari u školskim programima i, počesto, udžbenicima kad je posredi nastavu nacionalnih disciplina. To je samo još jedan od razloga, u nizu neozbiljnih kakvi se u drugim zemljama ne bi smeli ni pomenuti, kojim se brani urušavanje srpskog nacionalnog identiteta.

Koje su, prema vašem mišljenju, već osetne posledice po ćirilicu, kao naše osnovno pismo, koje su nastale poslednjih desetak godina, posle naglog razvoja komunikacione tehnologije?

— Tehnološki izumi služe da lakše živimo u datom vremenu, nije njihov zadatak da donose štetu, pa ni na kulturnom planu, i tako je svuda u svetu osim kod nas. A kod nas je tako ne zato što su tehnološki izumi po svojoj prirodi štetni po srpsku kulturu, već zato što im zadajemo takvu funkciju. Ovo već ostataka važi i kad je posredi ćirilico pismo. Ovdje bih naveo dva primera, naizgled mala, a suštinska za

”

Uništavanje sopstvene kulture otvara vrata kulturnom ropstvu, a za kulturnim ropstvom, i s njime, dolazi i svako drugo ropstvo

”

Sve ovo govori i o našoj državi, u kojoj se tako vodi nacionalna politika u oblasti najznačajnijih identitetskih pitanja

na latinici. Onda je prešao na ćirilicu jer su ljudi uvideli da je izlaženje na latinici praktično negacija njegove kulturne misije. Ko može tvrditi da je time ovaj časopis izgubio na bilo kom planu? Drugi primer: „Nova galaksija“, naučni magazin interdisciplinarnog karaktera, vrlo dobro funkcioniše i u ćirilickoj verziji. Zašto? Njegov pokretač i glavni urednik, gospodin Stanko Stojiljković zna da ugled, značaj i popularnost časopisa ne zavisi od stepena samoodricanja i samoponižavanja.

Svojevremeno je i predsednik Vučić najavljivaо nekakvu deklaraciju o zaštiti srpskog jezika, ali od toga nije bilo ništa. Koliko smo uistinu nemarni prema onome što čini srž nacionalnog lica a to su jezik i pismo? Vodi li taj nemar i ka, na kraju, gubljenju i nacionalnog identiteta?

— Da, najavljivao je značajnu deklaraciju i vezao njeno donošenje za značajan datum iz srpske istorije. Bio je najavio i neke druge zakonske dokumente kojim bi se status srpskog jezika i ćirilice dovo do mesto koji im po značaju i pripada. Ne mogu poverovati da se predomislo uveren da je bio u zabludi, pre bih poverovao da je bio pod velikim pritiskom. Opet ne mogu poverovati da je pokleknuto tamo gde se ne sme nikako pokleknuti: na polju očuvanja srpskog jezika i pisma, kručijalnim elementima srpskog nacionalnog i kulturnog identiteta. Ne verujem da je spreman da ne održi obećanje da će zaštititi srpske nacionalne interese; zato je i dobio toliko poverenje srpskog naroda, lično on i partija na čijem je čelu. Jer, Srbima je više dosta ponižavanja. Ne možemo reći: nema se vremena, jer pred našim očima i pred očima predsednika Vučića po ubrzanoj proceduri guraju se zakoni koji imaju za cilj razaranje srpskog jezika i uništenje srpskog nacionalnog i kulturnog identiteta. Sve je postalo očigledno. Ipak verujem da predsednik države, pošto ste ga već pomenuli, neće pogaziti svoje reči i podržati izdaju srpskih nacionalnih interesa. Zna on da se preko srpskog jezika i pisma, preko srpske kulture prelama biti ili ne biti srpskog

ИНТЕРВЈУ: СРЕТО ТАНАСИЋ, председник
Одбора за стандардизацију српског језика

Јавност нас подржава, али држава неће да нас чује

Гордана Појовић

Одбор за стандардизацију српског језика изјаснио се ових дана у свом саопштењу да је закон о родној равноправности, а поводом усвајања предлога истог, закон против српског језика и да је председник републике једини који ово „насиље над језиком”, како га називају, може да заустави. У разговору за наш лист, проф др Срето Танасић, председник Одбора и дописни члан АНУРС, каже да су пре овог последњег текста два пута изашли јавно са својим саопштењима или одлукама у којима су подробно објаснили да није тачно да је српски језик родно неосетљив. Рекли су, такође, да нико нема право да чини насиље над језиком путем језичког инжињеринга са позиције идеологије и употребом државне силе, да треба оставити српском језику да својим стваралачким механизмима прати промене у друштву, па и појаву већег броја социјалних феминатива, те да само језички стручњаци нормирају српски језик.

– Стално иступамо у јавности, јавност све то зна и подржава, али држава неће да нас чује. Тражимо годинама усвајање закона о српском језику и писму у службеној употреби, чиме би се створили услови и за супротстављање оваквом насиљу над језиком – каже Танасић.

– страна 13

Фото Р. Крстинић

”

Брине нас првенствено то што се у име идеологије, а са позиција државне силе, жели озаконити језички инжињеринг

ИНТЕРВЈУ: СРЕТО ТАНАСИЋ, председник Одбора за стандардизацију српског језика

Јавност нас подржава, али држава неће да нас чује

Са прве стране

— Можете мислити: годинама се не усваја закон о српском језику и писму, а овај се гура по најбржој процедури. Гледају нас у очи и говоре како је то све у реду, у нашем интересу! Ово насиље над језиком врше они који не знају ништа о његовој структури и законима функционисања или знају, али раде на разарању српског језика као једног од стубова српског националног и културног идентитета — каже Танасић уз тврђаву да је „брига о заштити равноправности само параван да се уништи српски језик и национални и културни идентитет, и не само српски већ и језик мањинских народа и њихове културе“. Није случајно, додаје он, што против реченог закона оптропиступа и академик Зукорић, те пита: „Са чиме ће ова власт изаћи пред народ уочи избора?“

И сами сте у саопштењу употребили реч „економистиџа“. Речи као што су „филозоџиџа“, „социолоџиџа“, „антрополоџиџа“ неки и даље доживљавају као ружење српског језика. Својевремено је одбор рекао „не“ речи „борџиџа“ и то је произвело лавину шала на друштвеним мрежама. Тешко је наћи шта је исправно а шта не по салашњем нормирању језика.

Да, те су се речи ту нашле, а нису ни „најружније“ ни најнакарљиве, па ни речена „борџиџа“. Кад питамо пре свега жене, различити доби и друштвеног статуса, шта мисле о овом чину бриге о њиховој равноправности, веће видљивости, добијамо чуђење, па и одговоре типа „ужасно“, „гали ми се“, „ја то нисам“... Да ли је то врхунац бриге о нашој жени? Зашто овава који неко око овога троши није усмерен на отварање радних места за жене, подршку сиромашнијим мајкама?

Које речи, које би по закону о родној равноправности ушле у употребу, вас највише брину или вас више брине немогућност избора, што сте у саопштењу оценили као увођење забране?

Брине нас првенствено то што се у име идеологије, а са позиција државне силе, жели оаонити језички инжењеринг, насиље над српским језиком какво цивилизација не памти, аско нису покушали ни најгори диктаторски еџими које историја познаје. Окупатори су зарављивали ћирилицу, а они хоће да нам забране рпски језик какав се развијао хиљаду година. Све што смо створили, што нам се догађао

запамћено је у њему. Дакле, све ово се чини с намером разарања српског језика, културног и националног идентитета, намењена, породице. Тешко је ту наћи нешто што нас не брине. Оваде је на делу диктатура мањине у име идеологије

писменост. Ето, скрећемо пажњу на урушеност лекторске службе у средствима информисања, излавачким кућама, државним институцијама. Посебно смо последњих година указивали на недопустиво мали број часова српског језика у основним и средњим школама. Је ли логично: сви критикujemo неписменост, а имамо више него двоструко мање часова српског језика него што је број часова националних језика у већини европских држава. Одговорност за то је на српској држави. Изашли смо и са захтевом да се српски језик учи на свим факултетима како би академски грађани боље познавали српски књижевни језик и били функционално писменици. То је студентска организација БУ подржала, а одбио је КОНУС! Нећемо одустати од тог захтева. По много чему изгледа да (у) држави Србији српски језик није важан.

Шта је данас највећа претња српском језику?

Много је изазова, много и претњи, а највећи узрок томе, па и претња српском језику, јесте набрига српске државе, рекао бих: потпуна не одговорност државе за статус српског језика као националног језика у Србији. У држави нема утврђене језичке политике, а у одговорним државама језичка политика је у центру националне и државне политике. Она се осмишљава и спроводи у доброј сарадњи језичке струке и државе. Одбор за стандардизацију српског језика, као највише свепрско и свеинституционално тело, укључује говорници и писаче, јавно и директно у држави. Нажалост, у нашој држави још не постоји свест о томе. Неки поседаљци испусти из државе у вези с језиком укажуу на болно одсуство такве свести, па и ово натурање реченог закона свелочи то. За то време проводи се туђа језичка, тиме и национална, политика. Председник државе је више пута говорио како је заштита српског језика приоритет, овај закон се очито гура њему иза леђа. Ако држава није одлучила да призна независност српске јужне покрајине, нема разлога ни да овај антиуставни закон усваја овако муњевито на штету српских националних интереса. Уз противљење језичке струке, правника, социолога, јавности, па и Српске православне цркве — уз противљење здравог разума. Шта још треба да председник скупштине и посланици скину тај закон са дневног реда и врате на темељити дорад, уз уважавање мишљења Одбора за стандардизацију српског језика — и свих горе помињаних.

Фото: Р. Степинић

”

Да ли је то врхунац бриге о нашој жени? Зашто новава који неко око овога троши није усмерен на отварање радних места за жене, подршку сиромашнијим мајкама

над огромном већином, је ли то демократија, је ли то у складу са уставом? Шта ради повереник за заштиту равноправности, па министар за бригу о породици?

Зашто одбор још чешће не испушта у јавности, не само кад је реч о оваквим стварима, него и против речимо елементарне неписмености, чији смо сведоци свакодневно?

Можда сте и у праву: потребно је да се чује оно и више, али ми често указујемо на језичку запуштеност сваке врсте, па и на елементарну не-

МУЖЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Аутор говорио о бошњачком и црногорском, краћи башићине...

Ову књигу сам написао да за будућност остане сведочанство о томе који проблеми су пратили српски језик у нашем времену - казао је, за "Новости", проф. др Срето Та-насић, председник Одбора за стандардизацију српског језика САНУ о својој књизи под називом "Тако сам говорио заједно са новостима". Књига је састављена од 33 интер-вјуа које је аутор давао за штампане и електронске медије у Србији, Републици Српској, Црној Гори, Руму-нији и Бугарској у периоду од 2001. године до данас.

У интервјуима сам говорио о службеној употреби језика и писма, недонешене закона којим би се то регулисало, затим о статусу српског језика у средњој школи, о уџбеницима, о захтеву за увођење српског језика на факултет, о српском језику и ћирилици у издаваштву, о присвајању и крајама наше писане ба-штинне, о недовољној брзи државе о националном је-зику - ћирилици и честом неуважавању мишљења струке - набраја Танасић теме сабране у овом делу.

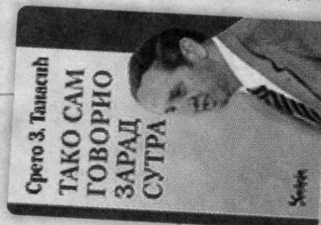
САРАДЊА СА "НОВОСТИМА"
У књигу "Тако сам говорио заједно са новостима" је уврстио и два интервјуа која је дао Вечерњим новостима. Један је из 2009. године и тај разговор водио уредник културне рубрике Бранислав Ђорђевић, а други је са нашом новинарком Ђиљаном Бегенишић.

Професор је причао и о статусу нашег језика у славицистичким центрима у свету, о српском језику Срба у Румунији, о тзв. новим језицима бошњачком и црногорском. Академик Пре-драг Пипер, који је написао уводну напомену, сматра да је књига

изузетно актуелна, јер говори о стању у којем се налази савремени српски језик, као и о процесима који се у њему одвијају.

- То су пре свега питања најновије спољашње историје језика као односа између језика и друштва у којем он постоји и у чијој је култури језик један од темељних вредности-наводи Пипер.

Овај академик истиче да је Срето Та-насић један од најме-родавнијих тумача

тивним набојем и оштрим речима. Пипер закључује да су у књизи постављена многа важна питања о српском језику данас и попуњени добро образложени одговори од веома меродавног стручњака.

Иначе, књига је подељена у две целине у првој су интервјуу дати средствима информисана, а у другој су они који су дали струч-нацима. Аутор се у оба дела руководио временом објављивања интервјуа, а у књизи је задржао и изговор на коме их је давао - екви-ски и ијекавски. ■

Љ. БЕГЕНИШИЋ

СТРУЧЊАК Срето Та-насић

ПОЛИТИКА Понедељак, 12.12.2022. у 11:56 Миленија Симић-Миладиновић
ИНТЕРВЈУ: проф. др СРЕТО ТАНАСИЋ, председник Одбора за стандардизацију српског
језика

Српско наслеђе се отворено краде и присваја

У томе се иде толико да нас чак нападају кад се интересујемо за своје писано наслеђе, било световно или црквено. Да подсетим: ту су и наши споменици који иду у бисере европске и светске писане баштине

Новица Коцић

Пре тачно две и по деценије, 12. децембра 1997. године, основан је Одбор за стандардизацију српског језика, који окупља еминентне лингвисте и институције који се научно баве српским језиком на његовом целокупном говорном подручју. Као свесрпско и свеинституционално стручно и научно тело највишег ранга када је о српском језику реч, овај одбор утемељен је споразумом о оснивању који су закључиле Српска академија наука и уметности (САНУ), Црногорска академија наука и уметности (ЦАНУ), Академија наука и уметности Републике Српске (АНУРС), Матица српска, Институт за српски језик САНУ, филолошки и филозофски факултети на којима се студира и изучава српски језик у Београду, Приштини, Новом Саду, Крагујевцу, Нишу, Никшићу, Источном Сарајеву, Бањалуци и Српска књижевна задруга.

Одбор, дакле, има 14 оснивача. То је најважније и највеће тело које постоји ради планирања истраживања српског језика, зарад унапређивања српске језичке норме и из потребе за језичким планирањем које би водило адекватној језичкој политици и пракси.

„То подразумева сарадњу с државним институцијама, која ће водити обезбеђивању статуса српског језика какав треба да има свуда где је он национални језик”, наглашава у интервјуу за „Политику” проф. др Срето Танасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика. Свечана седница овог одбора поводом јубилеја одржаће се данас у згради САНУ у подне.

Срето Танасић

Иако постоји четврт века, и даље се недовољно зна шта је Одбор за стандардизацију српског језика, чему служи, да то није само одбор САНУ – шта нам то говори?

Могло би се рећи да код нас још увек многе важне ствари нису важне. Из различити разлога деценијама нисмо водили бригу о српском језику као централној одредници српског националног и културног идентитета, као о националном језику у употреби свим видовима живота. А онда су нас, тако неспремне, заплуснули разни глобалистички утицаји чији је циљ урушавање националних идентитета, култура и било какве

суверенитета. Зато је донедавно било као нормално одсуство сваке свести о значају српског као националног језика, у држави она није истицана кад и како треба, што је потпуно супротно ставовима и праксама других европских народа, већих и мањих. Укратко, све то говори да морамо градити свест о значају српског као националног језика, а држава му мора обезбедити статус какав имају национални језици, ни више ни мање него што је то случај са другим националним језицима у Европи.

Готово да нема важног језичког питања када је посреди српски, а да се Одбор њиме није бавио. На које плодове тог рада сте поносни?

И језичке ситнице су важне, али бих рекао да је одбор за ових 25 година износио своје стручно мишљење и предлоге о свим најкрупнијим питањима која се тичу статуса српског језика на целокупном говорном и националном простору. Можемо бити поносни што смо увек препознавали тренутке важне за судбину српског језика и стајали државама и српској култури на располагању. Посебно можемо бити поносни што смо у свим иступањима о најзначајнијим питањима, као што је питање статуса српског језика, односа према заштити српске писане баштине, полазили искључиво од научних чињеница. Не можемо, наравно, бити задовољни постигнутим, јер језичка ситуација ипак није за похвалу.

Решавање крупних питања захтева разумевање и ангажовање држава заједно са струком. Можемо бити задовољни неким резултатима – нема разлога за славље. Међу значајним циљевима које је одбор приликом оснивања поставио јесте планирање пројеката проучавања српског језика које би водило и учвршћивању статуса српског језика и осавремењавању стандарднојезичке норме. Имамо ту лепих резултата, као што је пет књига у едицији „Прилози граматици српскога језика” – две из творбе речи, две из синтаксе и једна из фонетике и фонологије српског језика. На граматичком плану фали још морфологија. Ту је, затим, једнотомни Речник српскога језика, па више издања Правописа српскога језика, Нормативна граматика српскога језика у неколико издања. Све је то део програма који је поставио одбор. Истакнут је и задатак подстицања израде терминологија и библиографија. Далеко смо од завршених послова, али се ради, а стасало је и неколико стручњака за терминологије, што нисмо имали.

Који су крупни задаци које је одбор зацртао, а није довршио, и зашто?

Велики је проблем заштита српског писаног наслеђа. Не само да се оно поткрада него се данас отворено краде и присваја. У томе се иде толико да нас чак нападају кад се интересујемо за своје писано наслеђе, било световно или црквено. Да подсетим: ту су и наши споменици који иду у бисере европске и светске писане баштине. То раде они који немају своје писано наслеђе па хоће да кривотворе свој идентитет, да српску културну историју припишу себи. Струка то истиче, али је то толико крупан проблем колико је и значајно питање за наш национални и културни идентитет, за наш опстанак на мапи историјских народа. Немамо право и не смео то никоме да предамо, да изгубимо, то су наши преци стварали, вековима чували, животима плаћали. Струка зна шта и како треба чинити, имамо стручњаке који знају, хоће и могу.

Нека питања иду упоредо са јачањем свести о значају српског језика као националног. Тако је са увођењем изучавања српског језика на факултете. Од овога захтева се не може одустати, време говори да је он дубоко оправдан. Има неког помака у разумевању државе кад се ради о нашим сталним захтевима да се повећа број часова српског језика и књижевности у школама, има неког помака и кад су посредни ученици, али далеко смо од задовољавајућег стања. Све су то послови пред одбором и српским друштвом.

Стално подсећате да не може бити и нема језичке политике без сарадње језичке струке с државом. Колико и како политика утиче на лингвистику? Постоји ли и даље шум на вези између језичке струке и политике?

Није то наша специфичност нити наше откриће – то говори пракса у добро уређеним државама, а то говори и језичка наука о функционисању језика у друштву – социолингвистика. У добро уређеним и срећним друштвима језичка политика се осмишљава и спроводи у хармоничној сарадњи струке и државе: језичка струка осмишљава и предлаже држави језичку политику, а држава је усваја и спроводи у сарадњи са струком.

Политика својим чињењем или нечињењем, добрим или лошим чињењем значајно утиче на језичку ситуацију. Политика, она оличена у држави, има и мора имати законе који уређују језичку ситуацију на добробит друштва и културе и има апарат који мора да спроводи те законе, а који морају бити резултат добро осмишљене језичке политике. Ако се осврнемо на последњих неколико година, рекао бих да нисмо у стању сталног шума – има назнака да се он смањује.

Такозваном родно осетљивом језику, наглашавају србисти, није место нигде, па ни у учбеницима. Коначан расплет те жучне борбе против насиља над српским језиком се ишчекује, али какав кад се Закон о родној равноправности не мења?

Тај закон не би могли применити Соломон и Дракон заједно. Он је противустанан и против мноштва закона. То није никакав закон, већ једна погубна идеологија стављена, и то врло трапаво, у форму закона. Под изговором заштите женских права управо покушава да озакони неравноправност огромне популације мушког и женског пола.

Уводи деликт мишљења, ограничава слободу научне мисли, забрањује коришћење српског стандардног језика, предвиђа језички инжењеринг с идеолошких позиција, покушава да разори наш хришћански начин живота и мишљења, српски језик и културу. Такво идеолошко насиље нисмо видели од доба црвених Кмера, ниједан европски диктатор није вршио такво насиље над језиком и културом. Циљ му је да од српског језика, српске културе и цивилизације направи Картагину. Није тај закон осудила само језичка и књижевна струка, осудили су га правници, социолози, културолози, теолози и СПЦ, снажан отпор му пружила српска културна јавност. Нови закон о језику и писму јасно прописује забрану деловања на стандардни језик са политичких и идеолошких позиција.

Шта се променило у корист српског језика и ћирилице од почетка примене Закона о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма?

Рекао бих: овај закон је ступио на снагу, али не знамо још колико се примењује. Видимо у неким случајевима да се примењује – како у погледу употребе српског стандардног језика, тако и у погледу употребе ћирилице. Нисам сигуран да су сви којих се закон тиче и свесни своје обавезе. Нисам сигуран ни да је држава учинила (све) што је дужна и што може у спровођењу закона.

Постоје они који су према закону дужни да примењују закон, али је логично да сви који се у држави у јавном животу служе српским језиком поштују употребу српског стандардног језика и ћириличног писма. Ипак, да кажем: има промена у погледу употребе ћирилице. Иако држава још није стекла увид у то, има у Београду једна организација за бригу о ћирилици, да је овде не рекламирам, која то прати и подстиче институције које су према закону дужне да се служе ћирилицом. Тако знамо да има напретка. Кад држава пређе на спровођење закона, биће свакако више и брже.

Ни претходна ни актуелна влада нису основале савет за српски језик. У чему је проблем?

Истина је да је овај закон почео да се примењује некако пред изборе ове године. То је могао бити разлог да се сачека да прођу избори и да се формира нова влада. Сада је крајње време да се испоштује законска обавеза и образује савет за српски језик, не помишљам да је он за нову власт последњи задатак. У страшним смо заостајима у решавању српске језичке ситуације и немамо времена, ни права, ни оправдања, за даље одлагање формирања савета.

Зашто није одржан састанак с актуелним државним врхом, који сте планирали с академиком Владимиром Костићем, председником САНУ, ради дефинисања односа државе према Одбору за стандардизацију тако да задржи самосталност, али и добије специфичну тежину коју заслужује?

Академик Костић је више пута јавно истицао значај српског као националног језика и потребу да се друштво односи према њему сагласно томе значају. То није јавно говорио ниједан његов претходник у последњих 25 година, после академика Александра Деспића, који је то јасно рекао стављањем потписа на акт о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика. Јачање статуса одбора, што је и у новом закону о језику и писму учињено, само је једна од ствари нужних за враћање статуса и достојанства српског језика. Можда смо у одбору, и струка у целини, могли боље искористити углед председника Костића и ове највише научне институције за брже истинско уређење положаја српског језика и србистичке науке као националне дисциплине. А сусрети између државе и одбора ће бити неопходни и редовни ако желимо да утврдимо и спроводимо српску језичку политику као један од кључних елемената националне политике. Јер познато је, у којој држави нема сопствене језичке политике спроводи се нечија туђа.

Досадашњи председници

Први председник Одбора за стандардизацију српског језика био је академик Павле Ивић, од оснивања 1997. до своје смрти 1999, затим академик Милка Ивић до јануара 2001, а отада је на његовом челу био академик Иван Клајн до 2017, када је на свој захтев због слабог здравља разрешен те важне функције, али је понео титулу почасног председника. Кормило одбора затим је преузео проф. др Срего Танасић, дописни члан АНУРС, који и данас руководи овим стручним и научним телом.

Понедељак, 05.06.2023. у 10:06

Марина Вулићевић

СРПСКИ ЈЕЗИК И ЋИРИЛИЦА ДАНАС СУ У ИЗУЗЕТНО ТЕШКОМ ПОЛОЖАЈУ

За смиривање физичког и сваког другог насиља у друштву неопходна је дисквалификација говора мржње из свих сфера јавног живота, каже проф. др Бошко Сувајцић

У Дому Вукове задужбине у Београду недавно је, у оквиру манифестације „Дани Ћирила и Методија”, и у организацији Вукове задужбине и Удружења књижевника Србије, уприличен округли сто под називом „Српски језик и ћирилица”, уз учешће најеминентнијих српских лингвиста, али и угледних песника из Србије и Црне Горе и уз присуство студената Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Председник Скупштине Вукове задужбине проф. др Бошко Сувајцић у поздравној речи истакао је да неговање српског језика и ћирилице представља један од основних програмских задатака Вукове задужбине, заложио се за темељну реформу друштва у правцу постављања образовног система у средиште друштвеног живота и још једном истакао неопходност подизања статуса и угледа просветног радника.

По његовим речима, језик није само лингвистички феномен, он увек претпоставља комплексну и узајамну корелацију цивилизацијских и културних вредности.

– Језик сеизмолошки наговештава мене друштвеног развоја, историјске буре и потресе. Отуда је за смиривање физичког и сваког другог насиља у друштву неопходна дисквалификација говора мржње из свих сфера јавног живота, посебно оних медијских садржаја у којима се промовишу агресија и насиље, како у таблоидном

новинарству, тако и у „ријалити програмима” који пропагирају неприхватљиве садржаје и вредности – каже проф. др Сувајџић.

У разговору за наш лист, он је истакао да је према изнетим ставовима већине учесника округлог стола, положај српског језика и ћирилице у Србији данас изузетно тежак. Посебно је цитирао проф. др Срету Танасића, председника Одбора за стандардизацију српског језика и члана Савета за српски језик, који је указао на то да, иако је пре готово две године донесен закон о српском језику и ћирилици, до данас се ништа није променило у њиховом статусу. Држава га не спроводи, иако је приликом његовог доношења с државног врха поручивано да су српски језик и ћирилица међу најбитнијим чуварима националног идентитета.

➤ **Са округлог стола у Вуковој задужбини: српски језик и ћирилица су међу најбитнијим чуварима националног идентитета (Фото Вукова задужбина)**

Поводом актуелног проблема родно осетљивог језика проф. др Сreto Танасић, поновио је да је, под изговором унапређења права жена, донесен Закон о родној равноправности, „којим је легализован језички инжињеринг са позиција једне увезене погубне идеологије, насиље над српским језиком”. Танасић је оценио: „Фрапантно насиље над српским језиком огледа се у томе што се прописује рушење граматичког и лексичког система, законом се хоће да прописује графика и речник. Доносиоци закона су игнорисали више пута изношено противљење Одбора за стандардизацију српског језика и доказе да српски језик није дискриминаторан у односу на особе женског пола, да се тим законом управо уводи дискриминација једне мањине над већином, како мушког тако и женског пола. Има доста показатеља да се код нас дешава културна окупација, а кроз државне институције, дакле – о трошку српског народа и наочиглед најодговорнијих у држави. Постоји ли примерена противвредност за предају српског културног идентитета?”

И у реферату др Марине Спасојевић изнети су познати ставови србистичке струке, који су више пута аргументовани, пре свега у оквиру Одбора за стандардизацију српског језика, о томе да се тзв. родно сензитивни језик не може по директиви уводити ни примењивати употребом насилно скованих именица женског рода типа „бор-

киња, психолошкиња, педагогиња” и сл. И проф. Танасић и др Мари-на Спасојевић указали су на то да је Закон о родној равноправности (који је усвојен 20. маја 2021. године) у раскораку са Законом о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма (усвојеним 15. септембра 2021. године), а чијим се чланом 7, предвиђа да стандардизација српског језика мора бити заштићена од политичких и идеолошких утицаја.

Једно од излагања овог скупа било је посвећено и српском језику и ћирилици између различитих идеологија, а др Владан Јовановић, из Института за српски језик САНУ, говорио је и о проблему присвајања српског језичког и културног наслеђа које се, нажалост, у Републици Србији институционално подржава или пак толерише.

„Одбор и стручна јавност већ неколико година упозоравају на нестручан приступ бошњачке филологије у присвајању средњовековних српских ћириличких споменика: Мирослављевог јеванђеља, Повеље Кулина бана и других, као и дела писаца који су не само стварали на српском језику него су се и експлицитно изјаснили да припадају српској књижевности (нпр. Иво Андрић, Меша Селимовић и др.). Сличан инжењеринг стварања националног језика на рачун српског примењен је, као што је познато, у Црној Гори проглашењем устава 2007. године”, казао је.

Проф. др Милош Ковачевић говорио је о очувању српског језика у оквиру делатности Српске књижевне задруге и њеног „Плавог

кола”, али је мишљења да српски језик и књижевност морају у образовном систему добити статус какав имају матерњи језици и књижевности у водећим европским земљама.

„Статус српског језика не може се побољшати ако се не промени његов статус у целом образовном систему. Не може, наиме, у Србији постојати ниједан факултетски тип школовања а да не подразумева елементарну и функционалну писменост. Зато је неопходно, уз учешће свих научних, језичких, педагошких и културних установа, изградити национални концепт изучавања српског језика, српских културних вредности, и очувања ћирилице као српског националног писма”, рекао је проф. др Ковачевић.

Проф. др Рајна Драгићевић, председница Савеза славистичких друштава Србије, изложила је реферат „Проблеми науке и настава српског језика препознати на конгресима Савеза славистичких друштава”. По њеним речима, до сада је одржано 18 конгреса савеза, а у августу ове године биће организован деветнаести. Професорка Драгићевић је посебно поставила питања: „Због чега србисти већ пуних 70 година задају себи исте задатке и не успевају да реше ниједан? Да ли је то зато што задајемо себи нерешиве задатке? Наука напредује, србистика се развија, животни услови се мењају, технологија се развија, мењају се и државе у којима живимо, режими, школски системи, а ми стално понављамо исте задатке у вези са нашом струком. Питање за све нас гласи: 'Зашто је то тако'?”

А а Аа Е е Ее Л л Лл П п Пп Ф ф Фф
Ђ ђ Ђђ Ж ж Жж Љ љ Љљ Р р Рр Х х Хх
В в Вв З з Зз М м Мм С с Сс Ц ц Цц
Ђ ђ Ђђ И и Ии Н н Нн Т т Тт Ч ч Чч
Џ џ Џџ Џ џ Џџ Ш ш Шш
0123456789

НОВА ИНИЦИЈАТИВА СУСЕДА
ХРВАТСКА
НАМ ОТИМА
ЂИРИЛИЦУ

Идеја је да се изучава као старо хрватско писмо у тамошњим школама

И Мирослављево јеванђеље третирају као свој рукописни споменик

НАШИ ЛИНГВИСТИ: ПОСЛЕ РАЗБИЈАЊА ТАБЛИ У ВУКОВАРУ, ОВО ЈЕ АПСУРДНО

Александар Милановић Сreto Јанасић

страна 5.

ДРУШТВО

Србама, 7. јуни 2014. **НОВОСТИ** 5

ХРВАТИ ОТИМАЈУ СРПСКО ПИСМО

У суседству и Мирослављево јеванђеље третирају као њихов рукописни споменик с краја 12. века

Иницијатива за изучавање ћирилице као српског писма у школама у Хрватској још један је покушај да се српско културно наслеђе прогласи хрватским. Реч је, наравно, о језици за који се ипокојно српско писмо ствараломало наследје прогласи, такође хрватским.

Овако стручна јавност у Србији ошамућено изјављује да је иницијатива да се ћирилица прогласи хрватским писмом у школама да би ученици у Хрватској требало да уче ћирилицу у школама и да пишу ово писмо. Обрадајући да ову иницијативу, дајемо је језику да је потребно развити свет да се кроз векове велико српско ћирилично.

▲ ВРУПАНО Уштангање ћирилице табла у Вуковару

▲ Владан Јовановић

Пропаганда

ИСТОНИА је одлучио да ступи у борбу са хрватским историографима који покушавају да прогласе српско писмо хрватским писмом. Историографски тимови се прилагођавају и интерпретирају према њиховим интересима. Потребно је истраживање што с наукама и њиховим изјављивањима неће бити истинити до Јовановић.

Дамјановић се позвао на своје знање о српском језику и писму. Он је навео да је српско писмо једно од најбољих српских писма. Он је навео да је српско писмо једно од најбољих српских писма.

Србама, а свој језик и писмо називају српским. – Наглашава Јовановић. – На тај начин се недвосмислено посвеће српским културним наслеђем на подручјима у којима су живели и

ћирилица може схватити као споменик за оне који су живели у Хрватској. Српско писмо је једно од најбољих српских писма. Он је навео да је српско писмо једно од најбољих српских писма.

одне енциклопедије, што је повећало и добри за Хрватско друштво. Да би, после свих дугачких ћириличних табла, забрављивања ћириличног писма у Вуковару, поштом факултету у Вуковару Александар Милановић.

Не би требало искључити из вида да бројни хрватски лингвисти део српског културног наслеђа.

И у БиХ присвајају српски језик

Лингвисти упућују да се у БиХ одвија сличан процес присвајања српског језика и писма. – Иницијатива се припрема и не труде да зна, бољашком/босански језик, буде посебно различит од српског на било ком нивоу лексикона, где подјачаном употребом оријентализма желе да покажу да су у питању различити језици и различити стандарди – истиче проф. Александар Милановић. – Остале на суду историјске споменике, од Владана Јовановића до краја 18. века у западној историографији о Босни, у којој су француски користили ћирилицу, говорено као о српској земљи.

Стварали су га, каже Танасић. Срби православни и Срби католици, касније су они други приморани да приме латиницу.

Танасић: Срби католици касније били приморани да приме латиницу

споменике с краја 12. века упућује проф. Милановић. – Језик је једна од страна не може спорити да се макар део хрватског наслеђа може третирају као наслеђе настало на ћирилично писму али то не би требало мешати са наслеђем које припада Србија.

Професор Милановић наводи да се стандардни језик код Хрвата већомало разликује од онога што је стандардни српски језик, а кад говоримо о народним

са Института за српски језик САНУ, каже да је овако наведено образовање засновано на пропагандној интерпретацији ћириличне културе баштинне римокатолика, коју они несавесно поистовећују са савременим Хрватима данас.

Академик Дамјановић је истакао само босанске францезе, а изоставио да помене а много шири простор језику – Хрватске – на ојем је коришћено српско ћирилично писмо, (као знамо да је знатан део предака данашњих Срвата римокатоличке еријонесности у прошлости себе сматрао

стварали Срби римокатоличке вероисповести при чему треба нагласити и то да су њихови претци у меналом броју

према писму њихових суграђана. Неки чак смета и кад виде натписе на ћириличним таблама где према хрватским законима треба да буду. Овим потезом власти временом би се и такав

Милановић: Делић хрватског наслеђа настао на ћириличном писму

случајева били православни. А Срето Танасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика, каже да се вест о идеји да се у хрватским школама почне учити

али и на другим просторима, увођење ћирилице у хрватске школе било апсурд над апсурдима, сматра професор историје језика на Фил

турног наслеђа сматрају хрватским, па се тако све чешће дешава да се и Мирослављево јеванђеље третира као хрватски рукописни

говорима, онда би се могла водити јако дуга полемика шта су заправо хрватски говори, а шта можда и језик.

Драма апсурда или трагикомедија

12. 5. 2023.

Политика

Академик

Душан Ковачевић

Тачно пре 50 година, 1973. године, изведен је мој комад, драма или комедија, „Радован Трећи“ у Атељеу 212, као дипломски рад на класи професора Слободана Селенића. Помињем „Радована Трећег“ данас када се толико прича о родној равноправности, јер сам још тада започео тему о том правном, моралном, етичком, социолошком, људском проблему у ликовима две женске особе. Једна је чувена Георгина, којој отац пет година не дозвољава да се породи док се не уда. Та прича је и данас актуелна када се говори о слободи жене да одлучи о свом потомству.

У многим земљама се воде прави радови када је реч о превенцији или абортусу.

У мојој причи од пре пола века тај проблем, то питање женске слободе решава један патријархални аутократ забраном порођаја до удаје. То јесте било апсурдно, али је код многих народа у традицији доста тачно. Други лик је ћерка Катица, која је шофер, то

јест данас правилно речено: шоферка интерконтиненталне хладњаче. Она се бори да жене имају иста радна права као мушкарци без обзира на тежину посла. И зато са поносом вози хладњачу и повремено обара руку оцу Радовану, који се изговара кад год му обору руку – да је био пијан. Иначе је Катицу од малих

ногу водио да гледа бокс-мечеве и увек ју је звао – сине!

Данас се та равноправност полова регулише у многим земљама као слобода одлучивања деце и младих људи шта ће бити када напуне 18 година. До пунолетства је, по усвојеним или предложеним законима, млад човек беспалан или са оба пола. Уз све то, као што је предложено законом у Немачкој, деца неће родитеље називати оцем и мајком већ само родитељима, а тек са пунолетством одлучиће да ли имају оца или мајку, све због равноправности деце која немају оба родитеља.

Најкраће речено: родна равноправност се толико злоупотребљава да поприма облике драме апсурда или трагикомедије.

Насиље у име покрета за

Др Владан Јовановић*

Смисао и сврха доношења закона у било којој, подразумева се сувереној, држави јесте да се њиме правно уреде и унапреде добри друштвени односи у свим областима живота претварањем општеприхваћених друштвених правила у правне норме. Такође се подразумева да норме једног закона не могу бити у супротности с нормама других закона, а нарочито не у супротности с нормативним правилима језика на којем се закон пише и усваја. Међутим, то што важи за сваки закон не важи и за Закон о родној равноправности, који је усвојила Народна скупштина Републике Србије 20. маја 2021. године. Тај закон не само да негира српски језик, његову граматику и норму него и врши насиље над њим тражећи да се у службеној употреби језика, под претњом казни, доследно примењују накарадни, рогобатни језички изрази које препоручују активисти родне идеологије. Лингвисти, нарочито они испред Одбора за стандардизацију српског језика, свеакадемијског и свеуниверзитетског научног тела, основаног да чува и унапређује норму српског књижевног језика, али и стручњаци из других научних области – из књижевности, права, теологије, социологије, филозофије, класичних наука и др., који се у свом раду држе науке и научних чињеница – сагласни су у томе да је Закон о родној равноправности веома штетан по српски језик, да угрожава граматички, културни и национални идентитет српског језика, и то на начин како су учесници Округлог стола, одржаног у Матици српској 3. јула 2021. године, описали као „насилна феминизација језика“, „уродњавање српског језика“,

„језик мимо граматику“, „законодавно разарање језика“, „идеолошки центрифугални поход на језик“, „језички инжењеринг“, а један правник у правној научној литератури поменути закон описао и као „дивља градња у сфери језика“.

Закон о родној равноправности разапине српски језик силом намећући неприродно правило непознато граматици српског језика да граматички род мора одразити значење пола у природи. Захтев за променом граматичке структуре српског језика која је изражена у овом закону у супротности је са општелингвистичким правилима српског језика, а, такође, обавеза уподобљавања назива за носиоце занимања, звања, титула и сл. називима у којима се експлицира припадност (женском) полу последица је неразумевања језичких чињеница и покушај насилног инжењеринга у језику за потребе родне идеологије. Према језичком закону, мушки граматички род, који се осим код именица јавља и у другим категоријама речи, семантички обухвата и категорију мушког и категорију женског пола (нпр. Марија је најбољи лекар, Друштво *бегалоја* прима нове чланове, Расписан је конкурс за три *наставника*, Ко ме је данас *шражио?* итд.). Осим тога што законодавац није уважио меродаван став струке о овом питању, он чак није уважао ни објективну чињеницу да већина жена, у чије је име овај закон усвојен, не желе да назив своје професије, свога звања, функције и сл. прилагођавају жељама „родних идеолога“ који не разумеју или, рекли бисмо, не желе да чују и схвате да је мушки граматички род неутралан, генерички род који у области назива за занимања, звања и сл.

означава подједнако особе мушког и женског пола.

Према наводима оних који стоје иза овог закона, највећа добробит је та што се његовом применом стаје на пут дискриминацији жена. Ми, међутим, видимо да су последице њиховог залагања против дискриминације жена заправо стварање изопачених речи и појмова српског језика. Екстремна намера законодавца да сва лица женског пола у језику морају бити видљива код сваког носиоца занимања, положаја и сл., примењена је у „Vodiču за upotrebu

▶ Према наводима оних који стоје иза овог закона, највећа добробит је та што се његовом применом стаје на пут дискриминацији жена. Ми, међутим, видимо да су последице њиховог залагања против дискриминације жена заправо стварање изопачених речи и појмова српског језика

rodno osetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji” Свенке Савић и Марјане Стевановић и „Priru niku za upotrebu rodno osetljivog jezika” Христине Цветинчанин Кнежевић и Јелене Лалатовић, као и у другим текстовима сличне садржине који се у Србији деле по националним установама и финансирају средствима из државног буџета. У списковима поменутих приручника међу „називима за занимања, звања и титуле” на-

Политика, 21. мај 2023.

„равноправност родова”

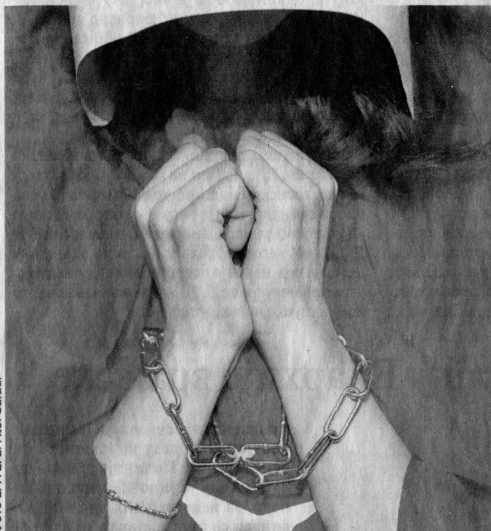

Фото EPA-EFE / Atef Safadi

лазимо поред лекарке и министарке и епископу, емериту, армирачицу, ковачицу, пандурку, портирку, проститутку, саобраћајку, терористкињу, чуварицу итд. Посматрајући издвојене примере, многи се с правом (и у чуду) забринуто питају да ли је људски часно и морално исправно упослити жену да армира бетон, да кује гвожђе, затим да јој се проституција и тероризам приписују као занимања, при чему је после свега изlišно говорити о титули епископа (*жена епископ) из поменутог списка. Родни идеолози, за чије интересе је законодавац писао овај закон, а необавештени политичари за њега гласали у Народној скупштини Републике Србије, имају пред собом зацртане и друге, за

њих важније циљеве. Један од њих је тај да под плаштом заштите жена од дискриминације, која је, иначе, неспорна за сваког нормалног човека, а законски гарантована Уставом Републике Србије (члан 21), Законом о забрани дискриминације итд., учини управо супротно, да уведе дискриминацију по разним основама у српско друштво – и то тако што ће човека као богомдано биће разапети стварањем непремостивог јаза између мушкараца и жена, затим између родитеља и деце, којој се од најранијег школског узраста силом намећу сексистички погледи и садржаји. Као народ који говори српским језиком и који у већини припада Српској православној цркви, примили смо врло

благонаклоно и са великом надом Васкршњу посланицу Српске православне цркве, коју је прочитао Његова светост патријарх српски господин Порфирије, а у којој је, поред благих речи упућених верницима и свим људима добре воље, исказан апел законодавцима у држави да учине све „да се обустави насиље над српским језиком и укину одредбе закона који то насиље намећу, нарочито кроз противуствани закон који намеће такозвани родно осетљиви језик, иза кога се крије борба против брака и породице као богоустановљених светиња и природних облика човековог личног и саборног живота”.

**Научни саветник,
Институт за српски језик САНУ*

ОБЛИЦИ ЗА ЖЕНСКИ РОД	ОБЛИЦИ ЗА МУШКИ РОД
грађанка	грађанин
грађевинска инжењерка	грађевински инжењер
граматичарка	граматичар
граничарка	граничар
графичарка	графичар
графичка аниматорка	графички аниматор
графолошкиња	графолог
графологиня	графолог
грничарка	грничар
гробарка	гробар
гросисткиња	гросиста
грофица	гроф
гувернерка	гувернер
гудачица	гудач
гусларка	гуслар
давила	
дактилографкиња	дактилограф
дворанка	дворанин
дегустаторка	дегустатор
дезинсекторка	дезинсектор
дезинфекторка	дезинфектор
декаденткиња	декадент
деканка	декан
декоратерка	декоратер

Ил. Политичка војна интервенција у српском језику

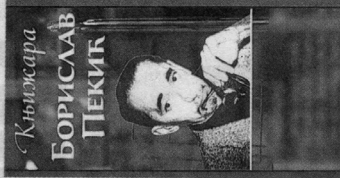
ЗАКОН О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У ЈАВНОМ ЖИВОТУ НИЈЕ ЗАЖИВЕО НИ ГОДИНУ ДАНА ОД ПОЧЕТКА ПРИМЕНЕ, ЛИНГВИСТИ УПОЗОРАВЉАЈУ ЋИРИЛИЦУ ЈОШ НИКО НЕ ШТИТИ

Сређо Танасић: Нема оправдања ни за оне који не пошћују ћирилицу, ни за државу ишћо ја не примењује ћирилицу стоји у фоноу док овај други закон "не обави посао"

УПОТРЕБА ћириличног писма у нашој земљи сведена је на 10 одсто.

Он подсета да Закон о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма предвиђа да се њиме, у првом реду, уреди употреба српског језика у јавном животу и утврде мере за заштиту и очување ћириличног писма, (познат и као закон о заштити ћирилице) требало је да заустави овај тренд. Међутим, ни тошину откако је званично почела његова примена - 13. марта 2022. године - овај пропис није захваљује.

Дакле, истине овај лингвиста, законом се са пољудинаком пажњом урешује, под један, употреба српског језика, а под два, њиме се исказује

Борислав Пекић

Владан Јовановић

КАПИТАЛ НЕ ТРЕБА ДА БУДЕ ПРЕСУДАН

СПОРАН је и аспект капитал, узлази др Владан Јовановић, наводи да је законом о заштити ћирилице прописано да обавеза употребе ћириличног писма од тога да ли се установи финансира из државне буџета и да у том случају мора користити ћирилицу, или се финансира средствима из приватних или страних предузећа и фондова.

- Забринут сам због тога што је капитал узет као критеријум за спровођење одредаба неспровођења одреба закона који штити фундамент националне културе као што су језик и писмо. Као последњу тога имамо одредбу по којој су само две телевизије - РТ и РТВ - у обавези да употребавају ћирилично писмо, док остале телевизије, чак и оне са националном фреквенцијом, то нису у обавези...

наročита брига за српско ћирилично писмо. Ко је крив и како се су последице ове историјске неправде овог прописа?

На ове чињенице указују лингвисти који упозоравају да ће последице неприменљивања овог прописа бити далеко озбиљне по наш укупни културни идентитет. Српско писмо се све више губи из употребе јавног простора, што је из става члановима вишањим и толиком оком - каже др Владан Јовановић из Института за српски језик. Није потребна детаљна статистика да би се утврдило колико је ћирилица у јавном

је деценијама, и одгањане осмишљеног спровођења језичке политике, што је уређеним пројавима бигдан елементарне културне политике. Као се зна да су српски језик и ћирилица у основи српског националног и културног идентитета, онда је тешко закључити и какаве су последице, па, можда, и зашто се одлучило и са применом овог закона.

Срећко Танасић

Овим законом предвиђено је и да Владан Јовановић, који реди да надгледа његову употребу на наше културне институције, да ово тело бити формирано и због чега се касни са применом закона о заштити ћирилице, кратко кажу:

У току је процедура у Влади Србије за формирање Српског Танасић истиче да не зна доскоре је та процедура отишла и да је Савет могао бити формиран раније.

- Нико на кога се односи закон нема оправдање што

савет када буде формиран, у савестан над свих чланова, доприноси да се замоу и попуше и да се употребе и на заштити и очувању ћириличног писма, као оштећења добра националне културе и значајног идентитетског обележја - остено подрави и уреди.

Такође, оба наша саговорника у тесту вежу доводе неприменљивања закона о заштити ћирилице и примјену Закона о равноправности којим се, кажу, врши инжењеринг над нашим језиком и њиме над српском културом.

Јовановић каже како има утисак да закон о заштити

Срећко Танасић

Њ. БЕГЕНИНИЋ

не спроводи. ■

СУМОРНА СТАТИСТИКА УПОТРЕБУ ЋИРИЛИЦЕ СВЕЛИ НА 10 ОДСТО

- ЗАКОН О ЗАШТИТИ НАШЕГ ПИСМА, ТАЧНО ГОДИНУ ДАНА ОД ПОЧЕТКА ПРИМЕНЕ, НИЈЕ НИ ЗАЖИВЕО
- ЈОШ СЕ ЧЕКА ДА ВЛАДА ФОРМИРА САВЕТ ЗА ЈЕЗИК КОЈИ НАДГЛЕДА СПРОВОЂЕЊЕ ПРОПИСА

СРПСКА АЗБУКА			
Свето слово Ћирилицо			
а	А	џ	Џ
б	Б	џ	џ
в	В	џ	џ
г	Г	џ	џ
д	Д	џ	џ
е	Е	џ	џ
ж	Ж	џ	џ
з	З	џ	џ
и	И	џ	џ
ј	Ј	џ	џ
к	К	џ	џ
л	Л	џ	џ
љ	Љ	џ	џ
м	М	џ	џ

СТРАНА 5.

Грађани се жале на банке јер не користе ћирилицу

Упућен захтев Влади да обавезе све институције да користе српско писмо

Љ. Бегенишић

СВЕ стране банке у Србији послују на латиници, а жалба једног грађанина на банку која је одбила да са њим послује на ћирилици, била је тема недавне Грехе седнице свега за српски језик, тела које је основала Влада Србије у складу са Законом о заштити и употреби језика и писма. Зато су чланови Савета олучили да упуте допис Влади у коме се захтева да она тражи од тих институција да користе ћирилицу.

Један од најважнијих задатака треће седнице Савета за српски језик је да се уставне и законске одредбе о ћирилици као службеном писму не спроводе у пракси многих институција, међу њима државне институције и попут поште, медија са националном фреквенцијом, али и институције које не поштују вољу и право многих држављана Републике Србије, попут банака - каже за "Новости" председник Савета проф. др Александар Милановић.

Округли сто о новим решењима

Како помоћ Влади у планирању доношења новог Закона о службеној употреби језика и писма који је донет 1991. и још је на снази, Савет за српски језик организовао је округли сто о томе какав би требало да буде статус ћирилице и латинице у новом законском решењу.

На расправи ће бити позвани представници свих релевантних министарстава - просвете, културе, спољних послова... као и представници медија и издавача - најважније је председник Савета проф. др Александар Милановић.

Упутићемо молбу Влади да обавезе све државне институције да поштују Устав и постојећи Закон о службеној употреби језика и писма.

Али, осим ове, Савет ће Влади упути и још једну молбу - да се што пре напаше и усвоји нови Закон о службеној употреби језика и писма, будући

да је важјећи, донет 1991. године, сасвим анахрон и не одговара актуелној језичкој ситуацији.

▲ Александар Милановић

Пословање страних банака на латиници критиковао је и члан Савета и председник Одбора за стандардизацију српског језика проф. др Срето Та-насић.

Да ли је могуће да једна инострана банка у Србији игнорише српско национално писмо, да ти вређа своје клијенте, од којих узима новац и стиче капитал, да чак и на изричит захтев неће да користи ћирилицу - пита се овај лингвиста.

Он наглашава да је право на властити језик и писмо једно од основних људских права која важе у цивилизованом свету.

Српска ћирилица је у темељима српског националног и културног идентитета и свако ко Србима намеће латиницу обрива или несвесно ради на разарњу тог идентитета - истиче Танасић. Није им познато да православни српски језик, којим се регулише писање на српском стандардном језику, наглашава оправданост фаворизације ћирилице не само у службеној, већ и јавној, просветној и културној делатности. Латиницу је потребно знати из културно-историјских разлога, али та два писма не могу се равномерно користити, поготово се не сме фаворизовати латиница.

Предност латиници често дају и многе домаће институције, а међу њима је и ЈКП "Нашагта јавног превоза Београд", на шта је раније указао Удружење за одбрану ћирилице "Добрица Ђерић".

BH 10.10.2023, 7.

ПОКУШАЈ САРАЈЕВА ДА СЕ КУЛИНОВА ПОВЕЉА ПРЕДСТАВИ КАО СПОМЕНИК ДАНАШЊЕ БИХ

Бошњачке ХАЉИНЕ за српског краља

Пише
Проф. др
Срећко Танасић

ПРЕ 834 године, 11. септембра 1189. године, потписана је Повеља Кулина бана, најстарији сачуван целилит документ на старом српском народном језику. То је документ који је босански бан Кулин упутно дубровачком кнезу Кравшу (Гервасију). Документ је сачуван у три примерка. Сматра се да је оригинални примерак онај који се чува у Петрограду. Повеља је написана на латинском и српском језику – ћирилицом, која је у то време била званично писмо српског језика у средњовековној Босни. Чувени српски филолог Петар Ђорђевић истиче: "Нема никакве сумње да је ћирилица била званично или пословно писмо и на двору Немањину ... Није било другачије ни на двору Кулинову". Реч је о упрошћеној старословенској ћириличној азбуци. Стручњаци за историју српског језика кажу да је у питању чист српски језик, старосрпски језик. Посреди је штокавска норма, каква је и у језику повеља које су слале из Руске у Дубровник. У Повељи Кулина бана налази се и најстарија сачувана потврда српског народног лика имена Јован, са групом *jo*, чега нема у прасловенском и старословенском. Такође, убације се глас *e* између два самогласника, па се од *Joan* добија Јован, баш како је то и касније у српским говорима после губљења гласа *x*, ух, уо, уов. У повељи се јављају лексичке посуџенице из српске редакције крвенословенског језика. Истакнути савремени историчар српског језика Виктор Савић истиче да је у погледу језика, писма и правописа овој Кулиновој повељи идентична Прва оснивачка повеља манастира Хиландара издата од монаха Симеона, раније великог жупана Стефана Немање, на Светој Гори десетак година касније. Само у овој, другој, повељи у народни језик је унесено више речи из старословенског језика, што је нормално с обзиром на њену природу и намену, како истиче Петар Ђорђевић.

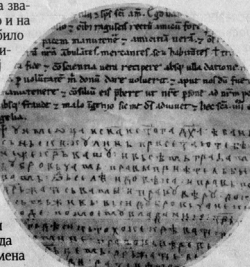
Ово што је речено у погледу

језика Повеље и природно је с обзиром на историјску чињеницу да је средњовековна Босна била српска држава, са српским народом и српским језиком. Годину дана пре њеног настанка, 1188. године, римски папа у писму дубровачком надбискупу Босну назива српским краљевством: *regnum Servilie, quod est Bosna* (српско краљевство, које је Босна), а тако се Босна назива у низу папских повеља између 1187. и половине 13. века. Нема података о томе да су папе били необавештени или нешто кривоторили у корист Срба. Такође, још у X веку наше ере византијски цар Константин VII Пор-

то данас неки у сарајевској БиХ заборављају, па покушавају краља Срба преоубити у бошњачке хаљине, а са српском круном Немањина на глави. Управо у данашњем Сарајеву покушава се Кулинова повеља представити као споменик данашње Босне и Херцеговине какву је желе видети данас Бошњаци, што би сведочило о континуитету те државе и некоег "босанског" језика са средњовековном Босном. Турци о "босанском језику" Кулинове

писма ове повеље. На крају повеље пише да је написана на Ускесаву главе Светог Јована Крститеља 29. августа. У Календару Српске православне цркве, види се да је тај свети дан – тачно је – 29. августа по Јулијанском календару, али по новом – 11. септембра. Не знају да је у пове-

Може ли се замислити да данас Турци својатају дела старих грчких филозофа који су стварали на малоазијској територији, или да дело свете браће Ђирила и Методија – узимају као пример континуитета Османлија на Босфору, да Египат старогрчку културу у Александрији назива египатским културним благом

повеље, да се у њој могу уочити особине "босанског језика" за озбиљне познаваоце овог питања су смешне. Па на основу чега би уопште могао да се успостави континуитет данашње БиХ са средњовековно-босанском државом, језиком и писмом? Такве тврдње могу се објаснити само као (не)научна фантастика, тачније као безочно фалсификовање и крађа туђе, овде српске, културне баштине. Може ли се замислити да данас Турци својатају дела старих грчких филозофа који су стварали на малоазијској територији, или да дело свете браће Ђирила и Методија – узимају као пример континуитета Османлија на Босфору, да Египат старогрчку културу у Александрији назива египатским културним благом? А тај континуитет може водити само до деведесетих година прошлог века и неким "коњачким скоком" до пропалог Калачевог покушаја стварања посебне босанске нације и језика из времена аустроугарске окупације ових српских земаља.

О каквом континуитету се ради, говори и чињеница да ови који покушавају фалсификовати да "утврде" своју историју, у чему би да присвоје и Кулинову повељу, не знају ни да прочитају датум њеног настанка. Они обележавају њену годишницу 29. августа по новом, греторјанском, календару, који је, узгред, утврђен око 400 година после

ли 29. август по старом, Јулијанском календару, којим су се Срби тада служили, који је и данас на снази у Српској православној цркви и неким другим. Они не знају кал је Ускесаву главе Светог Јована Крститеља по новом календару; померају га са 11. септембра по новом календару на 29. август, што не бива. Да подсетимо, Повеља почиње "У име Оца и Сина и Светог духа". Тако је бан и завршава – призивањем Бога и држећи свето Јеванђеље: "Тако ми Боже помагај и сине (= ово) свето Јеванђеље". Формула коју позивају и други српски писани споменици тога периода – на источнокришћанским духовним темелима, на којим је израђиван српски културни образац. Све то говори колико су они слободни у "овераванју" своје утемељености. Тако у Босни. А у време настанка Кулинове повеље Хумом је владао српски кнез Мирослав, Немањин брат, за кога је написана у целом ученом свету познато Мирослављево јеванђеље. Све идеално за "историјско утемељење" данашње бошњачке БиХ.

Итак, не треба бити наиван: у време свакојаким фалсификовања историје негде се затварају очи и на ове фалсификате у вези са српском баштином. Зато ми морамо стално растрнкавати те фалсификате. ■

(Аутор је дописни члан АНУРС и председник Одбора за стандаризацију српског језика)

© Gern Illia

Субота 28. октобар 2023.
drustvo@politika.rs

07

Венци са српском тробојком и ћирилицом

У Србији радим 20 година, пре тога сам радио деценију у Хрватској као професор историје у школи, за мање од две године ћу бити у пензији и ево први пут сам у животу у Јасеновцу, каже за „Политику” Дарко Радуловић, који предаје у Осмој београдској гимназији. Испоставило се да је већина гимназијских професора који су били на овом студијском путовању так сада први пут посетила Јасеновац. „Ја сам Србин из Хрватске. Потичем из породице која памти драматичне сцене из доба Другог светског рата, моја бака је моју мајку као бебу оставила у шуми па се по њу враћала... И пред смрт моја мајка се живо сећала када је са шест година стајала с породицом изведена на стрељање. И свесно и подсвесно стално је та напетост постојала и разумем оца који није желео да се овде вратимо да живимо. Кад смо стигли и кад сам на овом месту видео наше ћаке из две београдске школе, мени је, право да вам кажем, било тешко. Нисам ништа очекивао, сем да урадимо оно што је наша дужност према овом месту, према нашем народу”, сумира утиске Радуловић.

Он је предложио да школска група донесе и венце, са српском тробојком и да на њој ћирилицом пише посвета за све жртве Јасеновца. „Ту су дужност испунила деца у име своје државе. Некоме ће звучати да су ове речи претешке, али мени је тако изгледало. Како су се понашали ученици Осме и Земунске гимназије у Јасеновцу на част је нашој земљи и народу. Били су достојанствени. Могу само да им кажем хвала што су били на нивоу тамо где треба да буду на нивоу”, истиче Радуловић.

Вратимо се ћирилицы и себи

Ј. Симић

НИШТА природније од сарадње Матице српске, најстаријег књижевног, културног и научног друштва у Срба са престоницом ћирилице, подријном општином Бајина Башта, богатом историјским наслеђем чувене Преписивачке школе из Рача. Први плод и званично успостављене сарадње су "Дани ћириличне бајштине" јуче у Новом Саду. Наставак овог скупа, насловљен "Ћирилична бајштина", уследиће од 24. до 27. маја у Бајиној Башти када ће Матица бити и гост домаћин.

У јучерашњој поздравној

беседи, председник Матице проф. Станић

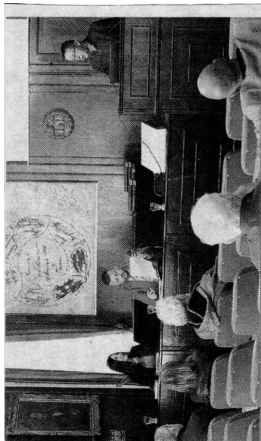

Симболика

НЕ смомо да заборавимо ни симболички смисао ћирилице - упозорио је председник Матице српске. - Кад год су историји постојале генерације намеће према српском народу, најпре су се оле-

дале на ћирилицу. У Хабсбуршком царству у 18. веку ћирилица је забрањена, а то се манифестоvalo и касије у свим окупацијама када су Срби били окупирани. У последње време наше писмо ни сами Заповедајући су нама да живимо - нагласио је Станић, истакавши пример средина попут Бајине Баште у којима се системски и упорно

ВШ 11.5.2023, 19.

Проф. др Исидора Бјелакловић, секретар Одељења за књижевност и језик у Матици, говорила је о предстојећем скупу у Бајиној Башти где ће на округлом столу о српском идентитетском писму делогорско представника универзитета из Београда, Крагујевца и Новог Сада, представити резултате најновијих истраживања.

Тема ће бити и ћирилични фонтови који ће по-казати шта све ћирилица може да пружи у погледу техничко-технолошке и уметничке стране - највише је Бјелакловићева. Председник Организационог одбора манифестације "Ћирилична бајштина"

јима посвећеним нези и заштити ћирилице, у које су укључени и припадници младе генерације кроз радионице, позоришне представе, концерте, као и да је у центру Бајине Баште прошле године отворен Парк ћирилице, говорници су и Милован Јездић, директор установе "Култура" и Весна Бурић, председница те општине.

О плановима и садржа-

РТРС, Срна, 21. 2. 2023.

Танасић: Српски језик краду они који немају своју националну утемељеност

Председник Одбора за стандардизацију српског језика Срето Танасић оцијенио је да српску језичку баштину краду новонастали народи који немају своју националну утемељеност и нису историјски код којих језик има битну улогу у уобличавању националног идентитета.

– Ти који нису такав народ желе присвајањем српске писане баштине да прибаве себи легимитет историјски утемељених народа – навео је Танасић у интервјуу Срни, истичући да тиме теже апсурдној ситуацији да докажу да имају вишевековну језичку традицију и културу и да су постојали много прије него што су им језик и култура настали.

Он је рекао да они то не виде или се не стиде, ни пред собом ни пред цивилизованом Европом и њеном науком, јер све те писане споменике за којим посежу већ два вијека европска славистичка наука објављује, проучава и књижи као недвосмислено српске.

Тако је, наглашава Танасић, и са **Чајничким јеванђељем** и са свим другим јеванђељима и сакралним текстовима насталим у средњовјековним Хуму и Босни, као и са текстовима писаним на српском народном језику, почев од Повеље Кулина бана.

– Они желе, дакле, да на крађи утемеље свој легитимитет, и да у БиХ, какву је они данас граде, протегну континуитет у прошлост кроз вијекове – на средњовјековне српске државе, које су по народу, владарима, језику и православној вјери биле српске – истакао је Танасић.

Он је оцијенио да континуитет садашње, овако грађене БиХ не може ићи у прошлост даље од пропалог плана аустроугарског владара Бењамина Калаја да створи посебну „бошњачку нацију“, те подсећа и на касније покушаје да се српска баштина у БиХ отргне из српског националног корпуса.

Тако се, истиче Танасић, умјесто епитета „српски“ за споменике употребљавају „српскохрватски“ или „босанскохерцеговачки“, што је чињено са јеванђељима и споменицима на српском народном језику, са стећцима и натписима на њима.

– Од несумњиво српских са свједочанствима о православној припадности проглашавани су, ваљда за почетак богумилским, и то пренебрегавајући битна обиљежја православља на њима, а која су супротна богумилству – нагласио је Танасић.

Он напомиње да отимањем и крађом српске баштине желе да увећају своју културну баштину према томе како виде себе данас, па присвајају значајан дио српске баштине.

– Други циљ, грађен изван ових који краду, јесте да ми Срби останемо без својих коријена, тако крупних знакова националне самобитности – истакао је Танасић, додајући да очито у свијету постоји свијест о значају српске културне баштине настале на српском језику као знака националног идентитета Срба.

Зато, оцјењује он, покушавају да код Срба релативизују значај те баштине преко свакојаким прича о томе да се „треба отргнути из прошлости и окренути ка будућности“, баш онаквој какву они пројектују.

– Није случајно што смо имали толике притиске да се не усвоје закони о српском језику и писму ћирилици. Па, у Републици Српској они су забранили званично име српском језику које, као и народ, носи од првих запамћења и какав је кроз вијекове у документима, и то не само написаним српском руком – истакао је Танасић.

Он је оцијенио да зато нема реаговања из европских политичких и научних кругова, ни из цивилног друштва, на овакве грубе насртаје на српску националну културу, те указао да отимање српске баштине значи исто као кад би античку грчку културну баштину они који су је пљачкали прогласили својом или кад би Египат прогласио античку грчку културу у Александрији својом.

СРПСКИ НАРОД БИ БЕЗ СВОГ МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА
БИО БЕЗОБЛИЧНА МАСА БЕЗ ИДЕНТИТЕТА

Танасић је истакао да би српски народ да није имао свој матерњи језик био без својих коријена дубоко утемељених у националној култури створеној на српском језику и око њега, а ако би се одрекао свог језика као националног и због небриге упустио до границе непостојања, постао би нека безоблична људска маса без идентитета.

– То значи да бисмо се растали са српском културом и својом писаном баштином на српској верзији старословенског језика и на српском народном језику – рекао је Танасић, који је и дописни члан Академије наука и умјетности Републике Српске /АНУРС/ у интервјуу Срни.

Он је нагласио да је српски језик је чувар памћења и свијести српског народа кроз вијекове, јер се једино у њему у цјелини памти и чува све што се Србима у историји дешавало, падови и успони, подаци о материјалној и духовној култури.

– Не бисмо имали такве оријентире у нашој свијести као што је **Мирослављево јеванђеље** – један од највећих бисера у словенској и свјетској ризници култура, па друга јеванђеља писана на српској верзији старословенског, углавном су она сачувана на ћирилици – истакао је Танасић.

Не бисмо, додаје он, преко житија о нашим светим средњовјековним владарима чували свијест и понос на своју државност и у то вријеме стварану културу, заборавили бисмо и **Јефимијину похвалу Светом кнезу Лазару**.

– Не бисмо градили своју садашњост и на темељима баштине писане на српском народном језику кроз вијекове, почев од првог сачуваног документа Повеље Кулина бана, написане на српском народном језику из 1189. године, скоро у исто вријеме када је писано и Мирослављево јеванђеље – напомиње Танасић.

СРПСКА И СРБИЈА ДА ШТО ПРИЈЕ ПОЧНУ ПРИМЈЕЊИВАТИ ЗАКОНЕ О ЈЕЗИКУ И ПИСМУ

Танасић указује на вишедеценијско одуство друштвене бриге о српском језику као националном језику, што неминовно има за посљедицу језичку запуштеност и да последице распада бивше Југославије Срби нису схватили значај српског језика и ћирилице за њихов национални и културни идентитет, па и суверенитет.

– Зато је морало да прође три деценије да смогнемо свијести и снаге и донесемо у Републици Српској и Србији законе о језику и писму, који треба да дају основе и оквире за осмишљавање језичке политике. Много времена смо изгубили, то је изгубљено вријеме и за обезбјеђивање статуса српског језика који мора да има као национални језик. Уз све друго, за посљедицу имамо и низак ниво језичке културе – упозорио је Танасић.

Танасић је истакао да српски језик у школама нема онај статус који треба да има као национални језик, да се на факултетима и не изучава, тако да академски грађани одлазе на разне послове, па и државне функције, без довољног познавања националне културе створене на српском језику и ћирилици, потписују међународне споразуме кроз које се понекад провлаче планови за одрицање од свога националног идентитета.

– Никоме није падало на памет да се преко пројеката у области културе, образовања и науке не смије прихватати идеолошки утицај на нацију. По традицији, наше елите тог типа не виде потребу за савјетовањем са струком у вођењу државне политике – нагласио је Танасић.

Говорећи о језичким законима, Танасић напомиње да су у Републици Српској и Србији коначно усвојени готово идентични закони о српском језику и писму, те да је, иако Одбор за стандардизацију српског језика није сасвим задовољан неким рјешењима, најважније да се што прије почну примјењивати и формирати савјет за језик.

Он је напоменуо да је новог министра просвјете и културе Републике Српске Жељку Стојичић недавно подсетио на ову законску одредбу, са молбом да се у Српској што прије формира тај савјет, док је у Србији већ покренута процедура.

– Важно је да су доношењем закона о језику и писму једна и друга држава рекле да су српски језик и писмо значајни и да се мора промијенити однос према њима. Вјерујем да закон о језику и писму у Републици Српској може помоћи на многим пољима кад је ријеч о унапређењу статуса српског језика, о његовом изучавању и заштити, такође и унапређењу положаја ћирилице – рекао је Танасић.

Он је истакао да управо Међународни дан матерњег језика подсећа на обавезу да више бринемо о своме националном језику и писму ћирилице.

Уторак, 12. децембар 2023.

СРЕТО ТАНАСИЋ, ЗА "НОВОСТИ", О НОВОЈ КЊИЗИ И ЗАШТИТИ ЋИРИЛИЦЕ

РАЗАРАЊЕ српске културе

Љ. Бегенишић

СТАТУС нашег језика и писма данас веома је неповољан. То представља огледало друштва према српском језику и ћирилици. То траје јако дуго, а ја бих желео да се такав однос промени.

То су основне поруке које је у својој књизи послао проф. др Сreto Таназић, аутор књиге "Српски језик и ћирилица: огледало српско" која је недавно објављена.

И Ко је крив за такво стање?

- То је последња вишедеценијског одсуства државне бриге о српском језику и ћирилици. Још живимо у прошлим временима када није било пожељно занимати се српским језиком јер је о томе бринула Партија. У нашој високој бирократији не постоји свест о потреби бриге о националном језику, па и уопште о идентитетским питањима. О томе они нису учили у школи, а ми слушамо о значају српског језика као једног од најважнијих идентитетских знакова.

Кад је реч о промени тог стања, треба рећи да су у децембру 1997. године, све научне и наставно-научне институције из Србије, Црне Горе и Републике Српске основале Одбор за стандардизацију српског језика, чији задатак је да брине о статусу српског језика и планира његово проучавање на целокупном српском говорном простору које би водило и осавремењавању стандарднојезичке норме. Предвиђена је и сарадња са државом јер језичка политика, као један од важних елемената укупне националне политике, осмишљава се и спроводи у доброј сарадњи између струке и државе. Ово правило се потврђује праксом уређених држава.

И Шта Одбор, чији сте ви председник, предузима у овом погледу?

- Сматрамо да се ситуација у којој се налази наш језик одликује правном неуређеношћу и запуштеношћу језика у пракси. То није спорно за Одбор који је о томе износио своје ставове у обраћању држави и јавности. Организовао је више научних конференција посвећених проблемима српског стандардног језика и језичке политике. За ових двадесет пет година сагледао је и опишао многе, најдружније проблеме у вези са статусом српског језика, указао на начине решавања тих проблема. Одбор је постигао више резултата на оним задацима који мање зависе од разумевања и сарадње државе, то су чисто стручни послови, мање у уређењу српске језичке ситуације - јер то не може без разумевања и воље државе.

И Има ли помака?

- Има, пре две године донесен је Закон о српском језику и заштити ћириллице. Какав-такав, ипак значи добар корак напред. Јер тим чином са врха државе је поручено да за српски

Видимо како се ревносно ради на примени усвојеног закона о родној равноправности - закона који је штетан по српски језик

језик и ћирилица битни национални знаци. Још да се почне примењивати. Затим, ове године смо добили и Савет за српски језик при Влади Србије, што би требало да омогући успешније осмишљавање и спровођење сврсисходне језичке политике.

И Да ли сте задовољни како се спроводи постојећи закон о заштити ћириллице?

- Не могу бити задовољан како се тај закон спроводи, као што и све већи број грађана није задовољан. О томе сведоче свакодневне жалбе Одбору за стандардизацију српског језика да се не поштује њихово

закон који је штетан по српски језик, српску културу и српски хришћански начин живота - по српски идентитет. Више пута сам поновно и у овој књизи: снага једног народа је у његовој култури. Управо зато се један закон не примењује, а други врло ревносно примењује. Циљ једног и другог деловања јесте разарање српске културе, чувања српског идентитета и суверенитета, а све о прошку српског народа.

И Да ли сте задовољни сарадњом Савета за језик и Владе, односно Министарства културе?

- Савет ради од ове јесени, није још прилика да говоримо о неким резултатима; могу само рећи да потребна сарадња постоји.

И Лингвисти упозоравају да је потребно донети нови Закон о службеној употреби језика и писма јер је постојећи написан далеке 1991. и да би нови требало донети током наредне године.

- Нехватитио дуго времена нам треба да законски уредимо српску језичку ситуацију примерено новонасталим околностима. Укупна српска јавност врши притисак, јер неће да трпи овакав немар према националном језику.

Додељене повеље Матице српске

ПОВЕЉЕ Матице српске за неговање српске језичке културе додељене су јуче у Матичи српској појединцима и институцијама које су најзаслужније за бригу о нашем језику и писму. Повеље су добили Институт за српски језик САНУ, Одбор за стандардизацију српског језика, Међународна летња школа српског језика и Центар за српски језик као странци. Признања су, такође, уручена и проф. др Срету Танасићу и постукино академик у Миловану Данчићу и песнику Рајку Петрову Ногу.

право на ћирилицу у сопственој држави. Као прво, закон још нису примениле многе институције које су независно дужне да користе ћирилицу. Не мислим да је држава учинила што је у том погледу требало да учини, јер она зна кад хоће како се закони примењују. Видимо како се ревносно рали на примени усвојеног закона о родној равноправности и пре него што је и ступио на снагу -

као стубу српске културе. Не пристаје ни да јој се намеће латиница уместо властитог писма - ћириллице. Савет за српски језик као спона између Одбора за стандардизацију српског језика и државе у складу са својим овлашћењима ће предложити Влади Србије да се без одлагања донесе целовит закон о српском језику, који ће јасно и боље уредити статус српског језика и ћириллице. ■

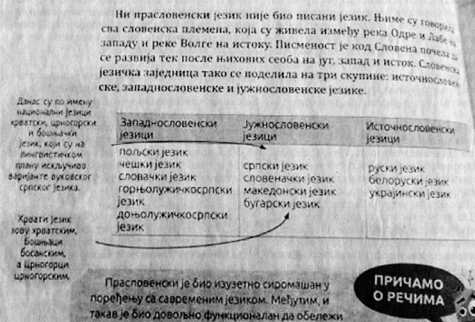
ШТА ТО МЕЊАМО У ШКОЛСКИМ КЊИГАМА (2)

Компромисно маскирање научног става

Ако је обавеза да се у уџбеницима за српски језик наведе научно утемељено мишљење, зашто не сме дословно да се прикаже подела јужнословенских језика коју је дао Одрб за стандардизацију српског језика

Итајуби да ли неко жели да уџбеничко решење о подели јужнословенских језика буде антинаучно, у детаљном образложењу свог става о овом лингвистичком питању Одрбу за стандардизацију српског језика, још пре три јесени, на почетку вишемесечног поступка окупације и повереника за равноправност чији је епилот захтев да се користи уџбеници, оцено је да је то први случај да неко званично оспорава компетенцију највишег стручног тела када је реч о српском језику. Појаснито је тада да се у Закону о употреби српског језика у друштвеном животу и заштити и очувању ћириличног писма под бригом о језику, с разлогом, најпре наводи „доградња проучавању и афирмацији српског писаног наслеђа и његовој заштити од присвајања и фалсификовања“. По том закону при буџету Влади Републике Србије први пут ће бити основан Савет за српски језик, чију ће напоменутићу везну чинити представници језичке струке именовани на предлог Одрба за стандардизацију српског језика. А за закључак је тек одбора да се исправне одређене јужнословенских језика које је дао може управу подвести под фалсификовање научних лингвистичких чињеница.

Поступак провере законитости и правилности у раду Завода за унапређење образовања и васпитања (ЗОВ) и Министарства просвете, науке и технолошког развоја због поделе јужнословенских језика према ставу Одрба у уџбеницима из српског језика закључак је у време када је влада у техничком мандату. Да ли је одлуком да се по Закону о уџбеницима садржај школских књига измени одлазла просветна власт признавала да се ставом науке негирно постојење језика националних мањина или је показала да је лакше исправкама маскирати научно мишљење него се изборити да дословно остане записано у уџбеницима? Ако је испуњена обавеза да се у уџбеницима за српски језик наведе научно утемељен став, зашто се налажу измене поделе јужнословенских је-

зика скројених по мишљењу највишег стручног тела за српски језик? – Правила прилога мишљења заштитника грађана ради отклањања поврности у раду и мишљења повереника за заштиту равноправности са препоруком да се садржај уџбеника измене је таква да на њих није могуће изразити жабу. У случају непоставања обе институције случај изнесе у јавна гласила (што су обумбрени и повереници уредили како су Министарство просвете и ЗОВ поступили по њиховим препорукама), а заштитник грађана у случају непоставања под-

носи извештај Влади Републике Србије о непоступању јавних органа. Након што је Министарство просвете ЗОВ-у упутило захтев за предузимање мера у складу са чланом 40. Закона о уџбеницима, који предвиђа да се у новом издању уџбеника унесу исправке, завод је издати уџбеницима „Нови Логос“ и „Едука“, чији уџбеници су били наведени у поступку, упутило захтев да поступку у складу са Повељом о јужнословенским језицима, у којима је јужнословенским језицима стави јиста формулација према ставу Одрба за стандардизацију, а који нису именовани

у поступку, добије препоруку да у новом издању на исти начин направе исправку – објављујући стручњака ЗОВ-а за наш лист. Није дефинисано како исправка треба да гласи. Препорука је да буде описна, без изричитог изјављивања јужнословенских језика по дефиницији Одрба јер се у том случају, како пише у саопштењу заштитника грађана, „изјављујући о јужнословенским језицима, што је у супротности са Европском повељом о регионалним и мањинским језицима коју је Република Србија ратификовала, посебно зато што се хрватски и бошњачки користе у званичној употреби у нашој земљи“. Да ли је Европска повеља о регионалним и мањинским језицима у складу са научним истиницама, или је став Одрба за стандардизацију српског језика неутемељен у науци? Да ли је ово први пут да се и по Закону о ратификацији Европске повеље о мањинским језицима кроје уџбеници из српског језика за омаке којима је то матерњи језик на којем се и образују у својој домовини?

– Завод је у току овог поступка ставио истажио да се према програму наставе и учења у свим уџбеницима за српски језик за осми разред у лекцији о службеној употреби језика и мањинским језицима детаљно објављују коју су то језици. ЗОВ-у даје стручно мишљење и о програмима наставе и учења националних мањина како и стручне оцене уџбеника на језицима националних мањина, што показује да завод и министарство никада нису поступали супротно Закону о ратификацији Европске повеље о мањинским и регионалним језицима. Све националне мањине обухваћене овим законом несметано имају наставу на свом матерњем језику укључујући хрватски и бошњачки – објављују у ЗОВ-у. Приликом одобравања уџбеника стручне комисије и ресорно министарство руководе се спроведеном Законом о уџбеницима.

– Како је у препоруци повереника за равноправност изричито речено да министарство није узео у обзир да је Законом о ратификацији (...) повеља постава саставни део правног поретка Републике Србије и да, поред осталих закона, министарство мора поступати према овом закону, а изричито је и мишљење окупације да су овај закон и повеља део законодавства наше земље и да је тим документом наша држава признала хрватски и бошњачки као мањинске језике, јасно је да је правни систем функционисао. То је да је правни систем функционисао Србије оцрнен у ове две институције (Заштитник грађана и Повереник за заштиту равноправности) оцено да Министарство просвете и ЗОВ, придржавајући се стриктно става науке, нису поступили према Закону о ратификацији Европске повеље о мањинским и регионалним језицима, а као јавна управа дужни су да то чине. Чињеница да овај закон није у складу са ставом науке и Одрба за стандардизацију српског језика, доводи Министарство просвете, ЗОВ, издаваче, наставнике, коначно и ученике у непоуздану ситуацију – заклаујућу есејисти ЗОВ-а.

Милејница Самић Миландиновић

Погрешно тумачење

Наглашавају да ни у једном уџбенику не пише, као што се у саопштењима окупације за медије наводи, да се Хрватски, Бошњачки и Црногорски користе српским језиком али га називају хрватским, бошњачким и црногорским. – То је погрешно тумачење, врло јасне и прецизне формулације Одрба за стандардизацију српског језика из које произилази лингвистичка чињеница да се исти, јединствени језик у различитим земљама различито назива. Ставом Одрба за уређење ове области у уџбеницима ни на које начин се није постављало питање о томе ко чини националне мањине у Републици Србији – истичу у ЗОВ-у.

СКАНДАЛОЗНИ РЕЗУЛТАТИ ПИЛОТ-ТЕСТИРАЊА ДРЖАВНЕ МАТУРЕ - ЂАЦИ У ПРОСЕКУ МАТЕМАТИКУ ЗНАЈУ ЗА ЈЕДИНИЦУ

ЕНГЛЕСКИ РАДО УЧЕ, А ОД СРПСКОГ БЕЖЕ

Језике знају да би ошћили у иностранство или радилу за странеце

ЂАЦИ гимназија и средњих стручних школа више знају енглески језик од српског. То су показали резултати пилотирања државне матуре у којима су будући матуранти из српског језика освојили просечно 64 бола, а из енглеског 47 од максималних 100 поена. Пилотирање је показало и врло слаб резултат из математике - просек је свега 18 поена. Да је реч о оштри, из математике би са оволанко бољова добили чистог кеса!

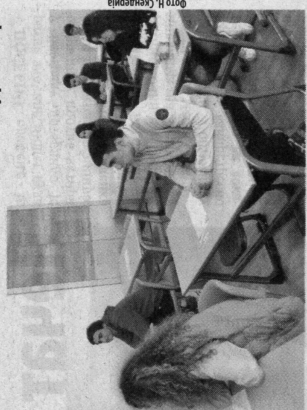
ИВИЋ:
Учене ван школе ефикасније, јер су мотивисани

Ове запањујуће лоше резултате из српског језика и математике, који се, иначе, полажу на свим завршним испитима као обавезни, професори и психолози тумаче у неслојастом мотивацији да ученици покажу стварно знање, али и прагматичношћу младе генерације која

лакше отишла у земље западне Европе на факултет или да раде. Општим глобалним миље је да у њему учествују, а према искуствима професора који су дежурали, велики број њих напустио је испит након пола сата.

Забрињиви резултати националне студије на Филозофском факултету највише тражење језик опште комуникације. Ко зна тај језик, лакше ће наћи посао ван земље или отићи на студије - каже за наш лист професор Филозошког факултета др Славоко Петковић. Он указује и да статус наставника језика у настави није добар и подсећа да се лин-

ло је развишљати, читати задатак, поставити га и урадити, што није могло на браду, а они не желе да улажу труд ако не морају - оцењује за наш лист проф. Стојковић. Он наводи пример једног свог ученика који је прешао из српског на енглески језик да ради на математику ни хемиду, нити било који други предмет - упозорава наш саговорник.

Исторично, професор математике и директор преузме девет сати мог живота да ради на математику ни хемиду, нити било који други предмет - упозорава наш саговорник.

СКАНДИНАВСКА КАТЕДРА ПОПУЛАРНА
ПРОФЕСОР Славо Петковић наглашава да је на Филозофском факултету све веће интересовање за скандинавске језике, а да је на свим националним категоријама приметна лагана осека кандидата. Средњошколци се руководе тиме да ће лако наћи посао у скандинавским земљама или у њиховим фирмама у Србији - оцењује проф. Петковић.

Испити су, иначе, трајали по 120 минута и изашао не урадивши ниједан задатак, након просек од 18 освојених поена - није реално стање. Сигуран сам да овакав резултат не би био да су понављани "права" државна матура или пријемни испит - истиче Стојковић. Матруранти једноставно нису жести да помогну систему да припре-

ми државни испит тако што ће, без услова, учествовати у пилотирању. То је питање односа према државним обавезама, систему и то је питање грађанске свести. Мене више брине што тога нека и на томе се мора радити.

За Ивана Ивића, професора Филозофског факултета у лезавири, резултати пилотирања државне матуре су - веома лоши и забрињавајући, али нису неочекивани.

- С обзиром на то како се ради у школама и колико има одликаша без стварног знања, није ни чудно што је просек на математици 18 бољова, из српског 47 - каже проф. Ивић из "Новости". - То што су показали знатно боље знање из енглеског језика није резултат школског знања. Показује се да је учене ван школе ефикасније и да за то деца имају јаву мотивацију.

Проф. Ивић поручује да нам је потребна озбиљна државна матура, како да се видео стварно знање и како бисмо анализирали шта треба преузети. ■

Љ. БЕГЕВИЋ

ФОТО: Н. СКАНИЊИЋ

ФОТО: С. ЈОВАНОВИЋ

ШТА ТО МЕЊАМО У ШКОЛСКИМ КЊИГАМА

Описна исправка спорне табеле у уџбеницима из српског језика

Форма корекције је дата, суштина није – јужнословенски језици биће у складу с научним ставом и препорукама омбудсмана, али није дефинисано како ће гласити исправка

Именица *Симић Миладиновић*

Шта ће бити исправан одговор на питање који језици чине групу јужнословенских ако то није, као то Одбор за стандардизацију српског језика каже: „Од језика насталих испадом српскохрватског језика међу јужнословенске треба сврстати српски језик, а у напомену навести да овај језик Хрвати називају хрватским, Бошњаци бошњачким/бошњачким, неки црногорци црногорским. То значи да јужнословенску групу језика чине бугарски, македонски, словеначки и српски језик (који се код Хрвата назива хрватски, код Бошњака бошњачки, а код Црногораца црногорски).“ Како ће гласити научно и политички коректна исправка, још немају конкретан пример ни они чији је посао да оцене уџбенике, уврсте их у каталог одобрених дозволе да се они користе у настави.

Како ће та формулација тачно гласити нисмо дефинисали, али јесмо тражили да буду поштовани и став науке и Закон о ратификацији европске повеље о мањинским језицима. У будућој процедури одобравања оваква издавачка за нова издања, Завод за унапређења образовања и васпитања (ЗУОВ) одобриће само оне уџбенике у којима су задовољена обавезна правила – став науке и препоруке заштитника грађана и повереника за равноправност. Утврде да „Политику“ руководиоци ЗУОВ-а.

Управо они, Србисти, чланови комисије која прегледа рукописе уџбеника, тражили су од Одбора за стандардизацију српског језика прецизно утврдити како треба да гласи подела јужнословенских језика јер су том питању различити аутори уџбеника, универзитетски професори и наставници јужнословенских језика, различито приступали. Неки су убрајали хрватски, други нису, неки су помињали бошњачки/бошњачки и црногорски објашњавајући политичку конотацију... Увидевши да „свака издавачка различите језике убраја у јужнословенске“ у ЗУОВ-у су закључили да ова тема мора да се унифицира, и сви учесници стекли исто знање, јединствен научни податак. Прописи издваја да је „садржај уџбеника заснован на прихваћеним

Западнословенску језичку групу чине: пољски, чешки, словачки и лужичкохрватски (горњи и доњи) језик; источнословенску групу чине: руски, белоруски и украјински језик; јужнословенску групу језика чине: српски/хрватски/бошњачки, словеначки, македонски, бугарски и изумрли старословенски језик, као и сви словенски књижевни језик.

западнословенски језици	јужнословенски језици	источнословенски језици
<ul style="list-style-type: none"> пољски чешки словачки лужичкохрватски (горњи и доњи) руски 	<ul style="list-style-type: none"> српски хрватски бошњачки словеначки македонски бугарски старословенски 	<ul style="list-style-type: none"> руски белоруски украјински

* Српски/хрватски/бошњачки – имену исту дијалектску основу, говореници се мало разликују, али су деведесетих година двадесетог века проглашени различитим књижевним језицима.

Како ће гласити научно и политички коректна исправка

научним теоријама, чињеницама, закључцима, тумачењима, актуелним подацима и савременим достигнућима“. Отуда је ЗУОВ био у обавези да прибави мишљење о овој лингвистичкој теми од најреlevantније научне институције, што је и урадио.

Формулација о подели јужнословенских језика на основу става Одбора за стандардизацију српског језика налази се у свим уџбеницима осим у уџбеницима издавачких кућа „Клет“ и „Вулкан“. А кад су осмаци од ове школске године почели да уче

из нових граматика „Новог Логоса“, „Едуке“, „Бизг школства“... прошле јесени почела је буча због „негирања постојања језика националних мањина“. Вишесечно утврђивање законитости и правилности у раду ЗУОВ-а и ресорног Министарства недавно је окончано. Министарство просвете, науке и технолошког развоја затражило је од издавача уџбеника да измене спорни део садржаја у вези са називима јужнословенских језика.

Издавачи су од ЗУОВ-а добили препоруку да приликом измене тог дела

садржаја не представе поделу јужнословенских језика табеларно вративно и да та измена буде у складу с науком о језику, што захтева Заједнички Правилник о стандардизацији квалитета уџбеника, као и да сва примерке уџбеника са савременом формулацијом који се већ користе допуну исправком у виду додато новодоштампане стране приликом издавања. После месечног удрумења ауторима и издавачима да је смисле како гласити исправка.

Поступак Министарства просвете којим се налаже промена криминалног садржаја у спорним уџбеницима, морам признати, и набуђење за нашу заједницу. Док се до сада, жалост, велики број криминалних и кршења права на институције Републике Србије, и по правили, нису реаговале и реаговале кршећи властито задужење. Уз задовољство адекватном реакцијом, наду да овај случај бити изолован, *искажујем веру* Република Србија учинила корак пред према држави у којој ће се сва грађанин осећати равноправно и гурно. Морам, ипак, истаћи да је свако народно виђење (ХНВ) није једино поменути смернице ЗУОВ-а које се поштују приликом издавања. Очекујемо нариватионом делу неће бити спорна, те да ћемо пре објави ове ка добити на увид измењени садржај – сматра Јасна Војнић, председница ХНВ-а.

Надлежни ЗУОВ, ни ресорно Министарство, према важећим прописима, нису у обавези да у поступку одобравања уџбеника за српски језик за мишљење питају савете националних мањина.

Сутра:
Компромисно маскрашење научног става

Без изричитог набрајања

Ако стручњаци ЗУОВ-а не знају како треба да гласи подела јужнословенских језика да би била у складу с ставом науке и препорукама омбудсмана и повереника за равноправност, како ће то знати аутори уџбеника?

Стручњаци ЗУОВ-а не пишу уџбенике и не треба да смишљају формулације у уџбеницима, већ то раде аутори. У иницијалној процедури, стручњаци ЗУОВ-а су учили контрадикторност у обради исте теме и дали су упутство издавачима да се приликом ублажавања те теме руководе ставом науке, односно Одбора за стандардизацију српског језика. Након доношења мишљења и препорука заштитника грађана и повереника за равноправност за отклањање неправилности у раду, и одлуке Министарства да се предузму мере у складу с чланом 40 Закона о уџбеницима, Завод је дао упутство издавачима да се у другом издању уџбеника руководе ставом Одбора за стандардизацију и Законом о ратификацији европске повеље о мањинским језицима. Због тога што та два принципа нису комплементарна, издавачима је дата препорука да избегну табелу са изричитим набрајањем језика већ да описно обраде ову тему – објашњење је зналаца из ЗУОВ-а.

За мањински статус Срба и српског језика

Миша Бурковић*

Славаком поштом против пољску који се на онама странацима онемогућавају. Овај текст је написао Томе Даваниа и професора српског језика у Београду, Петровића Ковачевића. Тајна је да ова пољска делегација није нико како се сада популарно каже „стурке“ и врло лепо ујезуре на правцу у којем ће они који држе стварну политику, економику и културу моћи у Србији да се појаве. У овом тексту се говори о праву да је унутрашња политика и политичка воља да се не би могло да буде случај.

Даванам се због једног предлога који ми се већ дуго времена намеће као једини начин да стварам за своју децу, себе и остатак свог на-

рода некаква права у овој држави која је све мањска српска. Наме поучени искуством онога што се већ дуго дешава у Дрвој Гори, мислим да је за нас једино спас да се неможемо повинути или ерокумунистима тамо су мањински српски пољци да правне јединицама Срба пољци да правне јединице нове државе који сада зову Црногорцима, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова. Они православни старци, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова. Они православни старци, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова. Они православни старци, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова.

На попису су ланас то два одвојена народа који граде сопствене идентитете и то је једино право за српски народ јер је основна идеја окупатора и комуниста да тамо српског народа уопште више не буде.

Исто то на мало лутрацијај начин ради го-сподни Даваниа српски народ и остали по-ставнији народи у овој држави по-

кувању да направе неки нови народ. Управо то је урађено са намањем над нашим језиком у неку случајеву. Она државна је напр. прихватила да овај пољски некаква босанска језик, неке не босанска и не босанска. Она државна је прихватила да овај пољски некаква босанска језик, неке не босанска и не босанска. Она државна је прихватила да овај пољски некаква босанска језик, неке не босанска и не босанска.

”**Моја теза је да господина србиста, ја и остали, који су остали у деветнаестом веку“ и Тасови са друге стране не припадамо истом народу и да је за нас једина нада да се и формално поделимо, те да ми добијемо у земљи Србији бар некаква мањинска права**

Иако је отворена велика струка, одговорних и некорумпираних људи у нади против свега тога, на крају ће се под утицајем страних амбасада и центара моћи који пресуно утичу на све аспекте идентитетске политике у Србији ланас, увек политички измешани српски народи који се налазе у Србији како или издрже. Ми нажалост у Србији немамо наше политичке партије које ће бранити наш идентитет, традицију и наслеђе. Све партије које долазе на власт лажу да ће то радити, а онама после прелазу моћи да се неможемо повинути или ерокумунистима тамо су мањински српски пољци да правне јединице нове државе који сада зову Црногорцима, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова. Они православни старци, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова.

остали „који су остали у деветнаестом веку“ с једне и Тасови са друге стране не припадамо истом народу и да је за нас једино нада да се и формално поделимо те да ми добијемо у земљи Србији бар некаква мањинска права. Оштећење је да се неможемо повинути или ерокумунистима тамо су мањински српски пољци да правне јединице нове државе који сада зову Црногорцима, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова. Они православни старци, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова.

Она индиферентна за заштиту наших мањинских права је већ ургентна. Колегје из Филозофског факултета да морају да пишу у складу са новонасталим и ускоро ће морати да опсе разне последице и да длањају казне ако се не придржавају овог зашта се господин Тасовац каже. Мислим да нас од тога може заштитити једино формализација мањинског статуса и борба да наш наслеђе у српски језик ћириличног писма добрије заштити. Иако је отворена велика струка, одговорних и некорумпираних људи у нади против свега тога, на крају ће се под утицајем страних амбасада и центара моћи који пресуно утичу на све аспекте идентитетске политике у Србији ланас, увек политички измешани српски народи који се налазе у Србији како или издрже. Ми нажалост у Србији немамо наше политичке партије које ће бранити наш идентитет, традицију и наслеђе. Све партије које долазе на власт лажу да ће то радити, а онама после прелазу моћи да се неможемо повинути или ерокумунистима тамо су мањински српски пољци да правне јединице нове државе који сада зову Црногорцима, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова. Они православни старци, који пишу латиницом, хрватском гласом са два додатна слова.

Знам да ће некема ово изоловати као паралоке или чак шала. Далеско сам од тога, верује ми иде време у којем једно све теже у овој земљи државна је прихватила да овај пољски некаква босанска језик, неке не босанска и не босанска. Она државна је прихватила да овај пољски некаква босанска језик, неке не босанска и не босанска. Она државна је прихватила да овај пољски некаква босанска језик, неке не босанска и не босанска.

*Научни савјетник, Института за европске студије

Pran Golanov

ИНТЕРВЈУ

Проф. др ЈЕЛИЦА
СТОЈАНОВИЋ

ЈЕЗИК И ЦРКВА СУ ЈЕДНО И ЗАЈЕДНО!

Рукописи и натписи, сви најстарији споменици с простора данашње Црне Горе повезани су с немањићком традицијом – каже „Печатова“ саговорница с којом смо разговарали о положају српског народа, писма и културе у Црној Гори

Разговарала
**БИЉАНА
ЖИВКОВИЋ**

Проф. др Јелица Стојановић је представник српске интелектуалне слите, која има вишеструку мисију у Црној Гори. Осим што је професор на филолошким факултетима у Никшићу, Фочи и Косовској Митровици, објављује књиге, председник је Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори. Даје немерљив

допринос очувању и јачању српског националног идентитета у Српској Спарти. Умна, промишљена, добронамерна, храбра. Преци наши таквим потомцима би се поносили.

Почнимо питањем како оцењујете положај српског језика у Црној Гори?

Претходних непуних двадесет година обиљежио је

покушај потпуног превредавања свега оног што је има. предзнак српски, омејиле га три изјаве два политича (које репрезентују оно што са Црном Гором дешавало) изјава министра за просве Слободана Бацковића (2008: „Црногорци имају тај ваш српски језик, којим ви говорите да га зову црногорским... крај приче“; те „Наш задат

Све што је истинско и свето у Црној Гори затирано је. Међутим, када је дошла на ред светиња над светињама – црква, пројавио се народ, који је носио и сачувао вјекове у свом бићу и рекао да даље тако не може. Можда глас тог народа, и вјекова, још нијесмо чули, одбијам да га разумијемо, али ће се он морати чути и разумјети

је да створимо новог човјека”, и изјава Мила Ђукановића (2020): „Ово је нека нова Црна Гора на коју ћете се морати научити, у противном... имаћете озбиљне проблеме са отпором Црне Горе”.

Обје су изјаве у складу с политичким приликама у Црној Гори током тридесет година владавине једног аутократског режима који је, очиглед-

но, имао за циљ да промијени идентитет Црне Горе, односно да „створи новог човјека” у „новој Црној Гори”. Ово вријеме обиљежено је покушајем „етногенетског експеримента”, нарочито у дијелу који се тиче српског језика и његовог наслеђа, те вјековног писма, ћирилице. У томе се далеко одмакао на формалном плану, иако се суштински, што се језика тиче, ништа није могло промијенити. Упркос томе што се највише говорника определили да говори српским језиком (64 одсто на претпоследњем попису, 45 одсто на последњем), српски језик је готово потпуно скрајнут, говорници који се определише за име српског језика прогавани и дискриминисани. Како се није лако могло пренебрегнути постојања српског језика и његовог имена, почео се говорити и о „црногорском српском”, „црногорском босанском”, „црногорском”, са тезом да је српски у Црној Гори нешто друго у односу на српски изван Црне Горе. Дијалекатски простор Црне Горе се, у складу са замишљеним пројектом, такође посматра као једна целина одвојена од дијалекатског ареала ван Црне Горе. Ћирилица је готово потпуно одстранена из службене употребе. Стварана је, корак по корак, једна нова, вјештачка ситуација, са циљем да се све српско преименује у црногорско, и само црногорско.

Надамо се да ће ове и будуће генерације, носећи у тихом и дубоком ходу на раменима своје претке и потомке, и сами ношени на њиховим раменима, чувати и сачувати светиње: цркву, језик, народ, Црну Гору коју су нам оставили вјекови.

Да ли се нешто мења у дугогодишњој политичкој клими „преименовања”, (само)порицања свега српског у Српској Спарти?

Све што је истинско и свето у Црној Гори – затирано је. Међутим, када је дошла на ред светиња над светињама – црква, пројавио се народ, који је носио и сачувао вјекове у свом бићу и рекао да даље

тако не може. Можда глас тог народа, и вјекова, још нијесмо чули, одбијам да га разумијемо, али ће се он морати чути и разумјети. За веома кратко вријеме преименован је језик, с тим усклађен Устав, промијењено писмо, томе прилагођени школски програми, писци с простора садашње Црне Горе (сви редом) добили су предзнак „црногорски”, штампани су уџбеници с именом за језик – црногорски, споменичка грађа и историјско наслеђе – такође сврставани под „свецрногорско”.

Што се језика и писма тиче, ту се до данас скоро ништа није промјенило, осим што се понегаје на владиним сајтовима у одређеним ресорима стидљиво појавила ћирилица. Али наставни планови и програми, исти они који су прављени на негирању свега српског, као и уџбеници с тим усклађени, остали су исти. Након што је уписан у Уставу Црне Горе као службени језик – црногорски, појавили су се уџбеници на којима је писало као име наставног предмета – само црногорски (без обзира што је назив наставног пред-

мета четвороимени, ма шта то значило). Бојим се да ће и сваку следећу школску годину дјеча у Црној Гори похађати наставу с istim школским плановима и програмима, и istim уџбеницима, у којима је све црногорско, из којих су одстранени великани српске и свјетске књижевности и тако редом. **Нисте само универзитетски професор. Ваша мисија се тиче српских националних интереса и његове заштите на простору Црне Горе. Када је било најтеже у вашем раду, мисионарењу?**

Част је, радост и привилегија бити србиста, радити на пољу науке, струке, истине. Бојим је дар да можемо бити уједињени у нечему што има такву вриједност, историјску, духовну, културну, дубоку умесаност, као што је српски језик и књижевност, српска култура у цијелини. Само се трудимо да будемо достојни. Али претешко је све ово вријеме у Црној Гори гледали како се свом силином власти труде да униште оно што је и наслеђе и биће Црне Горе, а то су српски језик, ћирилица, српско народносно биће, а тиме и да униште биће Црне Горе. Све што се тиче српског свједочана било је скрајнуто и игнорисано од званичне Црне Горе. Медијски смо били, и остали, забрањени, како српски филозофи, тако и посланици на пољу српске културе. Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори за десет година од свог формирања организовала је око 600 догађаја различитог типа, квалитетних и дубоко осмишљених, јер смо дио Матиче српске (најстарије српске институције), а то обавезује. Имамо стотину чланова магистара и доктора наука. Али ниједан догађај у нашој организацији није медијски пропраћен у Црној Гори. Нити смо добили било какву материјалну помоћ од власти у Црној Гори, док Матица црногорска добија велика финансијска средства, иако је оних који су се определили за српски језик много више него оних који су се определили за име црногорског језика. Помоћ смо до-

НАША ЈЕЗИЧКА ИСТОРИЈА ЈЕ ПРЕБОГАТА!

Срби су стари историјски народ, српско име је веома старо, једнако старо као и словенско, ако није и старије, раширено, посвједочено веома рано. У складу стим су и српски језик (без обзира на преименовања, покушаје превредновања), српска култура, духовно наслеђе... Мало је народа да се таквим наслеђем могу похвалити. Само треба да смо тога свјесни, на то поносни, али и да се с много више љубави, пажње и преданости односимо према благу – које имају одабрани и ријетки.

ИНТЕРВЈУ | Проф. др ЈЕЛИЦА СТОЈАНОВИЋ

били, и добијамо од Републике Србије. На помоћ одговарамо својим несесбичним и преданим радом на пољу српске културе, чувајући и представљајући истинску и историјску Црну Гору. Као председник Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, са својим сарадницима, будите успавану интелектуалну јавност у Србији, организацијом и учешћем у важним догађајима у Београду. Представљена је, тако, и вредна књига „Горички зборник“. Колико то дело значи за српски народ у целини?

Ово што смо представили само је мали део онога што смо урадили у последњих више од годину дана, откада, због короне, нијесмо били у прилици да се шире представљамо, срећемо. Изузетно смо задовољни одзивом у Београду, срећни смо због сусрета, лијепих ријечи, разумијевања, пријатељства. Фототипско издање „Горичког зборника“ (саиздаваштво Матице српске – ДЧДГ и Службеног гласника) представља изузетно значајан културни догађај. За овај подухват посебно вреди истаћи заслуге проф. др Ђорђа Трифуновића, који се и прихватио приређивања и руковођења читавим радом од припремања до штампања. „Горички зборник“ представља један од најзначајнијих споменика српске културе и писане ријечи средњег вијека. То је колекција средњовековних српских састава Јелене Балшић (кћерке кнеза Лазара и кнегиње Милице и жене зетског господара Ђурђа

„Горички зборник“ представља један од најзначајнијих споменика српске културе и писане ријечи средњег вијека. То је колекција средњовековних српских састава Јелене Балшић (кћерке кнеза Лазара и кнегиње Милице и жене зетског господара Ђурђа II Стратимировића Балшића) и њеног духовника и учитеља, монаха Никона Јерусалимца. Писан је на острву Горици у Скадарском језеру (у манастиру Свете Богородице, Јелениној задужбини), а написан у периоду између 1441. и 1442. године

II Стратимировића Балшића) и њеног духовника и учитеља, монаха Никона Јерусалимца. Писан је на острву Горици у Скадарском језеру (у манастиру Свете Богородице, Јелениној задужбини), а написан у периоду између 1441. и 1442. (тако да је ове године и својерестан јубилеј, 580 година од настанка). Никон је писао Зборник и саставио већину његовог дијела, посветио га је свом духовном чеду Јелени Балшић.

Фототипија јесте најбољи начин, како каже проф. Трифуновић, да се трајно сачува стварно стање споменика, да се споменик учини доступним за широку употребу, а да се оригинал не оштети. Прошао је више од 100 година како је „Горички зборник“ открио Светозар Томић, у Скопљу. Књига је изазвала велико интересовање, било је више покушаја да се објави, али од овог издања то није остварено... Зато смо на ово издање посебно поносни. Фототипско издање „Горичког зборника“ прати и импозантан Зборник одабраних радова о „Горичком зборнику“, који је приређен прије свега захваљујући мр Владимиру Баљу. Зборник садржи више од 600 страна, са 23 одабрана рада о „Горичком зборнику“ и Ни-

кону Јерусалимцу који се тичу књижевнотеоријске и књижевноторијске, језичке, теолошкофилозофске проблематике. Реците нам нешто о значају најстаријих српских писмена на подручју Црне Горе, и шта она доказују?

Како нам свједочи споменичка грађа, рукописи и натписи, сви најстарији споменици који су с простора данашње Црне Горе, било у форми било у садржају, повезани су с Немањићима и немањићком традицијом.

На простору Хума настао је (крајем 12. вијека) највеличанственији српскословенски рукопис, једна од највећих рукописних књига свијета, „Мирослављево јеванђеље“, а у запису Григорија дијака стоји: „Ја грешни Григорије дијак, недостојни назвати се дијаком, украсих ово јеванђеље златом великославному кнезу Мирославу, сину Завидину“. У натпису (истог) хумског кнеза Мирослава (опет са краја 12. вијека), у престојаној задужбини, Цркви Светог Петра и Павла у Бијелом Пољу уклесано је: „У име оца и сина и светога духа. Ја син Завидин, именом раб Божији Степан Мирослав, кнез хумски, саградих цркву Светога апостола Петра.“

У Будимљи налазимо Пјвослављев ктиторски натпис садржајем из 1220. године (фреско-текст позна репли првобитног и уништеног на писа, крај 16. или прва половина 17. вијека): „Вста 672 (гј. 1220), мјесеца јануара, дана, престаи се раб Божи Стефан жупан Првослав, с великог жулана Тихомир синовац Светог Симеона Н мање и ктитор мјеста овог гдје је и његов гроб.“

С простора Зете најстари сачувани споменици су: М рачки натпис (1252), Натпис зетског епископа Неофи (1262) и Иловички пресп Законоправила Светог Са из 1262. године (најстарији с чувани пренис Законоправи Светог Саве).

У Морачком натпису, једно од највећих фреско-натписа, уписан су сљедеће ријеч „Овај свети храм Пречис Богородице Дјеве сазидах украсих у име Успења, ја Стефан син великог кнеза Вук унук Светог Симеона Неман Ово би у врјеме благочествог краља нашег Уроша.“

А у Натпису зетског епископа Неофита из 1262 (Боткогурска): „Епископ зетски Неофит сагради храм овај области Светога Михаила дане богочастивога и богодржавнога и светородног господина краља Стефа Уроша, сина првовенчанс краља Стефана, унука Светог Симеона Немање...“

Номоканон или Законопис Светог Саве најстарији сачувани превод познат и к Иловичка крмчија, настао тиватској Превлаци, сједиш Зетске епископије 1262. године за манастир Св. Архангела Михаила.

А данас се Црна Гора појшава одрешни Немањића и с немањићко насљеђе „лоцргоричити“, из њега одстарни српски предзнак. Али ши онда радити с овим натписи њиховим садржајем?

У Библиотеци града својевремено је била уприличена занимљива изложба „Црна Гора – народ, језик, црква“,

аутора Јована Маркуша. **Каква је порука изложбе?**

Данашња Црна Гора баштини различите просторе српске (Црну Гору, Брда, Херцеговину, Боку, Стару Србију), који су ушли у њен састав у различито вријеме, у не тако далекој прошлости. Документа, која је сабрао Маркуш, а Матица српска – ДЧЦГ преточила у изложбу, свједоче и показују шта је била Црна Гора, и шта, у складу с тим, треба да остане. Цјелина и пунота: народ, језик и црква, заједно и као једно живе, прожимају се и употпуњују вјековима, једно друго обнављају и препорађају. А то је историјски српски род и народ (који се тим именом и звао ходом историје и ходом докумената): српски језик и српска ћирилица (назив за писмо), и српски карактери (назив за штампана слова), тога народа и језика; и наша вјера: хришћанска, а православна и српска (како се називала и назива). Дакле, оваквих докумената има много више, али им је свједочанство исто. Кад се за тим иде, ништа није изостављено, и ништа није додато него је то једна лијепа и цијела истина.

Издрено је изузетно дело др Виктора Савића „Српска књижевна реч у

својим првим столећима“. **Колико су такви културни садржаји битни у овом историјском моменту?**

Издавачи ове књиге су Матица српска – ДЧЦГ и Међународни центар за православне студије (Ниш). Представља једну од значајнијих студија из историје српског језика. Њеном значају доприноси изузетна срудница, образованост, посвећеност србистици, посебно историји језика, аутора Виктора Савића, на једној, те теме које су садржане у овој књизи, на другој страни. Аутор се бави једним од најважнијих периода, почевши од српске писмености (у контексту старословенског језика), чему се у србистици посвећивало мало пажње, што није било предметом исцрпније и темељније обраде. Виктор Савић се, овом студијом, веома успјешно ухватно укочташ с најтежим темама, а за србистику изузетно важним и незаобилазним: када почиње српска писменост; која су најстарија средишта српске писмености; гдје је мјесто српске писмености у оквиру старословенског језика, и колико је важно; питањем да ли су најстарији простори српских земаља језички јединствени итд.

Данашња Црна Гора баштини различите просторе српске (Црну Гору, Брда, Херцеговину, Боку, Стару Србију), који су ушли у њен састав у различито вријеме, у не тако далекој прошлости. Документа, која је сабрао Маркуш, а Матица српска – ДЧЦГ преточила у изложбу, свједоче и показују шта је била Црна Гора, и шта, у складу с тим, треба да остане. Цјелина и пунота: народ, језик и црква, заједно и као једно живе, прожимају се и употпуњују вјековима, једно друго обнављају и препорађају

Делујете и ван простора Црне Горе, у Републици Српској и Србији. Како успевате да функционисхте на ширем српском језичком подручју? Сарађујете успјешно и са СПЦ!

Српски језички простор је јединствен и недјљљив, у складу с тим је и наше заједништво и наш заједнички рад и труд природан. Нема граница! Како каже Матија Бећковић: „Језик је наша невидљива црква... / Ради нашег спаса објављена“, тако да је и наша везаност за цркву, СПЦ у Црној Гори природна. Језик и црква су једно и заједно, као и они који су им посвећени.

Јединствена је лингвистичка појава у свету да један исти језик називају „околним“ народи другачијим именима. Они користе српски језик, а зову га хрватским, бошњачким, црногорским... Зашто се то дешава српском народу?

Зато што је српски језик толико богат и распрострањен, историјски утемељен, да многи своје постојање покушавају да граде преузимајући српски језик и његово насљеђе и дајући му име/имена за које нема историјских утемељења, нити научних оправдања. Нешто такво не постоји у свјетској цивилизацијској пракси. Народно и језичко се у 19. вијеку (а и раније) поистовјешћивало и преклапало. У 19. вијеку (када се те ствари научно прецизирају и дефинишу у том смислу) штокавски говор су филолози, слависти сматрали за српски. Мишљење Вука Караџића било је у складу с филологијом 19. вијека. И у складу с науком. На основу српског језика стварана су друга имена за језик, за која се данас, с потпуним оправдањем, каже да су то политички језици, или, још прецизније, језици настали из окриња политике. Нигдје се тако далеко није отишло као у Црној Гори. Јер у Црној Гори није постојало чак ни народно опредељење за име за језик – црногорски. Име је уведено, може се рећи, насилјем политике над науком, над историјом, народним памћењем и опредељењем.

СТУДЕНТ СРПСКОГ ЈЕЗИКА У ЦГ – ПОДВИЖНИК!

Упркос дискриминацији студенти српског у Црној Гори су трпјели и трпе годинама због свог одабира и опредељења. Они студирају оно што има научну и историјску заснованост, предачко насљеђе, и тиме чувају, његују и бране – светињу. Они су својим животом и радом – подвизници! Неко дипломом српског језика није могао очекивати да добије државни посао у Црној Гори. А и приватни бизнис су развијали исти они који су били на власти.

На Филолошком факултету у Никшићу постоје студијски програми за студенти на факултет који негира српски језик, једини, прави, изворни и „проучавају“ црногорски. Како то коментаришете?

Довољно је поновити онај цитат: „Тај ваш српски, ми ћемо звати црногорски!“ А да би се боље „уградило“ оно чега нема, почела је прича о „два црногорска језика“: од којих је „један“ једнак српском стандардном језику, његовој јикавској варијанти, а „други“ српском нестандартном, гдје су унесени неки дијалекатски облици српског језика (типа њевојка, ћерати, с’утра, из’ести). Али изван српског нема ничега! Тако је отворен Студијски програм за црногорски на Филолошком факултету у Никшићу и Факултет за црногорски језик на Цетину. Не постоје посебни факултети ни за стварне и велике језике: руски, српски..., него се проучавају на филолошким факултетима. Али за оно за што не постоји утемељење, треба му вјештачка помоћ и потпора. //

20 Култура 11. септембра 2021.

ПОЛИТИЧКИ ЈЕЗИЦИ ПРОТИВ СРПСКОГ

ОДГОВОР ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА ЗАВОЈУ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Овај су дана максимално у Србији преплављени тестовима о старој и новој српској језици. У медијима српски језик се објављује у различитим варијантима. Неки медији користе стандардни српски језик, док други користе различите дијалекте. Овај одбор за стандардизацију српског језика је позван да унапреди образованије и васпитање у Србији. Овај одбор за стандардизацију српског језика је позван да унапреди образованије и васпитање у Србији.

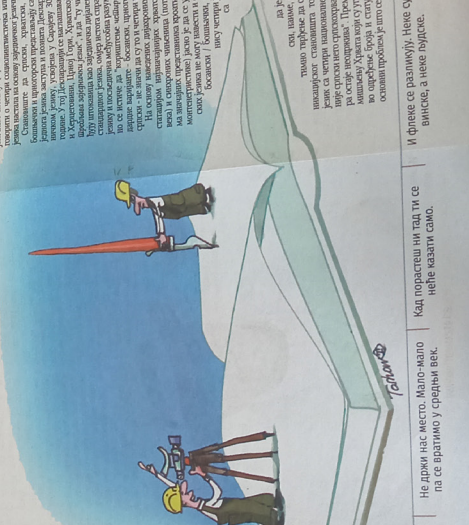
Председник Одбора за стандардизацију српског језика

У одбору за стандардизацију српског језика су укључени представници различитих језичких група и дијалеката. Циљ је осigurati јединственост и стандардност српског језика. Овај одбор за стандардизацију српског језика је позван да унапреди образованије и васпитање у Србији.

Посебно забрињава да насупрот српском језику наметнути антинаучно квалитетичко мишљење о српском језику и његовим варијантама

Српски језик је 1814. године, а затим 1847. године, убрзаном реформом 1847. године, извршен реформисањем. Српски језик је убрзан реформисањем 1847. године, а затим 1847. године, убрзаном реформом 1847. године, извршен реформисањем.

Српски језик је убрзан реформисањем 1847. године, а затим 1847. године, убрзаном реформом 1847. године, извршен реформисањем. Српски језик је убрзан реформисањем 1847. године, а затим 1847. године, убрзаном реформом 1847. године, извршен реформисањем.

Српски језик је убрзан реформисањем 1847. године, а затим 1847. године, убрзаном реформом 1847. године, извршен реформисањем. Српски језик је убрзан реформисањем 1847. године, а затим 1847. године, убрзаном реформом 1847. године, извршен реформисањем.

АДОРБИНИ

Нико те не пита од чега живиш, а после сви питају од чега си умро.

Не дожи нас место, мало-мало па се вратимо у сређни век.

Кад порастеш ни гд те се неће казати само.

И фирме се разликују. Неке су ванске, а неке вудске.

Код нас је случајни пролазник, постоји високоразно зомбиње.

Добро је

После 55 година служба и на српском језику

Фото С. Гушћан

Поглед са Охридског језера на манастир Свети Наум

Прошлогојереј-сјаворофор др Велибор Џомић

„Са српске националне тачке гледишта“ истичано је да би „оснивање епархије само за Србе требало да представља минимум захтева СПЦ“. Такав предлог уопште нема упоришта у канонском праву. „Једнонационалне“ епархије једне канонске јурисдикције нису могуће на територији друге ка-

нонске јурисдикције. Из тог разлога немогуће је да се формира српска епархија у Републици Северној Македонији јер једној парохији или епархији припадају искључиво православни верници без обзира на националност, а не само верници по „националном кључу“.

Осим тога, према званичним подацима Државног завода за статистику у Скопљу од 2022. године, у Републици

Треба имати у виду да ће српски патријарх, епископи и свештеници поново моћи да служе свете литургије и да се с православним народом причешћују у свим светињама

Северној Македонији има 2.097.317 становника, од којих је 58,44 одсто Македонаца, 24,3 одсто Албанаца, 3,86 одсто Турака, 2,53 одсто Рома, 1,3 одсто Срба, 0,47 одсто Влаха и 0,8 одсто Бошњака. Срби у данашњој Републици Северној Македонији не живе само у једном месту или једној општини, па је и из тог разлога немогуће основати српску епархију.

страна 7

После 55 година служба и на српском језику

Са прве стране

У овом случају, сада је могуће постављање пароха српске националности у парохијама у којима живи одређени број Срба и на томе свакако треба даље радити у братском договору и сарадњи. Нажалост, то је сурова слика српске стварности у Републици Северној Македонији. Треба имати у виду да после ових одлука Светог архијерејског сабора нико не може да спречи православане Србе да се посвете монашком погледу у неком од манастира који су задужбене српских владара (као, на пример, у манастиру Хиландару) или парохијској служби у местима у којима живе Срби у Републици Северној Македонији. Постоје и други облици решавања овог питања, али о томе неким другим приликом.

Македонски модел и Косово и Метохија

„Македонски случај“ је у делу јавности доживљен као уреду идентичан приступ када су питању наше светљне на Косову и Метохији. Вођаан није без основа када је реч о наредној осведочених непријатеља СПЦ на Косову и Метохији. Нико од нас не зна шта носи дан, а шта носи ноћ на Косову и Метохији у политичком и безбедносном смислу. Међутим, када је српска црква у питању, мора се констатовати да ситуација у Републици Северној Македонији и на Косову и Метохији није ни приближно слична.

Епархија рашко-призренска је једна од епархија СПЦ која је у непрекинутом јединству с пунобом

СПЦ. Питање било какве аутономије или аутокефалије на простору Косова и Метохије никада није постављано, није се може постављати, а једини православни верници су Срби. Осим тога, једна епархија никада не може да добије аутокефални статус.

СПЦ на Косову и Метохији, и поред свега што се догодило, данас има све оно што од 1959. године није имала у Македонији. Наиме, наша црква кроз Епархију рашко-призренску и црквене општине и манастире у њеној јурисдикцији има и право својине и право државине над свим светињама и оставом покретном и непокретном црквеном имовином. Право својине наше цркве је уписано и у катастарске књиге чије су копије, послале спорузима од 2011. године, предаде органима самоуправе на Косову и Метохији. Богослужења у косовско-метохијским светињама непрекинуто врши Јерархија СПЦ. Идентитетски инжењеринг претварања Срба у Албанце је немoguć.

Шта смо добили

Постављено је и питање шта смо добили. Ово питање је постављено на основу материјалних архива, а не кроз еванђеље Христово. У томе се разликују позиција, став и одлуке цркве од става и позиције „људи овога света“. Закључујем да, заправо, не смега и да сама по себи није спорна аутокефалност МПЦ – ОА, него хтемо само то што неколико већих манастира и храмова из неколико периода није под непосредном јурисдикцијом СПЦ.

Све православне светљне, а не само оне из немалог периода, враћене су својој основној богослужбеној намени, и то јесте највећи добитак цркве. Светљне се, по песнику, подижу „да с’ у њима по литургији, онг сајг’а, као и овога“. У тим светињама већ пуних 55 година није било црквено валидне и признате свете литургије, а за једну православу светљну не постоји већа казна од тога. Треба имати у виду да ће српски патријарх, епископи и свештеници први пут после 55 година, у складу с црквеним поретком, поново моћи да служе свете литургије и да се с православним народом причешћују светињама Христовим у тим светињама које су од маја ове године поново проповале песму Богу живоме шрци Христовој. У тим светињама ће се, такође, први пут после 55 година служити и на српском језику.

СПЦ се, сходно члану 7 свога Устава, првенствено управља по Светом писму и Светом предању према учењу свете православне цркве, а не по земалским архинињама и идеологијама. Ови Светог архијерејског сабора су свакако имали на уму речи Христове из „Беседе на Гори“: „Блаже ни миротвори, јер не се синовиња Божија назвати.“ (Мт., 5:7)

Васељенска патријаршија и одлуке Светог архијерејског сабора

Одлука Светог синода Васељенске патријаршије од 9. маја ове године о пријему канонског општења, како је наведено, Јерархије Охридске архијерејске послужила је да се отвори питање везе одлуке Светог архијерејског сабора с том од-

луком. Треба имати у виду да су преговори између Јерархије СПЦ и Јерархије МПЦ у расколну трајали без икакве улоге Васељенске патријаршије.

Испрвније би било да се одлука Васељенске патријаршије од 9. маја ове године посматра у светлу договора који су јој претходили, а то су договор, обновљени и до њеног доношења крају приведени братски разговори патријарха српског г. Порфирија и архијереја СПЦ с једне и архијереја Стефана и архијереја МПЦ – ОА с друге стране, а не обрнуто. То је несорбила чињеница.

Патријарх српски г. Порфирије је обновитељ братског дијалога ради заштеђења раскола у овом случају и то је чињеница која је позната учесницима тих разговора, а и знавенима и добронамернима. Све остало су спекулације које не доприносе општем црквеном добру. Дијалог је вођен с пастирском свешћу о одговорности пред Богом.

Пут до аутономије или аутокефалије је познат и прихваћен у православној цркви вековима и ту не могу да постоје преседани. Украјински случај, на пример, само показује какве текстоне последице у православној цркви могу да изазову јединствени, ненадлежни акти. Ствари увек треба да се решавају на надлежном месту у складу с црквеном процедуром, а надлежност СПЦ је у овом случају неупитна. Довољно је само погледати томос Васељенске патријаршије који је издат нашој цркви 1922. године. Другачији приступ не доприноси миру и јединству цркве, а ваљда нам је свима циљ да нас васкрсли Господ Исус Христос препозна као своје ученике.

(Крај)

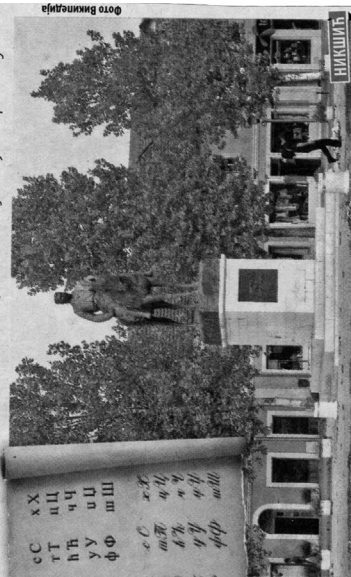
Др Велјко Џоџић

ФОТО: МЛЧНА АРХИВА

У ГРАДУ ПОД ОНОГОШТОМ ОРГАНИЗОВАНА ДРУГА ЛЕТЊА ШКОЛА НАШЕГ ЈЕЗИКА ЗА СТРАНЦЕ КОЈА ЋЕ ДА ТРАЈЕ ДО 31. ЈУЛА

СРПСКИ ИЗ НИКШИЋА ОСВАЈА СВЕТ

Полазници из Колумбије, Немачке, Русије, Пољске, Украјине, САД, Велике Британије, Аустралије...

звук и са српским језиком. Посебно у Никшићу где се говори чистим српским језиком. Полазници школе учине сваки дан и иреквалу. Додуше, иреквалца је тежа, али труд увек даје резултат, а казала је на отварању ове летње школе професор др Јелена Стојановић. Првак школе Матије српске је првог дана чланова у Црној Гори.

Она је најавила да ће предавати полазницима бити многобројни универзитетски професори као и

Н АУЧИ српски да те цео свет разуме! Повага ирека. Јуче је добила потврду приликом отварања Летње школе српског језика за странце у Никшићу. Организована други пут, ова свезврсна ученица из Колумбије је поплавила из 12 земаља: Холандије, Швајцарске, Немачке, Италије, Грчке, Русије, Пољске, Украјине, САД, Колумбије, Велике Британије и Аустралије! Школу у којој ће настављају трајати до 31. јула организује Матија српска - Друштво чланова у Црној Гори са сарадницима: Општинском Никшић и Удружењем "Пријатељи Никшића", а уз савесну

СВЕТ РАЗУМЕ НОВАКА

ДА БИМО ИМЕ ЦРНЕ ГОРЕ ИЗГОВОРИЛИ НА ОРГИНАЛАН НАЧИН ТО МОРАМО УРАДИТИ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. ДА БИМО РАЗУМЕЛИ ПРАВО СЕБЕ ПА ИСТАПЕ, ДОДЕНО КАКО ЈЕ ЦЕО СВЕТ НА ВИБИРОМ РАЗУМЕ НАШЕГ ШАМПИОНА НОВАКА ЂОКОВИЋА - РЕКАО ЈЕ МИРО КОВАЧЕВИЋ, ПРЕДСЕДНИК ОПШТИНЕ НИКШИЋ.

Број полазника него што је то било на првој летњој школи у Никшићу када се пријавило 14 кандидата.

— Могамо познати српску историју, културу и језик а оучавање српског језика и

ЧАСОВИМА ПРИСУСТВИЈУ 34 12 земаља

подршку Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону, Министарства спољних послова, Републике Србије.

— Лето нам је у српском је-

УЧЕНИ Монах Амфилохије из Колумбије

Кад човек има вољу онда није тешко. Ја желим да научим српски без грешке и у томе ћу успети - каже за "Новост" монах Амфилохије, који тешку у Немановом граду Подгорици у лаври Светог Мироточивог.

УЧИТЕ ИЗГОВОР, ГОВОРНЕ ВЕШТИНЕ, ПИСАЊЕ И ГРАМАТИКУ

Отварању летње школе српског језика, из одржаних разлога нису могли да присуствују представници Удружења "Пријатељи Никшића", али су послали писмо подршке у којем се наводи да је њихов град сада прва престонице српског језика преко граница и културе и да је поднело постојећу подршку. Школа је добила такође и централнава снага које се увек с поносом радо враћају.

писма треба да нам буду приоритет - рекао је Рогошић. Међу многобројним полазницима је и Родриго Јукума Духрухо Теофил из Колумбије, који је пре нешто више од годину дана првио праша у Црној Гори. Пошто је на српском језику. Дошао сам у Никшић да још боље савладам језикоме барјеру.

ПОЧЕТАК Отварања Летње школе српског језика

Фото В. Капич

Српски језик није родно осетљив

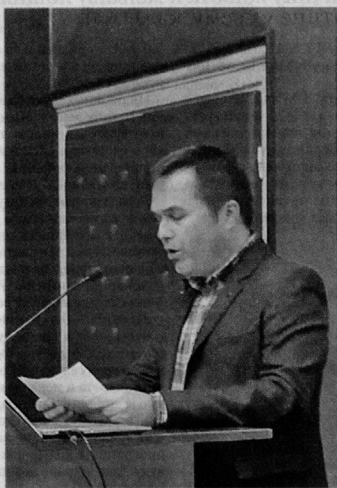
Ни „психолошкиња” као пример, ма колико раширена у говору или медијима, никада неће постати део норме српскога језика – нагласио је професор др Виктор Савић на манифестацији „Дани Матице српске”

П риликом промоције зборника „Положај српскога језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења” на Коларцу, а у оквиру манифестације „Дани Матице српске”, говорио је и др Виктор Савић, професор на Катедри за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета у Београду. Била је то прилика да се мало врати у прошлост и подсети какву будућност администрација спрема језику којим говоримо на овим просторима.

– У Закону о родној равноправности одмах је било јасно да је тзв. женско питање застарело и да је то само међуфаза за нешто много веће и другачије. Схватили смо да је то припрема терена, јер се инсистира на појму „рода” који наш Устав ни не познаје. Осамдесетих година смејали смо се језичким експериментима који су спровођени у Хрватској када су први пут створене „психолошкиње” и „психологиње”. Неће бити да је још модерно нешто што је било актуелно пре тридесет година – истакао је професор Савић.

– Цела идеја такозваног родно осетљивог језика на формалном плану подразумева стварање транслондског језика, јер је транслондизам језик неопходан као важан инструмент у преображању човека, односно он треба да тако преображеног човека на когнитивном плану држи у ролпству. Циљ родно осетљивог језика и целокупне „бриге” за друштвени род није искључиво сегрегација мушкарца и жена, него родна сегрегација појединца, односно атомизација друштва. Међутим, ја морам да подсетим на чињеницу да српски језик није родно осетљив, као што ниједан природним путем развијен људски језик није транслондан – уверен је Савић, подсећајући да је у Новом Саду 2004. основан Завод за равноправност полова, након чега је 2009. године донет Закон о равноправности полова, којим се поред пола уводи и појам рода, а 2013. ратификована је и Истанбулска конвенција са доследним напуштањем пола у корист појма рода.

Прошле године донет је Закон о родној равноправности, а пошто овај закон регулише углавном само положај женског рода, који више није пол, сигурно нас у блиској будућности чека други закон који ће регулисати положај других сексуалних родова. Да не буде забуне, разни одбори и тела Уједињених нација, Савета Европе и других тобоже пацифистичких и хуманистичких организација, а на крају и научне и педагошке установе, нарочито у последњих 30 година, постали су инструменти подјармљивања човека, како ми разумемо. За све време очеванство је увек јало „либерално-демократичке” концепте као што су „цивилно друштво”,

Виктор Савић за говорницом

„екологија”, „лидерство”, „право избора” и „родна равноправност” – оценио је искусни предавач и познанац српског и јужнословенских језика.

– Постоји још један битан део перманентног мењања друштва – државне структуре стављене су у функцију остваривања туђих интереса, у почетку персонално преко стимулативних мера на појединца, пројеката и сарадње са тзв. невладиним сектором, а касније и политички. То значи да се јавно говори о великим националним земљама, а истовремено есенцијално мења природа српског друштва, српског човека и свакога другог ко живи с нама. Да је све ово, нажалост, истина, показује нашање Завода за унапређивање образовања и васпитања – поменуто је професор.

– Упркос јасно изнетом мишљењу органа струке и јавним расправама на Националном просветном савету, у Заводу су више пута на различите начине упорно покушавали да подметну „цендеролошке” садржаје у уџбенике. И онда су, пре неколико недеља, одједном изјавили да привремено одустају од ове идеје. Значи, ево њих опет кроз неколико месеци. Постоји још један важан елемент – друштво

и правни систем мењају се чак и по цену Устава, управо с пуном свешћу о његовом када сви благовременно буду упозорени – о професор Савић, додајући да треба да буду носни на домаћу србистику, која је прва тр организовано реаговала када је извршен „ српски језик и потпуно заобиђени органи

Он сматра да они који увводе цендеролошк цент у српски језик делују на два плана – законски пут, а други мењање „стварног с терену.

– Читав медијски комплекс укључен је у с ње овог обрасца. На све стране интервјуишту лемиолошкиње” и њима сличне. И онда т политичко-идеолошки радници замаскира гвисте који треба и у науци да „покажу” да су логизми заживели и да је мењање српског система постала реалност. Они ће лепо да с речнице нових речи и пишу идеолошки ани студије. Хтели ми или не, на један или друг родно осетљив језик ће заживети и мораће, де у нормативистичке приручнике о српск Дакле, из једне исте рационалне фабрикује с и спроводе се њихова верификација. Али, кажемо да оно што се дешава твори, трет као дештачка појава. Раширеност неке поја супротна природи језичког система уопште и њену прихватављивост, постоји ту читав ни ра. На пример, иако велика већина каже „у га”, то не може бити прихваћено као стандар исправно каже, у вези с тим”. Тако ни „писи лапа”, ма колико да буде била раширена у гол медијима, никада неће постати део норме језика – нагласио је професор Савић.

Овај језички зналац се осврнуо и на чи да се на Катедру за српски језик уписује у 40 –50 студената годишње, од којих апсол њину чине девојке, а Институт за српски ј око 70 запослених, од чега такође апсолут ну чине жене.

– Законом установљена родна равноп подразумева да се овде интервенције и да о лапа, на колико да буде била раширена у ка ма каже: „Вратите се, мора бити више муш представника других сексуалних родова”. П закона ће значити да на Институту з: српс нећемо бити моћи да запослимо није јду осим ако се не изјасни да је мушко или некс рода. У руднике у једном тренутку неће ви да улазе превасходно мушкарци, што је пр већ ће морати да буду равномерно распоре не и други родови, а програми књижевн девастирани – закључно је проф. др Викт Катарића

Фото Александар Минаковић

Да ли је Шиптар пежоративан назив

Недавно је господин Шаип Камбери изјавио да ми у Србији користимо пежоративни израз Шиптар.

У данашње време Албанци зову своју земљу Шћипери (Shqipëri) или Шћиперија (Shqipëria), а грађанина ове земље зову Шћиптар (Shqiptar), док множина гласи Шћиптаре (Shqiptarë). Назив Шћипериа, код Албанаца, како се популарно тумачи, има значење „Земља орлова” или „Деца орлова”. Своју земљу Републику Албанију називају Republika e Shqipërisë – Република е Шћиперис (нема ни А од Албаније). Сада се враћамо на назив који се користи у Србији: Шиптар. Очигледно је да је то упрошћен изговор речи Шћиптар (Shqiptar). А ако то означава „Дете орла” – како је то погрдно?

Бранко Вукичевић,
лексикограф

П 3. 8. 2022, 13.

Родно осетљив језик у супротности с језичком нормом

Промоција зборника „Положај српског језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења“ била је прилика да се чује о неелитностима које намеће Закон о родној равноправности

Према слову Закона о родној равноправности од маја 2024. ошине ипедна женска особа неће моћи да буде мастер или доктор неке научне дисциплине него мастера, односно професора доктора. Ипедна жена више неће имати права да буде дипломирани филолог или инжењер – мораће да буде дипломирана филозофинка, односно инжењерка. Поред тога, ипедна жена неће више имати права да буде шеф службе, руководица одељења, односно тренер, бек или центар у спорту. Мораће да буде шефиня, руководитељка, тренерка, бекина, центрица.

Да ли ћемо на овај начин заиста спречити дискриминацију жена у нашем друштву? Савим сам сигурна да си сви знамо одговор, као што знамо и да ће своју личну сагласност доследном применом родно осетљивог језика добити оне жене на вишим друштвеним позицијама, за које се и сада не може рећи да нису равноправ-

није учествовао у његовом састављању. Уместо тога, на сајту Владе Србије појавио се „Приврчка за употребу родно осетљивог језика“, чији аутори нису особе компетентне за састављање оваквог текста, а чији је садржај претви неосведоштености и материјалних грешака. Непосредно након доношења Закона о родној равноправности, када је већина запослених у високом образовању на годишњем састанку, Матичи српској су током јула послате полазне основе Националне стратегије за родну равноправност за период 2024–2030. године, у веома кратак рок за давање мишљења, коментара и сугестија. Матича је допис и упутила, али је у њему указала на изузетно важне податке и предложеној стратегији, које се односе на високо образовање, а којима се криши члан 72 Устава Србије, којим се једини аутономија универзитета. У овом допису се, између осталог, каже да је аутономија универзитета прецизније дефинисана Законом о високом обра-

– У српском језику има између три и четири хиљаде именца мушког рода које се завршавају на „а“ или „о“, баш као што има око 7.000 именца женског рода које се завршавају на консонант. Ако сам језик осети потребу за социјалним феминизацијама, они ће се сами у језику усталисти, баш као што су се усталили називи „учитељица“ или „писатељица“. Али ако се закон о родној равноправности доследно спроводи, отвориће се могућност за отварање нових родова у српском језику – право на „свој“ језик могу да захтевају и бинарије, односно бинаријне, трироне или подродне особе, а обични говорници биће потпуно слушени „акоговорима“. На језику се, једноставно речено, не сме вршити инжењеринг“, закључила је др Јелена Редли.

Професор др Слободан Антонић са Филозофског факултета у Београду оценио је да Закон о родној равноправности укључава апстрактно мишљење и своди људску комуникацију на

Говорници се сложили да родно осетљив језик неће укинути дискриминацију жена

не – истакала је Исидора Бјелаковић, професор на Одељку за српски језик и лингвистику на Филозофском факултету у Новом Саду.

Она је приликом промоције зборника „Положај српског језика у савременом друштву: изазови, проблеми, решења“, који је био представљен на Коларцу током манифестације „Дани Матиче српске“, подстигла да је пре нешто више од годину дана, у организацији Одбора за стандарнизацију српског језика и Матиче српске, одржан скуп на којем су се окупили представници свих српских катедара из Србије, Црне Горе и Републике Српске, као и емисијни стручњаци из области теологије, социологије, филозофије и права, како би указали на процедуралну нерегуларност приликом доношења Закона о родној равноправности.

Ови стручњаци посебно су указали на оне делове закона који се односе на тзв. родно осетљив језик и његову обавезну употребу у средствима јавној информисања, али и у области образовања и васпитања, науке и технолошког развоја, у уџбеницима и наставном материјалу, као и у сведочењима, дипломама, квалификацијама, звањима, занимањима и лиценцама.

– Приликом доношења Закона о родној равноправности није консултована струка и нико од угледних представника науке о српском језику

користиће гласних жица, без коришћења мога.

– Уџбу за пример изреку „Вале се као пас и мачка“, коју често чујемо и која суштине говори о људским односима, а не о односу између пса и мачке. Ако кренете да вршите пољну диференцијацију у складу са новосвојеним законом, ова изрека треба да се прераде у реченицу „Вале се као пас и мачор, односно као куцка и мачка, односно као пас и мачка“. Срећетно примењујући закон, реченица „Куца је задовољан“, која се не тиче поља куња, већ задовољства услугом или произвођом, треба да гласи „Куца, односно куцаца, односно куцаца су задовољан/задовољна/задовољни услугом“. То значи да битга је као социјолог садање преваже које држим студентима и које гласи „Марксисти и капиталисти су у сукробу са радницима“ требало да замени текстом „Марксисти и марксистиња, капиталисти и капиталистиња, у сукробу су са радницама и радницама...“ Идеја да ћете ви променити друштвено реалност и њој се „борити“ за родну равноправност ако користите такво формулисани речје, једноставно речено, примитивно мајстроско мишљење – оценио је професор Антонић.

Катерина Борћанић

Сутра: Проф. Виктор Савић: Српски језик није родно осетљив

2

НОВОСТИ Четвртак, 8. јун 2023.

КОМЕНТАР

Ћирилица

ИАКО је рат за територије завршен, пуном паром, више од три деценије воде се ратови за освајање српског културног наслеђа. Отима се све и отимају сви - Хрвати, Бошњаци, Албанци... Присвајају језик и писмо, иконе, цркве и манастире, владаре, споменике, Теслу и Миланковића...

С циљем да "препакују" историјске чињенице, дају образложења која с науком немају никакве везе, а често су на ивици разума. Тако, представници лажне државе Косово тврде да су Дечани храм православних Албанаца, а да су Немањићи албанско племе Нимани, те да полагају право и на мермерни престо цара Душана. У комшилуку, у Хрватској, академик тражи да се ћирилица учи у школама јер је она хрватско писмо, а када су својевремено лупане ћириличке табле у Вуковару и ово писмо забрањивано - тада је ћирилица била српска. Или, Хрвати Теслин споменик дигну у ваздух, а онда му открију нови неупоредиво грандиознији, па лик великог научника ставе на евро. Нагло се досете да је Тесла Хрват, а никако Србин, што је био када су му минирали споменик. А Бошњаци, опет, оптужују Србе да "краду" њихове споменике културе, јер за Мирослављево јеванђеље тврде да је богумилски а не православни верски текст.

Примера је много...

Али, није ово само прича о комшијским прљавим намерама да присвоје туђе културно благо и уграде га у своје националне темеље, него је и прича о нама који своје наслеђе не штитимо колико би требало.

Кад је конкретно о ћирилици реч, толико је запуштена и у самој Србији да је њена употреба сведена на 10 одсто. Заштита је, уместо држави и закону, препуштена појединцима ентузијастима који се за своју душу боре за опстанак нашег писма.

У целини, понашамо се као да је наше културно наслеђе - ничије, а пословица каже - што је ничије то је свачије. Тога се сада држе они који кажу да ћирилица може бити - хрватска, Дечани албански, Мирослављево јеванђеље богумилско...■

Пише:
Љиљана
Бегенишић

АКАДЕМИКУ МИЛКИ ИВИЋ ЈУЧЕ ПОСВЕЋЕН ДАН БИБЛИОТЕКЕ САНУ СТРАСТ ПРЕМА ЈЕЗИКУ

Вуксановић: Показивала нам је да и реч, као човек, има свој родослов

Д. Богуговић

ДАН Библиотеке САНУ јуче је био посвећен стогодишњици рођења академика Милке Ивић (1923-2011), која је оставила неизбрисив траг у науци о језику.

Подсећајући да је Библиотека основана пре 182 године, и да је са пуно разлога дан настанка посветила првој дами српске лингвистике, академик Миро Вуксановић је рекао:

да реч кроз време не мења своје име (често), али да мења своја значења, да добија нова и друкчија, да их истовремено има и по неколико. Уколико се, дакле, не окрећемо ранијим и различитим значењима речи, умножавамо неспоразуме, показујемо незнање властитог језика.

– Научно прелажење Милке Ивић, с речи на реч, као с камена на камен, преко незамућених вирова српског језика доноси мала

ковић Мејџор, наводећи једну епизоду из њених студентских дана: када је њен отац коначно узмогао да јој сакупи паре за обућу, да не би по зими ходала у ципелама с танким дрвеним ђоном, кренула је у куповину, али се кући вратила са немачким издањем "Кратке упоредне граматице индоевропских језика".

– Имала је ретко "лингвистичко око" – рекла је Јасмина Грковић Мејџор.

– Њену велику ерудицију пратили су несвакидашња проицивност, природна бистрина, знатичеља, страст према истраживању, те умеће сагледавања подземног тока језичког система, језика у контексту различитих

Споменик културе

БИБЛИОТЕКА САНУ у својим фондovima, који се стално обогаћују, има око 1.500.000 публикација из свих области науке и уметности, збирку старих и ретких књига – споменика културе, 40 посебних библиотека, легата чланова Академије, фототеку са око 10.000 портретних и групних фотографија – истакао је, у поздравној речи, Зоран Кнежевић, председник САНУ. – Наша Библиотека је један од носилаца јединственог библиотечно-информационог система Србије и активно учествује у прављењу електронског каталога Виртуелне библиотеке Србије, доступни на интернету, а у општој читаоници и читаоници за чланове САНУ доступно је преко тридесет пет хиљада страних научних часописа и књига у електронском облику.

– Научна јој биографија почиње случајним доласком, бруцошким, на час Александра Белића, па редом: у примерном студирању и научним почелима, у новосадској универзитетској каријери без премаца, у пословима на средишњим пројектима од значаја за српскохрватски, за српски језик, у Српској академији наука и уметности, у неколиким академијама још, с Јакобсоном и њему блиским по научним радњама, у књигама које су преведене на десетину језика, у студијама које су постале образац и правило.

Вуксановић је истакао и да је Милка Ивић показивала да и реч, као човек, има свој родослов,

и лепа изненађења. Свако је речено сувим начином, без кићења, ошчењено, сведено, помало тврдо од прецизности, како писци не чине. А опет,

▲ Миро Вуксановић

Фото САНУ

у детаљу, у проналаску, као проносак у истраживачком гнезду, исто то бива лите-

рарно заводљиво. Зато сам волео да читам и зато ћу још да читам такве реткости. И мислићу, понекад, да Милка Ивић није могла своју као животног пресвучену и уздигнуту кошу наслонити на другом месту осим на материној руци, у костурници материног оца Војислава Илића. Родословним путем отишла је у његови пемсу – закључио је управник Библиотеке САНУ.

Милка Ивић је била

зрчила је притом ведрином, а њена предавања посећивали су и студенти који њене предмете нису имали у свом студијском програму. Писала је јасно, разумљиво, приступачно и учила да се и о најслобенијим проблемима може зборити тако да вас свако разуме, и онај ко није лингвиста. Нас студенте је непрестано опчињавала причом о језику, осветљавајући детаље који су измицали пажњи, показујући како језик разоткрива начин на који човек гради своју слику света, шта све о човеку можемо сазнати гледајући га кроз језик.

Текстове Милке Ивић казивала је драмска уметница Вјера Мујовић. ■

НОВОСТИ ИСТРАЖУЈУ КАКО СУ МЕЂЕ СРПСКОГ КУЛТУРНОГ БЛАГА ПОСТАЛЕ ПОЛИТИЧКО ПИТАЊЕ 3

Љиљана Бегенишић

БОШЊАЦИ СВОЈАТАЈУ И СРПСКА ЈЕВАНЂЕЉА

- На који начин је чајнички хришћански спис постао "босански"
- Зашто су Повељу Кулина Бана у Сарајеву назвали босанским родним листом
- Ко неће да види крст на стећцима, па су и они предмет спорења коме припадају

ОСИМ што оспоравају да су књижевна дела која су писана на српском језику ван граница Србије саставни део српског књижевног корпуса, о чему смо писали претходне недеље, околни народи споре да Србија припадају и друга културна добра стварана на територијама ван граница Србије. Иако створена под окриљем Српске православне цркве и писана на ћирилично та духовна баштина проглашава се темељем државности суверених држава.

Тако, скоро невероватно због да културно и научно пошлецима у Сарајеву као босански споменик културе проглашавају Чајничко јеванђеље и старе више од 500 година српски историчари и лингвисти упорозавају да се сва јеванђеља настала на подручју средњовековних Босне и Хума присвајају и излажу у Сарајеву као босанска јеванђеља.

Српска научна јавност оштро је реаговала што је Чајничко јеванђеље проглашено националним спомеником БиХ, а указано је и на фалсификовање чињеница које је званично

више од 500 година и да се за своје време излажу у Српској Православној Цркви Васнесе Христове и Цркви Успела пресвете Богородице у Чајничу, да је првобитно јеванђеље континуирано коришћено као богослужни предмет за литургијску службу у Српској Православној Цркви, да је писано ћирилицом, да је ова књига у потпуности православна и да представља целину са објектима Цркве, осталим писаним и штампаним црквеним књигама, иконама.

Осим јеванђеља, у Сарајеву се као босански културни споменик "во-

швачких институција "обогатена" је издвајањем Повеље без наведеног хришћанског обележја - каже проф. Реметић. Повеља Кулина бана се саставља у српске ћириличке споменике. Реч је у ствари о првој ћириличној повељи, писаној углавном

дине историјске потврде о карактеру средњовековне Босне, има их многоштво. Као што је Мирослављево јеванђеље најстарији и најзначајнији писани црквени споменик српске редакције српског језика, тако је Повеља најстарији пи-

сани споменик на српском народном језику. И средњовековни стећци деценијама су предмет спорења коме припадају.

Србо Википедија

▲ СПОРЕЊЕ Босна упорно претендује оно што је евидентно српско и хришћанско

Митрополија: Недопустиво присвајање

ПОВОДОМ присвајања Чајничког јеванђеља, реаговала је и Митрополија добробосанска која наводи да је недопустиво и непримерно присвајање културних и сваких других добара српског народа и Српске православне цркве у Федерацији БиХ. Као недопустиво оцењено је и тенденциозно и националистичко наставе одређених бошњачких кругова на идентитет Чајничког јеванђеља. Црквена општина Чајичко, ипак, захваљујући чињеници да је наследница некадашњег манастира у Чајничу, у свом властитој има значајна културна добра од којих су најистакнутији чудотворна икона "Чајничка Краљица", те рукописно Чајничко јеванђеље.

сарајевска Комисија за очување националних споменика у обрадљивој земљи, тако да се стиче утисак да је ова драгоценост припадала непостојећој босанској православној цркви, и на Српској православној цркви.

Тако Комисија наводи да је Чајничко јеванђеље једина средњовековна рукописна књига босанске провенјенције до данас сачувана у БиХ, да је писано ћирилицом, попуштано босанском тпиа, да је средњовековни "босански рукопис Цркве босанске", да је ова књига јеванђеље заступљене "особине босанске школе".

Међутим, нису наведени стварни подаци: да се ради о јеванђељу старом

де" и Повеља Кулина бана из 12. века писана на ћирилици, али и средњовековни стећци.

Пре неколико година јавност се дигла на ноге када су Повељу Кулина бана, а поводом 830 година њеног постојања, у Сарајеву назвали "родним листом босанске државе".

Српски историчари и лингвисти поставили су питање:

Повеља Кулина бана почиње речима "У име оца и сина" а не са "Алаху екбер", па како то може бити родни лист Босне?

Они појашњавају:

споменик језика и културе - српски, затим, шире, као споменик словенске писмености и, на крају, то је значајан споменик у ризници европске и светске баштине.

Академик, професор др Слободан Реметић каже за наши лист да је ова повеља, као и све историчке тадашње српске ћириличке повеље, оверена њиховим почетком, који углавном гласи "У име оца и сина и светог духа", тиме се пећинари хришћанска припадност њихових издавача.

- Богата ризница фалсификата данашњих бо-

тадашњим народним стокавским говором. Њена структура, па ни стил, не разликује се од историчких докумената писаних, примера ради, у Рашкој и снатих суседима, познатије Дубровчанима. Највише повеља које су њима слате сачувано је, срећом, у Дубровачком архиву.

Да је Повеља споменик српске писмености, сматра и др Срето Танасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика.

Пре трике за идентитетом оних који мисли да им га мањка било је неспорно да је ова повеља споменик српске писмености - наглашава Танасић. То је толико универзална чињеница да је немогуће било какво фалсификовање. Уосталом, годину дана пре настанка Повеље Кулина бана, римски папа у писму дубровачком надбискупу каже да је Босна српско краљевство. И није то једини писани документ од овог времена до половине 13. века у коме се Босна тако крсти. И нису то је-

сани споменик на српском народном језику.

И средњовековни стећци деценијама су предмет спорења коме припадају.

Реметић: Бошњачке институције "обогатују" богату ризницу фалсификата

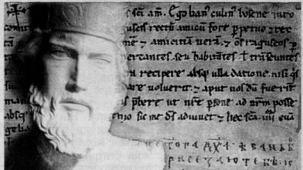
Проф. Бранко Летић неумољиво каже да је у већини стећка био узрзан крст, да крст подражава и текстуални запис "У име Оца и Сина и Светог Духа", да су поједини стећци, ипак, реплике цркава, да су на њима узрзане иши које имају аналогију са црквеним зидним сликарством, чак се у неким јавља и напави рељеф Богородице с младенцем...

"Стећка има и у Хрватској, али у тој држави

њовековне богомоље и документа морала су да буду називани - византијски!"

Ово што је преживело НДХ, на унасу се нашло у ратован деценијама, година прошлог века, а Срби поучени историјом спасавају сушта су могли. Међутим, Хрватска је након рата тражила да се то врати, што је великим делом и учињено. Међутим, Хрвати потраживу повраћају још 1.065 предмета, а то је у јавном моменту био и њихов услов да дају деловно светло за прикључење Србије ЕУ.

Може ли бити родни лист Босне повеља која почиње речима "У име оца и сина" а не са "Алаху екбер"

▲ ДОКАЗ И писмо доказује порекло Повеље Кулина бана

Уторак, 9. мај 2023. ВН, Страна 22

ПРОФ. ДР СРЕТО ТАНАСИЋ, ЛИНГВИСТА

Србима не требају тумачи Посланице

ПОВОДОМ Васкршње посланице Светог архиепископског сабора Српске православне цркве диже се галама због позива у којој да се сачува ћирилица и заштити српски језик од насиља, посебно "кроз противустановни закон који намеће такозвани родно осетљив језик...". Најгласније су невладине организације, континуитет. Други су се, опет незвани, јавили да поуче Српску православну цркву. Тако им једна интелектуалка, све лепо објасни. Узела мало у руке и Свето писмо, и у њему има именица женског граматичког рода за особе женског пола! Тако просто, а у Цркви то нису учили. Иле се и даље: може ли СПЦ да се оглашава око оваквих ствари и да позива на заштиту српског народа, његовог језика и културног обрасца. А ко је то некој партији или невладиним организацијама дао право да прописују нашој Цркви о чему може да говори, а о чему не сме, да одређује сферу у којој она може да се креће брињући о своме народу? Српска православна црква од свога настанка живи са српским народом, с њоме је он и постао препознатљив народ, с њоме је пролазило векове страдања, али и створило своју културу, свој начин живота и своје вредности. У центру српског културног обрасца је СПЦ, са српским језиком и ћирилицом. Стога и ужива такав углед у српском народу. Зато нам не требају посредници, ни тумачи Посланице, ни заштитници од ње. Овде се може поставити само једно питање: зашто смо дошли у овакву ситуацију да се СПЦ морала огласити апелом?

Незвани се јавили да поуче Српску православну цркву о чему може да говори, а о чему не сме... НВО преузеле улогу законодаваца и саме спроводе законе кроз државне институције

Фото: Д. Милошевић

каким желе да га представе носиоци једне идеологије. Указивао на недопустивост језичког инжењеринга са идеолошких позиција, на последице од његовог усвајања, да је непознато у свету да закон прописује граматику језика. О његовој штетности говориле су и друге позване струке и СПЦ. Све то су идеолози и творци тог закона апсолутно игнорисали. После његовог доношења Одбор и Матица српска су организо-

да се уводи вербални деликт, озаконјује насиље мањине над већином оба пола, забрањује право на коришћење свога језика, слобода научне мисли. Закључили да је закон противустанован и да га треба укинути, што је рекао и Високи савет судства пре његовог усвајања. Опет, творци закона и државне институције су то игнорисали; може такав закон јер "ми смо отворени". А Уставни суд се не оглашава. Под претњом драконских казни тереју на коришћење тзв. родно осетљивог језика, разумејући са познатом праксом "призивања фактичког стања". Само то наука не може и неће признати.

САМО у Србији имамо: уместо да указују на проблеме које држава треба да решава са, за то позваном струком, невладине организације су преузеле улогу законодавца и саме спроводе законе кроз државне институције. Под притиском критике јавности, њихови представници се бране и опет обмањују: заобилазећи суштину критике тог закона, тврде, без икаквог доказа, да они који су устали против, са њима и СПЦ, хоће да забране употребу речи као учитељица, лекарика и сл., иако је таквих речи у речнику српског стандардног језика на стотине, без помоћи ових законодавца. Па зар су због тога увели тај по много чему монструозни антицивизацијски закон? И то, по свему судећи, само за српски језик у Србији. Обмањују и да је то у складу са европским прописом. Сад позивају и мали број из језичке струке на разговор о спровођењу закона, а то није ништа друго до позивање да присуствују извршењу пресуде српском језику, српској култури, нашем систему вредности и хришћанском начину живота. Као у стара времена.

Страници су преузели издавање уџбеника из националних предмета, уз оштро противљење позваних струка; уместо обехваног њиховог враћања у државну издавачку кућу, наћи ће се трајно решење: укидање или неки други сигуран начин њеног несталења, без прилике за расправу. Сад треба да се заврши и са српским језиком и културом. Тад ће моћи да ступи на снагу и пре готово две године донесен закон о језику и ћириници.

Галама која се подигла свелочи да су сви постали свесни да српски народ више неће да прихвати насиље над својим језиком и писмом који су са СПЦ у центру његовог националног и културног идентитета. Прошло је време неговања нашег

Фото: М. Јанковић

▲ УСКРС Обележавање празника у Храму Светог Саве

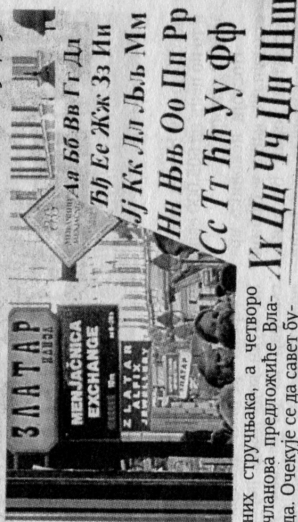
Пре доношења тог закона српска струка, посебно Одбор за стандардизацију српског језика, највише стручно тело које је основало 14 научних и наставно-научних институција најодговорнијих за статус и изучавање српског језика, аргументовано је доказивао да српски језик није језик неравноправности међу половима, није дискриминаторан,

вали окртли сто на коме су стручњаци из лингвистике, науке о књижевности, социологије, филозофије, класичних наука, права и теологије показали и доказали да се тим законом под виллом заштите жена уводи невиђен инжењеринг над српским језиком, али и насиље над српском културом, хришћанским начином живота и изграђеним вредностима

ОЧЕКУЈЕ СЕ ДА ЋЕ ВЕЋ ДО 15. МАРТА БИТИ ФОРМИРАН САВЕТ ЗА ЈЕЗИК, КОЈИ ЋЕ ПРАТИТИ УПОТРЕБУ СРПСКОГ

Први корак ка заштити ћирилице

Лингвисти се надају доследној примени закона јер је било довољно времена за иријере

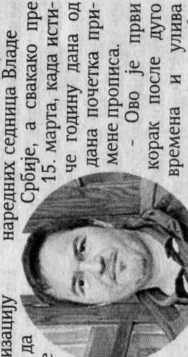
ПРИМЕНА Закона о заштити ћирилице коначно је покренута с мртве тачке, и то тодњу дана након што је овај пропис требало да зајављује у пракси. Тако ће први корак бити формирање Савета за језик, тела које треба да прати и анализира стање у области употребе српског језика у јавном животу, и спроводи мера заштите и очувања ћириличног писма. Министарство културе је, наиме, затражило од Одбора за стандардизацију српског језика да достави предлоге за чланове савета, што су представници Одбора и урадили крајем прошле недеље. Савет ће бројати девет чланова, а напловљивачу Виктору Савић држава заштитити наше писмо – каже др Софија Милорадовић, директор Института за српски језик САНУ.

У свим сегментима, треба много посла да се обави. Јер, обавезу да употребљавају српски језик и ћирилично писмо имају сви државни и локални органи у Србији, јавна предузећа, школе и факултети, као и привредна друштва са већински јавним капиталом и удружења која делују на националном и међународном нивоу. Исто то важи и за јавне медијске установе РТС и РТВ, а обавезна употреба српског језика и ћирилице, обухвата и правни промет и

Софија Милорадовић

Она се нада да ће након овога уследити и други кораци како би закон у потпуности заживео. Да би овај пропис заиста био потпуно испоштован

Виктор Савић

– Ово је први корак после дуго времена и улива нам оптимизам да ће држава заштитити наше писмо – каже др Софија Милорадовић, директор Института за српски језик САНУ.

укоључује и исписивање назива, седишта, делатности, назива робе и услуга, упутстава за употребу, информација о својствима робе и услуга, гаранцијских услова, поседа, фактура, рачуна и потврда. Такође, културне и друге манифестације које се финансирају или суфинансирају из јавних средстава мораће да имају лото исписан на ћирилици. Лингвисти се надају да ће све ово бити доследно примењено, јер, сматрају они, не постоји ниједан разлог да тако не буде, а сви на које се односи имали су довољно времена да се припреме.

– Закон би морао да зајави, јер ако изгубимо писмо, изгубили смо себе – кратко је за "Новости" рекао проф. Виктор Савић. ■ Љ. БЕГНИЋИЋ

ЗА НЕПОШТОВАЊЕ ДО МИЛИОН ДИНАРА
По Закону о заштити ћирилице, уколико институције које имају обавезу да користе ћирилицу прекрше ову одредбу, одговорно лице биће кажњено од 5.000 до 100.000 динара. Кажна за предузеће које латиницом испише назив робе и услуга, упутство за употребу, декларацију или гарантни лист, биће од 500.000 до милион динара.

BH 8.2.2023, 5.

ВРЕМЕНА СЕ МЕЊАЈУ

КУЛТУРА

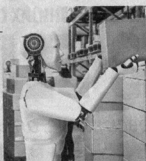
Недеља, 22. јануар 2023. **НОВОСТИ** 13

ВУКОВИ

АКТУЕЛНО

Вештачка интелигенција би могла да се оштрне контроли и да човеку "дође главе"

■ 22-23.

СВЕТ

Да ли ће ухаишени шеф Коза ностре однећи шајне у гроб или ће ошкриши дејшаће злочина

■ 26-27.

ИНТЕРВЈУ

МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ
лингвиста

Марина Мирковић

ВУКОВА награда ме је врло обрадовала. Обрадовала зато што сам као србиста цео живот посветио, непосредно и посредно, проучавању Вука. А суштину тог проучавања своди се на ону Андрићеву напомену да је задатак српских писана и филолога да "на неки начин превазиђемо Вука оставши му верни". А сваки србиста, већ одбрањено научне истине да су српски језик и писмо основни идентитетски критеријуми српског народа - сво-

нужно губи статус грешке и постаје правописна обавеза. Нажалост, преходна издања Правописа нису била имуна на грешке, од

НЕПИСМЕНОСТ присутна у многим медијима, посебно у говору политичара

којих су неке "боље очи", тако да је било логично да се јављају верзије са малим, "козметичким" изменама. Кад се након низа научних скупова увидело да те "козметичке" измене не могу

суштини закон о "неравноправности" у језику. То проистиче из обимних анализа и коментара тог закона. Тако је доказано да тај закон буквално, прописујући искључиву употребу фемининатива, забрањује слободан избор језичких средстава, руши темеље стилистичке норме српског језика, намеће неравноправност управо језика у језику и друштву. Јер ако, рецимо, кажете да сте ви најбоља "новијарка", онда се то вредновање не врти према свим новијаркама, него само према женама новијари-

Уставни суд, пред којим се недавно налази овај закон.

■ Да ли неминовни утицај туђица заиста мења и сиромашни језик у толикој мери да би то представљало разлог за бригу?

■ Не верујем да има иједног језика без туђица, само је пи-

ма, али и међу новијарима.

■ Какав је ваш став о циљевима и значају Декларације о заједничком језику?

■ Та декларација, настала у Сарајеву 2017. у погледу тариха које доноси, готово сама у себи је противуречна. Непен спорно дело да се ради о истом језику Срба,

језичког идентитета, заиста нису "лингвистички" језички варијанте - у Декларацији прећућеног српског језика.

■ Често можемо чути како смо, као народ, све неписменији. Има ли основа за те тврдње?

■ Данас се говори о две врсте неписмености: она

ТУЂИЦЕ
могу и да обогате језик уколико су сврсисходне

елементарна, која се односи на непознавање правописних и граматичких правила језика је лако измерљива јер је присутна на сваком кораку, у готово свим медијима, посебно у говору политичара, па чак и оних најলেখих за културу, просвету и

СЛУЖИМ НАРОДНИ СЪБРАНОМ НА ЦЕЛ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

■ ЦЕО ЖИВОТ САМ КАО СРБИСТА ПОСВЕТИО ПРОУЧАВАЊУ ВУКОВИХ ДЕЛА
■ НОВИ ПРАВОПИС ДО КРАЈА ГОДИНЕ, НЕЋЕ СЕ МЕЊАТИ ДЕЦЕНИЈАМА

ју верност Вуку исказује и као верност српскоме народу. А зар има ништа племенитије него служити својој земљи у ствари, мада не увек и јавно прихваћеној, одбрани његових најбитнијих идентитетских, националних критеријума.

У ових неколико реченица истакнуто нашег лингвисте, србисте Милоша Ковачевића, неваљо свечано: Изустом Вуковом наградом, сажима се како његова реакција на престижно признање које ће му бити уручено наредног месеца, тако и његов став о великању чије име признање носи.

■ Дуго ишчекивани "нови" Правопис требало би да се појави до краја године, да исправи грешке из претходног. Често чујемо примедбе да се ту "ствари нешто мена", а промене су козметичке?

■ Правопис је закон о начину писања и у њему, логично, не сме бити трешава. Свака правописна грешка у тексту Правописа

одебићити добар, доследно системски утмељен Правопис, започео је процес израде "новог Правописа", који се, убуђени смо, неће мењати ни у детаљима бар неколико деценија - лично верујем чак пола века.

АКЦЕНТОВАЊЕ НИЈЕ СМЕШНО

■ Гледано се неверито смеју акцентима нпр. водитеља РТС који стриктно поштују пре век и по установљену норму. Има ли ту простора за одступање од норме јер "нико тако не говори" - људима неупућеним у језичке законитости и систем, а који рођењем владају комуникативним моћима, тежно је доказати да је нешто што неважно имену усамљени, онда у реду да су критеријуми њиховог незнања битнији од научних критеријума. Акцентски систем српског језика у примени налази на велики отпор код оних (а они чине већину) који једино знају да они тако не говоре и да им је зато то смешно. Јако је вероватно исто топло овењања употреба потпоцифла (нпр. ми бисмо радили), а тек колико им је смешно правописна употреба синтаге "начин неизазван" јер "тако нико не говори".

■ Верујете ли да би истинска примена Закона о родној равноправности у језику попримена стварној борби за равноправност жена?

■ Не очекујем да икада буде дословно примњен Закон о родној равноправности у језику, јер је то у

ма, па се поставља питање може ли се применом овог закона икад показати да је нека жена најбоља и нечему у поређењу и са мушкарцима и са женама. Такође, игнорише језичке и нормативне законитости

тање колико су оне сврсисходне. Без туђица не можемо у терминологији, не можемо ни у неологизми, посебно при (почетном) именовану нових производа, не можемо покатак ни у стилистички. Дакле, ако је употреба туђица сврсисходна, боља од употребе њихових накардно склованих домаћих еквивалената, онда туђице не сиромаше него богате српски језик. Али ако употреба туђица значи потписивање историјских домаћих лексема, ако нарушава употребу системских правила српског језика, ако их употребљавамо само из номодних разлога или због незнања, онда су туђице занта језички баласт. Већ је уочено да је српски језик данас изложено веома јакој англизацији која, како то један англиста забринут за српски језик записа, прелазни у језички "англохлизам" као најекстремнији стадијум. Таква англизација дајдас прети (у лингвистичку темељних вредности српског језика, а она је врло уобичајена међу млади-

СТАТУС ЋИРИЛИЦЕ И УСТАВ

■ ПИТАЊЕ статуса ћирилице директно је повезано са питањем статуса Устава у Србији. Непознавање и непрофесионалне обраде ћирилице као јединог службеног писма - указује на непоштовање самог Устава. А проблем је, очито, у уставно неравноправном и употребно неравноправном па чак и наредном статусу латинице. Јај проблем једино је изразио један афористичар: "Борба Хрвата против ћирилице у Хрватској није ништа према борби Срба за латиницу у Србији". Док Устав штити ћирилицу то, нажалост, није случај и са Законом о службеном језику и писмима. Док се тај закон, као реалит комуникативне односа према српском језику и ћирилице, не усклади са Уставом, ћирилица се употребном болваљу не може надрати.

Хрвата, Црногораца и Бошњака српство су увек заступали, и као да је од србиста и преузет. Ти општеприхваћени србистички ставови предало је да привуку филолошки слабо упућене да својом бројшћу лају дигнитет самој декларацији. Она, међутим, не говори како се зове тај "заједнички језик", а не говори зато што је то - српски језик, а ниш декларације је да српски сведе само на варијанту непостојећег језика и изједначи га са политичким језицима какви су "хрватски", "босански" и "црногорски". А они, за разлику од српског језика, према критеријумима

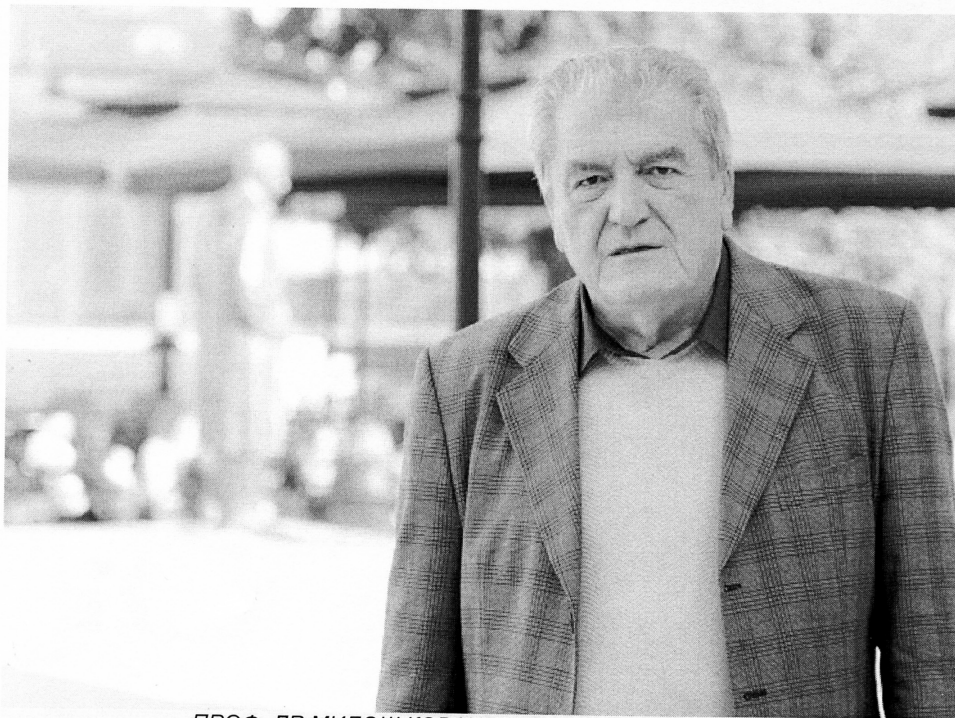
науку. Други ти јесте функционалност (неписменост, везана за контекст употребе језика. Може ли се функционално писменом сматрати човек који не зна разлику између језика моље и жалбе, и језика књижевног текста и кафанског разговора, онај који се функција језика своди само на једну - комуникативну? Познавање језика није, дакле, само нормативно него и употребно. Јер је језик динамичка друштвена активност која служи различитим сврхама. Ко не зна да усавлаши ти језик са типом његове сврхе, он у основи функционално неписмен. ■

ВРЕМЕНА СЕ МЕЊАЈУ ПОВЕЊЕ ОСТАЈЕ

Милош Ковачевић

Знају ли судије Уставног суда шта је српски језик

29.04.2023.

ПРОФ. ДР МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ (Фото: С. Гарић)

За свакога ко о српском језику ишта зна осим што га зна говорити, готово шокантно је ових дана одјекнула вест да је земљу Србију Европски суд за људска права у Стразбуру морао и новчано казнити зато што њене судије Основног суда у Бору, као и судије Високог савета судства, али и – што је најневероватније, а заправо најтрагикомичније – судије Уставног суда Србије не знају шта је то српски књижевни или стандардни језик.

Наиме, на сајту „SRB–ICT Srbija pred medjunarodnim sudovima / Serbia before international courts and Tribunals” (10. 2. 2023. године), а и у „Вечерњим новостима” (28. 3. 2023. године) објављено је да је седмочлано веће Четвртог одељења Европског суда за људска права једногласно 17. 1. 2023. године донело пресуду против Србије у предмету „Паун Јовановић против Србије” због тога што му је судија „онемогућио да користи ијекавицу током кривичног поступка” и „што је изостало адекватно образложење Уставног суда Србије о одбацивању његове жалбе”. Наиме, „Уставни суд је”, како пишу „Вечерње новости”, „одбио жалбу подносиоца представке [Пауна Јовановића], без адекватног образложења или само не знајући да екавско и ијекавско наречје имају једнак службени статус у Србији!?”.

Паун Јовановић је адвокат који је бранио окривљеног у кривичном поступку пред истражним судијом Основног суда у Бору. И у току суђења, будући да је ијекавац, *користио се ијекавским изговором српског књижевног језика*. Судија га је упозорила да његов језик није службени јер говори ијекавицом, тако да мора да поставља питања *на службеном језику*. Адвокат Јовановић је тражио да се примедба судије о његовом ијекавском као неслужбеном језику унесе у записник, што је и урађено, тако да су сви учесници поступка, укључујући и судију, потписали тај записник.

Адвокат Јовановић се, сматрајући да је неоправдано дискриминисан због употребе ијекавског изговора, обратио Високом савету судства, који је, без разматрања, његову притужбу вратио Основном суду у Бору, који је адвокату притужбу оценио „као неосновану”. Добивши негативан одговор, адвокат Јовановић је, поводом датог случаја, поднео уставну жалбу Уставном суду Србије, наводећи да му је током судског поступка у Бору „ускраћено право да користи ијекавицу, која има исти службени статус као и екавица”. Уставни суд је одбацио адвокату уставну жалбу, уз образложење да „није постојала појединачна радња у смислу члана 170 Устава Републике Србије која би се могла оспорити пред њим, с обзиром на правну природу и садржај оспореног поступања истражног судије”. А то заправо значи да је Уставни суд потврдио исправност поступка истражног судије, истовремено имплицитно потврђујући да ијекавски изговор не само да није равноправан са екавским него да није ни књижевни (стандардни) изговор српског језика.

Након таквог неутемељеног, заправо с лингвистичког аспекта ни на каквим аргументима незаснованог одговора Уставног суда, адвокат Паун Јовановић је своју притужбу, али сад против Републике Србије будући да њу репрезентују судови који су његову представку одбили као неосновану – упутио Европском суду за људска права у Стразбуру.

Тај суд је, позивајући се на опште принципе повреде забране дискриминације, пре свега на основу записника са рочишта пред истражним судијом закључио да записник није садржао „разлоге због којих је подносилац морао бити упозорен на било шта, али је очигледно да је упозорење било упућено само подносиоцу представке [тј. адвокату Јовановићу], али не и адвокатици супротне стране која је

користила екавицу”. Из тога је следио логичан закључак суда у Стразбуру да „ијекавица није била прихватљива за домаћи суд, за разлику од екавице”, па је следствено томе „постојала разлика у третману подносиоца представке, као говорника ијекавице, и адвокатице оштећеног, као говорнице екавице, и да је разлика у третману била заснована на употреби једног од два стандарда српског језика”.

Европски суд за људска права у пресуди у корист Пауна Јовановића је нагласио да је легитимно право државе да регулише службену употребу језика у судским поступцима, укључујући и употребу различитих варијаната истог језика (какав је случај са екавско-ијекавским двојством у српском језику). Притом је у образложењу Европског суда за људска права посебно истакнуто да и „Влада Републике Србије и Матица српска наводе да српски језик има екавицу и ијекавицу као две [изговорне] варијанте и да се обе варијанте могу користити у службеној употреби”, из чега логично следи да је подносилац тужбе „по тумачењу домаћих прописа од стране саме Владе Србије имао право да користи ијекавицу у судском поступку”, тако да „није постојало објективно и разумно оправдање за неједнак третман” екавице и ијекавице, тј. адвоката који су говорили екавским и ијекавским изговором српског језика.

Европски суд за људска права нарочито је истакао да је „због недостатка адекватног образложења у одлуци Уставног суда”, при одбацивању уставне жалбе адвоката Јовановића „дошло до повреде права на правично суђење”.

А шта је разлог неадекватног образложења Уставног суда, тј. одбијања уставне жалбе адвоката Пауна Јовановића? Је ли то, како претпоставља новинар „Вечерњих новости”, због незнања судија Уставног суда Србије „да екавско и ијекавско наречје имају једнак службени статус у Србији!?”.

Да судије Уставног суда Србије заиста врло мало – мада би се и то могло подвести под еуфемистичку оцену – знају о суштинским (иманентним) карактеристикама српскога књижевног језика, не показује само овај пример, где стране судије морају подучавати судије Уставног суда Србије шта је и какав је, с обзиром на изговорни статус „јата”, српски књижевни језик. То јесте, благо речено, тешко (из)мерљива срамота. Али није једини пример који показује да су судије Уставног суда Србије једноставно „завађене” и са знањем најсуштаственијих карактеристика српскога језика.

То се најбоље види по тумачењу који је Уставни суд, баш негде у време почетка овога судског поступка око ијекавице, изрекао о статусу ћирилице у члану 10. Устава Републике Србије, који гласи: „У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо.” Пошто се ни у Уставу Србије ни у Закону о службеној употреби језика и писама нигде не наводи да се службеном употребом сматра само један од изговора, а будући да су оба изговора књижевна (стандардна), и правним лаицима, а не судијама Уставног суда морало је бити јасно да и ијекавско и екавско наречје имају статус књижевних, тј. да су оба у службеној употреби. Еквивалентно, дакле погрешно, ни на каквим лингвистичким

критеријумима незасновано образложење Уставни суд је дао и поводом службеног статуса ћирилице у српском језику, а у поступку који је покренуо Драгојло Лековић из Београда. Он је, наиме, од Уставног суда тражио оцену уставности члана 40 *Закона о трговини* (СГ бр. 53/2010, 10/2013), где се у другом члану одређује да „сви подаци о роби ... морају бити наведени на јасан, лако уочљив начин, на српском језику на ћириличком или латиничком писму” – сматрајући тај члан неуставним, будући да члан 10. Устава само ћириличком писму признаје службени статус. Уставни суд Србије је 24. децембра 2013. године донео *Закључак Уставног суда Републике Србије* бр. IУз–309/2013, којим се као „апсолутно неоснован” одбија *Предлог за оцену уставности и законитости члана 40. Закона о трговини* (СГ бр. 53/2010, 10/2013) који је 2. септембра исте године поднео г. Драгојло Лековић из Београда. Судије Уставног суда у образложењу одбијања предлога о оцени уставности наведеног члана наводе: „Према схватању Уставног суда, употреба латиничког писма и страних језика и писама у смислу оспореног члана 40. *Закона о трговини* не може се сматрати службеном употребом језика и писма у смислу Закона о службеној употреби језика и писама и члана 10 Устава, већ спада у домен јавне употребе језика и писама који се у уставноправном смислу може законом уредити на предвиђени начин, па нису основане тврдње да оспорене законске одредбе нису у сагласности са Уставом.”

Из наведеног *Закључака Уставног суда Републике Србије* види се да се раздвајају *службена* и *јавна* употреба језика и писма, с тим да се наглашава да „јавна употреба језика и писма у правном систему Републике Србије није уређена”, односно да се „у уставноправном смислу може законом уредити на предвиђени начин”. То, међутим, није могуће ако се појам „јавне употребе” супротстави појму „службене употребе”. Познати српски лингвиста, професор Новосадског универзитета Драгољуб Петровић наводи да су врло чести случајеви „у којима се помиње *службена* и *јавна* употреба језика, посебно када се ради о законском прецизирању уставних одредаба о мањинским језицима и њиховим писмима” и наставља да он „никад није успео схватити која је разлика између тих ‘двeју употреба’ и вероватно је то измислио неки комунистички законодавац да би могао терорисати здрав разум носилаца српскога језика”.

Англиста Ранко Бугарски, иако један од најватренијих заговорника *јавне употребе језика и писма*, каже да „за разлику од службене употребе, јавна употреба језика у свету је непозната као призната уставна категорија, па је не треба експериментално уводити у Србији. Тај појам је толико широк и неодређен да се не може подвести под законске параграфе без изазивања хаоса у јавној комуникацији, отварањем широког простора за произвољна тумачења, селективну примену, па и голу репресију. Дејство које се овом новином вероватно имало у виду много се безболније може постићи прецизирањем појма службене употребе језика и писма. Осим тога, закон који би претендовао на то да озбиљно и подробно уреди јавну употребу језика и писма не може се како ваља написати, поштовати нити спроводити”.

Термин *јавна употреба језика* увели су, што је детаљно истражио и описао историчар Сениша Стефановић, у законодавну (језичкоправну) употребу Хрвати, и то најпре у Амандману V на Устав СР Хрватске (16. 2. 1972), који је постао члан 138 Устава СР Хрватске из 1974. године: „У Социјалистичкој Републици Хрватској у *јавној* је *употреби* хрватски књижевни језик – стандардни облик народног језика Хрвата и Срба у Хрватској, који се назива хрватски или српски.”

У Србији је, под утицајем Хрватске и по угледу на њу, израз „јавна употреба” уведен на самом почетку осамдесетих година, али није направљена његова значењска дистинкција према изразу „службена употреба”. Мишљења о „јавној употреби” била су врло подељена, а то се најбоље види по компромисном карактеру Амандмана бр. XXVI Уставне комисије Скупштине СР Србије од 7. јануара 1989. године. Задржане су и „службена” и „јавна” употреба, а њихов однос је требало да буде регулисан законом. Тај XXVI амандман је гласио: „У Социјалистичкој Републици Србији у *службеној* и *јавној употреби* је српскохрватски језик и његова писма – ћирилица и латиница.”

Овакво решење дошло је петнаест година након што је уведено у Устав Хрватске. И управо кад су Срби прихватили хрватско становиште (што им није први пут!), Хрвати су свој терминологији изум одбацили, и оставили га Србима да с њим бригу брину. Наиме, у свом уставу из 1990. године Хрвати су укинули термин *јавна употреба*, и задржали само термин *службена употреба* језика, тако да је тзв. хрватски језик постао „службени језик Републике Хрватске”.

У околностима када су Хрвати одустали од израза који су сами увели, и вратили се изразу који су употребљавали и Срби и остали народи „српскохрватског језика” у својим уставима, и у формулацији Устава Србије од 28. септембра 1990. године израз „јавна употреба” формално је напуштен. Али се он у примени задржао у *Закону о службеној употреби језика и писма* (1991, 1994, 2005, 2010), тако да тај Закон и није написан на основу уставног решења из 1990. године, већ на основу већ цитираног Амандмана бр. XXVI из 1989.

Управо из тих разлога неопходно је о службеној употреби српског језика и ћириличног писма судити само на основу њиховог статуса у Уставу (и оном из 1990, и оном из 2006), а не на основу Амандмана бр. XXVI из 1989. године, јер је термин „јавна употреба” напустио чак и Устав из 1990, а камоли да није онај из 2006. Пошто термин „јавна употреба” не познаје ниједан устав на свету, логично је да се под термином „службена употреба језика и писма” подразумева употреба језика и писма у свим контекстима који подразумевају употребу самог стандардног или књижевног језика. Друкчије речено, и лингвистички и правно постоје само термини „службена” и „приватна или лична” употреба језика и писма у јавној комуникацији, јер се ти термин „дају дефинисати, а ‘јавне употребе’ нема, јер је логички – тиме ни правно – не може ни бити” (С. Стефановић).

Али шта то све вреди кад Уставни суд Србије мисли да *јавне употребе* у Србији, мимо целог света, има – и поред тога што је нема у Уставу Републике Србије, ни оном из 1990. ни овом актуелном из 2006. године. Па самим тим, по

мишљењу српског Уставног суда, оно што Устав не помиње, а то је латиница, има предност над оним што Устав једино као службено прописује, а то је ћирилица. То је директан атак и на српски Устав и на ћирилицу, баш попут атака Уставног суда на Устав и службену употребу ијекавског изговора у српскоме језику.

Осим наведена два поступка – поступка о службеном статусу ијекавског изговора и поступка о службеној употреби ћирилице – још се један поступак о српском језику води пред Уставним судом Србије. А то је поступак о уставности Закона о родној равноправности. Тај закон Скупштина Србије усвојила је 20. маја 2021. године, иако је на самом заседању упозната са ставом Високог савета судства у којем се подржавају примедбе Одбора за стандардизацију српског језика САНУ и експлицитно наводи да је текст Закона о родној равноправности „противуставан и супротан другим постојећим законским решењима”. Одмах по усвајању тог закона Адвокатска канцеларија Радић, а потом и група чланова Матице српске, покренули су поступак о оцени уставности овога закона. У аргументацији за покретање поступка пред Уставним судом наводи се да је премијерка Ана Брнабић обманула Скупштину тврдећи да је „закон у потпуности у складу са Уставом”, будући да Устав Републике Србије не познаје појам „родне равноправности”: „Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности” (чл. 15). У том смислу, једини оправдан назив Закона био би „Закон о равноправности полова”, односно „Закон о равноправности жена и мушкараца” или „Закон о равноправности мушкараца и жена”. Такође се констатује да је тај закон донесен по убрзаној процедури, без консултација са најмеродавнијим органима и институцијама у Србији: САНУ, Матицом српском, Институтом за српски језик САНУ, Одбором за стандардизацију српског језика, катедрама српског језика на филозофским и филолошким факултетима, и да је притом Влада незаконито и неуставно, за изворну реч „GENDER” (џендер) употребила народни појам „род”, на супрот чињеници да су у српском језику стотинама година пол и род били синоними.

Против Закона о родној равноправност глас је дигла и Српска православна црква. Најпре патријарх Порфирије у Васкршњој посланици: „Посебно позивамо на очување српског језика и ћириличног писма на којима је изграђена српска култура. Апелујемо да се нормира употреба ћириличног писма у јавном простору, као и да се обустави насиље над српским језиком и укину одредбе закона који то насиље намећу, нарочито кроз противуставни закон који намеће такозвани родно осетљиви језик иза кога се крије борба против брака и породице као богоустановљених светиња и природних облика човековог личног и саборног живота.” Уследили су негативни коментари припадника џендер-идеологије, поводом којих је СПЦ одговорила да се „не би ни оглашавала да је приликом доношења инкриминисаних одредби Закона о родној равноправности узет у обзир став Одбора за стандардизацију српског језика САНУ, стручно мишљење Матице српске, став Националног просветног савета и исти такав став свих шест србистичких катедри са свих шест државних универзитета у Србији. Сви они су сагласни да одредбе Закона о родној равноправности представљају веома груб облик насиља над српским језиком и његовом књижевнојезичком нормом”. Притом се СПЦ пита „како је могуће да мишљење и ставови најважнијих научних

ауторитета за српски језик у Републици Србији не буде уважено? Која и чија 'политичка воља' је меродавнија од њих? Зна ли се уопште чије је мишљење прихваћено када се гласало за овакав Закон, закон који врши насиље над српским језиком и над духовношћу српског народа, а као интегрални део пројеката такозване гендер-идеологије и политике врши насиље над етосом и начином живота српског православног народа."

А шта значи гендер-идеологија, показује Адвокатска канцеларија Радић, која је прва покренула поступак о оцени уставности овог закона пред Уставним судом, констатацијом да „сада – од Уставног суда – зависи да и ће нпр. већ од 20. маја 2024. или од следеће 2024/25. године [када на снагу ступају све одредбе Закона о родној равноправности] отац и мајка испратити сина у школу, а из школе, као родитељ 1 и родитељ 2, сачекати сина као девојчицу, која је почела да се забавља са другом, који више није девојчица”.

Питање је да ли знање српског језика судија Уставног суда сеже до могућности схватања датих језичких аргумената. Друкчије речено, колико уопште судије Уставног суда (и судије уопште) знају законитости српског језика да би схватиле и прихватиле чињеницу да је *Закон о родној равноправности* не само неуставан него да је и закон против српског језика, закон који озаконљује насиље над српским језиком. С обзиром на став судија Уставног суда о статусу ијекавице и ћирилице у српском језику, тешко је поверовати да Уставни суд ни у овом случају неће показати незнање суштинских карактеристика и законитости српског језика.

А и како не би кад се зна да студенти на правним факултетима у Србији уопште немају српски језик ни међу изборним, а камоли међу обавезним предметима. Притом се заборавља да изучавање права, баш као нпр. и новинарства, као иманентне подразумева садржаје српског језика. Какве су последице непознавања српског језика, зар треба бољи показатељ од ових које по српски језик – имају досадашње одлуке Уставног суда Србије, а да и не говоримо о негативним последицама које на језичку културу има административно-правни стил српског језика. Зато је – како су у *Декларацији о статусу српског језика на несрпистичким катедрама и ненаставничким факултетима* закључили учесници Прве интеркатедарске српистичке конференције (одржане 2021. у Тршићу) – „у циљу подизања нивоа писмености, у циљу заустављања процеса ширења језичке некултуре, у циљу обезбеђења стварног статуса писмених онима који тај статус формално имају јер су факултетски образовани а језички необразовани – неопходно да надлежне образовне институције, пре свега Министарство просвете и науке, Национални савет за високо образовање и универзитети, али и сваки факултет понаособ, предузму све неопходне мере како би се створили услови за системско искорењивање неписмености и језичке некултуре како код студената тако и код професора”.

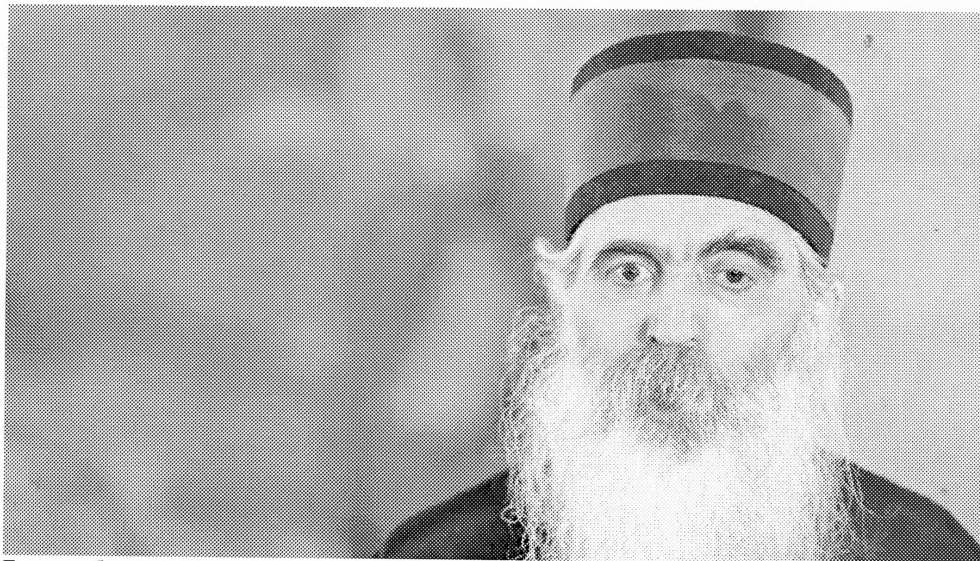
А овде бисмо додали: и код судија, јер њихове одлуке, нарочито још ако се ради о одлукама судија Уставног суда, неретко директно иду у корист штете српског језика, па следствено и српског народа, коме је српски језик основни

национални идентитетски критеријум. Или ће бити да ни то судије не знају, јер се то не учи у основној школи, где су се једино током школовања сусретали са српским језиком.

Милош Ковачевић

Портпарол Српске православне цркве: И Црква се пита

Политика Петак, 21.04.2023. у 17:36

Епископ бачки др Иринеј, портпарол Српске православне цркве (Фото / Н.Неговановић)

Епископ бачки др Иринеј, портпарол Српске православне цркве

Неколико реченица из Васкршње посланице Светог архијерејског сабора Српске православне цркве, упућене свештенству, монаштву, верном народу и свим људима добре воље, изазвало је, као што то обично бива, реакцију оних којима нису ни упућене.

Да не би било недоумице шта је то изазвало гнев и открило екстремну нетрпеливост појединаца и група према Цркви и вредностима које она оличава, а коју нештедице сеју преко Си-Ен-Ен афилејт –групе електронских и штампаних медија, поновићемо их. Дакле, српски архијереји кажу: „Апелујемо да се нормира употреба ћириличног писма у јавном простору, као и да се обустави насиље над српским језиком и укину одредбе закона који то насиље намећу, нарочито кроз противустановни закон који намеће такозвани родно осетљиви језик иза кога се крије борба против брака и породице као богоустановљених светиња и природних облика човековог личног и саборног живота.

Јевањелски темељи етоса

На јевањелским темељима смо градили и изградили свој начин живота, свој етос, свој систем вредности, у коме су брак и породица, засновани на љубави према Богу и на међусобној љубави, претпоставка склада у животу народа, друштва и државе”.

Важно је одмах истаћи да се Црква моли Богу да и она наша браћа и сестре која и овим поводом, уз лажи и клевете, према њој показују нетрпељивост, као и они који од медија праве оружја за продубљивање поделата у друштву, не одбаце љубав Божју која хоће да се сви људи спасу и дођу у познање истине, јер долази час, и већ је настао, када треба да буду препознати као људи љубави и истине, а не као они који свесно стварају неслогу и сукобе.

Стога, следујући љубави Божјој, настојаћемо да по ко зна који пут укажемо на нетачност теза и штетност клевета које они, духовно заслепљени, пласирају у јавности.

Прва теза, која се одавно истиче, од времена Лењинове диктатуре пролетеријата па надаље, а посебно ових дана, начелне је природе и може се сажети отприлике овако: Црква нема никаквог права да учествује у јавном животу, па, наравно, ни у политичком животу државе и народа; о томе не сме да се оглашава, а и ако се огласи, то нико не би требало да узме у обзир, јер је то, како тврде, „мешање Цркве у политику”.

Ми, чланови земаљске Цркве (који се, истина, у свему највише уздамо у помоћ небеске Цркве), нисмо изопштени из друштва јер чинимо његову апсолутну већину. Стога нам заступници овог чисто марксистичког схватања, прерушени у присталице „западног либерализма”, не могу, барем засад, одузети грађанска права, као, наравно, ни одговорност пред законом и друштвом.

Право претварају у монопол

Ми, православни хришћани, немамо ништа против тога да и невладине организације, макар колико чланова да имају, чак и ако нису основане у Србији него су им програми писани у неком од међународних центара моћи, имају право, пошто им већ то закон не забрањује, да се у јавности изражавају и боре за своје ставове, али са индигнацијом одбијамо њихову нескривену намеру да то право претворе у монопол, а да свако исказивање хришћанског мишљења о неком важном народном питању називају „малигним утицајем Цркве на државу и друштво” или да иступају са још тежим и ружнијим клеветама.

Притом се Црква никада не залаже за интересе било које политичке странке нити пак за своје партикуларне интересе, који би могли да угрозе било чије друге интересе, него увек и искључиво за опште добро, за заједницу у целини.

Црква не одлучује о законима

Црква је, наравно, сагласна са јавно изреченом опаском да она не одлучује о законима, а у конкретном случају се не би ни оглашавала да је приликом доношења инкириминисаних одредби Закона о родној равноправности узет у обзир став Одбора за стандардизацију српског језика Српске академије наука и уметности, стручно мишљење Матице српске, став Националног просветног савета и исти такав став свих шест србистичких катедри са свих шест државних универзитета у Србији.

Сви они су сагласни да одредбе Закона о родној равноправности представљају веома груб облик насиља над српским језиком и његовом књижевнојезичком нормом. Поготову су сви стручни људи били, а и даље су, против примене таквих одредби у школским уџбеницима и у настави уопште. Међу стручњацима из наведених институција не постоји дилема да ли је Закон противуставан.

Пре свега, Устав Републике Србије не познаје категорију рода и родне равноправности него, у члану 15, говори о равноправности жена и мушкараца. Сâмо коришћење вишезначне речи род отвара низ недоумица, колико о овом противуставном Закону, толико, па још и више, о Националној стратегији за родну равноправност, са акционим планом за њено спровођење за период 2021–2023. године, класичним тоталитарним документом, који би по ригидности, нетолерантности, примитивном буквализму у литерарном смислу, могао да послужи за инспирацију неком новом Орвелу, а на нивоу политичке праксе не би га се постидели ни реализатори идеја које су се између два светска рата остваривале у појединим европским државама.

Заиста, упитајмо се сви заједно, а позивамо и посланике Народне скупштине да се упитају: како је могуће да мишљење и ставови најважнијих научних ауторитета за српски језик у Републици Србији не буде уважено? Која и чија „политичка воља” је меродавнија од њих? Зна ли се уопште чије је мишљење прихваћено када се гласало за овакав Закон, закон који врши насиље над српским језиком и над духовношћу српског народа, а као интегрални део пројеката такозване гендер-идеологије и политике врши насиље над етосом и начином живота српског православног народа.

Његова светост патријарх Српски Порфирије (Фото/ М. Спасојевић)

Клевете на рачун патријарха

И законодавцима мора да буде јасно да онима који су смислили такве апсурдне одредбе није ни на крај памети добробит Српкиња, њихова равноправност или признавање места у друштву. Јер, резултат ће бити потпуно супротан, уз стварање антагонизама и по овом питању.

Са жаљењем ћемо поменути директне безочне клевете на рачун нашег патријарха да се он не залаже против насиља над женама.

Његова Светост је више пута о томе говорио, најоштрије осуђујући насилнике, и истакао да хришћани, посебно свештеници, морају бити спремни да што снажније и доследније личним примером сведоче Јеванђеље Христово, да пружају помоћ и утеху жртвама насиља и да по могућству учествују у препознавању и спречавању оваквих злодела и изопачења.

Ноторна је чињеница да се наш патријарх у свакодневном животу, лично и преко црквених установа, залаже за институционално решавање положаја жена изложених насиљу и за стриктније кажњавање злостављача.

Бесмислено би било коментарисати стручност оних које Си-Ен-Ен афилејт-конгломерат назива филолозима. Они, наиме, тврде да се Црква бори против именица женског рода. То тврђење је толико недостојно да не може бити чак ни смешно. Биће да су такви „експерти”

и скројили у Скупштини Републике Србије изгласани дискриминаторски и противнародни закон о „родној равноправности”.

Напоследку истичемо да Српска православна црква и њен верни народ неће и не могу одустати од захтева да се противуставни Закон о родној равноправности стави ван снаге, а да се, ако је потребно, донесе закон који би, поштујући богодана различита призвања и дарове, афирмисао и унапређивао конкретну једнакост мушкараца и жена.

**ВЕСТИ Машинског факултета
Универзитета у Београду**
16.11.2020 - 22:15

САРАДЊА НА НЕГОВАЊУ СРПСКЕ ЈЕЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

На Машинском факултету у Београду недавно је одржан састанак наставника Катедре за ваздухопловство Машинског факултета са представницима Института за српски језик Српске академије наука и уметности (САНУ). На састанку је било речи о српској језичкој култури и терминологији у области информационих технологија.

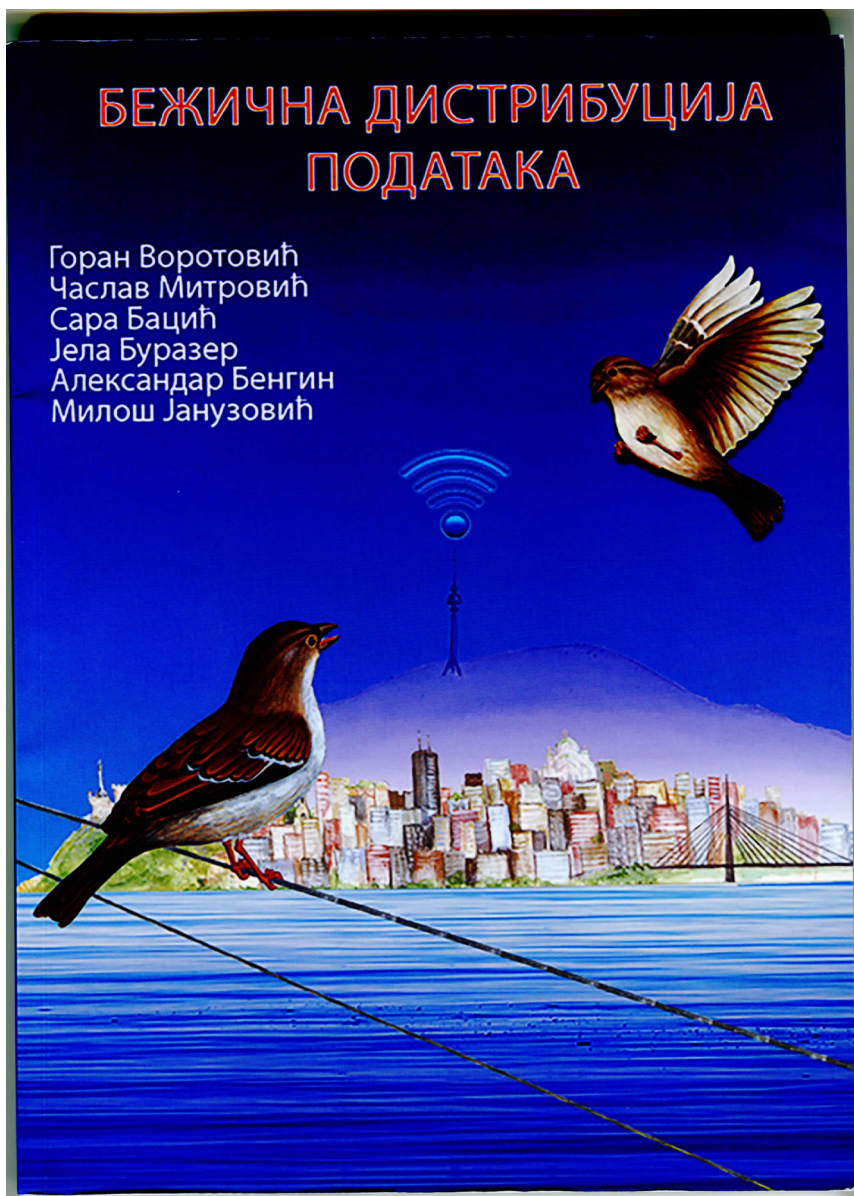

Овај сусрет представља наставак започете сарадње у домену консултација о употреби српског језика, неговању језичке културе и стандардизацији стручне терминологије. Први састанак је одржан у Институту за српски језик САНУ.

Сарадници Института за српски језик САНУ Владан Јовановић, Неђо Јошић, Наташа Вуловић Емонтс, Драгана Цвијовић, Марина Спасојевић и Мирјана Гочанин имали су прилику да посете Аеротехнички институт Машинског факултета и обиђу аеротунел „Мирослав Ненадовић“, највећи универзитетски аеротунел у Европи.

(Извор: Катедра за ваздухопловство)

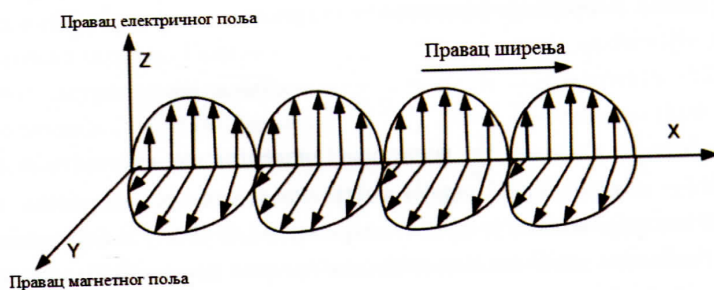

3

Електромагнетни талас

Електромагнетни таласи се користе за пренос сигнала у бежичној комуникацији, што се математички може описати коришћењем Maxwell-ове једначине. Maxwell је представио теоријско објашњење електромагнетног таласа и Hertz га је експериментално потврдио у лабораторијским условима [1].

Електромагнетни талас се састоји од синусоидног времена које варира електричним и магнетним пољем, а која пак, делују под правим углом да би се слагали са другим, а правац ширења електромагнетног таласа је под правим углом у односу на обоје. На слици 3.1 је приказано простирање електромагнетног таласа у координатном систему [1].

Слика 3.1: Простирање електромагнетног таласа.

Вектор електричног поља E је дуж осе z , а вектор магнетног поља H дуж осе y . Смер у којем се електромагнетни талас шири је у смеру вектора $E \times H$ (тј. дуж осе x). Електромагнетни талас је попречан, јер су осцилације у електричном и магнетном пољу окомите на смер ширења. Енергија је подељена подједнако између оба поља [1].

Показивачки вектор електромагнетног таласа се дефинише као количина енергије коју емитује електромагнетни талас у секунди по јединици површине. Импулс електромагнетног таласа дефинисан је као однос између просечне густине енергије и брзине електромагнетног таласа у слободном простору. Због овог импулса, када електромагнетни талас удари у површину, на њега се врши притисак [1].

Бежимо (не)намерно и од нашег писма!

Уништава се све написано на ћирилици, док многи ћуте

Љ. Бегенишић

КАД хоће да вас окупирају прво вам узму идентитет. Тако су радили наши окупатори и у Првом и у Другом светском рату, а међу најважнијим циљевима српских непријатеља у оба ова рата били су забрана и уништавање ћирилице која је темељ нашег националног идентитета.

Ово је поручено са скупа "Српски језик и ћирилица данас" који је

обележио, било уништење Народне библиотеке Србије.

А када су Александар Лера на крају рата питали због чега је Народна библиотека била уништен, он је одговорио да је директно од фирера добио наређење да први циљеви морају бити: да се посече српска интелигенција, обезглави Српска црква и уништи Народна библиотека Србије јер је у њој сачувано оно што је вековима чинило

рекао је Танасић. - Културна окупација отвара врата свим другим окупацијама, а пошто нисмо увек имали војску, да се бранимо од непријатеља, култура је била главни бранилац нашег националног и културног идентитета и суверенитета.

Он је навео да се језичка политика уређује у сарадњи лингвистичке струке и државе, али да је држава та која има печат за спровођење закона, а ми смо у ситуацији да молимо државу да ради оно за шта је плаћена.

Танасић је подсетио и на доношење Закона о родној равноправности којим се уводи родно нејезички језик, односно инжењеринг и идеологија у српски језик.

- Тај пропис држава подржава свим средствима

Књигочици и культурици

ПУКОВНИК Мирко Радаковић говорио је уништавању ћирилице у Хрватској. Он је навео да је српско писмо било забрањено у Хрватској у оба светска рата, а да је и након Другог светског рата у СР Хрватској ћирилица заземаривана и преуђивана. Деведесет година прошлог века ћирилица је као и српски народ доживела погром.

- Књигочици, культурици и геноциди спроведени у НДХ, поново се вратили у време ХДЗ - рекао је Радаковић.

организовало Удружење за одбрану ћирилице "Добраца Ерић", а поводом 1. новембра - дана када је ослобођен Београд у Првом светском рату. Два дана након ослобођења престонице стигла је наредба о повратку ћирилице, јер је наше писмо било забрањено током Првог светског рата у Србији, а грађани приморани да га замене латиницом.

Да је ћирилица у сржи српског духовног бића које одређује и наше национално биће, поручио је проф. др Јован Јањић са Института за политичке студије. Он је навео и да је управо због тога стално на удару.

Јањић је навео да је на почетку Другог светског рата један од три циља које је Хитлер

културни идентитет српског народа - подсетио је Јањић на ову историјску чињеницу.

Упозорио је и да се и дан-данас уништава све што је написано на нашем писму, а да многи ћуте и поручио "да би бар ми сами требало да чувамо оно што је наше".

Проф. др Срето Танасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика, подсетио је да се Закон о заштити ћирилице не примењује иако је усвојен.

- У држави и њеној високој бирократији није сазрела свест о значају српског језика и ћирилице за српски културни идентитет и суверенитет

Танасић: Подржава се Закон о родној равноправности, а Закон о заштити ћирилице се не примењује

ма, док Закон о заштити ћирилице и даље не примењује - упозорио је Танасић.

И др. Марина Спасојевић са Института за српски језик САНУ истакла је да је на држави да води бригу о свом језику, да води његов развој и да га усмерава. Говорећи о томе на који начин се удаљавамо од нашег писма, она је рекла да се то чини намерно и ненамерно стихичким прелажењем на латиницу, а одговорност је лична и колективна и сви фактори се преклапају. ■

Срна

26.03.2021 11:20

ОЧУВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА, ЗАЈЕДНИЧКА БРИГА СТРУКЕ И ДРЖАВЕ

БЕОГРАД – Добитник повеље Матице српске за његовање српске језичке културе за 2020. годину лингвиста Сlobодан Реметић изјавио је Срни да за очување српског језика и писма морају стално и заједнички да брину „најпозва-

нији и најпрозванији”, односно стручни људи и одговарајуће државне институције.

„Више од две деценије постоји Нацрт закона о употреби језика и писма. То још не улази у процедуру овде, а нисам сигуран да су више одмакли у томе и у Републици Српској. Нисам задовољан бригом државе последњих деценија”, рекао је Реметић, који је академик Академије наука и умјетности Републике Српске.

Он је навео да су српски језик и писмо раније били у “питонском загрљају” и да је било околности на које се није могло утицати, али да је сада одговорност на српским лингвистима и институцијама.

„Нашли смо се у загрљају са људима друге културе, са Хрватима, са људима друге прошлости и интереса. Сада када смо остали сами, могли бисмо више да урадимо да заштитимо свој језик и национално писмо. Српско писмо је ћирилица, она је наше изворно писмо”, нагласио је Реметић.

Реметић је указао да се мора схватити да је језик један од стубова, камена темељаца националног идентитета и континуитета сваког народа, па и српског, а да је оно што се десило са српским језиком „раритет у планетарним размерама”.

„Преименовањем језика, који је за потребе српског народа и српске културе половином 19. века кодификвао самоуки Тршићанин (Вук Караџић), дошло се до неких такозваних језика. Данас између Бугарске и Словеније и за странце постоји један лингвистички – српски и више политичких језика. Зна се како је до тога дошло”, рекао је Реметић.

Реметић је поновио да језик као један од стубова националног идентитета тражи одговарајућу пажњу коју, за сада, нема и нагласио да ће као дијактолог наставити да предано истражује народне говоре и оних подручја на којима више, нажалост, не живе Срби.

„Дијалекти су неисцрпна ризница података који осветљавају прошлост, културу, дакле, социјалне односе. На основу доброг речника дијалектичког, може да се реконструише материјална у духовна култура”, истакао је Реметић.

У осврту на награду који му је додијелила Матица Српска, Реметић је рекао да добити награду од најстарије културне и научне институције код Срба није мала ствар.

„Матица Српска је на националном нивоу некако прва да каже и најпознатија по томе, по свом односу и одређењу да брине и о српском језику и о српском идентитету, дакле српском бићу и питањима српским виталним од Пеште до Чарне Горе, како је речено када је основана 1826. године”, рекао је Реметић.

Повеља Матице српске за његовање српске језичке културе за 2020. годину додијељена је јуче академику Слободану Реметићу, Радовану Белом Марковићу и Коларчевој задужбини, а постхумно академику Милораду Радовановићу.

Реметићу је Повеља припала за његовање српске језичке културе и укупни допринос српској лингвистичкој науци.

NEKOLIKO IZLIŠNIH FEMININATIVA

(Viktor Savić. „Nekoliko izlišnih femininativa.”
Danas, god. XXV, br. 8689, sreda, 14. jul 2021, 11)

Trebaju li socijalni femininativi srpskom, pa i svakom drugom jeziku – a sada svi znamo da su to naročite imenice ženskog roda kojima se označava profesionalni ili drugi društveni status osoba ženskog pola – pitanje je koje traži širi odgovor. Ovde ćemo se pozabaviti problemom mere: neki od njih su, sa stanovišta potrebâ službenog, zvaničnog ili javnog jezika – izlišni.

Imenica *kolega* odranije ima svoj parnjak u izvedenoj reči *koleginica/kolegica* (drugo je varijanta po zapadnijim krajevima, kao u Hrvatskoj), a imenicama *sudija* i *lingvista* poslednjih se godina pribavljaju parnjaci: **sutkinja/*sudinica/*sudilja* i **lingvistkinja/*lingvistica*. Međutim, ove tri imenice se, s obzirom na vrstu promene, ponašaju kao imenice ženskog roda, tipa *žena, sestra, majka* itd. Kada se tvrdi da su ove imenice muškog roda, to se ne čini na osnovu njihovog oblika, nego na osnovu njihovog slaganja s drugim, dosledno promenljivim rečima – pridevskim i zameničkim, čija „doslednost” na posredan način određuje karakter ovih reči, tj. „kojeg su roda”, npr. „*odan* (m.) kolega”, „*pravedan* (m.) sudija”, „*uspešan* (m.) lingvista”. S imenicama *kolega* i *lingvista* u množini, međutim, običnije je slaganje u ženskom rodu, npr. „*drage* (ž.) kolege su *došle* (ž.)”, „*te* (ž.) sudije su *presudile* (ž.)”, mada je ono moguće i u muškom rodu, shodno značenju. Imenica *lingvista*, s druge strane, u množini danas obično ima pozajmljenu promenu imenice **lingvist* (m.) – to se najsigurnije vidi u dativu, instrumentalu i lokativu: *lingvistima* (a ne **lingvistama*). Otuda slaganje u muškom rodu: „*srpski* (m.) lingvisti su *zaključili* (m.)”. Po svojoj suštini ove i ovakve imenice ne moraju imati ili nemaju unapred zadat rod prema tipu promene, nego se on određuje po smislu, pa se zato i kaže da su „opšteg roda” jer se njima može upućivati na osobe oba pola, što je u tradicionalnoj gramatici poznata pojava (npr. u latinskom: *civis* ‘građanin/građanka’). Ipak, u svakodnevnom govoru

jeste zaživela reč *koleginica*, pa i sâm je koristim u razgovoru s (mlađim) kolegama. Njoj, međutim, nije mesto u rečniku književnog jezika na isti način kao imenici *kolega*: obrada imenice *koleginica* pored objašnjenja ‘kolega ženskog pola’ treba da sadrži upozorenje da je kolokvijalnog karaktera, dok se u obradi imenice *kolega* mora davati neutralna definicija ‘osoba koja je s drugom iste struke, koja ide u istu školu itd.’, uz napomenu da se ona odnosi na oba pola, muški i ženski. U jeziku na koji se Zakon o rodnoj ravnopravnosti odnosi (što je pitanje da li je *srpski jezik* jer se tamo govori samo o *rodno osetljivom/senzitivnom jeziku*), pošto se radi o jeziku u javnoj upotrebi, tautološki femininativi poput *koleginica*, **lingvistkinja* i **sutkinja* nepotrebni su i opterećujući. Neko ko vodi brigu o muškom delu populacije *mogao bi* zaključiti da su ove imenice dvostruko „diskriminišuće”. Jednom je dosta, dva puta je suviše!

Već ova tri primera bila su dovoljna da pokažu koliko slaganje u govornom nizu i određenje gramatičkog roda mogu biti složeni; koliko insistiranje na mnoštvu novih reči, bez analiziranja postojećih odnosa, čak i kada sama tvorba nije upitna, može biti – sa stanovišta praktične upotrebe jezika – diskutabilno. U jednom zreлом društvu dalekosežne odluke se donose tako što se prethodno obave sva istraživanja i utvrde sve pozitivne i negativne strane željenih promena, a ne tako što se promene *naprosto dese* po svaku cenu, pod pretnjom kazne.

Dakle, kada kažemo „poštovane koleginice i kolege”, osim što smo se obratili savrnicima u položaju ili poslu (osobama muškog pola), dva puta smo rekli „poštovane koleginice i koleginice”, a to je izlišno. Jedino ima smisla: „poštovane kolege”!

ИНТЕРВЈУ

Марина Мирковић

22. 01. 2023. у 12:40

СЛУЖИМ НАРОДУ ОДБРАНОМ НАШЕГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

ВУКОВА награда ме је врло обрадовала. Обрадовала зато што сам као србиста цео живот посветио, непосредно и посредно, проучавању Вука. А суштина тог проучавања своди се на ону Андрићеву напомену да је задатак српских писаца и

филолога да „на неки начин превазиђемо Вука оставши му верни”.

А сваки србиста, већ одбраном научне истине да су српски језик и писмо основни идентитетски критеријуми српског народа – своју верност Вуку исказује и као верност српскоме народу. А зар има ишта племенитије него служити своме народу у сталној, мада не увек и јавно прихваћеној, одбрани његових најбитнијих идентитетских националних критеријума. У ових неколико реченица истакнутог нашег лингвисте, србисте Милоша Ковачевића, недавно овенчаног Изузетном Вуковом наградом, сажима се како његова реакција на престижно признање које ће му бити уручено наредног месеца, тако и његов став о великану чије име признање носи.

- **Дуго ишчекивани „нови” Правопис требало би да се појави до краја године, да исправи грешке из претходног. Често чујемо примедбе да се ту “стално нешто мења”, а промене су козметичке?**

Правопис је закон о начину писања и у њему, логично, не сме бити грешака. Свака правописна грешка у тексту Правописа нужно губи статус грешке и постаје правописна обавеза. Нажалост, прет-

ходна издања Правописа нису била имуна на грешке, од којих су неке «боле очи», тако да је било логично да се јављају верзије са малим, «козметичким» изменама. Кад се након низа научних скупова увидело да те «козметичке» измене не могу обезбедити добар, доследно системски утемељен Правопис, започео је процес израде «новог Правописа», који се, убеђени смо, неће мењати ни у детаљима бар неколико деценија – лично верујем чак пола века.

Акцентоване није смешно

Гледаоци се неретко смеју акцентима нпр. водитеља РТС који стриктно поштују пре век и по установљену норму. Има ли ту простора за одступање од норме јер «нико тако не говори»? – Људима неупућеним у језичке законитости и систем, а који рођењем владају комуникативним моћима, тешко је доказати да је нешто што не одговара њиховом осећању – исправно. Још када увиде да у том незнању нису усамљени, онда су убеђени да су критеријуми њиховог незнања битнији од научних језичких критеријума. Акценатски систем српског језика у примени наилази на велики отпор код оних (а они чине већину!) који једино знају да они тако не говоре и да им је зато то смешно. Њима је вероватно исто толико смешна употреба потенцијала (нпр. ми бисмо радили), а тек колико им је смешна правилн

- **Верујете ли да би истинска примена Закона о родној равноправности у језику допринела стварној борби за равноправност жена?**

Не очекујем да икада буде дословно примењен Закон о родној равноправности у језику, јер је то у суштини закон о „неравноправности“ у језику. То проистиче из обимних анализа и коментара тог закона. Тако је доказано да тај закон буквално, прописујући искључиву употребу фемининатива, забрањује слободан избор језичких средстава, руши темеље стилистичке норме српског језика, намеће неравноправност управо жена у језику и друштву. Јер ако, рецимо, кажете да сте ви најбоља „новинарка“, онда се то вредновање не врши према свим новинарима него само према женама новинарима, па се поставља питање може ли се применом овог закона икад показати да је нека жена најбоља у нечему у поређењу и са мушкарцима и са же-

нама. Такође, игнорише језичке и нормативне законитости српскога језика, препушта нормирање као важан сегмент језика политичарима и лингвистима несрбистима, тј. дилетантима у србистици. И ту није крај набрајања негативних последица, чак неких које су у супротности са уставним правима. Верујем да ће то уочити и потврдити и Уставни суд, пред којим се одавно налази овај закон.

➤ **Да ли неминовни уплив туђица заиста мења и сиромаши језик у толикој мери да би то представљало разлог за бригу?**

Не верујем да има иједног језика без туђица, само је питање колико су оне сврсисходне. Без туђица не можемо у терминологији, не можемо ни у неологији, посебно при (почетном) именовању нових производа, не можемо покаткад ни у стилистици. Дакле, ако је употреба туђица сврсисходна, боља од употребе њихових накарадно склованих домаћих еквивалената, онда туђице не сиромаше него богате српски језик. Али ако употреба туђица значи потискивање истозначних домаћих лексема, ако нарушава употребу системских правила српског језика, ако их употребљавамо само из помодних разлога или због незнања, онда су туђице заиста језички баласт. Већ је уочено да је српски језик данас изложен веома јакој англизацији која, како то један англиста забринут за српски језик записа, прелази у језички «англохолизам» као најекстремнији стадијум. Таква англизација данас прети (у)ништењу темељних вредности српскога језика, а она је врло уобичајена међу младима, али и међу новинарима.

Статус ћирилице и Устав

ПИТАЊЕ статуса ћирилице директно је повезано са питањем статуса Устава у Србији. Непоштовање и непровођење уставне одредбе о ћирилици као једином службеном писму – указује на непоштовање самог Устава. А проблем је, очито, у уставно неравноправном а употребно равноправном па чак и надређеном статусу латинице. Тај проблем сјајно је изразио један афористичар: „Борба Хрвата против ћирилице у Хрватској није ништа према борби Срба за латиницу у Србији.” Док Устав штити ћирилицу то, нажалост, није случај и са Законом о службеном језику и писмима. Док се тај закон, као реликт комунистичког односа према српском језику и ћирилици, не усклади са Уставом, ћирилица се употребном бољитку не може надати

➤ **Какав је ваш став о циљевима и значају Декларације о заједничком језику?**

Та декларација, настала у Сарајеву 2017, у погледу тврдњи које доноси, готово сама у себи је противуречна. Њен неспорни део да се ради о истом језику Срба, Хрвата, Црногораца и Бошњака србисти су увек заступали, и као да је од србиста и преузет. Ти општеприхваћени србистички ставови требало је да привуку филолошки слабо упућене да својом бројношћу дају дигнитет самој декларацији. Она, међутим, не говори како се зове тај „заједнички језик”, а не говори зато што је то – српски језик, а циљ декларације је да српски сведе само на варијанту непостојећег језика и изједначи га са политичким језицима какви су „хрватски”, „босански” и „црногорски”. А они, за разлику од српског језика, према критеријумима језичког идентитета, заиста нису „лингвистички” језици него варијанте – у Декларацији прећутаног српског језика.

➤ **Често можемо чути како смо, као народ, све неписменији. Има ли основа за те тврдње?**

Данас се говори о две врсте неписмености: она елементарна, која се односи на непознавање правописних и граматичких правила језика је лако измерљива јер је присутна на сваком кораку, у готово свим медијима, посебно у говору политичара, па чак и оних надлежних за културу, просвету и науку. Други тип јесте функционална (не) писменост, везана за контекст употребе језика.

➤ **Може ли се функционално писменим сматрати човек који не зна разлику између језика молбе и жалбе, и језика књижевног текста и кафанског разговора, онај који све функције језика своди само на једну – комуникативну?**

Познавање језика није, дакле, само нормативно него и употребно, јер је језик динамичка друштвена активност која служи различитим сврхама. Ко не зна да усагласи тип језика са типом његове сврхе, он је у основи функционално неписмен.

<https://www.novosti.rs/c/kultura/vesti/1194163/intervju-miloskovacevic-sluzim-narodu-odbranom-naseg-srpskog-jezika>
(Вечерње новости, 22. 1. 2023, стр. 13)

Илијана Божић
07.05.2022 07:00

КРАЈЊЕ ВРИЈЕМЕ ДА СРПСКИ ЈЕЗИК БУДЕ ОБАВЕЗАН НА ФАКУЛТЕТИМА

У књизи о српским стилистичарима дати су портрети стилистичара у 20. вијеку. Било је тешко одредити ко све потпада у ову скупину, будући да најзначајнији од њих нису себе ни сматрали приоритетно стилистичарима.

Казао је то за „Глас Српске” Милош Ковачевић, лингвиста и професор српског језика и опште лингвистике на Филолошком факултету у Београду и Филозофском факултету на Палама, говорећи о монографији “Српски стилистичари” коју је штампала Српска књижевна задруга у својој библиотеци „Књижевна мисао”.

– Књигу чине огледи о стилистичким доприносима десет аутора који су завршили и научни и животни пут. Ријеч је о Богдану Поповићу, Александру Белићу, Јовану Вуковићу, Миливоју Павловићу, Милораду Ђорџу, Душану Јовићу, Драгиши Живковићу, Радоју Симићу, Нови Вуковићу и Новици Петковићу. Ни за једног од тих аутора, сем за Милорада Ђорџа, не може се рећи да је примарно стилистичар. Сви они су познати као значајни истраживачи српске књижевности или лингвистике – додао је он.

ГЛАС: Шта нам доноси монографија „Српски стилистичари”?

КОВАЧЕВИЋ: Књига обухвата сав историјски пут који је прешла српска стилистика, и она која је била лингвистички и она која је била

књижевно усмјерена, од Богдана Поповића, као зачетника српске научне стилистике, до Новице Петковића, код кога је српска стилистика остварила најблиставије резултате. Између Поповића као зачетника и Петковића као водећег стилистичара су портрети осталих осам српских стилистичара.

ГЛАС: У чему се огледа значај овог дјела за српску културу и језик?

КОВАЧЕВИЋ: Значајна је најприје по томе што је то прво србистичко дјело посвећено историјату и актуелном стању српске стилистике. А о српској стилистици и њеним резултатима зна се врло мало или нимало. Књига је зато значајна из културноисторијских разлога, али још више ради разумијевања актуелног стања српске књижевне и лингвистичке као интегралне стилистике, и могућности примјене њених критеријума у књижевним и лингвистичким анализама. Уз то свакако и као приручник за наставу стилистике на србистичким одсјецима и катедрама. Треба напоменути да је без језичкостилског аспекта анализа књижевног текста непотпуна, јер је књижевност вербална умјетност, а о љепоти употребе језика не може се говорити без познавања стилских законитости.

ГЛАС: Хоће ли ова књига олакшати студентима проучавање језика?

КОВАЧЕВИЋ: У 20. вијеку стилистика је у свијету имала буран развој, међутим, та стилистичка „бура“ готово да је заобишла србистику. Свјетска и србистичка стилистичка струјања у 20. вијеку више су се разилазила него што су се дотицала. Код аутора код којих су се прожимала, код Живковића и Петковића, она је доживјела процват. Разлог српском неукључењу у свјетске стилистичке токове треба тражити прије свега у научном статусу стилистике у универзитетској настави. Стилистике није било у програму филолошких студија кад су Срби имали само један (Београдски) универзитет. А нема је ни данас на већем броју српских универзитета (а њих је десетак) на којима се изучава србистика. Надам се да ће ова књига подстаћи веће интересовање не само студената него и већег броја српских филолога за област стилистике, јер су код Срба и данас стилистичари, посебно они који се баве интегралном стилистиком, врло ријетки.

ГЛАС: На који начин би, по Вашем мишљењу, требало да његујемо српски језик како би се његов положај поправио?

КОВАЧЕВИЋ: Стилистика је надградња. То је својеврсни крем на тарту. А да би се могло говорити о стилистичкој надградњи, неопходно је имати базу. А база је темељно познавање језичких законитости, без чега нема језичке културе. Данашње вријеме у коме царује језичка некултура томе је најбољи показатељ. Положај српског језика не може се поправити уколико се он не поправи у образовном систему. Одавно говорим да је срамота за онога ко је завршио било који факултет да је функционално и граматички неписмен. А код нас је то прије правило него изузетак. Жалосно је слушати каква је биједна употреба српског језика код оних који су кобајаги факултетски образовани. А може ли се неко звати образованим, ако је неписмен у матерњем језику?! Зато је посљедњи тренутак да се Министарство просвјете и Влада Републике Српске сагласе с тим да је неопходно да се на свим државним и приватним факултетима мора увести као обавезан, због елементарне и функционалне писмености, српски језик.

О српском и босанском

ГЛАС: Припремате ли нешто ново?

КОВАЧЕВИЋ: Циљ ми је да ове године објавим књигу о социолингвистичким проблемима српског језика, књигу која бјелодано треба да покаже како један те исти српски језик не може имати статус различитих језика код различитих народа који га употребљавају. Односно, како политичко проглашење неког идиома језиком том „језику” не прибавља лингвистички статус језика, јер за идентитет једног језика није довољно да политичари кажу да се тај језик не зове српски. То је тим потребније што је на дјелу тиха асимилација Срба и српског језика у Босанце и тзв. босански језик у БиХ. Зато је тешко разумљиво да Влада Српске још увијек на ново усвајање није доставила Народној скупштини дорађен закон о српском језику и ћирилици, који је у неким, небитним, појединостима оспорио Уставни суд РС.

<https://www.glassrpske.com/cir/kultura/knjizevnost/miloskovacevic-lingvista-za-glas-srpske-krajnje-vrijeme-da-srpski-jezik-bude-obavezan-na-fakultetima/410139>

(Глас Српске, 7–9. 5. 2022, 15. интервју дат Илијани Божић)

Друштво
05/07/2022

ЗАКОН О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ЋИРИЛИЦИ БИТАН ЗА НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ

ИСТОЧНО САРАЈЕВО, 5. ЈУЛА /СРНА/ - Лингвиста Милош Ковачевић изјавио је данас Срби да је Закон о заштити, очувању и употреби језика српског народа и ћириличног писма врло битан за Србе јер их уједињава на идентитетским националним критеријумима, али и представља међународну заштиту језика, будући да га дефинише као темељну кул-

турну баштину српског народа.

„Једноставно, кад се губи језик губи се и нација”, упозорио је Ковачевић и нагласио да је код Срба специфично да је ћирилица симбол самог језика и идентитетска црта српског народа.

Према његовим ријечима, то је посебно опасно у срединама у којима постоје јаке тежње за асимилацију Срба у планирану и још непостојећу босанску нацију.

Он истиче да је, стога, веома битно да Закон о српском језику и ћирилици до краја прође прође парламентарну процедуру како би почела његова примјена.

Ковачевић каже да је овај закон битан што дефинише да је српски језик нематеријална културна баштина коју и свијет као такву препознаје.

„То не може нико мијењати, јер ако се то промијени онда би БиХ, а самим тим и Република Српска, заправо изашли из међународних споразума о културној нематеријалној баштини”, категоричан је овај угледни професор српског језика.

Одговарајући на питање зашто се на такве околности и чињенице буне Бошњаци, Ковачевић одговара да му није јасно зашто су они потегли механизам заштите виталног националног интереса, јер се у овом случају говори само о Србима и српском језику.

„Овдје се не говори апсолутно о његовим преименицама, јер није ријеч о босанском нити хрватском језику него о закону за Србе, а не закон за Бошњаке или Хрвате, којима нико не брани да донесу своје законе о заштити, хајде да кажемо, политичког босанског или хрватског језика, као и заштити латинице”, наводи Ковачевић.

Ковачевић тврди да је, у овом случају, Народна скупштина Републике Српске исправила један члан који је Уставни суд довео у питање и на основу тог члана, Бошњаци су се побунили зног наводне неравноправности.

„Међутим, сада је успостављена потпуна равноправност и сада Срби могу једини да одлучују о властитом језику и писму. Овај закон је међународна заштита будући да се ради и о темељеној културној баштини српског народа”, порчуио је Ковачевић изјави за Срну.

У Народној скупштини Републике Српске, 1. јуна усвојен је Закон о заштити, очувању и употреби језика српског народа и ћириличног писма, али његова примјена још није почела, будући да су Бошњаци потегли питање заштите националног интереса Бошњака.

Вијеће народа Републике Српске 27. јуна није постигло сагласност о Закону о заштити, очувању и употреби језика српског народа и ћириличног писма у вези са одлуком о покретању поступка заштите виталног националног интереса бошњачког народа.

Овај предмет упућен је Заједничкој комисији Народне скупштине и Вијећа народа за усаглашавање закона, прописа и аката.

Поменути закон уређује се систем заштите, очувања и начин коришћења језика српског народа и ћириличног писма у Републици Српској, као нематеријалног културног наслеђа.

Srna, novinska agencija RS, 5. 7. 2022. <http://89.111.245.19/novosti/1015153/zakon-o-srpskom-jeziku-i-cirilici-bitan-za-nacionalni-identitet.htm>

Стране речи у нашем језику - неужда или опасност

2. мар 2023 14:18

| Обновљено: 2. мар 2023 14:18

Наташа Узелац

“Један књижевник је записао да је најбољи показатељ некултуре непознавање матерњег језика. А ја мислим да је глобализацијски процес, готово погубан за српски језик, посебно за ћирилицу», каже за РТ Балкан Милош Ковачевић, професор на Катедри за српски језик и општу лингвистику на Филолошком факултету у Београду.

Стране речи имају велики утицај на српски језик

Модерно време и свеprisутна технологизација, као и глобално размењивање информација довело је до тога да, без изузетка, сви користимо стране речи, а да нисмо ни свесни да су те речи страног порекла. Све чешће се и у новинарском послу сусрећемо са новим терминима појава у друштву, посебно на глобалном нивоу, па смо принуђени да користимо стране речи јер не постоји адекватна реч у нашем језику. То се посебно односи на појаве које настају на друштвеним мрежама, на којима се најчешће сусрећемо са енглеским језиком. Питали смо професора на Катедри за српски језик и лингвистику, Милоша Ковачевића - Да ли би требало да се бојимо страних речи?

“Што се тиче самих страних речи, не треба да се плашимо. Али што се тиче утицаја енглеског језика, тога треба да се плашимо. Из једноставног разлога, зато што је утицај енглеског језика толико велики да он, на неки начин, урушава статус српског језика. Без обзира колико су Срби, на пример у Војводини, током претходног периода били под немачким утицајем и латиницом, па под утицајем француског, опет латиница, ћирилица није изумрла тада. Међутим, данас под утицајем енглеског језика ми можемо заправо говорити о напуштању ћирилице. Са друге стране, лексички и граматички систем енглеског језика толико утиче да једно од основних правила српског језика, једначење сугласника по звучности, долази у питање”, каже професор Ковачевић.

Професор сматра да је нормално да нам долазе нове речи са развојем технологије. Такође сматра да то више није утицај енглеског језика, већ утицај Америке, као носиоца енглеског језика, јер највећи број нових производа долази одатле, због чега је

овај глобализацијски процес погубан за српски језик, посебно за ћирилицу.

Шта мислите да ли стране речи могу на неки начин да допринесе развоју језика?

“Када је једна домаћа реч уобичајена, узмимо реч ‘управник’ и појави се страна реч на датом месту, данас је то на пример реч ‘менаџер’, ви одједном видите да реч ‘управник’ нема сва значења која има реч ‘менаџер’. И одједном се почне правити десинонимизација. Другачије речено, стране речи почињу добијати мало другачије значење од оних које имају домаће речи. Тада су стране речи заправо потребне, оне су обогатиле језик.”

Ковачевић сматра да није добро имати терминологију само на матерњем језику. Терминологија је везана за науку, а наука је интернационална категорија и мора се сарађивати и са Русима и са Немцима, Французима, Енглезима. Једино питање које се поставља је, до ког нивоа су нам потребне те стране речи. Беспотребне стране речи су, сматра професор Ковачевић, баласт унутар самога језика.

Како да нађемо меру?

“Ја мислим да је једина могућност враћање дигнитета (достојанства) српског језика. Све док је статус енглеског језика код омладине и деце такав да је он неупоредиво значајнији од српског језика, јер матерњи језик се сматра поштапалицом, опште познатом ствари коју свако говори. Док се не врати поштовање самога језика, тешко је борити се против толиких страних утицаја. Уосталом, српски језик није велики, као на пример руски језик, који има огроман број страних речи, али је велики језик са огромном саморегулативном моћи, тако да се не виде те стране речи и страни утицаји, јер они буквално добијају своје место у културном статусу. Код нас они постају надређени ономе што је суштина српског језика. Из тих разлога, кад питате данас за речи које су дошле из енглеског језика, млади данас готово да не знају њихове еквиваленте на српском језику, а не знају довољно ни енглески језик. Тако се ствара оно што су неки назвали англо-српски, заправо он није ни енглески ни српски. Ствара се једна врста субстандарда који ништи структуру и једног и другог језика, али не могу да униште структуру енглеског језика, он је језик који утиче, него могу једноставно да униште структуру српског језика.»

Рекли сте да би требало да се врати достојанство српском језику, на који начин се то може урадити?

“Достојанство се језику враћа онога тренутка када сви његови говорници схвате да је

тај језик оно што их одређује, што их чини посебним, што их чини Србима. Кад данас погледате већину језика у свету, и погледате које су нације у 19. веку одређене као језичке нације, када је идентитет био управо језик, видите Русе, Немце, Французе, а можемо да кренемо и од Срба. Срби су заправо такав идентитет направили. А данас је значајније да знате енглески и чак да знате да напишете Си-Ви на енглеском, него да знате на српском. Мислим да није могуће вратити дигнитет језику, уколико у образовном систему српски језик не добије статус какав руски има у свом образовном систему. Прво у основној школи, руски, на пример, има надпредметни статус, а српски има најмањи број часова. Друго, са факултета нам излазе људи формално, привидно образовани. Заправо сви они који заврше било који технички или медицински факултет, па чак и правни факултет, ти људи не би положили ни тест, онај који наши основци морају положити да би се уписали у средњу школу. Да би се вратио дигнитет, мора бити враћен српски језик у образовни систем. А у образовном систему, као на сваком факултету у већини држава, српски језик би морао бити бар изборни предмет, како би се стекла функционална писменост.»

Ковачевић сматра да је данас мали број функционално писмених људи. «На исти начин људи пишу молбе, жалбе и писма, на исти начин пишу приче и мисле да је сваки од тих језика једнак ономе «кафанском» који употребљавају свакодневно. Функционална неписменост је опште стање српскога језика, а то стање доводи до опште језичке некултуре оних који би требало да буду функционално писмени и оних који би требало да буду писмени по самом статусу, зато што су завршили факултет. И ту је највећи проблем.»

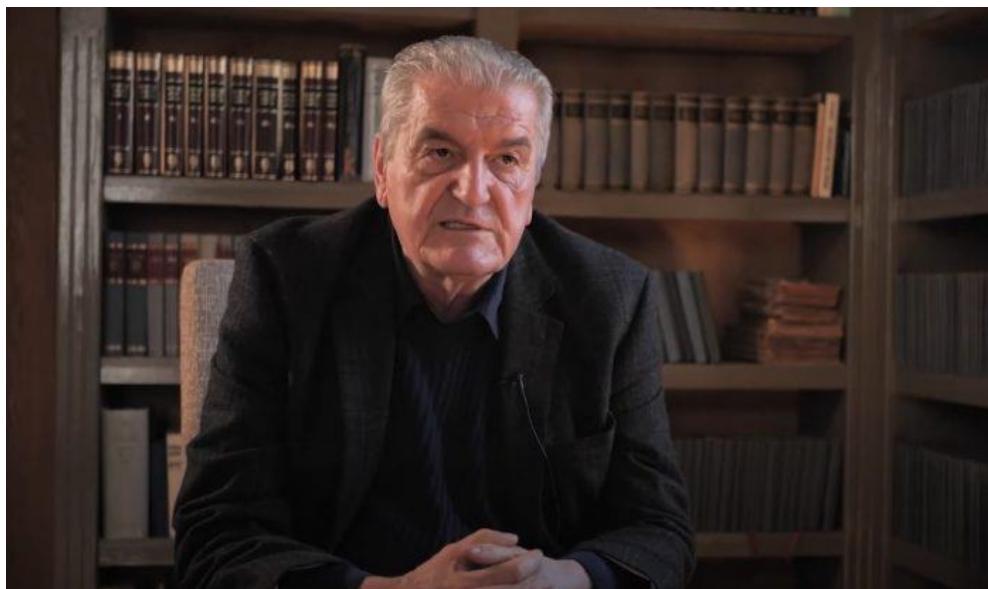
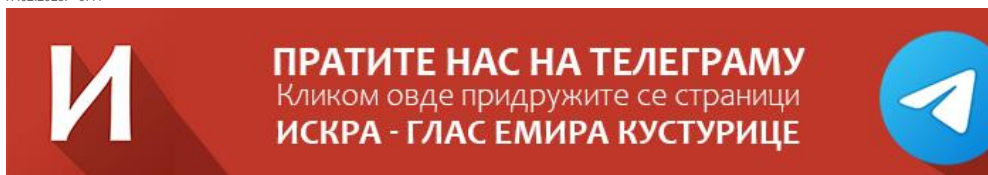
Значи требало би да кренемо од првог дана школе, од првог разреда?

“Од првог дана школе имамо проблем са законом о језику. Службена употреба језика није планирана за школу, већ само за државне службе. Требало би да је службена употреба књижевног језика приоритетна у образовном систему. У закону о службеној употреби језика и писма, ни службена употреба матерњег језика ни ћириличног писма, није обавезна у основној школи, средњој, па ни на факултету, јер се службена употреба везује за државну службу. Ми имамо проблем са те стране који противници српског језика и ћирилице представљају на потпуно други начин. Они кажу да постоји закон о заштити српског језика и ћирилице - да, постоји, али тај закон штити језик у скупштини, у покрајинама, али не штити језик у медијима и у образовном систему, тамо где је најбитнија његова употреба.”

<https://rt.rs/news/21424-strane-reci-u-nasem-jeziku-%D0%BEpasnost/>

ДР МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ: ПРОГОН СРПСКОГ ИМЕНА

17.02.2023. - 9:41

Милош Ковачевић (фото: Искра)

Употреба српског имена постаје, не од јуче, непожељна не само код не-Срба (пре свега Хрвата, Бошњака и Црногораца) него, што је тешко схватљиво, и код самих Срба. Разлика је само у томе што ће ту појаву кад долази изван Србије неретко осуђивати чак и владајући политичари, али ће преко ње прелазити готово је и не примећујући, а камоли осуђујући кад се она јавља у српској средини, а посебно кад је, не дај Боже, последица властитих српских поступака.

Сведоци смо недавних божићних рањавања српске деце на Косову и Метохији од стране Албанаца, и постновогодишњег напада ножем бошњачких хулигана на српску децу из Београда која су учествовала на фудбалском турниру у Сарајеву. Поводом тих, мало је рећи инцидента, огласили су се како председник Србије тако и министар иностраних послова Србије, пре свега због тога што су тамошњи медији, али и званични бошњачки и албански па и међународни представници, избегли да помену да су у питању *српска* деца. „За њих је”, вели председник Србије, „проблем да изговоре *име српског народа*, да кажу да су Срби. Заболело ме је што после напада на *српску децу* на КиМ нико од Еулекса, Американаца, Немаца, УН нико није рекао да су нападнута двојица *српских дечака*. Говорено је да су две особе, да нико не може да закључи ко је нападач и који је разлог. Једини разлог што је пуцано је јер су били наоружани бадњим дрветом. Пуцано је што су *Срби*.” (Вечерње новости, 17. 1. 2023, 3). А напад на српску децу у Сарајеву код бошњачких медија и политичара окарактерисан је као напад на „спортисте из Србије”, „госте из Београда”, „учеснике фудбалског турнира”, „госте их хотела”, али, како констатује српски министар иностраних послова, „ни у једном саопштењу званичника из Сарајева није наведено да се ради о *Србима* и *српској деци* која су била мета напада – искључиво Бошњака.” (Вечерње новости, 17. 1. 2023, 12).

Однос према српском имену можда се најбоље види на основу доследне неупотребе придева *српски* за све што је српско, посебно још ако се односи на Србе из Србије. Одавно је примећено да се у хрватским, босанским и монтењегринским (Миловим) медијима уместо „Србин” и „српски” кад се ти изрази односе на Србе и Србију готово искључиво употребљава „Србијанац” и „србијански”. Разлози су више него јасни. Најпре то је жеља да се све што је српско сведе на „србијанско”, односно да се свему што није „србијанско” укине статус српског, уз напомену да све што је „србијанско” није нужно и српско, тако да се све српско своди само на део „србијанског”. Ту је затим и нескривена омраза према термину српски, чему је потврда и недавни наслов у *Вечерњим новостима* „Сарајеву смета све што алудира на Србе и Србију” (17.1. 2023), а још боља наслов у *Политици* (8. 2. 2023) „Гади им се придев *српски*... што је констатација коју је новинар издвојио из пред верницима одржаног говора извесног професора Исламског педагошког факултета у Бихаћу да „сваком Бошњаку треба да се гади овој придеву *српски*...”

А какав је случај са употребом српског имена код самих Срба, посебно код Срба у матици Србији? Јасно је да код Срба, код народа српског, тај термин не да није омиљен, него је омиљен. Томе је најбоља потврда статус самог термина „србијански“ као синонима термину „српски“. Готово сви српски лингвисти или историчари, и то они из Србије, који су писали о значењском међуодносној придева „српски“ и „србијански“ (Мирослав Николић, Егон Фекете, Иван Клајн, Мира Радојевић) – дошли су до унисонног закључка да придев *србијански* код Срба у Србији има негативну конотацију и да се доживљава „као нешто страни, туђе, чак и национално увредљиво“ (Мирослав Николић). Из тога би се онда могло закључити да је придев *српски* у Србији врло распрострањен у употреби. Такав закључак је у пракси, међутим, потпуно неутемељен.

Јер, као да у Србији државни естаблишмент не дели мишљење народа о пожељности употребе овог придева. Власти у Србији, или они који имају њихову подршку, тако годинама системски бришу придев *српски* где год им се учини да би могао асоцирати на значење „припадност Србима“, и тиме свесно врше насиље над српским језиком, излазећи у сусрет онима којима придев *српски* у свим контекстима и значењима смета. Најбољи показатељ су називи различитих институција, друштвених организација, предузећа и сл. у Републици Србији, у којима се, ради избегавања неподобне речи „српски“, употребљава граматички недопуштен присвојни генитив од именице „Србија“. Тако имамо „Радио телевизију Србије“, „Гутење Србије“, „Железнице Србије“, „Пошта Србије...“, „Војска Србије...“, „Бање Србије“ итд. Норма српскога језика каже да „не треба употребљавати беспредлошки посесивни генитив од једночланих израза у јединци за означавање припадна у ужем смислу (поседовања), него у таквим случајевима уместо посесивног генитива треба употребљавати посесивни придев“ (П. Пилер, И. Клајн, *Нормативна граматика српскога језика*). Зато, према правилима српске граматике, у свим наведеним називима уместо генитива *Србије* треба да стоји присвојни придев *српски* у првом речничком значењу „који се односи на Србе, који се односи на Србију“. Интересантно је да се на исти начин врше прогон српског имена из назива *Српске православне цркве* у монтенегринским (Миловић) медијима у Црној Гори (најбољи показатељ су новине „Побједа“), где се уместо назива *Српска православна црква* искључиво користи назив *Црква Србије*.

Ако је негде још у називу и остао придев „српски“, он се из тог назива покушава, и по правилу успева, избацити. Тако је до пре неколико година и Србија, као и готово све друге земље, у пасошу држављанство исписивано придевом – као *српско*. И то је било откад Србија има пасоше, па све док на захтев Странке за Санџак – заштитник грађана (омбудсман) Републике Србије и МУП Републике Србије придев „српски“ у рубрици држављанство нису заменили посесивном синтагмом „држављанство Србије“. Наиме, председник Странке за Санџак жалио се омбудсману да „стављање придева ‘српско’ [држављанство] значи, у ствари, да се ставља једна национална одредница, једно национално обележје, што није у складу ни са Уставом ни са Законом. Сви мањински народи, односно, неспрпски народи у Републици Србији, подводе се под одредницу ‘српско’ и ми смо тражили да се то исправи“. Средства информисања пренела су да поступак није трајао ни годину дана, и да је „након више састанка, препорука заштитника грађана о измени садржаја рубрике држављанство усвојена“. Образложење омбудсмана мр Зорана Пашалића било је да је „потребно направити јасну разлику између националног идентитета или припадности и држављанства“, јер ће то „утицати на бољи осећај свих оних који јесу држављани Републике Србије, али који се не сматрају српским или делом српског нација“. Препоруку омбудсмана прихватило је Министарство унутрашњих послова, обавештавајући да се „од 1. октобра [2017] ... у рубрику ‘држављанство’ у пасошу уписује искључиво ‘држављанство Републике Србије’, тако да не постоји могућност избора“. У целој процедури замене „српског“ држављанством „Републике Србије“ ни заштитник грађана ни Министарство унутрашњих послова ни било ко други из државних органа Републике Србије није нашао за сходно да затражи мишљење ниједне филолошке институције, па чак ни Одбора за стандардизацију српског језика.

Ово је вероватно уникатан пример у било којој држави и било ком језику да лингвистички неписмени омбудсман и „писмена полиција“ одређују подобност речничком српског језика одређеног значења једне лекеме, овде лекеме „српски“. Или можда ипак постоји еквивалентан пример, али у фиктивној литерарној стварности. Наиме, заштитник грађана и МУП Републике Србије, а богами и многе државне институције, што се тиче прогона речи „српски“ из српских закона и прописа, понашају се баш као султан Абдулхамид Други из романа *Испод таванице која се гусле* Горана Петровића. Тај султан је формирао нарочиту „комисију која се бринула да одређени изрази или имена никада не буду употребљавани у свему што се објави“. Реч „демократија“ није, међутим, била протерана као реч него је било протерано њено значење. Она је улазила у речи које „нису протеране већ су биле само мало дручичје објашњене“. Зар се однос султана Абдулхамида према речи „демократија“ не подудара са односом заштитника грађана и „српскога“ МУП-а према речи „српски“, која је за њих, а и за државу коју представљају, неподобна увек кад има значење „оно што се односи на Србију“. Тако се у име демократије у српским законима мења и пројони једно од основних значења речи „српски“.

Али, нажалост, то није једини пример законског прогона српског имена у држави Србији. Јер, као што вероватно нико није дошао на идеју да дозволи полицији, тј. МУП-у да одређује подобност значења речи, тако вероватно нико сем Срба није дошао на идеју да законски треба забранити и име *Србија*. А Народна скупштина Републике Србије усвојила је 17. новембра 2021. године Закон о изменама и допунама Закона о привредним друштвима („Сл. гласник РС“, бр. 109/2021) по коме „пословно име предузетника не може да садржи реч *Србија*, изведенице ове речи, укључујући и све облике који асоцирају на ту реч, као ни међународно признату ознаку Републике Србије – *СРБ*... Наведеном никакав коментар није потребан, јер човек просто не може да поверује да у земљи Србији „предузетници“ не смеју употребљавати реч *Србија*, нити било коју другу не само која је од ње изведена него ни ону која на њу асоцира.

А да се забрана српског имена и српских симбола не односи само на „предузетнике“ него да може бити чак и разлог за суспензију с посла, и то у просвети, у земљи Србији, показује пример једног новосадског наставника хемије који је „суспендован након што се сликао са ђацима српске националности којима је сугерисао да подигну три прста, па је ту фотографију поделио на свом Инстаграм профилу уз натпис „Српчићи моји“ (Информер, 12. 2. 2022). Ето, докле се дошло: у земљи Србији не смеју се српска деца Српчићима звати, нити се пак смеју три прста подизати!?

Очито је неким Србима, а посебно не-Србима, проблем и што се српски језик зове *српским*. А већи што тим језиком не говоре само Срби – него и Хрвати, и Бошњаци и Црногорци. Управо то и јесте разлог што су четири невладине организације – *ПЕН Центар* из Сарајева, *Удруга Курс* из Сплита, *Центар за грађанско образовање* из Подгорице и *Удружење Крокодил* из Београда – донеле 30. марта 2017. године у Сарајеву *Декларацију о заједничком језику*. Основни циљ Декларације садржан је у двема тврдњама: 1) да су „све четири постојеће стандардне варијанте (српска, босанска, хрватска и црногорска) равноправне и не може се једна од њих сматрати језиком, а друге варијантама тог језика“, и 2) „чињеница да се ради о заједничком полицентричном језику оставља могућност сваком кориснику да га именује како жели“, што ће рећи да је српско и хрватско, и босанско и црногорско именоване језика равноправно, и да треба да буде на целом простору „заједничког језика“ прихваћено. Та два става из Декларације директно негирају научне филолошке чињенице, а у корист српске штете.

Првом тврдњом српски језик се изједначава са својим варијантама. Јер су историјске и научне чињенице недвосмислене: хрватска, бошњачка и црногорска варијанта, које су политички проглашене језицима, јесу само варијанте СРПСКОГА ЈЕЗИКА. Зато је историјски и научно оправдан назив језика Срба *српски језик*, док је књижевни језик Хрвата заправо *хрватскосрпски*, Бошњака – *бошњачкосрпски*, а Црногораца – *црногорскосрпски*. Српски језик једини има статус лингвистички утемељеног језика, док се његове варијанте политички језици, што ће рећи језици само по политички

наметнутом несрпском имену. Зато аутори Декларације и заступају научно неутемељено становиште да свако може тај заједнички језик „да именује како жели“. А више је него зано што за Србе значи, чак и кад је у питању симболичка функција језика, именоване српског језика „босанским“: значи нестанак и Срба и српског језика у Републици Српској, и њихово утапање у тзв. Босанце и босански језик. Сличан је случај и са црногорским именом српског језика, чије признавање би значило укидање и Срба и српског језика у Црној Гори. Због тога наведена Декларација као основни циљ има „решавање“ српског националног и језичког питања у БиХ и Црној Гори, тако што ће се Срби превести у Босанце и Црногорце, а српски језик укинати у „босанском“ или „црногорском“, остављајући могућност да српски језик као варијанта обитава само у Србији. И да се све српско и у босанској филологији сведе само на *србијанско*.

Иако су српски филолози опомињали српску јавност, пре свега политичку, о том заобилазно формулисаном антисрпском циљу Декларација, те опомене остале су без резултата. То се најбоље види по резултату протеста Владе Републике Хрватске и Хрватске академије знаности и умјетности, уз придруживање вијећа хрватске и бошњачке националне мањине у Србији, поводом констатације у основошколским уџбеницима у Србији о броју и саставу јужнословенских језика, констатације која је неспорни научни резултат низа србистичких књига и студија да „од језика насталих распадом српскохрватског језика међу јужнословенске језике треба сврстати српски језик, а у напомени навести да овај језик Хрвати називају хрватским, Бошњаци босанским/бошњачким, а неки Црногорци црногорским“. „Протестанти“ су тврдили да се таквим тумачењем „негира постојање хрватског и босанског језика“, а тиме и права хрватске и бошњачке мањине у Србији. Колико су таква разговора заснована на „знанственим“ критеријумима најбоље показује чињеница да је Хрватска академија знаности и умјетности упутила захтев хрватском премијеру да услови „приступање Србије ЕУ – признавањем хрватског језика“. И тај хрватски и бошњачки захтев српски омбудсман (опет он!), али и повереник за људска права наложише Министарству просвете да измени дату формулацију, што Министарство и уради.

Невероватно је да било ко, а камоли „знанственици“, и то још академици, устврде да научна истина може негирати нечија национална права, без обзира да ли су она већинска или мањинска. Готово силогистички коментар на такве хрватске притужбе и њихово прихватање од стране „српског“ омбудсмана и повереника за људска права дала је новинарка Љилјана Бегенешић. „Да ли би се“, вели она, „мењали уџбеници математике када би неко рекао да два плус два није четири? Не би, јер у научну истину коју су утврдили математичари нико не сумња.

Али, када лингвисти кажу да хрватски не спада међу јужнословенске језике, већ да се у ту групу убрајају бугарски, македонски, словеначки и српски, а да српски језик Хрвати зову хрватским, Бошњаци босанским и неки Црногорци црногорским – е та научна истина мора да се коригује, а уџбеници у којима то пише да се промене.

То траже Хрвати, бесни што се негира постојање хрватског језика, а наше просветне власти спремно пристају, па ће уџбеник из граматике за осми разред бити промијењен. Министарство просвете, иначе, ово је најложило на захтев омбудсмана који је опет по притужби Националног савета хрватске мањине контролисао Министарство и утврдио да су формулацијом у уџбенику повређена мањинска права.“ (Вечерње новости, 14. 4. 2022. 2).

Наведени примери само потврђују да се одавно однос званичне српске политике према српском језику и у Србији, а још више у окружењу, пре може охарактерисати као несрпски или чак антисрпски, неголи као однос са српских националних и филолошких позиција. Присетимо се само како је министар просвете Србије Гашић Кнежевић на уласку у XXI век изашао с идејом – од које се касније под притиском јавности ограђивао – да би „школски предмет ‘Српски језик и књижевност’ требало да изгуби свој национални предзнак и промени име у ‘Језик и комуникација’“ (НИН, 24. 4. 2003).

А ако треба да се промени назив српског језика у школи, зашто да се не промени назив и највеће српске научне институције *Српске академије наука и умјетности*, тако што ће се из назива избацити непожељни придев *српска*. Баш према критеријумима избацавања придева *српски* из назива држављанства, јер, забога, у академији има и оних који нису Срби!!! О томе је јавност обавестио академик Василије Крстић, наводећи да је Извршни одбор САНУ био донио једну од „најсрамнијих“ одлука „да из назива САНУ изостави одредницу да је српска и кад је председник [Никола Хајдин] пристао да се потписује као председник Академије, а не као председник САНУ. После вишемесечне битке који сам“, вели Крстић, „због тога видео са Хајдином и његовим послушницима, они су одустали од намере да лише САНУ свог пуног назива, којег су се стидели. Због тог тешког престапа, због те срамоте коју су починили, не само да се нису извинили члановима Академије већ су преко тога прешли ћутањем као да се ништа није догодило. Нажалост, ни чланови Академије никад нису поставили питање шта се крило иза те намере и ко сноси одговорност за противзаконити и противзаконити и противзаконити атак на САНУ“ (Печат, 23. 3. 2012, 30).

А ако је руководство Академије хтело ослободити САНУ српске одреднице, зар је онда чудно што САНУ не жели промену српскохрватског имена на корицама најзначајнијег српског лексикографског дела: *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*. Наиме, тај рјечник за чију је израду иницијативу дао још Стојан Новаковић 1888. године, а који је Српска краљевска академија далеке 1893. године засновала као *Речник српског књижевног и народног језика*, од свог првога тома, који је под уредништвом Александра Белића изашао 1959. године, до 21. тома, који је штампан 2021. године – на корицама носи српскохрватско име. Тешко је наћи разлоге непромени српскохрватског у српско име језика на посљедњих шест томова Речника САНУ (од петнаестог из 1996. године). Јер, данас чак нема ни политичких разлога који су А. Белића, без сумње, одредили да *Речник српског књижевног и народног језика* 1953. године, у Титовом режиму, преименује у *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*.

Али, очито, они који су меродавни да промене име речнику, а то је Српска академија наука и умјетности, или, прецизније речено, њено Одељења језика и књижевности, имају неке своје, а у основи несрпске, критеријуме који их руководе у ставу да речник и даље излази под именом негостојтељег језика, односно да се именом речник „ограђује“ од српског језика. Чини се да ће се пре догодити да Академија избади придев „српски“ из свог називу него што ће тај придев ставити на корице најзначајнијег српског речника. Притом Академија заборавља да је, како истинито закључује Зоран Аврамовић, „одржавају бившег назива државног језика заправо колективно понижавање нације и њених припадника. Није реч само о томе да су несрпске нације у СФРЈ одбациле име српског језика и стварали своје политичке језике, већ о томе да нација која је вековима позата за име свог језика прво прихвати у СФРЈ нови државни језик, а потом настави да га одржи и после нестанка те државе и њеног језика. Ако има удара на културно достојанство народа, ево га у речнику српскохрватског језика“ (Вечерње новости, 2. 11. 2022).

Шта рећи на крају о прогоњеном и у највећем броју случајева прогнаном српском имену одатле где би се оно не само очекивало него би и морало бити? Анализа показује да државни естаблишмент по правилу не употребљава придев *српски* кад год треба изаћи у сусрет онима којима придев *српски* у свим контекстима и значањима смета. Чињеница да је придев *српски* употребно готово подједнако „неподобан“ и код Срба и код не-Срба, сугерише закључак да се српски естаблишмент стиди употребе српскога имена. На основу наведених примера прогона српскога имена тешко је не помислити да је у питању презир према српском имену, односно самопоприцање српског имена и у самој Србији. Зато је можда потребно покренути и иницијативу за доношење закона о *заштити српскога имена*, будући да неће проћи много времена кад ће неки

политички утицајни „Србин“ или нека национална мањина у Србији затражити да се промени и сам назив државе Србије, јер и он асоцира на Србе!

Др Милош Ковачевић, редовни професор

Филолошког факултета у Београду и руководиоца

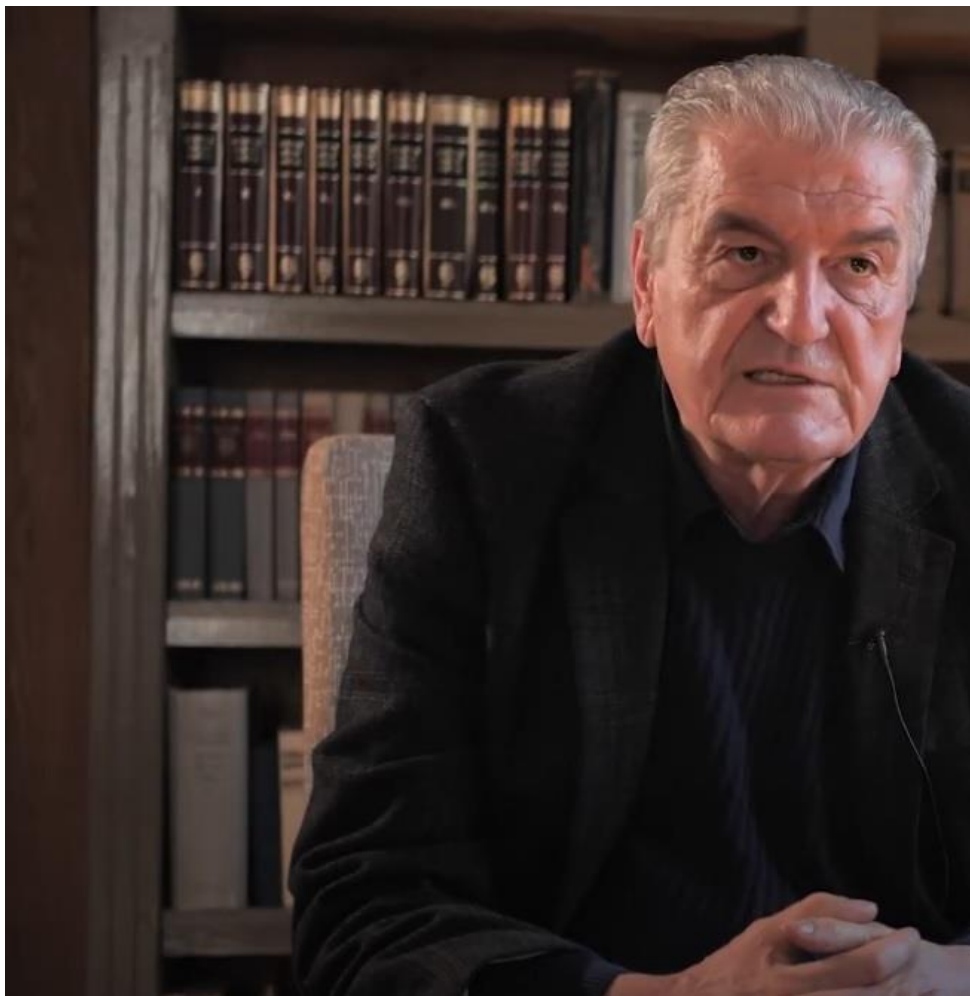
Одељења за српски језик Андрићевог института у Андрићграду

<https://iskra.co/reagovanja/dr-milos-kovacevic-progon-srpskog-imena/>

Милош Ковачевић

СРБИЈАНСКИ И БОСАНСКИ СРБИ

28.03.2023.

Милош Ковачевић (фото: Искра)

Још је Доситеј Обрадовић писао да се „Србљи по различитим краљевствима и провинцијам различито називају: по Србији Србијанци, по Босни Бошњаци, по Далмацији Далматинци, по Херцеговини Херцеговци и по Црној Гори Црногорци“, али су сви они „у своме истом рођеном језику и народу“. Са Доситејем је сагласан и Вук Караџић, који каже да се само православци (Срби грчког закона) „зову Срби или Србљи, а остали овога имена неће да приме, него они закона турскога мисле да су први Турци, и тако се зову, премда ни од стотину један не зна турски; а они закона римскога сами себе или зову по мјестима у којима живе нпр. Славонци, Босанци (Бошњаци), Далматинци, Дубровчани итд.“, али су сви они Срби зато што говоре српским језиком.

Од Доситејевић и Вукових Срба данас ни сви православци, а камоли католици и муслимани – неће Србима да се зову. И не само да неће, него желе на све начине подијелити територијално подијељене данашње Србе. По правилу против њихове воље. А та подјела најочучивија је у језику као сплици стварности.

Слично времену Милана Обреновића, који је, кад је 1882. крунисан за краља, добио из Беча захтјев у коме Аустроугарска тражи да краљ „не може бити српски, него србијански“, односно да свој краљевски придјев треба да заснује на територијалној, а не етничкој одредници, будући да Краљевина Србија нема јурисдикцију над Србима ван Србије – хрватска се штампа прије десетак година обрнула на оне који су Бориса Тадића сматрали „српским“ а не „србијанским“ председником, или су Новака Ђоковића одређивали као „српског“ а не „србијанског тенисача“. Тако један познати хрватски новинар и публициста закључује да је Србијанац најприје „Србин из Србије“, а потом „човјек (грађанин, држављанин) из Србије“. Насупрот Србијанцу, новинар ће за Србина рећи да је „припадник српскога народа, који може бити Србијанац, ако живи у Србији, а може бити и Британац или Американац, ако живи у Британији или Америци. Наравно и Словенац, ако живи у Словенији. Сваки Србин није Србијанац, као што ни сваки Србијанац није Србин. Написати, дакле, да је 'председник Б. Т. српски, као што је српска нација', не значи бити само неписмен, него и непрестано нешто у језику и с језиком радити да га се погупљује“. Баш писмен закључак, нема шта! Из њега проистиче и да су, на примјер, Хрвати из Србије у ствари Србијанци, мада таквог случаја у пракси нема јер хрватски медији никад ниједног Хрвата из Србије нису назвали Србијанцем, него су напротив увијек истацали њихово хрватство. Али су зато знамените Србе поријеклом из Хрватске, упорно назвали Хрватима. Најбољи примјер је Никола Тесла, који је најприје сматран *хрватским Србином*, а онда по логици да је свако ко је рођен у Хрватској Хрват – и Тесла је постао Хрват, па се као Хрват чак нашао и на кованици евра.

При таквом тумачењу свјесно се пренебрегава чињеница коју износи историчар Чедомир Антић, да су „одреднице српски и србијански настале у доба када су три четвртине Срба, а тако је било до краја 19. века, живеље изван Краљевине Србије. Употреба појма Србијанац сто година касније изгледа као намера да се данашња Србија сведе на преткумановске границе, од пре 1912. године. Државници који говоре о србијанском председнику и народу хоће да кажу да Војводина, Рашка, Косово и Метохија, или један део јужне Србије, нису део исте целине“. А шта тек да се каже о „српском“ статусу Срба из Босне и Херцеговине и Црне Горе.

Зар је онда чудно што израз Србијанац, што потврђују и српски историчари и српски лингвисти (нпр. Мира Радојевић и Мирослав Николић) има код Срба у Србији негативну конотацију, односно пејоративно значење. А за ту конотацију највише је заслужна и политичка позадина употребе тог израза. Нарочито често се, како наводи Мира Радојевић, користио „у периоду између два светска рата, првенствено да би се направила разлика између Срба из Србије и тзв. преченских Срба, посебно Срба из западног српства. Да би направили вештачку поделу између Срба, инсистирали су [Хрвати] на коришћењу израза Србијанци за Србе из Србије“ с тим да је сам израз Србијанац „ушао у употребу и да би се показало како постоје велике културолошке разлике између Срба из Србије и Срба који су живјели у Аустроугарској, посебно у Хрватској и Војводини, јер су они, наводно, били на вишем цивилизацијском нивоу, те економски и културолошки развијенији“. Затуцани шумадијско-брђански Србијанци су тако били супротност наводно господским, културним и цивилизованим угарским Србима.

Да се термин Србијанац у употреби не односи на све житеље Србије, него само на србијанске Србе, показује неупотребом тог термина за србијанске Хрвате, или србијанске Бошњаке у хрватским и бошњачким медијима у којима је употреба тог термина и најраспрострањенија. Јесте ли нпр. икада чули да неко за Бошњак Раписа Ђајића или Хрвата Томислава Жигманова каже да су – Србијанци? А за Александра Вучића или Мицу Дачића – сигурно јесте! Тако теоријско начело да је Србијанац сваки становник Србије без обзира на своју националну или вјерску припадност нема практично упориште. То је теорија без прагматике. Да „хрватски и бошњачки медији претерују с употребом израза *Србијанац и србијански*“, примјетио је још и познати српски лингвиста Иван Клајн, и категорички нагласио да „ми то не признајемо“. Јер, термин Србијанац у данашње вријеме у коме он употребно има само значење србијанског Србина треба да направи разлику између Срба у Србији и Срба изван Републике Србије. Разлику на која указује и актуелни председник Републике Хрватске Зоран Милановић кад каже да је „велики пријатељ Срба у Хрватској“, али да су „Србијанци нешто друго“. А ту разлику би и Срби требало да прихвате – у корист властите штете.

Очито је да су ту разлику међу Србима, или те различите Србе, поједини Срби, нарочито они што се подводе под *дугосрбијанце*, почели прихватаати и у пракси проводити. Њихови представници покушали су „српску књижевност“ изједначити са „србијанском“, покушали „српску културу“ поистовијетити са „србијанском културом“, а „српску књижевну сцену“ са „србијанском књижевном сценом“. Једино нису још покушали „српски језик“ замијенити „србијанским“. Али ко зна? Поводом покушаја свођења српског на србијанско, и употребе самог термина „србијански“, писац Владимир Кецимановић је изјавио: „Термин 'србијански' не бих прихватао зато што је бесмислен, чак и када не бих знао да су га подавно смислили непријатељи Срба и Србије, како би један народ svelи на мање од пола територије коју насељава. Тај термин су смислили они који су смислили Јасеновац. А да није смисљен из тих разлога, тог назива се, управо зато што је бесмислен, нико не би сетио, па и не би имало шта да се прихвата или не прихвата. Културне битке често представљају покриће за неке друге. Управо ти који српску књижевност хоће да сведу на 'србијанску' су агресори. А ја се у своје име, браним јер нећу да ме сведу ни на мање од пола духовног, ни на мање од пола територијалног простора на ком живи народ ком припадам.“

А циљ наметања термина *Србијанац и србијански* везан је, што је на први поглед парадоксално, више за статус самих Срба изван Србије, него оних у Србији. И то прије свега Срба из Босне и Херцеговине. Као што Србе из Србије зову Србијанцима тако Бошњаци и Хрвати, а и поједини Србијанци, Србе из БиХ зову *босанским Србима*, па чак и *Босанцима*. Између синтагматског (*босански Срби*) и лексичког (*Босанци*) термина и нема неке велике разлике: рјеч је о *Србима који припадају Босни*, или како би то бошњачки лингвисти рекли, *Босанцима православне вјероисповјести*. Схвативши шта је разлог таквог именовања, сами Срби из БиХ почели су изражавати неслагање, па и протесте. Нарочито се у томе истиче председник Републике Српске Милорад Додик, који је не зна се колико пута поновио: „Ја нисам *босански Србин*, него *Србин из БиХ*.“

Ево за потврду примјера из дневне штампе са у загради наведеним именом аутора који је термин *босански Србин* употребио:

Ви не знате рећимо да подриски Срби православци, *босански Срби*, што они не воле да им се каже, не једу рибу из Дрине. (Данас, 15–16. 2023, 29: Абдулах Сидран). Јер најгоре је од свега, дјечади од дванаест година у Бањој Луци вјерују да су *босански Срби* водили некакав праведан рат. (Данас, 15–16. 2023, 29: Абдулах Сидран); Најзад, да није било подршке из

Србије, оци оснивачи не би у рату 1992-1995. успели да одбране Републику Српску, али су је створили и 30 година је бране „босански Срби“ којима је право име „Срби из Српске“ и не деле се од Срба из Србије. (Политика, 4. 3. 2023, 18: Ненад Кеџмановић); Тадашњи непријатељ, Београд и босански Срби су били пуно јачи. (Вечерње новости, 26. 3. 2023, 4: Зоран Милановић); Сарајево игра на карту да има пријатеље у Вашингтону, а босански Срби их немају. (Политика, 5. 3. 2023, 7: Грегори Коппи, амерички аналитичар); Данас сведочимо о другој репризи Калајевог играча: укинути Српску, одредити „босанске Србе“ од „Србијанаца“, потиснути Србе на десну обалу Дрине. (Политика, 25. 3. 2023, 18); Он [Додик] у Србији има подршку као лидер босанских Срба. (Данас 14–15. 9. 2019, Недеља, VI: Владимир Пејић); Можда је за босанске Србе и муслимане српског порекла [тај рат] и оправдан, али свакако не за Србијанце. (Данас, 7. 2. 2023, 9: Радшо Љушић) итд.

Као што се види, у неким примјерима чак се експлицитно уз сам термин и наглашава да га Срби не прихватају. А која је алтернатива датоме термину. То је одредница *Срби из Босне и Херцеговине* за коју наводимо само два примјера, да бисмо је у анализи могли сучељити са термином *босански Срби*:

Срби у БиХ су аутономан, староседелачки, домородни народ који ту живи бар од времена Немањића. (Политика, 4. 3. 2023, 18: Ненад Кеџмановић); Овако су, сепаратно, напре (они са Запада) ударили на *Србе у Хрватској*, па затим на *Србе у БиХ* и тек на крају на Србију. (Политика, 4. 3. 2023, 18: Ненад Кеџмановић) итд.

Основно је питање која је разлика између те двије номинације. На први поглед, али само на први поглед, разлике и нема, јер и придев *босански* и предлошко-падежна конструкција *из БиХ* имају мјесно значење (који се односи на Босну), и имају исту синтаксичку функцију – функцију атрибута. Али је разлика између та два мјесна атрибута у склопу наведених синтагми врло велика. У синтагми *босански Срби* у питању је конгруентни атрибут, којим се изражава припадност Босни, нешто што је интегрални, готово неотуђиви дио Босне. Тако придев *босански* у синтагми *босански Срби* има исту вредност као и у синтагми *босански језик*. За статус атрибута босански добро се позвати на дистинкцију коју савремени (западни) социолози праве између *нације* и *народа*. Нација чини скуп људи који чине државу, тако да је националност једнака државности, док је народ (етнос) нижи појам од нације и представља заједница људи који дијеле заједничку историју, културу, језик, традицију а најчешће и религију. С обзиром на дату социолошку дистинкцију придев *босански* у синтагми *босански Срби* надређује њихову националну њиховој етничкој припадности. Том синтагмом се, наиме, у први план ставља припадност Срба босанској нацији. Босанска државотворност надређује се српској етничкој припадности. Ако се зна да је данас на дјелу оживљавање Калајева језичко-национална политика према којој босански као земаљски језик треба да буде основа формирања јединствене босанске државне нације, која би асимилвала и у себи укинула етничку различитост њених становника – онда је потпуно јасно да је термин *босански Срби* први, ако не и већ подмакли корак ка остварењу Калајевог идеје о национално унитарној Босни (при чему се као колатерална штета укида Херцеговина из њеног назива). Придев *босански* датој синтагми даје статус термина, чије је основно значење одређено атрибутивном синтагмом *Босанци Срби*, чији је комуникативни и семантички центар појам *Босанци*, коме је подређен појам *Срба* јер се њиме у датој синтагми означава подтип или подврста Босанаца. Синтагматским термином *Срби* већ је припремљен терен за језички бољи, а семантички еквивалентан, термин *Босанац*. Јер ако је србијански Србин Србијанац, а ако су знаменити хрватски Срби – Хрвати, логично је да је босански Срби буду проглашени Босанцима, посебно од Бошњака, који и не крију да им је основни циљ онај што га је још крајем 19. вијека прокламовао и покушао провести у дјело Бењамин Калај: да Босанци буду државна, само вјерски различита, нација. (Не)свјесну подршку таквом бошњачком пројекту дао је ни мање ни више него претходни предсједник Србије Томислав Николић. Он је, гостујући на једној телевизији у федералном Сарајеву, рекао како су „за њега Срби из Републике Српске Босанци, иако неки од њих не воле да их тако зову“. Изјава је и код Срба у Србији и код Срба у Српској изазвала лавину коментара. Милорад Додик је изјавио: „Ја нисам Босанац, ја сам *атрибу* у *Босни*.“ Александар Вучић слично: „Ја сам *Србин из Босне*, а не Босанац.“ Реаговао је и Емир Кустурица оцијенивши га да предсједник Србије Томислав Николић „на најбољим традицијама“ Бењамина Калаја „обилежје све који живе у БиХ као Босанце“. Историچار Чедомир Антић дату изјаву „правда“ елементарним незнањем, јер „свако ко је завршио средњу школу“ зна разлику између Срба из Босне и Босанаца.

А која је то и каква разлика најбоље ће показати анализа синтагме *Срби из Босне*. Кад се ова синтагма упореди са синтагмом *босански Срби*, види се да су у питању именичке синтагме, једна са конгруентним атрибутом (*босански*), а друга са неконгруентним атрибутом (*из Босне*). Значење тих атрибута, иако привидно слично, ипак је битно различито. Док се придевом *босански*, како смо већ навели, наглашава припадност, нешто што је интегрални, готово неотуђиви дио Босне, нешто што је доминантна особина надређене именице, дотле се предлошко-падежном конструкцијом *Срби из Босне* или *Срби у Босни* означава само мјесто боравишта, исто као у било који топоним као нпр. *Срби из Крушевца* или *Нишкића* из *Трбиња* и сл. Та боравишна карактеристика не улази у битне карактеристике надређеног појма (овдје Срба), него привремене, отуђиве, будући да је број боравишних одређби одређен бројем топонима за насељена мјеста широм свијета. Зато надређени појам са тим неконгруентним атрибутом и не чини терминолошку синтагму, за разлику од синтагми са конгруентним конгруентним атрибутом израженим ктетиком босански, који имплицира мјесну као националну, готово неотуђиву, одредбу. Навешћемо овдје два из медија забиљежена сродна примјера, из којих се јасно види разлика између именичких синтагми са конгруентним ктетичким придевом и конгруентних синтагми са неконгруентним атрибутом израженим предлошко-падежном конструкцијом:

То би била химна свих, тачније, химна у којој би свако имао свој комадић, свој стих или два, па би било занимљиво гледати како на неком будућем Светском првенству, *француски фудбалери* (пардон, *фудбалери из Француске*) певају по тих неколико стихова заједничке химне: свако своје стихове, али не и туђе, јер са тим другим стиховима нема никакве везе. (Слободан Владушић, Мардонин завет^[1]). И нистоме ми грађани са КиМ, нистоме ми *косовски Срби*, већ *Срби са КиМ*. (посланица СНС-а са КиМ Данијела Вујичић у Скупштини Србије 3. 2. 2023).^[2]

У оба примјера конгруентни атрибут детерминише, обједињава, интегрише именички појам (*Француска*; *Косово*), док предлошко-падежна конструкција именује боравишну локацију (*из Француске*; *са КиМ*) готово као небитну, случајну карактеристику именичког појма. Слично као код србијанских Срба или Србијанаца и босанских Срба или Босанаца. Али ипак не потпуно идентично. Јер примјер „Босанаца“ и „Србијанаца“ уникатан је европски, а вјероватно и свјетски примјер. На то је указао још Иван Клајић тврђом да „нигде у Европи, осим у Србији и Босни, не постоји национална ознака која би била пандан терминима „Босанац“ и „Србијанац“, попут „Францужанина“ или „Италијанина“. До тога није дошло у Хрватској (Хрваћанин“) и Алабанији (Албањанин“) из политичких разлога, јер се тамо више инсистирало на етничкој монолитности“.

Порука је јасна употреба синтагматских термина „србијански Срби“, „босански Срби“ и њихових лексичких еквивалената „Србијанци“ и „Босанци“ служи за етничку диференцијацију, за међусобно раздвајање самих Срба.

[1] <https://rt.rs/opinion/slobodan-vladasic/11916-maradonin-zavet-svetsko-prventsvo-finale/> (19. 12. 2022).

^[2] Интересантно је да је у извештају „Политике“ (4. 2. 2023, стр. 5) са засједања Скупштине цитирана дата изјава, али је у цитату изостављен дио „ми нисмо косовски Срби“ вјероватно зато што новинар и није схватио суштину исказа па га је, сматрајући га небитним, изоставио у свом извештају.

Милош Ковачевић

<https://iskra.co/kolumne/srbijanski-i-bosanski-srbi/>

Милош Ковачевић

Знају ли судије Уставног суда шта је српски језик

29.04.2023.

ПРОФ. ДР МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ (Фото: С. Гарић)

За свакога ко о српском језику ишта зна осим што га зна говорити, готово шокантно је ових дана одјекнула вест да је земљу Србију Европски суд за људска права у Стразбуру морао и новчано казнити зато што њене судије Основног суда у Бору, као и судије Високог савета судства, али и – што је најневероватније, а заправо најтрагикомичније – судије Уставног суда Србије не знају шта је то српски књижевни или стандардни језик.

Наиме, на сајту „SRB–ICT Srbija pred međunarodnim sudovima / Serbia before international courts and Tribunals“ (10. 2. 2023. године), а и у „Вечерњим новостима“ (28. 3. 2023. године) објављено је да је седмочлано веће Четвртог одељења Европског суда за људска права једногласно 17. 1. 2023. године донело пресуду против Србије у предмету „Паун Јовановић против Србије“ због тога што му је судија „онемогућио да користи ијекавицу током кривичног поступка“ и „што је изостало адекватно образложење Уставног суда Србије о одбацивању његове жалбе“. Наиме, „Уставни суд је“, како пишу „Вечерње новости“, „одбио жалбу подносиоца представке [Пауна Јовановића], без адекватног образложења или само не знајући да екавско и ијекавско наречење имају једнак службени статус у Србији!?”.

Паун Јовановић је адвокат који је бранио окривљеног у кривичном поступку пред истражним судијом Основног суда у Бору. И у току суђења, будући да је ијекавац, *користио се ијекавским изговором српског књижевног језика*. Судија га је упозорила да његов језик није службени јер говори ијекавицом, тако да мора да поставља питања *на службеном језику*. Адвокат Јовановић је

тражио да се примедба судије о његовом ијекавском као неслужбеном језику унесе у записник, што је и урађено, тако да су сви учесници поступка, укључујући и судију, потписали тај записник.

Адвокат Јовановић се, сматрајући да је неоправдано дискриминисан због употребе ијекавског изговора, обратио Високом савету судства, који је, без разматрања, његову притужбу вратио Основном суду у Бору, који је адвокату притужбу оценио „као неосновану“. Добивши негативан одговор, адвокат Јовановић је, поводом датог случаја, поднео уставну жалбу Уставном суду Србије, наводећи да му је током судског поступка у Бору „усkraћено право да користи ијекавицу, која има исти службени статус као и екавица“. Уставни суд је одбацио адвокату уставну жалбу, уз образложење да „није постојала појединачна радња у смислу члана 170 Устава Републике Србије која би се могла оспорити пред њим, с обзиром на правну природу и садржај оспореног поступања истражног судије“. А то заправо значи да је Уставни суд потврдио исправност поступка истражног судије, истовремено имплицитно потврђујући да ијекавски изговор не само да није равноправан са екавским него да није ни књижевни (стандардни) изговор српског језика.

Након таквог неутемељеног, заправо с лингвистичког аспекта ни на каквим аргументима незаснованог одговора Уставног суда, адвокат Паун Јовановић је своју притужбу, али сад против Републике Србије будући да њу репрезентују судови који су његову представку одбили као неосновану – упутио Европском суду за људска права у Стразбуру.

Тај суд је, позивајући се на опште принципе повреде забране дискриминације, пре свега на основу записника са рочишта пред истражним судијом закључио да судија није садржао „разлоге због којих је подносилац морао бити упозорен на било шта, али је очигледно да је упозорење било упућено само подносиоцу представке [тј. адвокату Јовановићу], али не и адвокатици супротне стране која је користила екавицу“. Из тога је следио логичан закључак суда у Стразбуру да „ијекавица није била прихватљива за домаћи суд, за разлику од екавице“, па је следствено томе „постојала разлика у третману подносиоца представке, као говорника ијекавице, и адвокатице оштећеног, као говорнице екавице, и да је разлика у третману била заснована на употреби једног од два стандарда српског језика“.

Европски суд за људска права у пресуди у корист Пауна Јовановића је нагласио да је легитимно право државе да регулише службену употребу језика у судским поступцима, укључујући и употребу различитих варијаната истог језика (какав је случај са екавско-ијекавским двојством у српском језику). Притом је у образложењу Европског суда за људска права посебно истакнуто да „Влада Републике Србије и Матица српска наводе да српски језик има екавицу и ијекавицу као две [изговорне] варијанте и да се обе варијанте могу користити у службеној употреби“, из чега логично следи да је подносилац тужбе „по тумачењу домаћих прописа од стране саме Владе Србије имао право да користи ијекавицу у судском поступку“, тако да „није постојало ефикативно и разумно оправдање за неједнак третман“ екавице и ијекавице, тј. адвоката који су говорили екавским и ијекавским изговором српског језика.

Европски суд за људска права нарочито је истакао да је „због недостатка адекватног образложења у одлуци Уставног суда“, при одбацивању уставне жалбе адвоката Јовановића „дошло до повреде права на правично суђење“.

А шта је разлог неадекватног образложења Уставног суда, тј. одбијања уставне жалбе адвоката Пауна Јовановића? Је ли то, како претпоставља новинар „Вечерње новости“, због незнања судија Уставног суда Србије „да екавско и ијекавско наречење имају једнак службени статус у Србији?“.

Да судије Уставног суда Србије заиста врло мало – мада би се и то могло подвести под еуфемистичку оцену – знају о суштинским (импанентним) карактеристикама српског књижевног језика, не показује само овај пример, где стране судије морају подучавати судије Уставног суда Србије шта је и какав је, с обзиром на изговорни статус „јата“, српски књижевни језик. То јесте, благо речено, тешко (из)мерљива ствар. Али није једини пример који показује да су судије Уставног суда Србије једноставно „завађене“ и са знањем најуштаственијих карактеристика српског језика.

То се најбоље види по тумачењу који је Уставни суд, баш негде у време почетка овога судског поступка око ијекавице, изрекао о статусу ћирилице у члану 10. Устава Републике Србије, који гласи: „У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо.“ Пошто се ни у Уставу Србије ни у Закону о службеној употреби језика и писама негде не наводи да се службеном употребом сматра само један од изговора, а будући да су оба изговора књижевна (стандардна), и правним лаицима, а не судијама Уставног суда морало је бити јасно да и ијекавско и екавско наречење имају статус књижевних, тј. да су оба у службеној употреби. Еквивалентно, дакле погрешно, ни на каквим лингвистичким критеријумима незасновано образложење Уставни суд је дао и поводом службеног статуса ћирилице у српском језику, а у поступку који је покренуо Драгољуб Лековић из Београда. Он је, наиме, од Уставног суда тражио оцену уставности члана 40 Закона о трговини (СГ бр. 53/2010, 10/2013), где се у другом члану одређује да „сви подаци о роби ... морају бити наведени на јасан, лако уочљив начин, на српском језику на ћириличком или латиничком писму“ – сматрајући тај члан неуставним, будући да члан 10. Устава само ћириличком писму признаје службени статус. Уставни суд Србије је 24. децембра 2013. године донео *Закључак Уставног суда Републике Србије* бр. УЗ-309/2013, којим се као „апсолутно неоснован“ одбија *Предлог за оцену уставности и законитости члана 40. Закона о трговини* (СГ бр. 53/2010, 10/2013) који је 2. септембра исте године поднео г. Драгољуб Лековић из Београда. Судије Уставног суда у образложењу одбијања предлога о оцени уставности наведеног члана наводе: „Према схватању Уставног суда, употреба латиничког писма и страних језика и писама у смислу оспореног члана 40. Закона о трговини не може се сматрати службеном употребом језика и писама у смислу Закона о службеној употреби језика и писама и члана 10 Устава, већ *спада у домен јавне употребе језика и писама* који се у уставноправном смислу може законом уредити на предвиђени начин, па нису основане тврдње да оспорене законске одредбе нису у сагласности са Уставом.“

Из наведеног Закључака Уставног суда Републике Србије види се да се раздвајају *службена* и *јавна* употреба језика и писама, с тим да се наглашава да *јавна* употреба језика и писама у правном систему Републике Србије није уређена, односно да се, у уставноправном смислу може законом уредити на предвиђени начин“. То, међутим, није могуће ако се појам „јавне употребе“ супротстави појму „службене употребе“. Познати српски лингвиста, професор Новосадског универзитета Драгољуб Петровић наводи да су врло чести случајеви „у којима се помиње *службена* и *јавна* употреба језика, посебно када се ради о законском прецизирању уставних одредаба о мањинским језицима и њиховим писмима“ и наставља да он „никад није успео схватити која је разлика између тих „двези употреба“ и вероватно је то измислио неки конститутивни законодавац да би могао терорисати здрав разум носилаца српског језика“.

Англиста Ранко Бугарски, иако један од најватренијих заговорника *јавне употребе језика и писама*, каже да „за разлику од службене употребе, *јавна* употреба језика у свету је непозната као призната уставна категорија, па је не треба експериментално уводити у Србији. Тај појам је толико широк и неодређен да се *не може подвести под законске параграфе без изазивања хаоса* у јавној комуникацији, отварањем широког простора за произвољна тумачења, селективну примену, па и гласу репресију. Дејство које се овом новини вероватно имало у виду много се безболније може постићи прецизирањем појма службене употребе језика и писама. Осим тога, закон који би претендовао на то да озбиљно и подробно уреди јавну употребу језика и писама *не може се како ваља написати, поштовати нити спроводити*“.

Термин *јавна употреба језика* увели су, што је детаљно истражио и описао историчар Симиша Стефановић, у закондавну (језичкоправну) употребу Хрвати, и то најпре у Амандману V на Устав СР Хрватске (16. 2. 1972), који је постао члан 138 Устава СР Хрватске из 1974. године. „У Социјалистичкој Републици Хрватској у *јавној* је употреби хрватски књижевни језик – стандардни облик народног језика Хрвата и Срба у Хрватској, који се назива хрватски или српски.“

У Србији је, под утицајем Хрватске и по угледу на њу, израз „јавна употреба“ уведен на самом почетку осамдесетих година, али није направљена његова значењска дистинкција према изразу „службена употреба“. Мишљена о „јавној употреби“ била су врло подељена, а то се најбоље види по компромисном карактеру Амандмана бр. XXVI Уставне комисије Скупштине СР Србије од 7. јануара 1989. године. Задржане су и „службена“ и „јавна“ употреба, а њихов однос је требало да буде регулисан законом. Тај XXVI амандман је гласио: „У Социјалистичкој Републици Србији у *службеној* и *јавној употреби* је српскохрватски језик и његова писма – ћирилица и латиница.“

Овако решење дошло је петнаест година након што је уведено у Устав Хрватске. И управо кад су Срби прихватили хрватско становиште (што им није први пут!), Хрвати су свој термилошки изум одбацили, и оставили га Србима да с њим бригу брину. Наиме, у свом уставу из 1990. године Хрвати су укинули термин *јавна употреба*, и задржали само термин *службена употреба* језика, тако да је тзв. хрватски језик постао „службени језик Републике Хрватске“.

У околностима када су Хрвати одустали од израза који су сами увели, и вратили се изразу који су употребљавали и Срби и остали народи „српскохрватског језика“ у својим уставима, и у формулацији Устава Србије од 28. септембра 1990. године израз „јавна употреба“ формално је напуштен. Али се он у примени задржао у *Закону о службеној употреби језика и писма* (1991, 1994, 2005, 2010), тако да тај Закон и није написан на основу уставног решења из 1990. године, већ на основу већ цитираног Амандмана бр. XXVI из 1989.

Управо из тих разлога неопходно је о службеној употреби српског језика и ћириличног писма судити само на основу њиховог статуса у Уставу (и оном из 1990, и оном из 2006), а не на основу Амандмана бр. XXVI из 1989. године, јер је термин „јавна употреба“ напустио чак и Устав из 1990, а камоли да није онај из 2006. Пошто термин „јавна употреба“ не познаје ниједан устав на свету, логично је да се под термином „службена употреба језика и писма“ подразумева употреба језика и писма у свим контекстима који подразумевају употребу самог стандардног или књижевног језика. Друкчије речено, и лингвистички и правно постоје само термини „службена“ и „приватна или лична“ употреба језика и писма у јавној комуникацији, јер се ти термин „дају дефинисати, а „јавне употребе“ нема, јер је логички – тиме ни правно – не може ни бити“ (С. Стефановић).

Али шта то све вреди кад Уставни суд Србије мисли да *јавне употребе* у Србији, мимо целог света, има – и поред тога што је нема у Уставу Републике Србије, ни оном из 1990. ни оном актуелном из 2006. године. Па самим тим, по мишљењу српског Уставног суда, оно што Устав не помиње, а то је латиница, има предност над оним што Устав једино као службено прописује, а то је ћирилица. То је директан атак и на српски Устав и на ћирилицу, баш попут атака Уставног суда на Устав и службену употребу ијекавског изговора у српском језику.

Осим наведена два поступка – поступка о службеном статусу ијекавског изговора и поступка о службеној употреби ћирилице – још се један поступак о српском језику води пред Уставним судом Србије. А то је поступак од Уставних *Закона о родној равноправности*. Тај закон Скупштина Србије усвојила је 20. маја 2021. године, иако је на самом заседању упозната са ставом Високог савета судства у којем се подржавају примедбе Одбора за стандардизацију српског језика САНУ и експлицитно наводи да је текст Закона о родној равноправности „противустанован и супротан другим постојећим законским решењима“. Одмах по усвајању тог закона Адвокатска канцеларија Радић, а потом и група чланова Матице српске, покренули су поступак о оцени уставности овога закона. У аргументацији за покретање поступка пред Уставним судом наводи се да је премијерка Ана Брнабић обманула Скупштину тврдећи да је „закон у потпуности у складу са Уставом“, будући да Устав Републике Србије не познаје појам „родне равноправности“: „Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности“ (чл. 15). У том смислу, једини оправдан назив Закона био би „Закон о равноправности полова“, односно „Закон о равноправности жена и мушкараца“ или „Закон о равноправности мушкараца и жена“. Такође се констатује да је тај закон донесен по убрзаној процедури, без консултација са најмеродавнијим органима и институцијама у Србији: САНУ, Матицом српском, Институтом за српски језик САНУ, Одбором за стандардизацију српског језика, катедрама српског језика на филозофским и филолошким факултетима, и да је притом Влада незаконито и неуставно, за изворну реч „GENDER“ (џендер) употребила народни појам „род“, наспутот чињеници да су у српском језику стотинама година пол и род били синимони.

Против Закона о родној равноправност глас је дигла и Српска православна црква. Најпре патријарх Порфирије у Васкршњој посланици: „Посебно позивамо на очување српског језика и ћириличног писма на којима је израђена српска култура. Апелујемо да се нормира употреба ћириличног писма у јавном простору, као и да се обустави насиље над српским језиком и укину одредбе закона који то насиље намећу, нарочито кроз противустановни закон који намеће такозвани родно осетљиви језик иза кога се крије борба против брака и породице као богоустановљених светиња и природних облика човековог личног и саборног живота.“ Успели су негативни коментари припадника џендер-идеологије, поводом којих је СПЦ одговорила да се „не би ни оглашавала да је приликом доношења инкриминисаних одреби Закона о родној равноправности узет у обзир став Одбора за стандардизацију српског језика САНУ, стручно мишљење Матице српске, став Националног просветног савета и исти такав став свих шест српистичких катедри са свих шест државних универзитета у Србији. Сви они су сагласни да одредбе Закона о родној равноправности представљају веома груб облик насиља над српским језиком и његовом књижевнोजезичком нормом“. Притом се СПЦ пита „како је могуће да мишљење и ставови најважнијих научних ауторитета за српски језик у Републици Србији не буде уважено? Која и чија „политичка воља“ је меродавнија од њих? Зна ли се уопште чије је мишљење прихваћено када се гласало за овакав Закон, закон који врши насиље над српским језиком и над духовношћу српског народа, а као интегрални део пројекта такозване џендер-идеологије и политике врши насиље над етосом и начином живота православног народа.“

А шта значи џендер-идеологија, показује Адвокатска канцеларија Радић, која је прва покренула поступак о оцени уставности овог закона пред Уставним судом, констатацијом да „сада – од Уставног суда – зависи да и ће нпр. већ од 20. маја 2024. или од следеће 2024/25. године [када на снагу ступи] све одредбе Закона о родној равноправности] отац и мајка испратити сина у школу, а из школе, као родитељ 1 и родитељ 2, сачекати сина као девојчицу, која је почела да се забавља са другом, који више није девојчица“.

Питање је да ли знање српског језика судија Уставног суда сеже до могућности схватања датих језичких аргумената. Друкчије речено, колико уопште судије Уставног суда (и судије уопште) знају законитости српског језика да би схватиле и прихватиле чињеницу да је *Закон о родној равноправности* не само неуставан него да је и закон против српског језика, закон који озакоњује насиље над српским језиком. С обзиром на став судија Уставног суда о статусу ијекавице и ћирилице у српском језику, тешко је поверовати да Уставни суд ни у овом случају неће показати незнање суштинских карактеристика и законитости српског језика.

А и како не би кад се зна да студенти на правним факултетима у Србији уопште немају српски језик ни међу изборним, а камоли међу обавезним предметима. Притом се заборавља да изучавање права, баш као нпр. и новинарства, као иманентне

подразумева садржаје српског језика. Какве су последице непознавања српског језика, зар треба бољи показатељ од ових које по српски језик – имају досадашње одлуке Уставног суда Србије, а да и не говоримо о негативним последицама које на језичку културу има административно-правни стил српског језика. Зато је – како су у *Декларацији о статусу српског језика на некрбистичким катедрама и ненаставничким факултетима* закључили учесници Прве интеркатедарске србистичке конференције (одржане 2021. у Тршићу) – „у циљу подизања нивоа писмености, у циљу заустављања процеса ширења језичке некултуре, у циљу обезбеђења стварног статуса писмених онима који тај статус формално имају јер су факултетски образовани а језички необразовани – неопходно да надлежне образовне институције, пре свега Министарство просвете и науке, Национални савет за високо образовање и универзитети, али и сваки факултет понаокоб, предузму све неопходне мере како би се створили услови за системско искорењивање неписмености и језичке некултуре како код студената тако и код професора”.

А овде бисмо додали: и код судија, јер њихове одлуке, нарочито још ако се ради о одлукама судија Уставног суда, неретко директно иду у корист штете српског језика, па следствено и српског народа, коме је српски језик основни национални идентитетски критеријум. Или ће бити да ни то судије не знају, јер се то не учи у основној школи, где су се једино током школовања сусретали са српским језиком.

Милош Ковачевић

<https://iskra.co/kolumne/znaju-li-sudije-ustavnog-suda-sta-je-srpski-jezik/>

ЋИРИЛИЦА „ПРОПАДА“ НА НАШЕ ОЧИ: Савет за српски језик основан, а радост помућена

23.03.2023. - 10:40

БРИГА Александар Миловановић, Михаило Шћепановић, Милош Ковачевић, Срето Танасић/ Фото М. Анђела

Шта је од језичких активности политичара на корист, а шта на штету српског језика

Списи Одбора за стандардизацију српског језика XIX–XXI (2021–2023)

Мало ко данас не зна да су Скупштина Републике Србије и Скупштина Републике Српске на Дан српског јединства (15. септембра 2021) усвојиле Закон о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма, и да је он ступио на снагу 15. марта 2022. године.

Шест дана по усвајању овог закона „добродошлицом“ смо га поздравили баш на овој страници Културног додатка „Вечерњих новости“, наводећи да „овај Закон треба схватити и прихватити као први корак у заштити српског језика и ћирилице“ и да он „представља крај убеђивања с политичарима да морају да увиде колико је значајна одбрана српског језика и ћирилице као основних српских идентитетских критеријума“.

Данас можемо рећи да су те поруке, макар и са закашњењем, стигле до Владе Србије, која је безмало на годишњицу ступања на снагу овога закона (16. марта 2023), усвојила Одлуку о образовању Савета за српски језик, предвиђеног датим законом. Савет броји девет чланова, од којих је пет лингвиста изабраних на предлог Одбора за стандардизацију српског језика (тројица редовних професора: Срето Танасић, Милош Ковачевић и Александар Милановић, и двоје виших научних сарадника: Марина Спасојевић и Владан Јовановић), док су четворица културни посленици, углавном књижевници, изабрани на предлог Владе (Владимир Пиштало, Селимир Радловић, др Зоран Аврамовић и Миодраг Кајтез). Законом прописани задатак Савета за језик јесте „да прати и анализира стање у области употребе српског језика у јавном животу и спровођења мера ради заштите и очувања ћириличног писма као матичног писма“, као и „да даје препоруке, предлоге и стручна мишљења ради унапређења стања у области употребе српског језика у јавном животу“.

Иако је Закон ступио на снагу пре годину дана, у пракси и није било његове примене. Као да се чекало да се формира Савет за језик, па да он иницира и потпуно примену Закона. Нико није очекивао да ће у време формирања Савета бити политичких активности које ће још више погоршати ионако врло тешко стање српског језика. А управо се то догодило.

Готово истовремено са формирањем Савета за српски језик Влада Републике Србије, односно њено Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, организује – у сарадњи са Агенцијом Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена у Србији (УН Women) и Европске уније – 27. марта 2023. године својеврсни стручни округли сто, назван Друштвени дијалог, на тему „Како до родно осетљивог језика?“. Округли сто има две секције. За прву сесију предвиђена су „Уводна обраћања“, чији су учесници шесторо политичара: троје министара – просвете (Бранко Ружић), културе (Маја Гојковић), и за људска и мањинска права (Томислав Жигманов), потом председник Народне скупштине РС (др Владимир Орлић), па координатор Женске парламентарне мреже Скупштине АП Војводине (Стојанка Лекић), и двоје странаца: Франсоаз Жакоб, стални координатор Канцеларије УН у Србији, и Емануел Жиофре, амбасадор Делегације ЕУ у Србији.

Друга секција названа је „Струка има реч“, и планирано је седам излагача, с тим да није сигурно да ли ће бити представника САНУ и Ректората Универзитета у Београду, док су остали излагачи нестручњаци за српски језик са Универзитета одбране, са Факултета политичких наука, са Универзитета Сингидунум, и са Радио-телевизије Србије. Ту је као двоструки изузетак др Свенка Савић, професор емеритус са Филозофског факултета у Новом Саду. Осим Свенке Савић, чији је став о родно осетљивом језику супротан готово униформном ставу Катедру за српски језик у Новом Саду, за овај „Друштвени дијалог“ организатори нису позвали ниједног србисту, нити представника иједне катедре за српски језик, а њих је шест у Србији (у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу, Косовској Митровици и Новом Пазару), нема у програму ни оног једног србисте из САНУ, није позван нико из Одбора за стандардизацију српског језика, нити из Института за српски језик, нити из Матице српске, нити из Друштва за српски језик и књижевност, нити из Интеркатедарске србистичке конференције, нити из ЗУОВ-а. И нормално, нема ниједног од чланова, ни лингвиста ни књижевника, које је Влада изабрала у Савет за српски језик.

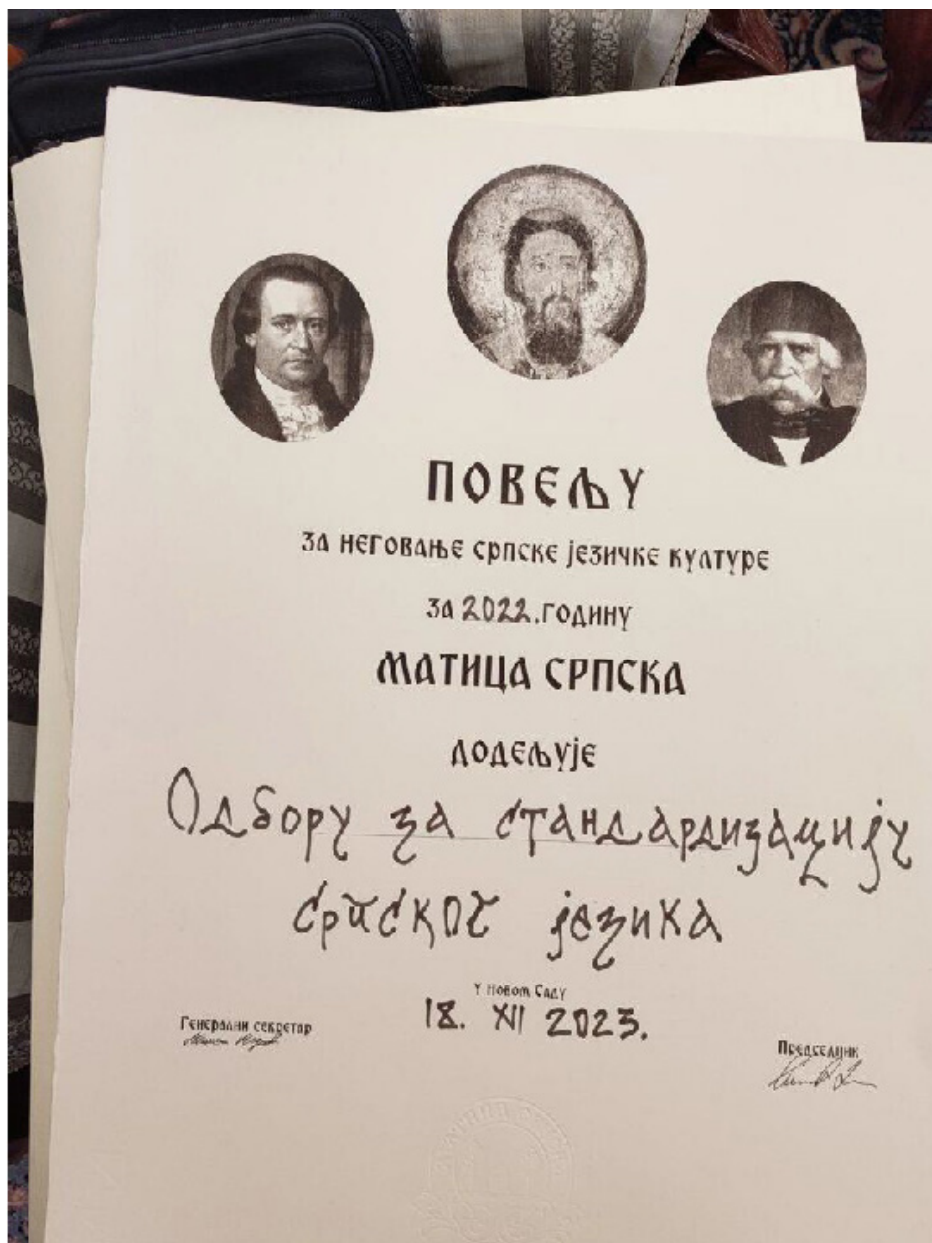
Онда се поставља више него логично питање шта значи назив секције „Струка има реч“, јер је очито да није у питању србистичка струка, јер су заобијене све србистичке институције. А зашто је то тако, није много тешко закључити. Српски политичари, посебно они владајући, више него добро знају да сви србисти, држећи се егзактних лингвистичких критеријума, без обзира на то кога су пола, симтрају да је примена родно сензитивног језика погубна за српски језик, да она руши темеље његове граматичке, нормативне и стилстичке структуре.

Тако се ове две временски готово подударне активности Владе Републике Србије – образовање Савета за српски језик и одржавање скупа о родно осетљивом језику – у својеврсној супротности, као да једна другу искључују. Јер у члану 7 Закона о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма, где се набрајају мере које улазе у „систем заштите и очувања српског језика и ћириличног писма“ као једна од мера, дата под тачком 6, наводи се и „заштита српског језика од утицаја идеолошких и политичких покрета на његову стандардизацију“. Тешко да може постојати бољи пример „утицаја идеолошких и политичких покрета“ на стандардизацију српског језика – од насилног наметања закона о родној равноправности који би да разори не само његове критеријуме стандардизације него и његову граматичко-лексичку структуру.

Зато ће међу првим задацима Савета за српски језик морати бити одбрана српског језика од погубних последица примене Закона о родној равноправности, у делу који се тиче „родно осетљивог језика“. Ни у једном друштву, ваљда српско неће у томе бити изузетак, политика није негирала да су два и два четири, чему је еквивалентно: закон о родној равноправности јесте закон против српског језика и српске културе уопште. Надајмо се да ће Савет за српски језик успети аргументима убедити бар српске политичаре шта је од њихових језичких активности на корист, а шта на штету српског језика. И да схвате и прихвате да то србистика као наука о српском језику зна и мора знати боље од политике.

novosti.rs

<https://iskra.co/kultura/cirilica-propada-na-nase-oci-savet-za-srpski-jezik-osnovan-a-radost-pomucena/>

Уручене Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе за 2022. годину

Повеља Матице српске за 2022. годину Одбору за стандардизацију српског језика

Матица српска је 18. децембра 2023. године уручила Повељу за неговање српске језичке културе за 2022. годину. Одбора за стандардизацију српског језика поводом 25 година од његовог оснивања. Ову повељу схватамо у Одбору као признање свим оним лингвистима и другим културним радницима око Одбора који су улагали своја знања и труд у остварење циљева и задатака с којим је Одбор и основан – за њихов допринос у протеклих 25 година у области стандардизације српског језика и неговања српске језичке културе и ћириличног писма, као и залагања за враћање статуса српском језику као националном, какав имају и други национални језици. То признање нас обавезује да се и у будућности залажемо за статус и достојанство српског стандардног језика с његовим писмом ћирилицом, да се залажемо за очување српске писане баштине и против било каквих идеолошких и политичких утицаја на српски стандардни језик.

Повеља Матице српске за 2022. годину проф. др Срети Танасићу, дописном члану АНУРС и председнику Одбора за стандардизацију српског језика

Матица српска је 18. децембра 2023. године уручила *Повељу за неговање српске језичке културе* за 2022. годину лингвисти професору Срети Танасићу, дописном члану АНУРС, председнику Одбора за стандардизацију српског језика, за вишедеценијски рад у пољу стандардизације српског језика, неговању српског језика и ћириличног писма. Танасић је тим поводом изјавио да повељу прима као признање за свој научни рад и ангажовање, али и да она представља снажан подстицај најширој српској културној јавности да негује српски језик и ћирилицу и јача свест о значају српског језика и ћирилице на целокупном српском националном и језичком простору као једном од темељних знакова српског националног и културног идентитета, па и суверенитета.

90. ВУКОВ САБОР У ТРШИЋУ

Патријарх Порфирије

Укидање слободе језика је први корак у укидању слободе сваког човека

... Читање генерације Доситејевих тумача дале су све од себе да формирају слику о Обрадовићу као надахнутом и ревносно промотору образовања који се неуморно супротстављао конзервативним и мрачним друштвеним, тачније – црквеним, слојевима, директним противникама просвећивања српског народа. Сакривши се из једне појединачно поштуване Доситејеве масе – „Књиге, браћо моја, а не знова и прапорице. Оне војују и побјеђувају“ ови тумачи или не знају, или неће да знају, или губе из вида или намерно прећућу истину да Доситеј није био једини просвећивач свога народа у времену у коме је живео. Поштом знамома истих тих знова и уз знаменке принарада са кадионица и архидејески саопсебе идеје архимандрита и пастира Српске цркве су са истом томо, а много кад и већом, ревношћу ширили идеје о значају просвете и образовања од цела саопсебе. Вуковост српске културе, црквеност и друштвеног живота, у крајној мери – онога што ми данас добром делом јесмо, у XVIII столењу усмерили су и обликовао српски школовани кадибери. Од тога све су били школовани, као и тога кад су духовна и интелектуална интересовања и афинитете гajили, зависно је и то којим ће путем сами поћи, а по том са собом повести генерације својих следбеника. Два века икоњска центра тога времена, латинскозвучна Кијевска духовна академија и шведистички, протестантски, универзитет у Халеу, враћали су српском народу његову надарену децу са измененим уверенима и пољима на свет. Без обзира на све разлике које су гajили у свом приступу богословљу, месту и улози цркве и религије у друштву, српски студенти који су у XVIII столењу школовани „уој турбам царства“ када су се враћали у матичне крајеве а у својим каснијим активностима имају један неспоран заједнички иментек. То је било високо вредноване просветителства кроз школовање народа као најбољег начина промовисања идеја и вредности које суштиски треба да потпомогну промене и развој српског друштва. Институција од централног значаја за остваривање оваких идеја, целог овог програма, била је школа. Друштво, па и Црква у њему, могли су бити преображени и променени само кроз исправно, планско и програмско школовање нових генерација носилаца промена. Зато је велина Срба школованих у иностранству или отворена пакосна или у дома предала. Већи и значајнији део тих школа отварао је са благословом и под окриљем Српске цркве. Београдска Вукотица отворена 1808. у Београду 1810. године Доситеја Обрадовића, префектура и професура Дионисија Новаковића у Вишаровом новосадском Духовном колеџију из 1743. године, професура теологије Јована Рајца у истој школи из 1764. године, а географије и реторике у Лајпцишкој школи у Сремским Карловцима из 1760. године, показују нам да су сви српски студенти по повратку са школовања довели кападе просветителства било да је оно наплатило секуларизму и рационализму било да је реч о богословском разумевању истог феномена.

Није мало пута речено да је једна од највећих препрека Вуковој језичкој реформи била Српска црква, односно њен тадашњи најнаменитији поглавар, карловачки митрополит Стефан Сратимировић. Митрополита онтугају да нема слуха за неопходну трансформацију српског језика и смислену промену његовог писма. Црква као таква, и Сратимировић у овој, тадаје заступници оваког мишљења, настоје да зауставе добар развој и онемогуће квалитетне промене и напредак у српском језику.

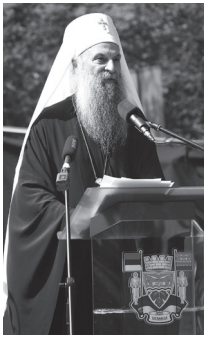

Фото: Биљана Радрчевић

Да ли је то баш тако и да ли се у оваквим закључцима састоји са истина Вуковог времена и његових односа са Српском црквом? Појбно реком. Сврха и значај народног односа, говорног језика, доволите ми да се мало нахалним, огледа се не у томе што га народ говори него што га народ разуме. Јединственост изражаја и разумљивост садржаја омогуће квалитетно преносење смисла и значења које језик настоји да пренесе и сачува. Као што је сваком иоле добронаторном човеку познато православна црква баптини свештвену традицију равнопостолне браће Кирила и Методија. Она промовише употребу разумљивог језика и њему саобразног писма као средства и начине ширења живота по Јеванђељу Христовом. Те проципи, без обзира на већа или мања, односно дужа или краћа, историјским невољама усвољена одступана, црква је наставила да гajи и афирмише и у времену које је прегледало Вуку и у доба када се његова реформа појавила и стекла широку прихатљивост. Зато се то губи из вида или прећућује представља питање по себи који се ми оиде нећемо бити, али дољемо указати на њега. Инструменту то некимим при-

Једна од најзначајнијих личности Српске цркве и културе у 18. столењу био је јеромонах Гаврило Стефановић Венцић, који су образовале и духовно формирали, самим тим и надахнуле, изузетне личности свештенног братства

манастира повјаринске Раче који су се након Велике сеобе настели у Сентадреји. Отац Гаврило је од њих научно и преузео не само осећај за значај разумљивог језика у мислији цркве него и свест о потреби прилагођавања писма том новом језичком динамизму. Из његовог богатог рукописног наслеђа можемо видети да се он још давне 1732. године – давне, стотинак година пре Вука – у великој мери користио народним језиком било када је говорио на сложене доктринарне теме, као што је било учење о поштовању икона и иконоборству, било када је својим парохијанима преносио текст Светог писма на њима разумљив језик. Венцићов се, као што знамо или треба да знамо, није зауставио на томе. Он је кренуо у својерасну реформу писма која иако није зајемљена иша представља знањ обичајних интересовања свештенослужитеља цркве за језичка питања и њихово правилно решавање. Овом проблематиком ису се бавили само представници ина црквене власти до ме, како то опет други воле да истакну, епископат неинтересовано држао конзервативне позиција. Најбољи пример за то представља један други карловачки митрополит, Јован Петровић односно Ђорђевић, који је као епископ у Вршцу негде између 1761. и 1763. године начинио *црву реформисану српску ћирилицу* о чему је знаменитим начине написао *вој земљак*, познати српски библиотекар и историчар српске књижевности и културе, чика Лаза Чурић, родом из Тителе. Том реформисаном ћирилицом је списао Никола Нешковић икоњско књижевни запис у калени најшесте Владичанског двора Карловачке митрополије у Вршцу, њоме је уклесан текст на часној трезви враћене Српске цркве и исписано још неколико натписа у храмовима, враћене епархије. Због чега они ису, а Вук јесте, журили и инсистирали на томе да се језичка реформа спроведе у времену у коме су живели и на просторија на којима су били? Не треба губити из вида да сви они живе у једном сложеном времену у коме, као у свакој сличној епохи, велике идеје настоје да у срцу остварења својих политичких интереса преумерују судбине и развој мањих народа настојећи да их приближе себи, промене, искористе и злоупотребе. Ти се циљеви остварују различитим средствима. Она се крећу у широком распону од војне присиле, преко економских условања, па све до културно-идентитетских интервенција и промена. Без разумења овог контекста и обичајног знања у обзир оваких фактура приликом анализе дела и рада било којг човека, па и Доситеја и Вука, немогуће је приближити се покушају стварног разумевања мотива и циљева одређених феномена.

Кључну улогу у Вуковој језичкој реформи одиграо је Јермеј Копитар. Детаљније истраживање Копитаревих мотива, не само у случају Вука Караџића него и у питању Тараса Шевченка и улоге које је имао у развоју украјинског језика, показује да су они шири од просветителских и филозофских, а дубљи од филозофских и лично пријатељских. Копитар је, без сваке сумње, био један од вођених промотера аустријских империлних геополитичких интереса на пољу култура словенских народа које је, са једне стране, настојао да језичка „демократизација“ а самим тим и угњетач, а са друге, верски одвоји од коруца већих црквених центара прилагођују њихово верско јединство потпомогнуто заједничким језиком. То је митрополит Сратимировић првенствено имао на уму када се успротивио Вуковим реформима. Сивма, па и њему, било је јасно да је језик жива материја која расте и развија се, има одређене форме и облике који током времена могу да се осакме, да изгубе животне сокове и способност живе комуникације, да постоје јавни токови и пороскоја језика и да његов развој и

промене које он доноси ису по себи лоше. Митрополит је само инсистирао на томе да се промене одвијају спонтано и намерно, у језичком развојном континуитету, а не да настају у нечему што је њему изгледало као спонтаности револуционарни сарховити дисконтинуитет. То је потгово важило за промене које су претиле да српски народ одвоје од једне а припоје другој језичкој матрици и културном идентитету, те да самим тим омогуће појаву каснијих феномена где ће, мање или веће, дијалектске разлике једног језичковог језика прерастати у идентитетске темење нових језика, што се успотасило и догодило.

Српски језик, језик Вука и Доситеја, Светог Саве и краља Милутина, деспота Стефана Лазаревића и Буђара Бранковића, Андрића и Црњанског; темел и кољевка, садржај и простор, крх и дом нашег националног идентитета данас се, истини за вољу заједно са миноштвом другог језика различитих народа, налази на јавној иницијативи која настоји да промене и измисли, да му пресек одуки жинотодних сокова и да га обезбеди. Не треба посебно истинати, јер је препознатљиво, али треба поновити, јер изгледа да није сивма и до краја јасно, да оиде није реч о језику као неком издвојеном самостовном феномену. Промена језика за циљ има промену човека који га говори, који на њему мисли и пише, пева и плаче, који је тим истим језиком формирао и којим он формира друго. Она наслина промена има изглед филозофије, али је она у ствари антрополошки феномен. Писање на језику који неће да се супротставља тек је улогу у наслине над човеком. Уколико пристанемо на укидање слободе у развоју и спонтаности у процају језика и исте замислимо одозго, тајеније је рећи: одозго! наменити променама и правилима, иницијативу само први корак у укидању слободе сваког човека да буде оно што јесте и да се развија у правцу у коме жели да иде.

Са запрепаћеном гледамо како политички комесари језичке револуције шире своју нову веру, свој новогворер привидне корисности и правне извесности, настојећи да влади језик Вука и Доситеја сабију или растегну у прокуртовске пољене својих идеолошких и политичких циљева. Наду нам упита чинијеница да она настојања не пролазе без отпора и да се на неке стране наше земље подижу гласови у одбрану језика као једног од основних људских права. Шта оно, између осталог, обухвата? Право на употребу свој језика, право на остварење свој језика и његово промовисање наредној генерацији, право на изражавање, пријаме, славе и разумење обавештене и идеја на свом језику. Та права данас, као и увек до сада, заступају са институцијама од националног значаја, бројним факултетима и институцима, браћи и брањеници Цркве.

Вук Стефановић Караџић и Доситеј Обрадовић леже један настрм другог изнад главног портала Саборне цркве у Београду. Ту једнаставно чинијену неформалним тумачи, било да долазе са леве или десне стране српског политичког и културног разурса, могу да програме на такав начин да се они у ствари налазе *изван цркве*, да са њих у цркви мисле *нема*, а да, с друге стране, црква *имама* *није* ни *добробро*. Тувањем другог надахнућа и интерпретативних потенцијала у томе виде свиме другачијој стварности и поруку. Виде једна и јеромонах Доситеја, два мудра и добра старца, који својим делом као неким Божићним сабиралиштима српског народа, извор и гарант његовог идентитета и отањка и унапредују за рачу *Београде* генерације наших суграђанина све их, једну по једну, неуморно уводе у њу. Оваком томељиво придружају и ово српскомо слово.

Б
Е
С
Е
Д
А

Глас Српске

Интервју

Срето Танасић: Нашом баштином поносили би се и много већи народи

Ведрава Кулага Симић 09.07.2022 12:38

Срето Танасић: Нашом баштином поносили би се и много већи народи

Усвајање готово идентичног закона о заштити, очувању и употреби језика српског народа и ћириличног писма у Републици Српској и Србији је несумњиво био добар потез, слободно можемо рећи - и нужан и дуго чекан. Код нас се традиционално статус језика утврђује законом, поред тога што се уставом утврђује који језик је службени.

Каже то у интервјуу за “Глас” председник Одбора за стандардизацију српског језика и директор Института за српски језик и књижевност АНУРС-а Срето Танасић, додавши да закон о језику и писму служи као основа и оквир за регулисање употребе српског језика и ћирилице, како у Српској, тако и у Србији.

Деценијама је, истиче, српска језичка ситуација била неуређена, посебно последице распада бивше државе Југославије и српско-хрватског језичког заједништва, а према томе каква је језичка ситуација, какав је однос државе према националном језику може се просуђивати и какав је однос према народу, националној култури.

- Јер језик је најпоузданији чувар националног и културног идентитета. Он је највећа ризница знања о нама, о ономе што смо радили и што су нам други радили, у српском језику је записана наша духовна и материјална култура. На српском језику створили смо писану баштину којом би се поносили и много већи народи. Мирослављево јеванђеље, написано на српској верзији старословенског језика, представља такав драгуљ у српској, словенској и свјетској баштини. Такође Кулинова повеља, најстарији цјеловит писани документ на српском народном језику, оба споменика чак с краја 12. вијека. Ту су друга стара јеванђеља, ту су животописи Светог Саве и светих српских краљева, па многа дјела у каснијим вијековима. Није сувише рећи ни да је у одговорним и уређеним државама језичка политика у основи националне и културне политике. Има разлога што се у оба закона у наслову помињу уз употребу заштите и очување српског језика. Свједоци смо сталног и осмишљеног поткрадања и преименовања највреднијих споменика српске писане баштине, чему се морамо организовано као државе и струка - супротставити. Морамо заштитити, сачувати своје писано културно благо, које нас на најбољи начин представља као културно изграђен народ. Ваљда је нама лакше сачувати истину о себи него другима да фалсификовањем узму то што је наше. Усвајање закона лично сам доживио као потврду да се наше залагање да се у обје државе законски регулише језичка ситуација, на једној страни, и као потврду да су наша државна руководства схватила и потврдила да су српски језик и ћирилица битан елемент идентитета, залог опстанка на мапи културних народа и уопште опстанка. То нам даје разлог да са више оптимизма гледамо на побољшање статуса српског језика и писма.

ГЛАС: У Српској су Бошњаци искористили право заштите виталног националног интереса, те су на неко вријеме одгодили његово ступање на снагу? Да ли овај закон и на један начин угрожава језике осталих конститутивних народа у БиХ, те латиницу?

ТАНАСИЋ: Ово је примјер како се све може злоупотријебити, па и тај врло значајан институт. Његово покретање у овом случају је претварање овог, кажем значајног, института у најобичнију играчку помоћу које се покушава једном народу оспорити право на његов језик и писмо, право да сам уређује њихову употребу. А право на сопствени језик је једно од елементарних људских права, које нико озбиљан ни не покушава оспорити, а нико у цивилизованом свијету не би од срамоте подржао било кога ко то покуша да чини. Нигдје у свијету, а посебно у Европи каква год да је она данас. У конкретном случају овај закон ни на који начин не задире у језичка права два друга народа у БиХ и Српској. Ни закон нити Срби не желе да се мијешају у то како они уређују свој језик. Овдје је очигледно на дјелу прозиран покушај да се српски језик, како је странац у Уставу и

нехотице лијепо тачно уписао “језик српског народа”, држи у стању неуређености, да се не зна кад и како се употребљавају, да се српски језик не његује, а ћирилица држи практично на маргинама. Питао сам једном већ: да ли је некеме ово данас идеал, кад се у Српској ријетко види ћирилица, или је и ово много?

ГЛАС: У сваком случају, сваки закон је мртво слово на папиру, ако се досљедно не примјењује. Колики су стварни домети овог закона?

ТАНАСИЋ: У праву сте, закон се не прави да стоји у фиоци, него да се примјењује. Свједоци смо да у Српској и у Србији одговорни људи у држави знају како се закон примјењује успјешно, тако да неће бити потребно ни оправдано вријеме празног хода у том погледу. Усвајање закона је и дошло као посљедица свијести најодговорнијих представника у обе државе и о значају српског језика и писма, ако хоћете, и за опстанак српског народа и о независном положају њиховом. Вјерујем дубоко да се нису само шалили кад су покренули иницијативу за усвајање закона. Српска језичка струка и Одбор за стандардизацију српског језика као највише свесрпско и свеинституционално тијело основано ради планирања и усаглашеног дјеловања, између осталог, и кад је посриједи брига о статусу српског језика на цјелокупном српском националном простору, спремно су дочекали овај закон, дакле, стоји држави на располагању. А познато је - у науци социолингвистици и пракси уређених држава, да се језичка политика осмишљава у доброј сарадњи струке и државе, а спроводи у доброј сарадњи државе и струке. Кад је посриједи заштита и употреба ћириличног писма, у Одбору за стандардизацију српског језика жељели смо и бољи статус његов. Кад је посриједи сам српски језик, мислим да закон (или закони) даје довољно могућности да се статус језика битно промијени набоље и на боље. Кад је држава једном рекла да је српски језик важан, онда је то разлог да размислимо какав нам је језик данас у администрацији, у документима који излазе из државних установа, какав је језик администрације, науке и, извините, језик средстава информисања. Ако се сложимо да је лош, онда ћемо се сложити и како треба да се поправи. Поставиће се питање лекторске службе свуда тамо гдје се употребљава српски језик. Поставиће се питање каквим језиком се служе наши политичари. Посебно - поставиће се можда најважније питање статуса српског језика у школству, а статус се оцјењује према броју часова националног језика у школи, па питање зашто се српски језик не изучава на универзитетима, државним и приватним. То је пут који води ка отклањању свих или готово свих проблема у вези са статусом српског језика и са нивоом језичке културе.

ГЛАС: Шта највише, ако можемо тако рећи, нагриза језик и писмо?

ТАНАСИЋ: Рећи ћу: треба на првом мјесту кривицу тражити код самих нас. Највише их нагриза наша небрига. Пошто је српски језик са ћирилицом у основи нашег националног и културног идентитета, морамо му посвећивати пажњу сагласно значају. Директна посљедица дугогодишње и вишедеценијске небриге јесте стање опште запуштености српског језика и у Србији и у Српској, низак ниво језичке културе (у Црној Гори су другачије невоље). Ту нашу небригу, неодговорност, недовољну институционалну бригу о српском језику и писму други само подржавају и користе. Такође, у доброј мјери можемо присвајање и поткрадање наше писане баштине, неких од најзначајнијих дјела приписати нашој недовољној и институционално неорганизованој заштити. Доскора највећи број

одговорних људи у државним властима није ни знао да та крађа и постоји, а камоли какав значај има. Ето сад има законска основа да о томе бринемо - као струка, али и држава. Прозиваће нас културна јавност и све национално одговорне снаге, а прозиваћемо се, шта на том плану чинимо. Кажем још једном: много је лакше нама, ако то хоћемо, да се истином боримо за своје него другима да се служе фалсификатима у крађи и отимању нашега. Културна јавност је на нашој страни, струка хоће, само јој је потребна и друга страна - држава одређена да ради свој посао.

ГЛАС: Једном приликом рекли сте да се стране ријечи уводе у српски језик “на дивље”, без граматичког “уподобљавања” законима српског језика и да је у томе невоља и опасност. Да ли се шта промијенило?

ТАНАСИЋ: Могao бих рећи да се у језичкој стварности није промијенило боље, дај Боже да није нагоре. Добро је то што смо усвајањем закона о језику и писму јасно рекли да су нам значајни. Наравно, остајем при томе што сам рекао. Не можемо ми поставити зид према страним ријечима, али их морамо примати у српски језик промишљено, с мјером, тј. кад су заиста неопходне, и граматички их уподобљавати са законима српског језика. Сви се слажемо да је српски језик, као и други језици, највише под навалом ријечи из енглеског језика. Како најугледнији социолингвиста Милорад Радовановић рече: “Главна, и једина рационална, научно и цивилизацијски оправдана, порука овим поводом била би - бити данас против утицаја енглеског у језицима света, па и у српском залудно је и бесмислено, прецупштање тога тока стихији и случајностима - опасно је и некултурно.” Ово морамо имати на уму, и у појединачном понашању и у осмишљавању језичке политике.

ГЛАС: Да ли са одумирањем језика одумире нација или да ли са одумирањем нације и културе одумире и језик?

ТАНАСИЋ: И једно и друго питање имају смисла. Застао бих мало код првог питања: одумире ли са одумирањем језика нација (и култура)? О овоме морамо озбиљно размишљати. Али можда нам се чини, а тако нам неки и говоре: језик не одумире, него се мијења. Рекао бих: шта је него умирање или убијање језика ако се над њим врши насилни инжињеринг, што је данас на дјелу? Жели се промијенити језик насилним дјеловањем на његову структуру и лексику, а рекли смо да је у језику дух једног народа његов идентитет. Тиме се жели уништити наш идентитет, културни образац, наше виђење свијета и породице изграђиване у складу с нашом традицијом и у окриљу православне цркве, жели се уништити хришћански живот.

ГЛАС: Упозоравали сте и да почињемо да одбацујемо све што носи национални предзнак. Због чега то сматрате?

ТАНАСИЋ: Тако је. Постоји, или: био је, неко вријеме такав правац, дијелом као осмишљен пројекат утицаја на нас, дијелом као и израз домаћих група и појединаца који су ишли у том правцу из неких својих интереса. Срећом, данас је видљив отпор том погубном дјеловању. То се посебно види код младих нараштаја. Они више неће да прихватају тај понижавајући утицај, политику самопоништавања. То није напредак

народа, није знак културног прожимања, што је свакако пожељно; већ покушај културног поробљавања. То млади неће.

ГЛАС: Шта се мора урадити да бисмо заштитили језик, писмо, идентитет?

ТАНАСИЋ: Мора се наставити ово што смо достигли доношењем закона о употреби, заштити и очувању српског језика и ћирилице. Ако се у држави није посвећивала потребна пажња националном језику и писму, разумљиво је што није била довољно ни свијест о њиховом значају за наш национални и културни идентитет. Морамо, значи, мијењати ту свијест - мијењањем самог статуса српског језика и ћирилице, о чему сам већ нешто говорио.

ГЛАС: Именовани сте недавно за директора Института за српски језик и књижевност Академије наука и умјетности Српске? Шта планирате?

ТАНАСИЋ: Националне академије се оснивају на првом мјесту ради старања о националном језику и његовом изучавању. Покретањем рада овог института и Академија то потврђује, мада брига о српском језику и писму у њој ни до сада није била занемарена. Желимо и планирамо, већ смо почели да на томе радимо, да се у Институту заснују дугорочни пројекти за изучавање српског језика и књижевности. То подразумијева и школовање кадрова. Радиће се првенствено на ономе што је на тлу Српске и БиХ, али свакако имајући у виду јединствен српски језички и културни простор. Као директор радићу заједно са његовим Научним вијећем и управом АНУРС-а на заснивању и обезбјеђивању стабилног финансирања дугорочних пројеката од националног значаја на подизању младог кадра. Ми у Српској смо у озбиљном заостатку, вјерујем да најодговорнији људи у држави то разумију, разумију да смо ми на бранику српског народа, што су потврдили доношењем закона о језику и писму. Разумије се, Институт је ту и да увијек кад од њега држава затражи буде сервис за свако искрело питање. Зато и постоје државне националне институције и свако ко хоће да у њима ради мора то поштовати.

Звоно за узбуну

ГЛАС: Можемо ли бити задовољни бројем студената који уписују студије српског језика и књижевности? Треба ли нешто мијењати у образовању?

ТАНАСИЋ: Није пријатна чињеница да се већ неко вријеме јавља мали број студената и у Србији и у Српској. И то звони на узбуну у држави. Разлози су јасни - у друштву је српски језик као национални језик био обезвријеђен, па и понижен. Кад се буде цијенило и тражило добро познавање српског књижевног језика на сваком значајнијем послу, кад утврдимо његов бољи статус у образовању - и преко повећања броја часова, кад уведемо обавезну лекторску службу свуда гдје је то потребно, појавиће се и већа потреба за запошљавањем кадра, он ће бити цијењен и плаћан у складу са значајем српског као националног језика, али ће се од њега и тражити више. Кад су посриједи националне дисциплине, што јесу српски језик и писмо, никако се не смије снижавати ниво студија, али се мора у друштву придавати већи значај њима. Усвајање закона о језику и писму је и

почетак враћања статуса српском језику и писму, враћање достојанства српском језику и ћирилици као темељу српске културе и идентитета. Тиме ће се вратити интересовање младих за студије српског језика и књижевности.

Српски језик и ћирилица данас

Удружење за одбрану ћирилице "Добрица Ерић" одржало је конференцију за новинаре

СРЕДА, 1. новембар 2023. године у 14 сати, Прес центар УНС-а (Кнез Михаилова бр. 6/3, Београд)

Тема: Српски језик и ћирилица данас

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
Медија центар „Одбрана“

105 ГОДИНА
слободе и повратка ћирилице у Београд
(1918-2023)

Позива Вас на
Свечани концерт

СРБСКИ ПРАВОСЛАВНИ ПОЛЦИ | ДЕЧЈЕ-ОМЛАДИНСКИ ХОР ЦРКВЕ Св. ВАСИЛИЈА ОШТРОШКОГ
МУЗИЧКА ШКОЛА „МОКРАЊАЦ“ | ФЕНЕЧКИ БИСЕРЧИЋИ
ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ | ХЕЛЕНА МИЉЕВИЋ, рецитатор

Улаз слободан!

2. новембар 2023. у 19^ч

 СВЕЧАНА САЛА
Дома Војске Србије „Београд“
Браће Југовића 19

НАРЕДБА
Уривана града Београда.
Савна каријатидна и комесаријатима:
Испрвајте се за време окупације катарга је лажу
српског и јавног рада, те су на радним местима
фирме каријатидна катарга.

Наређујем:
Да се сва фирма од данас за пет дана промени, а у
јавно од авијаске административне фирме ћирилицом
спрски Закон о радњама. Кадри ће се постарати
и извршати нове наређања, исто обавештење и
свакога ка по њему не би поступио - казнити по
напољности.

3. новембар 1918.
Уривана града Београда
Коста Ј. Трушковић

Поводом 105 година од ослобођења Београда у Првом светском рату и наредбе о враћању ћирилице на јавне натписе у Београду, о данашњем стању српског језика и ћирилице говорили су:

- Проф. др Срето Танасић, председник Одбора за стандардизацију српског језика
- Др Марина Спасојевић, Институт за српски језик САНУ
- Др Јован Јањић, Институт за политичке студије
- Мирко Радаковић, пуковник

Домаћин: Миодраг Којић, Удружење за одбрану ћирилице "Добрица Ерић"

ОДЛУКЕ И САОПШТЕЊА
ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

БОШЊАЧКИ ИЛИ БОСАНСКИ ЈЕЗИК; САТ ИЛИ ЧАС; ЈЕВРЕЈСКИ, ХЕБРЕЈСКИ (ЈЕЗИК) ИЛИ ИВРИТ

Одбору за стандардизацију српског језика обратило се четворо заинтересованих људи с молбом да им се одговори на три следећа питања, да се реше три „ситнице језикословне“:

1. Дејтонским споразумом, на бившем српскохрватском говорном простору, „озваничен је“, уз српски и хрватски језик, и трећи *идиом*, такође назван језиком. Тај идиом добио је претпрошле године и свој правопис (1996), *Правопис босанскога језика*, чији је аутор Сенахид Халиловић. По нашем мишљењу, назив *босански језик* неодржив је у српском језику. Молимо Одбор за стандардизацију српског језика да се изјасни о (не)постојању тог идиома, а нарочито о његовом имену.

2. Пре петнаестак година већи број српских лингвиста, с академиком Павлом Ивићем на челу, препоручио је Радио Београду да тачно време саопштава „сатима“, а не „часовима“. Та препорука, у своје време, примљена је и с одобравањем и с негодовањем, мада су гласови негодовања, колико се сећамо, били чујнији. Ту препоруку једно време је Радио Београд поштовао, а сада то углавном не чини. Сада је много радијских и телевизијских станица, које према тој језикословној ситници имају неједнак став. Може ли се Одбор за стандардизацију српског језика или нека од његових комисија изјаснити о тој ситници, узимајући у обзир својевремене аргументе, с евентуалним и друкчијим приступом, како бисмо се почели навикавати на реаговање Одбора и на хроничне и на акутне језичке теме?

3. Познато је да је стари хебрејски језик био мртав, али и то да га савремена јеврејска држава, звана Израел, већ пола века успешно оживљава, називајући га изворно *ивриш*. Како тај језик треба именовати у српском: *ивриш*, *јеврејски* или *хебрејски*, или како друкчије?

Молбу су потписали просветни надзорници Анђелка Петрићевић, Милена Дорић и мр Јово Вуксановић, као и Радојко Гачевић, саветник министра просвете, који напомињу да „решавање језикословних ситница, по нашем мишљењу, не треба одгађати“.

Дајемо сва три одговора, с нормативним препорукама:

1. Најпре следи одговор на питање о називу трећег језика (трећег језичког стандарда, још у настајању) на подручју Босне и Херцеговине. Тај одговор, једини у овом случају, биће сасвим једнозначан.

1.0. Кад је реч о називу трећег језика у Босни и Херцеговини, признатог и Дејтонским споразумом (признатог имплицитно, онде где је реч о доношењу тог споразума — на четири језика, на *босанском* [Bosnian], хрватском [Croatian], енглеском [English] и српском [Serbian]), у српскоме језичком стандарду, за именовање тог идиома, може се препоручити само атрибут бошњачки (*Bosniac*).

Очигледно, назив језика неопходно је ускладити с именом ново-признатог народа (*Бошњаци/Bosniacs*), јер нема разлога да у српском језику име тог народа и назив његовог језика буду у раскораку, који уноси забуну и изазива оправдану забринутост.

Обраложење

1.1. Оба придева (атрибута, ктетика), *босански* и *бошњачки*, у складу су с творбом речи у српскоме језичком стандарду. Оба стоје у вези с топонимом (називом места, области, територије) *Босна*, којем претходи истоветан хидроним (назив водотока) — (река) *Босна*, односно с етницима (називима становника села, градова, области) — *Босанац* (досад веома чест, искључиво са завичајним, „земљачким“, значењем) и *Бошњак*. Реч *Босанац* изведена је од морфеме *Бос(a)н* + суфикс *-ац*, а *Бошњак* од *Босн* + суфикс *-јак*. И *Босанац* и *Бошњак* често се јављају као презимена миграната из Босне у друге пределе.

1.2. Оба придева могу стајати уз именице, бошњачки ређе (нпр. *босанске џланине*, *босански градови* итд., али, однедавно, *бошњачки народ* а, у складу с овом препоруком, и *бошњачки језик*). Током рата који је вођен у Босни и Херцеговини у раздобљу 1992–1995. политичке снаге и интелектуалне елите у делу становништва БиХ одлучиле су да се муслимани/Муслимани — које је бивши атеистички режим завршних 60-их година овог века прогласио народом, што је за последицу имало и правописну интервенцију у тадашњем српскохрватском језику (Муслимани) — прозову Бошњацима. С обзиром на социолингвистички распад српскохрватске (стандардно)језичке заједнице, те исте снаге сматрале су да муслимани/Муслимани/Бошњаци не могу задржати назив српскохрватски језик, који су, и пре распада бивше СФРЈ и пре рата, одлучно одбацили Хрвати, а за њима, мање одлучно, и — Срби (Законом о службеној употреби језика и писама, *Службени Гласник РС*, број 45/1991), мада је сложени назив остао у Уставу Републике Србије (*Службени Гласник РС*, број 1/1990). Још мање су се, у насталим приликама, могли одређивати за оделите називе — *српски* и *хрватски (језик)*, без обзира на генезу тог језика.

1.3. Зашто су муслимани/Муслимани/Бошњаци изабрали баш име Бошњаци — није тешко погодити, а није тешко ни у називу језика који су одабрали (*босански*) препознати њихову тежњу ка унитарној БиХ, у којој би владали и они и њихов језик. Аустроугарска је после Берлинског конгреса (1878) покушавала да називом *Бошњаци* и атрибутом *бошњачки* „покрије“ све три вере, историје и културе, и све три етно-конфесионалне групације, али то није нишло. Сада је, с Дејтонским споразумом (1995), та ствар прошла, али с разумљивом редукцијом, тј. са свођењем *Бошњака* на *муслимане*, потомке исламизираних Словена „на овим просторима“. Муслимани су, као и њихови хришћански суседи, својевремено, за домаће исламизираних судржављане, заправо суседе, суселане и суграђане, (о)лако употребљавали одредницу *Турци*, мада ти „Турци“ нису владали турским језиком, којим су говорили само спољни представници режима и њихови повлашћени домаћи миљеници. Турци су одавно отишли, али су остали засади њихове вере, историје и културе, мада не и њихов језик, осим, наравно, у виду лексичких позајмљеница.

1.4. Муслиманима/Бошњацима не може се, и кад би се хтело, забранити да свој језик, у *својем језику*, зову како хоће, дакле (и) *босански*, као што Словенцима и Словацима нико не брани да свој језик зову, изговарају и пишу изворно, готово једнако (*slovenski*, односно *slovenský*), дакле такорећи словенски, што су за Словенце прихватили нпр. и Хрвати, па и Руси (хрв. *slovenski*, рус. *словенский*), али то не важи за Словаке (хрв. *slovački*, рус. *словацкий*). У српском језику, као што је познато, језик Словенаца назива се *словеначки(м)*, а језик Словака — *словачки(м)*, док код нас свесловенски атрибут гласи — *словенски*. Нема, дакле, ниједнога (социо)лингвистичког разлога да се стандардни језик данашњих муслимана/Муслимана/Бошњака — који је изворно варијанта српскога стандардног језика (данас с нешто уочљивих хрватских украса, махом у лексци и стилистици, и с новом бујицом турцизама, која, с пуном обновом фонеме *x* и где јој јесте и где јој није по етимологији место [нпр. *аждаха*, *худовица*], продира у трећи, бошњачки, језички стандард) — назива *босанским језиком*, не барем у оном језику што, након распада српскохрватске стандарднојезичке заједнице, (п)остаје српски. Назив *српски језик* и његова службена употреба уставне су категорије (Устав СРЈ, Устав РЦГ, Устав Републике Српске), поближе одређене у двама републичким законима (Закон о службеној употреби језика и писма, у Србији, и Закон о службеној употреби језика и писма, у Српској).

Кад је посредни нормативна употреба речи *саӣ* и *час*, ствар није, ни близа, тако једноставна.

2.0. Обе те речи, и *саи̑* и *час*, могу се и морају употребљавати у српскоме језичком стандарду, али је могуће и њихово редовно значењско разликовање, тачније — значењско *уразличавање* (семантичко диференцирање).

Тако је лексему *саи̑* пожељно употребљавати у два термилошка значења (а. *сйрава за мерење времена* и б. *60-минути̑ни временски одсечак*), а лексему *час* у свима осталим, иначе веома бројним, значењима. Међу њима су и два термилошка, у синтагмама *школски час* и *полицйјски час*, при чему се атрибут *школски* у првој синтагми може, без неспоразума, изоставити. Лексема *час* у значењу *60 минути̑а* може се допустити у административном стилу, којем и припада саопштавање тачног времена после 12 сати, дакле оних између 13 и 24, где су *часови*, макар били мање економично решење, у чешћој употреби него *саи̑и*.

Образложење

2.1. Обе речи, и *час* и *саи̑*, потпуно легитимно живе у српском језичком стандарду, при чему је значењско поље речи *час* много шире, искључиво временско, са значењима која обично нису прецизно одређена. Напротив, она су неодређена и разубјена, али у апстрактном, (искључиво) временском смеру.

2.2. Реч *сат* стара је *йозајмљеница*, потпуно уклопљена у српски језички систем, и стандардни и супстандардни, док реч *час* припада свесловенском лексичком корпусу, али је њено значењско поље сувише расуто, те стога она није подесна за потпуно разговетно, (готово) једнозначно термилошко одређење. Реч *саи̑* сасвим је подесна за два термилошка значења: а. *сйрава за мерење времена*, често с атрибутима *ручни̑/еџини̑/зидни̑* (у множини *саи̑ови*), где јој је мање подесан конкурент *часовник*, иначе књишка творевина, и б. *најважнија свакодневна временска јединица*, потпуно одређеног значења, јединица која траје 60 минута и завршава се у тренутку када истекне 60. минут (у множини *саи̑и*).

2.3. Реч *час* такође се јавља у термилошким значењима, нарочито у синтагмама *школски час* (обично 45 минута) и *полицйјски час* (више сати, обично ноћних, где је незамењива), док као замена за *сат* (у значењу 60-минутне временске јединице) — припада административном стилу, нарочито у свечаном саопштавању времена после 12 *саи̑и* (нпр. *13 часова*, *24 часа*), дакле у књишком начину изражавања. Ни ту није нарочито подесна, али је сте подношљива, док је у колоквијалном стилу заправо искључена (*Колико је саи̑и?* — *Пет [је саи̑и]* и *десет̑ [минута]*, а не *Колико је часова?* — *Пет̑ [је часова]* и *десет̑ [минута]*!).

2.4. Значењско поље лексеме *час* — која у различитим словенским језицима има различита значења — преоптерећено је *разноликим* (истосмерним, апстрактним) временским (не)одређењима:

а) временска јединица неодређеног трајања = *шрен(уџас)*, *момен(а)ш* (нпр. *У први нас час не пребознаше*);

б) време, доба уопште (нпр. *касни часови*, *вечерњи часови*);

в) време одређено за какав рад или провод (нпр. *Часове одмара обично проводим код куће*; *Часови музике многу јој пријају*);

г) у бројним фраземама (изразима) лексема *час* нема значење *60 минуша*: *час одлуке*, *прави час*, *самршњи час*, *сваки час*, (у) *зао час* итд.;

д) временска јединица школске наставе, која обично траје 45 минута, често нешто мање, ређе нешто више (*Данас смо губили два часа*);

ђ) у синтагми *полицијски час* „садржи се“, као што смо рекли, више сати, обично ноћних, од пада мрака до зоре.

2.5. *Час* је, као што је речено, свесловенска реч: у словеначком, чешком и словачком језику основно значење ове речи јесте *време*. У руском је основно значење *60 минуша*, и ми смо ово значење преузели од Руса, али се оно у стварном говору јавног живота никада није потврдило. Штавише, оно је остало искључиво у административном стилу, у његовом најкњишким слоју, као што и саопштавање (тачног) времена после поднева, после 12 сати, припада најкњишким слоју административног стила, па и мишљења. У колоквијалном стилу време се „природно“ броји до 12 сати, дакле само до поднева, после чега се поново креће од броја 1 па надаље — до 12 сати ноћу. Осим тога, и бројчаници справа за мерење времена обично имају 12 поделака.

2.6. Вук Караџић у своме *Српском рјечнику* (1818. и 1852. године) у значењу *60 минуша* има само *саиш*, док му *час* значи искључиво *шренушак*, *шачка* у *времену*, с примерима: *за час*, *за један час*, *часом*, *час прије* и *малочас*. И тиме се потврђује сазнање да је *саиш* старија позајмљеница, и то народна, а *час* у 60-минутном значењу — новија, и то књишка. У вези с тим Вук Караџић полемисао је с Василијем Лазићем, који је у листу *Подоунавка*, године 1845, објавио чланак „О чистоти и правилности језика србскога“, где на страници 1136 пише: „*Сааиш* или *сахайш* је турски, а србски *час*.“ Вук је у раду *Писма о српском правопису*, у Бечу, 1845, на страници 46, на то јасно и категорично реаговао: „*Час* није *сахайш* него само неко врло мало вријеме. [...] Само за оне ријечи може г. Лазић, и сваки други, по правди казати да су *србске* или *српски* то и то да значе, које народ наш у језику своме заиста има и у ономе истоме значењу говори, а ко год то каже за ријечи, којијех у српскоме народном језику или нема никакo или друго што значе, *онај на срамноу своју чийаишеље вара и језик наш замршује и квари*.“

2.7. Семантичко поље речи *саиш* знатно је уже и своди се обично на ова два значења:

а) справа за мерење времена (*Купио сам ручни сат јабанске марке „сеико“*);

б) двадесетчетврти део дана, тј. 60 минута (*Колико је сати? — Два и петнаесат; Колико је шрајала предшва? — Више од шри сата*. Итд.).

Истина, понекад се, али ретко, за значење а) употребљава синоним часовник, из којег се изводи мајстор за поправке, тј. часовничар (у колоквијалном стилу сајуца уместо изворног облика сахашуца, у којем је фонема х замењена фонемом ј, а испала је секвенца аш). Ни часовничар ни сајуца нису нарочито срећна решења, али нам једино она стоје на располагању. Међутим, мада часовничар поправља само сатни механизам, никад се није ни помишљало на то да се томе механизму придружи атрибут часовнички. (Најзад, о могућим, бољим, решењима, усклађеним с „привилегованим“ сатом [као „времемером“], као што би нпр. могли бити сатар или сат[ов]ничар, никад се није размишљало.)

2.8. Реч сат примиле смо посредством Турака, али је она арапског порекла, попут неких других речи, као што су нпр. *кафа, алаш, цет, алкохол, кусур*, неизоставних у српскоме језичком стандарду.

2.9. „Лепоти“ и „чистоти“, тј. делотворности, српскога језичког стандарда нимало не смета реч сат, која је у наш језик савршено уклопљена — и фонолошки, и морфолошки, и синтаксички. Реч сат није ни боља ни гора од толиких других, домаћих или позајмљених, макар јој очит квалитет био у томе што је кратка попут низа других: *час, раш, њад, рад, њак, лак, мак* итд. Она припада живом народном и стандардном говору широм Србије, Црне Горе и (Републике) Српске, као и у другим крајевима у бившој СФРЈ и свету где живе говорници српскога језика.

2.10. Реч час, наравно, крепко живи у већини других значења, а прибегавање лексеми сат у два важна значења не подразумева да се сложенице *једночасовни, петчасовни, осмочасовни* итд. морају аутоматски замењивати сложеницама *једносатни, петсатни, осмосатни* итд., нити пак да се други део полусложенице *киловат-час* мора заменити. А кад су посредни фраземске синтагме *у добар час, у зао час, у љрави час*, лексема час у њима јесте незамењива. (Не може се нпр. рећи: Стигао је у [добар, зао или љрави] сат.)

3. Ни на треће питање, у вези с називима језика јеврејског народа, *јеврејски/хебрејски/ивриш*, није могуће говорити у сасвим једнозначним категоријама, нити је могуће на то питање одговорити кратко и одјечно.

3.0. Оба придева, *јеврејски* и *хебрејски*, легитимно коегзистирају у српскоме језичком стандарду, али се само *хебрејски* досад везивао за

језик. Везивао се првенствено у значењу — *језик сџарих Јевреја*, којим су писани Стари зав(ј)ет, Талмуд и други јеврејски верски списи, а ређе се јављао у значењу везаном за религију (*јудаизам*) и културу јеврејског народа. Ти списи и њихова богослужбена употреба кроз векове омогућили су да се још у прошлом столећу јави покрет за оживљавање мртвог језика. Тај покрет имао је успеха: оживели језик успостављен је као службени језик јеврејског народа у његовој новој (обновљеној) држави, названој *Израел*, основаној после Другога светског рата.

Мада је посредни језик који није имао природног развоја, *древни хебрејски* и *савремени хебрејски* језик *један су ениџиџеј* (*једно биће*), *један језички сисџем*, и у лингвистичком и у социолингвистичком смислу. Истина, потоњи је обогачен низом иновација примерених савременом животу и потребама нације, народа и државе Израел. Међутим, није било нити има разлога да евентуалном употребом синтагме *јеврејски језик* успостављамо двојезичност које нема, јер се и у Израелу под изразом *ивриџ* разуме и одумрло и оживело језичко биће, разуме се, дакле, један језик. Томе бићу и у српскоме језичком стандарду припада један назив — *хебрејски језик*.

Придев *јеврејски* остаје на своме месту (на својим местима) — у споју са свиме другим што се односи на јеврејски народ, његову историју и културу, моћ и утицај у савременој светској привреди и трговини, науци и политици, укључујући понекад и веру и државу, па и језик (нпр. *јудаизам* је уобичајени назив за *јеврејску религију*; Јапан и *Израел* званични су називи двеју савремених држава, али се прва понекад назива *Земљом излазећег сунца*, а друга *Јеврејском државом*; *хебрејски* је не само *древни јеврејски језик* него и *савремени службени језик у Израелу*).

Што се тиче изворног облика *ивриџ*, он нам као термин није потребан, јер не означава ништа што не би било исказано изразом *хебрејски (језик)*. То не значи да писци и путописци немају право да га употребе као стилски обележен синоним, за постизање локалног колорита, онако као што понекад кажемо *касџиљански* (за шпански језик) или *фарси* (за персијски).

Образложење

3.1. Придеви *хебрејски* и *јеврејски* истога су порекла (од грчког *Hebraïos*), али су у наш језик стигли различитим путевима и с различитим значењем. Њихов међусобни однос сличан је односу између придева *беџлежмски* и *виџлејемски*, од којих првонаведени нема потврде у српскоме књижевном

језику, а камоли у језичком стандарду. Међутим, придев *хебрејски* одавно је примљен ученим путем; преко немачког *hebräisch*, да означава првенствено језик којим су писани Стари зав(ј)ет, Талмуд и други верски списи старих Јевреја, а ређе се употребљава за њихову религију и културу. Облик *је-врејски* дошао је усменим путем са средњогрчким изговором (без *х* и са *в* уместо *б*); употребљава се као етнички придев према именицама *Јевреј(ин)*, *Јеврејка*. Као назив језика није употребљаван, будући да су Јевреји донедавно говорили или језицима земаља у којима су живели или *јидишом* (јеврејско-немачким), односно *ладином* (јеврејскошпанским). Ипак, у наше време ситуација се изменила. Јидиш и ладино практично су изумрли, а међу Јеврејима јавно се покрет за оживљавање мртвог хебрејског (још од почетка XIX века, а поготову по досељавању циониста у Палестину), и он је данас државни и говорни језик у Израелу.

3.2. О устаљености термина *хебрејски* у нашој лингвистичкој литератури сведоче, између осталог, *Мала енциклопедија* Просвете (под одредницом *Јевреји*), *Кембриџа енциклопедија језика* Дејвида Кристала (Нолит, Београд 1997: „Индекс језика“ на стр. 455 показује да се термин *хебрејски* јавља на тридесетак места у књизи, док нема термина *јеврејски* нити *ивриш*) или студија Ранка Бугарског *Језици* (III издање, Београд 1997: види посебно на стр. 18 и 72–73). У прилог облику *хебрејски* говоре и изведени термини *хебраизам* (позајмљеница из хебрејског језика, а у другом значењу верско, морално или филозофско учење старих Јевреја), *хебраиста* (стручњак за хебрејски језик или културу), *хебраистика*, *хебраистички*. Речници нам у овом погледу, нажалост, нису од велике помоћи јер речник Матице српске, довршен пре више од двадесет година, дефинише *хебрејски* као придев „који се односи на Хебреје, јеврејски, жидовски“, а лик *Хебреји* даје као синоним за облике Јевреји или Жидови, што може делимично важити за употребу у Хрватској, али никако у Србији, Црној Гори и Српској. Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза* (Београд 1991. године) нема одредница *хебрејски* и *јеврејски*, а има *ивриш*, с дефиницијом „модернизовани хебрејски језик, службени језик у Израелу“.

3.3. Непостојање облика *Хебреј(ин)* у Србији, Црној Гори и Српској није сметња за употребу придева *хебрејски*. Наиме, без обзира на своје накнадно „васкрсавање“ после вишевековне паузе, хебрејски се и данас, због недовољно живих комуникација с Израелом, схвата претежно као мртав или бар као класични језик (нпр. на богословским факултетима, где се изучава напоре-до с грчким, латинским и старословенским). За мртве језике, подударност између њиховог назива (лингвонима) и имена народа (етнонима) није неопходан канон. Примера ради, језик којим су говорили стари Римљани називамо *лаштински*; старе Грке често називамо Хеленима (Јелинима), али се придев *хеленски* (*јелински*) готово никада не примењује на језик; најзад, лингвониму *санскрит* не одговара име народа.

3.4. За израз *ивриј* треба уочити да је по врсти речи именица. Именички називи обично постоје само за мали број егзотичних језика, нпр. *урду*, *африканс*, *свахили*, док иначе велику већину језика означавамо придевским називима на *-ски*. Ти називи се редовно употребљавају и као именица (нпр. *Руски* је леп језик; То је превод с *француског* на *српски*), док обрнуто није могуће. Ако би се *ивриј* редовно употребљавао, било би неопходно сковати и назив *ивријски* (уп. санскрит — *санскријски*). Али, како је речено, не би требало да *ивриј* има терминолошки статус у српском језику, јер, поред назива *хебрејски*, употреба и другог назива истог језика могла би изазивати само забуну.

3.5. У језику српске књижевности, као и у супстандардном језичком изразу, понекад се срећу и турцизми *Чифуџин/Чивуџин*, *чифуџски/чивуџски*. Они данас имају пејоративну конотацију, врло ретко се јављају у савременом језику, и као изразито супстандардне лексеме не долазе у обзир за лингвистичку терминологију.

Изрази *Жидов* и *жидовски* постоје, наредо с другима, и у другим словенским језицима (руском, пољском, бугарском и др.). Мада су етимолошки везани за јеврејску религију (јудаизам), или баш зато, они се у речницима појединих словенских језика означавају као застарели или погрдни (пејоративни). У хрватском језичком стандарду ти су називи нормативни, док се називи Јевреји и јеврејски житошу као србизми. Називи *Жидов* и *жидовски* у српском језику, књижевном и супстандардном, ретка су појава, везана за публикације из раздобља српско-хрватске стандарднојезичке симбиозе, коју је обележавала употреба назива *српскохрватски језик*. Наводимо их као сведочанство о слојевитости језичког феномена, који нуди доста посла за стандардизацију.

3.6. Кад су посреди Јевреји, ни у нашим ни у другим словенским и несловенским језицима нема склада међу називима припадника народа, њихове државе и језика (срп. *Јевреј[и/н]*; *Израел*, *хебрејски*; рус. *евреј[и]*; *Израиљ*, *ивриј*; пољ. *Zyd[zi]* и *Hebrajczy[k/si]*, посебно за данашње и за старе Јевреје, *Izrael*, *hebrajski*, енгл. *Jew[s]*, *Israel*, *Hebrew*; нем. *Jude[n]*, *Israel*, *hebräisch*; фр. *Juif[s]*, *Izrael*, *hébreu*). Склад међу таквим одредницама привилегија је срећнијих народа, првенствено у Европи (*Француз[и]*, *Француска*, *француски*; *Мађар[и]*, *Мађарска*, *мађарски*; *Пољак[и/ци]*, *Пољска*, *пољски*; *Рус[и]*, *Русија*, *руски*).

У српском књижевном језику, до обнове државе Израел, употребљавао се облик *Израиљ* (са *и* и *љ*), оверен и у књизи каква је Нови завет, објављен први пут, у преводу Вука Караџића, 1847. године. Међутим, у савременом језичком стандарду учврстио се западноевропски облик *Израел*, док облик *Израиљ* остаје у Светом писму као сведочанство о томе да књижевни језик и стандардни језик не морају бити подударни ни кад је реч о позајмљеницама

из класичних језика (*Јелини/Хелени, Омир/Хомер, клир/клер, символ/симбол* и многи други слични парови). Неке од тих дублета могле су се избећи да је било правремене бриге о стандардизацији књижевног језика. Накнадно исправљање тежи је посао, који не мора увек дати најбоље резултате, јер није лако ломити језичке навике ни онда кад је то пожељно и оправдано.

Плурализам назива везаних за Јевреје сличан је мноштву назива везаних за Србе, њихове државе и њихов језик. Није тешко доказати да су српски језик преузели и други, мењајући му назив или му додајући свој, уз настојање да се властитим моделом стандардизације постигну и радикални изванјезички циљеви. Није тешко доказати ни то да су се многи Срби, и силом и милом, претошили у друге народе, или су се деноминирали, што је повезано с проверавањем, идеолошким омамљивањем, губљењем језика или државе. Претошили су се и деноминирали и многи Јевреји, али је верска самозаштита многих од њих допринела очувању свести о народној припадности и омогућила обнову и језика и државе кад се за то указала прилика. Називи држава на данашњем говорном простору српског језика (СР Југославија, Република Србија, Република Црна Гора, Република Српска, па и *Босна и Херцеговина*, чији је други ентитет добио назив Федерација *Босна и Херцеговина*, с носећим својим делом који је истоветан с називом међународно признате целине) — нуде разлоге за социolingвистичку забринутост, коју ни накнадна стандардизација (тј. рестандардизација) неће моћи лако отклонити.

Супротно неким очекивањима која полазе од друкчијих претпоставки, стандардизацијом се ништа не забрањује нити укида, а још се мање „спаљује“ оно што постоји у људским главама и њиховим језичким творевинама, запамћеним у књигама, часописима и новинама, на целулоидним тракама, дискетама и компактним дисковима. Њоме се само утврђује одговарајући распоред језичких јединица у јавној употреби, особито оној којој се придружују придеви *званична, службена* (употреба језика). Забрањена би се могли постизати слабији учинци него аргументованим препорукама, јер огрешење о језичке норме, за разлику од кршења законских, не повлачи санкције. Међутим, особе које се одликују познавањем и поштовањем језичких норми могле би, у бољим друштвеним приликама, стицати више јавног угледа и других погодности, као, уосталом, и другде, нарочито у развијенијем свету.

* * *

Одговоре су припремили Бранислав Брборић и Иван Клајн, чланови Одбора за стандардизацију српског језика, и Предраг Пипер, члан Комисије за синтаксу.

* * *

Предлог одлуке прихваћен је на седници Комисије за односе с јавношћу и решавање неодложних питања 13. фебруара 1998. године.

МАРКЕТИНШКА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Одбору за стандардизацију српског језика обратио се Зоран Хамовић, уредник у Издавачком предузећу „Клио“ („Clio“, Београд, Змаја од Ноћаја 12/1). У његовом писму се каже:

Поштована господо,

У оквиру издавачке концепције наше куће постоји библиотека *Маркетинг*, у којој је досад објављено двадесет наслова. Будући да се као уредник те библиотеке сусрећем са многим нерешеним терминолошким питањима, молим вас да ми предложите најприкладније решење за енглеске термине:

- promotion mix
- marketing mix
- Public Relations
- full service agency
- copy writer
- press clipping
- business-to-business advertising.

Одговор на ову молбу усвојен је на седници Комисије бр. 7 као Одлука бр. 10 Одбора за стандардизацију српског језика.

Одговор

Најпре неколико општијих напомена. Сам маркетинг је настао на енглеском говорном подручју и тамо се највише и развија; свака друга средина, а нарочито наша, само прихвата већ готове појмове. У таквим приликама најлакше је за сваки појам из те области једноставно преузети енглески термин. Корисник термина у том случају није изложен изазову превођења, а и сам термин користи без икаквог напора, аутоматски. С друге стране, међутим, преузимање енглеског термина суочава нас с проблемом разумљивости: иако припадници маркетиншке струке одмах могу знати шта он тачно означава, то са широм јавношћу, чак ни са образованим ланцима, по правилу није случај.

Затим, страна реч већ сама по себи носи и неке додатне информације или конотације. Неке од њих указују на њеног корисника. Наиме, тиме што каже: „Ја долазим из енглеског језика“, она каже и: „Онај ко ме употребљава образован је и стручан“; тиме што каже: „Ја долазим из света у којем се маркетингу посвећује изузетна пажња“, она каже и: „Онај ко ме употребљава пословног је духа и држи корак с временом“. Једна конотација тиче се самог означеног појма. Јер, тиме што страна реч каже: „Ја долазим из богатог света“, она каже и: „Оно што ја означавам изузетно је, узвишено или отмено“. Другим речима, појам именован страном речју склони смо да сматрамо нарочитим, несвакидашњим, компликованим — иако може бити реч о нечем сасвим обичном, чак тривијалном. Такве конотације, које има свака страна реч, могу бити извор мистификације и начин да се изазове страхопоштовање и тамо где му није место. Али страна реч собом носи и једну веома важну информацију: употребљена у одређеном контексту, она се одмах, на први поглед, препознаје као термин. Њен српски парњак, иако је обично одмах разумљив, не личи на стручни назив; он тај статус тек треба да стекне — обично полако и мукотрпно. Ако страном речи треба времена да се „спусти“ до лаичког уха толико да буде сасвим прозирна и јасна, домаћој треба времена да се уздигне на ниво техничког назива.

Приликом избора између стране речи и њеног српског превода важна је и њихова дужина: краћи термин ће у пракси редовно победити. Такође се дешава да у енглеском термину постоји нека звучна фигура или игра речи, која се у преводу губи.

Ове опште напомене само указују на то колико је питање употребе страних речи компликовано. Начелни закључак који из њих следи јесте да страни термин треба превести — тамо где је то могуће или разумно.

Пређимо сада на сваки од наведених термина понаособ.

• Термини *promotion mix* и *marketing mix* означавају комбинације одређених елемената (*marketing mix* је сачињен од производа, канала продаје, политике цена и промоције, а *promotion mix* означава различите облике промоције, који се у сваком појединачном случају бирају и комбинују на различите начине). Иако се реч *микс* већ употребљава и у овом значењу, првенство бисмо дали термину *сјмлеи̑*, који се такође може срести, мада ређе. Наиме, *микс* повезујемо са речју *миксер*, која асоцира на стварање масе у којој се првобитни елементи не могу препознати. Сличну асоцијацију изазива и *микс ђули̑* — справа којом се комбинују звуци или слике. Елементи *сјмлеи̑а*, на супрот томе, остају препознатљиви. Термин *сјмлеи̑* је, такође, кратак и сасвим јасан; због свега тога треба му пружити прилику да се пробије. Термине *promotion mix* и *marketing mix* превели бисмо, дакле, као *промоци̑ивни* односно *маркеи̑иншки сјмлеи̑*.

У вези с преводом синтагме *marketing mix* желимо да дамо још једну напомену, која се тиче њеног првог дела. Наиме, та синтагма се среће чак и у

облику *маркејини микс*, када је уместо придева *маркејиники* употребљена именица *маркејини*. Тако и у примерима *маркејини ситрајетија/орјанизација/контрола/циљеви/сектор* и сл. Тачно је да се употреба именице у функцији одредбе незадрживо шири у нашем језику, пре свега под утицајем енглеског, и да може бити економично језичко средство. Али употреба именице тамо где постоји придев не само што није неопходна него и често парауши — што је овде управо случај. Стога је у наведеним изразима прихватљив једино придев *маркејиники*. Још једанпут, дакле: не *маркејини микс* него *маркејиники сљеи*.

• Термин *Public Relations* обично се преводи као *односи с јавношћу*. Међутим, у маркетингу се често задржава у том свом изворном облику, када се чита „пaблик рилејшнс“ и деклинира као именица мушког рода у једнини: „пaблик рилејшнса“, „пaблик рилејшнсу“ итд. Још више је одомаћена скраћеница *PR* (чита се „пи-ар“). Највећи проблем с термином *Public Relations* јесте тај што се тешко изговара, односно што садржи склоп сугласника који је нашем језику непознат. Други проблем (који се као проблем, вероватно, поставља само језичким стручњацима) јесте што се енглески облик множине у нашој деклинацији третира као облик једнине. У сваком случају, пошто јако парауши, прибегло се изразу *односи с јавношћу* (тако се и комисија Одбора која одговара на језичка питања зове Комисија за односе с јавношћу!). Иако не личи на стручни термин, овај израз је, захваљујући доследној употреби, већ почео да стиче тај статус.

Термин *односи с јавношћу* јавља се и у оквиру ширих синтагми. У неке се уклапа без икаквих тешкоћа: *стручњаци за односе с јавношћу*, *бављење односима с јавношћу*, *квалифетни односи с јавношћу*, *одељење за односе с јавношћу*, *образовање за односе с јавношћу*, *ситрајетија и циљеви односа с јавношћу* и сл. Проблеми се јављају са оним што се кратко може рећи *пи-ар акције/иситраживања/комуницирање/активнос/иш/кампања*: то се мора, са знатно више речи, рећи као *акције/иситраживања* итд. у *оквиру односа с јавношћу*. Дакле, јасноћа израза плаћа се његовом већом дужином — али сматрамо да та цена није превисока. Највећи проблем представља израз *примена односа с јавношћу*, који се често среће у маркетиншкој литератури. Односи се, наиме, не *примењују*, него *одржавају*, а примењују се разне *технике* у оквиру односа с јавношћу. Дакле, механичка употреба термина *односи с јавношћу* није довољна, него треба водити рачуна и о томе да се с њим сложе и друге речи.

• Термин *Full Service Agency* означава *ајеницију која даје (обезбеђује) комплетну маркејинику услугу*. Ово друго је сасвим јасно, али за термин предугачко. Тако ће, вероватно, остати *фул сервис ајениција*.

• *Copywriter* је *писац текстових пробајандних порука*. Опет јасно али предугачко. С друге стране, термин *копирајтер* има ту ману што асоцира на

копирајш, који одавно постоји али значи нешто сасвим друго (од енгл. *copyright*). Стога би се могло размислити о употреби наше сложенице *шек-сшојисац* у овом значењу.

• Термин *press clipping*, који означава сакупљање свега онога што је преко медија речено о одређеној фирми, не може се превести на zgodан начин, а сама енглеска синтагма је кратка и лако изговорљива. Дакле, ништа друго него *прес клипинг*. Овај термин се, тако, придружује преузетим енглеским терминима за које не постоји прави превод као што су *шајминг*, *брифинг* итд.

• Термин *business-to-business advertising* може се превести као *олашавање пословном кулцу*. Није дужи, разумљив је, једино што нема снагу коју енглеском термину даје понављање исте речи (*business*).

Постоје, дакле, термини који се могу превести и које је боље превести, као што су *promotion mix*, *marketing mix* или *Public Relations* (односно PR). Такви су и термини *push strategy*, који се може превести као *сипрашешца гурања*, и *pull strategy*, који се може превести као *сипрашешца привлачења* (уз примедбу да се у нашем језику губи звучни ефекат који постоји у пару енглеских термина) и сл.

Рецимо још неколико речи о тзв. позајмљеницама из лењости, које свакако треба избегавати. Неке од њих састоје се у томе да се преузме страна реч тамо где постоји сасвим добра домаћа, али не из стилских разлога, него као да ова друга уопште не постоји. Рецимо, пакња се може *фокусираши*, али нема разлога да се она, једноставно, не *усредсредги*. *Едукација* може да не значи ништа више него *образовање* или, чак, *настава*. *Персуазија*, *персуазивни* не може да значи ништа више него *убеђивање* (или *наговарање*), *убеђивачки* (или *наговарачки*), мада треба приметити да може да значи „мање“ — тј. да може да послужи као нека врста еуфемизма, намењеног онима које не треба сувише подсећати да пропагандна порука има и своју манипулаторску страну. *Евиденциан* је обично само *јасан*, *очигледан*. *Диверзификација* може бити *уразноличење*. Другу групу позајмљеница из лењости теже је препознати: у питању су већ одомаћене стране речи, које се сада употребљавају у ширем значењу, које је већ покривено другом речју или речима. На пример, из уста маркетиншких стручњака можемо чути *шренинг* тамо где би боља била *обука* (па се каже *базични шренинг проваџаца* уместо *основна обука проваџаца*). *Тренинг*, наиме, припада домену спорта, и нема никаквих разлога да проширује значење. И реч *акшјуелан*, поред тога што значи „значајан“, неоправдано преузима улогу многих других придева (нпр. *акшјуелни имиц фирме* уместо *шренкушнич/шосшојећи/важећи/садашњи имиц*, или *акшјуелне информације са шржисшиа* уместо *свеже информације*). Слично томе, термин *менаџмент* је оправдан у примерима као *сшудираши менаџмент* или *бавиши се менаџментом*; али *менаџмент* временом свакако треба да

уступи пред изразима *ујрављање/ распалајање временом* или *расбоређивање времена*, као што је и *ујрава предузећа* боља од *менаџментна предузећа*.

Одговор је припремила др Душка Кликовац, доцент на Катедри за српски језик Филолошког факултета у Београду и члан Комисије за синтаксу Одбора за стандардизацију српског језика. Она захваљује др Славку Ковачевићу, стручњаку за маркетинг, који јој је помогао у разјашњавању неких већ постојећих терминолошких решења у овој области.

У СРПСКОМ ЈЕ ЕВРО

Одбор за стандардизацију српског језика примио је од Народне банке Југославије допис бр. IX/222/01 од 12. 9. 2001. године, с потписом шефа кабинета гувернера Невенке Савовић, следећег садржаја:

„Народна банка Југославије, као централна банка, биће носилац целокупног пројекта замене валута земаља Европске монетарне уније у евро. Са заменом ће се почети у јануару 2002. године, и до тада би требало информисати ширу јавност о свим детаљима везаним за ову значајну промену.

У циљу што боље обавештености грађана, у току је припрема маркетиншке кампање која укључује сва расположива средства информисања (телевизијске и радио рекламе, плакати, брошуре и сл.).

Молимо Вас да нам дате званично мишљење и образложење о преводу назива ове нове валуте (EURO).“

Захваљујући Народној банци што нам се правовремено обратила, слободни смо да јој саопшtimo наше мишљење, које уједно представља Одлуку бр. 21 Одбора за стандардизацију српског језика:

Назив нове валуте треба у српском да гласи *евро* (мушког рода), генитив *евра*, у множини *еври*.

Образложење

Откако је у јавности почело да се говори о новој европској валути, у нашим средствима јавног информисања могла су се срести два облика: *euro*, према начину писања у западноевропским језицима, и *евро*.

Последњих месеци облик *евро* преовлађује, и њему треба дати предност. Наиме, новчана јединица је добила име по скраћеном облику речи *Европа*, односно *евројски*. У функцији префиксоида, такав облик одраније је постојао у сложеницама као *Евроазија*, *Евровизија*, *еврокомунизам*, *еврокуйови*, *евродолар* и слично. У језицима где се каже *Еуропа* (*Европе*) он гласи *euro*, али будући да ми кажемо *Европа*, и скраћени облик треба да има *в*. Тако је и у руском језику, где се пише као и код нас (*евро*).

Аргумент по коме би требало рећи *еуро*, јер је то наводно „изворни облик“, није одржив. У овом случају нема изворног језика, него је посредни међународни термин који сваки језик прилагођава својим правилима. Отуда се писани облик *euro* у енглеском изговара „јуро“, у немачком „ојро“, у француском с мутним вокалом који се у том језику бележи са *eu*, и тако даље, увек у складу с изговором имена Европе у дотичном језику.

Напоменимо да за овакве случајеве није сасвим и исправно употребљавати израз „превод“, јер се називи новчаних јединица не преводе него *прилагођавају* (адаптирају). Примера ради, немачко *Mark* и руско *рубли* са сугласничким групама какве не долазе на завршетку српских речи, код нас су добиле завршно *а* (*марка*, *рубља*); у назив француске валуте убацили смо непостојано *а* (*франак*, *франка*), а у множини претварамо *к* у *ц* (*франци*), сасвим као и у домаћим речима типа *чланак*.

Множина *еври* у почетку ће можда деловати мало необично, али то је проблем који се јавља и код других именица страног порекла са завршетком на кратко *-о* (*фијаско*, *кимоно*, *фламинјо*, *јаучо*, *салишо*, *родео* и сл.), од којих ниједна нема устален облик множине. У сваком случају, за множином неће бити велике потребе, пошто се назив валуте најчешће употребљава после броја, у генитивном облику *евра*.

Комисија је своје мишљење утврдила на петој овогодишњој седници, одржаној 17. септембра 2001. године. Седници су присуствовали: Иван Клаји, председник, те чланови: Бранислав Брборић, Драго Ђупић и Слободан Реметић. Одсутан је био Новица Петковић, али је и он претходне вечери консултован и имао је истоветно мишљење с осталим члановима Комисије.

О ДЕКЛИНАЦИЈИ ПРЕЗИМЕНА ЖЕНСКИХ ОСОБА

Одбор за стандардизацију српског језика на својој шестој седници, одржаној 24. јануара 2003. године, размотрио је предлог Одлуке бр. 30, који је претходно био размотрен на седници Комисије за односе с јавношћу и решавање неодложних питања (16. децембар 2002. године). Како је на седници Одбора било неких примедба на поједине делове предлога те одлуке, на првој овогодишњој седници Комисије бр. 7, одржаној 16. фебруара 2003. године, утврђен је коначни текст Одлуке бр. 30.

А. Презимена домаћег порекла

1) Српска презимена женских особа са завршетком на сугласник или на самогласнике *-е*, *-и*, *-о* и *-у*, типа *Јовановић*, *Пајловић* и сл., затим *Додик*, *Шкоро* и сл., начелно су (за разлику од презимена мушких лица) непроменљива, тј. не могу се мењати по падежима.

Одговарајући падежни однос ваља, отуда, исказати навођењем личног имена испред презимена или навођењем презимена у спреси с именицом типа: *јосићка*, *јосићкица*, *настјавница* и сл. + ПМО (= презиме мушке особе у номинативу), дакле увођењем граматички деклинабилне властите или опште именице женског рода са завршетком на *-а*, као нпр.:

– (од) *Милке Јовановић*, *Невенки Шкоро*, (за) *Љилану Додик*, (с) *Невенком Шкоро* (властито име + ПМО);

– *Госићка Ј.*, (од) *јосиће П.*, (о) *јосићи Д.*, (с) *јосићом Ш.* итд. (титула + ПМО);

– *Настјавница Ј.*, (од) *настјавнице П.*, *настјавници Д.*, (с) *настјавницом Ш.* (занимање + ПМО).

2) Уколико се ПЖО (= презиме женске особе) са завршетком на сугласник употреби самостално (без додатних елемената наведених под 1), падежни однос исказује се обликом присвојног придева изведеног од ПМО + наставак *-ева/-ова* или наставак *-ка*, типа:

Јовановић+ева/Јовановић+ка, *Пајкин+ова/Пајкин+ка*, чиме се добија граматичка форма са крајњим *-а*, типична за промену именица и придева женског рода.

Овакав поступак омогућава природну промену ПЖО по падежима, као: *Јовановић-ева/Јовановић-ка*, (од) *Јовановићев-е/Јовановић-ке*, *Јовановић-евој/Јовановић-ки* итд., (после) *Пажин-ове/Пажин-ке*, (с) *Пажин-овом/ Пажин-ом* итд.

Промена се врши по падежном систему *придевске* деκлинације (у облицима са *-ева/-ова*), односно именичке деκлинације (код облика на *-ка*).

Апсолутно је недопустива и противна стандарднојезичком систему пракса накарадно уведене „непромењљивости“ ПЖО (тип: *То је изјавила Пешић’). Апсурдност је такве појаве и у томе што се тако употребљено ПМО не може никако пренети у друге, зависне падеже (не може се никако рећи: *То смо чули од Јовановић; *То се односи на Павловић; *Реч је о нечему што је у вези с Пажин и сл.).

3) Посебно треба нагласити да се у савременом стандардном језику двојством облика типа *Јовановић-ева* : *Јовановић-ка* (тј. опозицијом наставака *-ова/-ева* насупрот *-ка*) не маркира ПЖО по критеријуму — *припадности* било оцу било мужу, јер та семантичка разлика данас није актуелна. Такво разликовање није само у нескладу са социолошким статусом савремене жене (коју не треба означавати као особу што припада некоме). Осим тога, у говорној комуникацији није увек ни знано (а ни важно) да ли је женска особа удата или није. Уосталом, правила доброг укуса препоручују да се свака (по)старија женска особа ословљава са *јосићођа*, дакле тако као да је удата.

Међутим, у савременом српском стандардном језику од две могуће форме ПЖО (на *-ева/-ова*, односно на *-ка*) уобичајенији су облици на *-ева/-ова*. Облици презимена с наставком *-ка* махом се одржавају у колоквијално-фамилијарном говору и то углавном у двосложних именица, оних у којима је други слог сегмент *-ић*, попут: *Ив-ић+ка*, *Каш-ић+ка*, *Срд-ић+ка* и сл., мада и у овим случајевима предност имају облицима на *-ева* (*Ивићева*, *Каш-ићева*, *Срдићева*). У неким приликама (или срединама) презимена на *-ка* (*Ивићка*, *Јовановићка* и сл.) доживљавају се понекад и као облици с негативном нотацијом.

Презимена која немају већу типску распрострањеност, попут *Чанак*, *Фундук*, *Бубањ*, *Шешел*, *Нојо*, *Зовко* и сл. (која нису на *-ић*) боље је не мењати по падежима. Могуће форме попут *Чанк-ов-ица*, *Фундук-ов-ица*, *Бубањка*, *Шешелка/Шешелева* и сл. боље је не успостављати (и мењати по падежима), већ их треба употребљавати у облику ПМО непромењено, по систему наведеном у тачки 1.

ПЖО која се завршавају на *-а*, типа *Кошићуница*, *Бјелица*, *Кудрна*, *Буха*, *Карлеуша*, *Морина* и сл., могуће је мењати у складу с деκлинацијом именица на *-а*. Међутим, пошто у том случају нема разлике између ПЖО и ПМО, упутно је сходно тачки 1 уз ПЖО употребити један од именских детерминатива.

4) Презимена која се завршавају придевским наставцима *-ов/-ев* или *-ин*, типа *Веселинов*, *Возарев*, *Малешин*, *Субошин* и сл., боље је употребљавати

сходно тачки 1. Могући ликови типа *Веселинов+љева*, *Малешинов+љева*, *Возарев+љева*, *Субошинов+љева* или типа *Малешин+ка*, *Субошин+ка*, *Веселинов+ић+ка* и сл. доживљавају се као разговорно-фамилијарни модели, не-препоручљиви изван колоквијалног стила изражавања.

Разуме се, и изведени женски ликови презимена *Јовановићева*, *Павловићева*, *Кашчићева* и сл. имају функционалностилску вредност друкчију него синтагматски спојеви с детерминативом. Наставница у школи радо ће ослонити ученицу *Јовановићева*, *Павловићева*, *Кашчићева*, али обрнуто не иде. Обрнуто ће бити: *наставнице Јовановић*, *професорку Павловић*, *јосифођо Кашчић* и сл.

Б. Именице страног порекла

1. Уколико имају гласовно-граматичке одлике наших презимена (са сугласником на крају), презимена страног порекла мењају се као и наша, тј. ако се уз презиме употреби и (деклিনабилно) име, титула и сл., ПЖО се не мења: нпр. од Мартине *Хинџис* и сл., а ако се презиме употреби самостално (без личног имена и сл.), оно се може обликовати наставком *-ова/ -ева* и мењати по узору на наша презимена на *-а*, као: *Дел Понџе+ов-а*, *Аршман+ов-а*, (о) *Хинџис+ов-ој*, (с) *Макуел+ов-ам*, (од) *Селеш+ов-е*, итд.

2. Ако су пак презимена за наш језик „неподобна“, необична, недовољно распрострањена и сл., такође је боље употребљавати их заједно с личним именом или с каквим детерминативом него самостално.

3. Презиме или и име које није блиско нашем језичком осећању, или није у нас „системски“ уходано, попут *Инџриг Берџман*, *Ким Новак* и сл., начелно је боље не мењати по падежима, како се падежним облицима не би довео у питање облик номинатива (наша би форма била Ингрида, Кима, па се облицима *а*-деклације **Инџриди*, **Кими* и сл. не имплицира изворни облик *Инџриг*, *Ким*, али то је могуће само ако се употреби какав детерминатив, нпр. *Глумица*, *Њевачица*, *Јосифођица* и сл. Кад је пак реч о женским именима која у нас имају уходани лик на *-а*, она би се могла деклинирати као да им номинатив гласи на пример *Едџиџа*, *Елизабетиџа*, *Сузана*, *Кашарина*, *Дајмара* и сл., без обзира на то што се у неким страним језицима та имена употребљавају без *-а*. Не би се погрешило, дакле, ни кад би се номинативни ликови „понашали“, тј. кад би им се у изворнику додало „недостајуће“ *-а*. Уосталом, веће изговорне промене настају ако се енглески лик *Elizabeth* (где се *E* изговара као [i], а и *e* као полуглас, а *th* као грчко [θ]) транскрибује у Елизабет него кад се енглески spelling *Elizabeth* преобликује у српски испис — *Елизабетиџа*.

4. Руска и друга словенска („придевска“) презимена (или имена по оцу) као: *Плисецка* (у оригиналу *Плисецкая/Плисецкаја*), *Киришова*, *Васиљева*,

Осћајова итд. мењају се у нас по систему у придевске деклинације (осећају се као адјективне форме женског рода), док се од ПМО на *-ски, -чки, -шки* и сл. типа: *Квашињевски, Ковалевски* лако изводе „женске“ форме *Квашињевска, Ковалевска* и сл. и мењају као придеви женског рода.

5. Недоумице могу настати код неких страних презимена која се завршавају на *-е, -о, -у* као: *Рене, Версаче, Челенићано, Модуњо, Илијеску, Пайандреу* и сл. с обзиром на то да у српском граматичком систему нема или нису уобичајена презимена на поменуте крајње вокале. Међутим, неки се облици изведени од ових презимена наставком *-ова*, као: *Ренеова, Илијескуова* и сл. мање противе језичком осећању од евентуалних облика *Челенићанова, Модуњова* и сл.

Флексибилнија су страна презимена на *-и*, типа: *Берлускони, Медичи, Верди* и сл. пошто се (као и имена типа *Мики, Џони* и сл.) осећају као именице са сугласничким завршетком, па се „женски“ ликови презимена извођени наставком *-јева* (*Берлуско-нијева* и сл.) лако могу градити и деклинирати.

6. Уопштено речено, најједноставније је држати се начела по којем „необична“, или у нас неуобичајена и нераспрострањена „мушка“ презимена не треба преобликовати у „женске“ форме, већ их ваља употребљавати сходно начелу наведеном у тачки 1. У оним случајевима у којима се презимена женских особа у самосталној употреби изводе од „мушких“ форми упутно је чинити то наставцима *-ова/-ева*, а не наставком *-ка*.

Предлог за ову одлуку Одбора припремио је Егон Фекете, члан Одбора за стандардизацију српског језика и његових двеју комисија. Предлог је размотрен на годишњој седници Одбора а усвојила га је Комисија бр. 7 на својој првој седници одржаној у 2003. години.

НАЗИВИ СЛОВА У ЋИРИЛИЦИ

Уводне напомене с постављеним питањима

Средином новембра месеца 2003. године Одбору за стандардизацију српског језика обратио се и поставио два питања господин Драгослав Граочанкић, правник из Београда, који већ дуже време прати наш лингвистички живот и учествује у њему посебно се занимајући за стандарднојезичку проблематику, о којој и у својој јавној речи, писаној и изговореној, исказује подстицајне и релевантне ставове.

Ево тих питања и пропратних коментара г. Граочанкића:

- 1) Имају ли или треба ли да имају називе слова српске азбуке? и
- 2) Није ли прешироко семантичко поље термина азбука?

У вези с тим двама питањима дајем и неке пропратне коментаре, а могло би се рећи, постављам и потпитање.

1) Овом затуреном питању и науке и праксе српског језика, по моме мишљењу, треба посветити пажњу већ и због тога што одговору на њега, решењу његову, не би морале претходити велике и дуге расправе нити би се морале очекивати несугласице. Сви народи који су иоле културно узрасли одавно су именовали слова својих *словоследа* („азбука“). Већ су и „заборавили“ када су то урадили. Ми смо заборавили да то нисмо урадили. Наша су слова безимена не само у свести просечног или образованог Србина него и у нашој језичкој стварности. Она су, могло би се с мало више залета рећи, и — некрштена. То што безимена нису свакад била мало помаже, поготову у пракси. Када нам затребају називи српских слова, лаћамо се туђих, и „глобалних“, словоследа и назива слова у њима, али ни то не чинимо доследно. Употребљавамо их збркано, понекад модификовано, понашено, председански, на све начине који језичку комуникацију вавилонизирају, успоравају, отежавају, а понекад и нагрђују.

С обзиром на то да категорију НАЗИВИ СЛОВА познаје свака релевантна писмена култура, те да та категорија има своје нарочито корисне и практичне димензије у комуникацији, напосе у данашњем сајберизованом времену — ваљало би се договорити о називима слова наше азбуке, ваљало би их стандардолошки верификовати. Претпостављам да је природно кори-

стити се, у првом реду, искуствима и великих и малих језика наше, словенске гране, а наравно и искуствима свих других ако би она могла допринети унапређивању језичке комуникације.

2) Подстакнут пажњом коју овај Одбор придаје онима што му се обраћају (њиховим језичким двојбама, питањима, предлозима, ставовима итд.), „обзнано“ бих Одбору још једну своју недоумницу, односно мишљење, које није у сагласности с нашом језичком праксом нити с неутралним описом те праксе објављеним међу корицама *Правовиса српскога језика* (Нови Сад, Матица српска, 1993), актуелног врховног језичконормативног акта српског језика, где се речи *азбука* придаје више разноликих значења. Знано је да сваки језик који је доспео у фазу писма има, по правилу, свој утврђени, *говорени редослед* укупног броја словних знакова, односно слова, и *посебан назив* за њ, који се, наравно, разликују у пракси појединих народа и њихових језика, као што се неретко разликују и називи за инвентаре тих знакова, за њихов списак.

Због тога би, по моме мишљењу, било добро да назив једног одређеног, у овом случају српског, словоследа (азбуке) не употребљавамо као генерички, родни, општи појам нити као део синтагме којом означавамо словоследе других језика (кинеска, јапанска, румунска и било чија „азбука“). Тачно је, међутим, да, као и ми, дакле погрешно, поступају и многи други језици/народи употребљавајући назив свог словоследа и кад означавају словоследе других језика или пак сам словослед као појам. Они тако поступају најчешће због тога што свог назива немају или им, за разлику од нас, није надохват руке реч која би била у њиховом језичком систему добро смештена, оправдана и отпрве разумљива чак и оним говорницима/корисницима њиховог језика којима би пре сусрета с њоме била незнана. Ако буде мишљења да све те услове не испуњава реч *словослед*, треба наћи бољу и тако *азбуку* одморити и опоравити за праве задатке.

У вези с питањима господина Драгослава Граочанкића, још крајем децембра 2003. године били су припремљени одговори и њихово образложење као саставни део предлога одлуке бр. 41. Тај предлог — у чијој су припреми сарађивали Предраг Пипер, садашњи председник Комисије за синтаксу, Бранислав Брборић, секретар Одбора и секретар Комисије бр. 7, и сâм Драгослав Граочанкић, члан Комисије бр. 8 (за стандардни језик у школству, администрацији, издаваштву и јавним гласилима) — био је предмет расправе на седмој годишњој седници Одбора (29. I 2004). У тој расправи нарочито противљење садржају предлога одлуке исказала је Јелица Јокановић-

-Михајлов, председник Комисије бр. 1, па је одлучено да се тај предлог још једном размотри на првој седници Комисије бр. 7 (одржане 31. III 2004), на коју су позвани, међу осталима, Јелица Јокановић-Михајлов и Драгољуб Петровић, председник Комисије бр. 8. Они нису дошли на седницу, али је Драгољуб Петровић, пошто није могао доћи на седницу Комисије бр. 7, доставио краћи коментар, подсећајући на то да су међународним стандардом решени основни проблеми, па Одбору остаје да евентуално рашири неке недоумице везане за називе слова ј, љ и њ. Јелица Јокановић-Михајлов такође није дошла на седницу, али је своје противљење појачала мишљењем Катедре. То мишљење стигло је на саму седницу Комисије бр. 7 са два пропратна писма. Њих су потписали Јелица Јокановић-Михајлов и Љубомир Поповић, управник Катедре за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета у Београду.

Комисија бр. 7 није хтела ништа да пресеца него је дотерану верзију предлога одлуке бр. 41 доставила чланству Одбора и његових комисија, очекујући реаговања на њу и нове аргументе који би припомогли утврђивању новог текста Одлуке бр. 41.

Како никаквог реаговања није било, Комисија бр. 7 решила је да сумира становишта која нису била спорна или су у међувремену раширљена, обликујући нове одговоре Одбора, укључујући и исправку која се тиче назива слова јЈ, на коју је упозорила и Јелица Јокановић-Михајлов.

Одговори

1. Најпре ваља навести, према Међународном стандарду ИСО/ISO 10646, интегрисаном у Уникод/Unicode (верзија 4.0), *називе за 24 ћириличка слова једнака у свим словенским ћирилицама* (осим белоруске, где уместо слова иИ постоји тзв. староћирилично иІ, једнако латиничком): аА = а, бБ = бе, вВ = ве, гГ = ге, дД = де, еЕ = е, жЖ = же, зЗ = зе, иИ = и, кК = ка, лЛ = ел, мМ = ем, нН = ен, оО = о, пП = пе, рР = ер, сС = ес, тТ = те, уУ = у, фФ = еф, хХ = ха, цЦ = це, чЧ = че и шШ = ша. *Називи 21 слова, осим слова ж, ч и ш, једнаки су називима њихових еквивалената у изворној, римској, латиници*, која није имала еквивалената за та три ћириличка слова.

Свих пет самогласничких слова у српском језику представљају и свакодневне речи: а је везник и узвик, е је узвик, и је везник, док су о и у предлози. Свако сугласничко слово такође се може употребити као реч и с регуларном силабизацијом (ослоговљењем) и без ње (њега) — додавањем каквог самогласника испред сугласника који се силабизује, односно лексикализује. Заправо, самогласник е ставља се *испред* следећих *шести* сугласника: л (ел), м (ем), н (ен), р (ер), с (ес) и ф (еф); самогласник е ставља се *иза* следећих де-

сет сугласника: б (бе), в (ве), г (ге), д (де), ж (же), з (зе), п (пе), т (те), ц (це) и ч (че); самогласник а ставља се *иза* три сугласника: к (ка), х (ха) и ш (ша). Слова (и гласови) с и к редовно се користе као предлози, уз неретко додавање самогласника а, тако да се добију дужи облици предлога — са (обавезан облик када следећа реч почиње сугласницима с, з, ш и ж — нпр. *са сесиром*, *са зејном*, *са женом*, *са шираком*), односно — ка (обавезан облик када следећа реч почиње сугласницима ĩ и к — нпр. *ка јорној зиради*, *ка кухињи*).

За шест преосталих (вуковско)ћириличких слова у овом стандарду (ISO/ISO 10646) утврђени су следећи називи: ђЂ = ђе, јЈ = је, љЉ = ље, њЊ = ње, ћЋ = ће и џџ = џе. (Четири од ових шест слова постоје и у македонској ћирилици, ј, љ, њ и џ, разуме се — с истим називима, били они слоговни, *силабеме*, или лексички, *лексема*.)

2. У српском језику напореда живи неколико система назива слова који се неретко односе и на ћирилицу (вуковицу) и на латиницу стандардизовану у Хрватској (са три двословне графеме, *džDŽ*, *ljLj* и *njNj*, којима се понегде придружује и четврта *djDj* као замена за даничићевско *dD*, мада тој замени није признат статус стандардности).

Ти системи понекад су подударни и за ћирилицу и за латиницу, мада се за ћирилицу, када се она учи у основној школи и кад се набраја њених 30 слова, подразумева да изговорени и исписани *самогласници* представљају и *њихове називе*, једнаке називима латиничких самогласника.

Када се пак сугласници (сонанти и консонанти) изговарају самостално, изван речи или скраћеница, обавезно се изговоре као слогови чији је други, самогласнички, елеменат — полуглас *шва* (с графичким ликом *ə* у стручној литератури), али се полуглас регуларно не пише, нити је познат широј јавности.

3. Постојање неколико називних подсистема — без обзира на то да ли је у њиховој основи потреба за *силабизацијом* (производњом слоговних структура, које се изговарају саме или здружене) или *лексикализацијом* (производњом једносложних или *вишесложних речи*) — *није пожељно*, а *поштош* *није пожељно укршић* *неколико сиранојезичких називних система* (латинског, француског и енглеског нпр.), особито при изговарању скраћеница исписаних латиницом за које не морамо знати којег су језичког порекла (нпр. за латиничку скраћеницу *BBC* не морамо знати да је енглеског порекла, због којег се и у важећем Правопису она изговара и пише *Би-Би-Си*, односно *Бибиси*, нити пак за скраћеницу *BCG* морамо знати да је француског порекла, па јој је стога одређен правописно-правоизговорни лик *бе-се-же*, односно *бесеже*).

Пошто се скоро све скраћенице страног порекла могу пресловити с латинице на ћирилицу и обратно, није нужно у ћириличком тексту наводити њихове латиничке еквиваленте и обратно. Дакле, *BBC* може бити *ББЦ*, с од-

говарајућом силабизацијом, односно лексикализацијом *Бе-Бе-Це* и *Бебеце*, BSG може се пресловити у БСГ или БСЖ, а *СИА* може бити, и бива, *ЦИА*, односно, и боље, *Ција*, када уметак слова *ј* управо обележава и дословно прерастање силабизације у лексикализацију.

Ретке су скраћенице латиничког порекла које почињу латиничким словом *qQ*, *wW*, *xX* и *yY*, а још је ређе њихово енглеско читање: *кју*, *дабл ју*, *екс* и *уај* или *вај*. Чешће је и умесније њихово читање на немачки начин: *ку*, *ве*, *икс* и *ибсилон*. Полускраћеницу *x-raus* читаћемо (с превођењем нескраћене половине) — *икс зраци*, а не *екс зраци* (с одвојеним писањем тих синтагми по важећем Правопису српског језика). При томе је небитно што је првобитна полусложеница настала у Немачкој, где гласи *X-Strahlen*, што не морају знати ни лингвисти ни други писци и писмењаци.

4. Називи слова, сви су у Одбору у томе сагласни, не морају се учити чак ни у вишим разредима основне школе, поготову ако се донесе одлука да се српски језик, заједно с књижевношћу или одвојено од ње, настави учити и у средњој школи (што је крајње пожељно, чак и кад су посредни средње стручне школе, јер је полуписменост масовна појава). Поготову се ти називи неће учити, нити се уче, приликом увођења ђака у тајне читања, које многа деца савладају и пре него што пођу у основну школу.

5. Називи слова с полугласом (*бѐ*, *вѐ* итд.) или у складу са ИСО/ISO 10646, односно ИСО/ISO 8859-5 (*бе*, *ве*, итд.), на којем се темељи ћирилички блок Уникода (Unicode Standard), *мају најорего њосиојаиши*, јер *оба имају итрадицију*, али се тешко може прихватити закључак да су називи с полугласом, који се поклапају с изговорном вредношћу сугласника (када се они употребе у оквиру свакодневне лексике, стандардне и супстандардне, али не и кад се употребе сами), функционалнији за наш језик, бољи од оних које препоручује основни међународни стандард ИСО/ISO 10646.

Очигледно је, наиме, да су бољи они називи који се могу нормално силабизовати и лексикализовати, барем кад су посредни скраћенице, које се могу, а понекад и морају, лексикализовати, делимично или потпуно (*икс зраци* [*x-raus*, *X-Strahlen*], *зона А*, *колона Б* [*бе*], *ТАНЈУТ*/*танјуџ*, *НАТО*/*Најто*, *НИН*/*Нин*; *бе-се-же* и *бесеже* [*БСЖ/BSG*], *А-еф-џе* и *Аефџе* [*АФЖ/AFJ*], *два-ер-џи* [*џп*], *хи-два-о* [*X₂O*] итд., уз понека одступања која могу бити последица изговорних пермутација — *Ве-ме-а* [*BMA*], *А-фе-же* [*AФЖ*] и слично).

6. Није битно да ли ћемо се називима с полугласом или називима с међународном стандардношћу служити при евентуалном спеловању тешко разумљивих речи или оних код којих се изговор не поклапа с исписом, или латинских склопова који се срећу и у ћириличком тексту (нпр. *шесџио-дишџица*, *делижвен-џија*, *ошорноларинџолоџија*, *Појокашџеџил*, *contradictio in adiecto*, *licentia poetica*, *circulus vitiosus* итд.), или ћемо се пак испомагати лако разумљивим и разговетно чујним речима (нпр. *Пољска-Оклахома-Пољска-Оклахома-Канада-Албанија-Турска-Еш џаиш-Пољска-Енглеска-Турска-*

-*Либија* — да би се указало на изговор мексичког топонима Попокатепетл), чијим се првим словима прецизира словни поредак домаћих или страних речи. *Биш*но је да немамо засебних система за ћирилицу и латиницу. Ако желимо сазнати, на пример, како се називају слова у другим писмима, словенским и несловенским, на располагању су нам међународни стандарди, често доступни и преко Интернета. Међутим, за нас је важно да се добро сналазимо око писања и изговарања барем скраћеница, једнако у ћирилици и латиници, јер нас у начелу не мора занимати њихово порекло.

7. *Скраћенице уопште не морамо читати на енглески начин. Најпротив.* Пожељно је да свако зна енглески, али није пожељно да српски буде англо-српски. То важи и за она три уводна слова која уводе сајтове, www, који се најчешће изговарају овако — *габљу-габљу-габљу*, јер нас на то не обавезује чињеница да та скраћеница потиче од енглеске синтагме *World Wide Web* (*Светска мрежа*). Није ли боље и природније рећи *шири ве* или *шири дуила ве*, без робовања енглеском начину изговора? Није ли нормалније рећи *Кифор* него *Кафор*, односно *Кејфор*? Није ли боље нове носаче информација звати *де-ве-де* или *деведе* него *ди-ви-ди* или *дивиди* према скраћеници *ДВД/DVD*? Уосталом, *CD* и *CD гот* не читамо нити изговарамо *си-ди*, него *це-де* и *це-де-рам*, а могли бисмо се сетити да се у српскоме од именица *комџакш* и *конџакш* могу правити и придеви *комџакшни* и *конџакшни*, тако да понекад можемо избећи скраћенице и казати, на пример, *комџакшни диск* и *конџакшна трупа*.

8. *Одбор мора примити к знању њиховојане међународних стандарда као елементарна нове међународне писмености и уочити њихове предности и евентуалне слабости, али се не мора одушевљавати појединим њиховим елементима.* Штавише, ако је ко чиме незадовољан, преко домаће агенције *Завода за стандардизацију* (донедавно *Савезног завода за стандардизацију*), која тесно сарађује с *Међународном организацијом за стандардизацију / International Standardization Organization*, чије је седиште у Женеви — може испоставити захтев за измену или допуну појединих међународних стандарда па и ИСО/ISO 10646. Може то учинити преко Одбора за стандардизацију или мимо њега, али *не видимо шта има лоше у њиховом међународном стандарду, у којем се сваком суласнику, да би се нормално изговорио и писао, придружује одговарајући самогласник (е или а)*, како је већ речено.

9. Драгослав Граочанкић неће нам замерити ако кажемо да нам уз *писмо* и азбуку није нужан и трећи термин, „словослед“, јер би та кованица евентуално могла послужити као замена за синтагму *поредак слова* или *редослед слова* (нем. die Buchstabenreihenfolge), а не као замена за *списак слова*, да не кажемо „словосписак“ (нем. das Buchstabenverzeichnis). Ту нам је интернационализам *алфабет* већ на располагању као општи термин, док је термин *абецета* погодна само зато да значи латиничко писмо. Штета је можда што алфabet не гласи *алфавит*, али у српском већ имамо *Хамера* место

некадашњег *Омира*, *симболизам* уместо *символизма* итд. Тешко је данас успостављати доследност, али, у начелу, није добро умножавати дублетизме и триплетизме, којих ионако имамо превише. Не треба нам нпр. *хереза* уместо *јерес* нити *херешик* уместо *јерешика*, а камоли *Беџлехем* уместо *Виџлејем*.

10. Није нам нужно питати се зашто су у хрватском језичком стандарду без назива остале графеме *čĀ, ĉĀ, jJ, džDŽ, đĐ* и *njNj*, нити пак зашто су у српском сви називи слова средњег рода, док су у хрватском слова *bB, il, jJ, kK* и *lL* мушког рода (судимо по *Rječniku hrvatskoga jezika Vladimira Anića, treće prošireno izdanje, Zagreb, 1998*). Уосталом, српски и хрватски два су језичка стандарда, макар не били два стандарднојезичка система, два оделита стандардна језика.

Што се тиче српскога језичког стандарда, *бићино је да у њему нема неопходног илурализма словних назива*, макар се дублетизам морао подносити. Уосталом, хрватски стандард није нимало склон ћирици, а српском је латиница неопходна само као помоћно писмо.

Образложење

Образложење ове одлуке и није нарочито нужно, јер је све речено у њеном диспозитиву. Текст одлуке, с *Уводном напоменом* и *Одговорима*, испао је превише дуг. Одлуку бр. 41, као и претходне, ваља схватити као *препоручку*, а не као *уредбу* или *наредбу*, које би подразумевале законску обавезност. У складу с Пословником Одбора ову одлуку, као досад нерашчишћени заостатак из 2003. године, утврдила је Комисија бр. 7 (за односе с јавношћу и решавање неодложних питања) на својој трећој овогодишњој седници, одржаној 14. XII 2004. године, па се њој не треба враћати на осмој седници Одбора (средином фебруара 2005). Ове године утврђене предлоге одлука, предлог одлуке бр. 45 и предлог одлуке бр. 46, као и наредне предлоге одлука, Комисија ће уврстити у дневни ред наредне, осме, седнице Одбора.

Ваља још нешто рећи. Кад је састављан претходни текст предлога одлуке бр. 41, учињен је превид. Инсистирало се на називу *јоџа* за *jJ*. За то није било разлога, јер смо се испрва, док нисмо нашли и пажљиво размотрили ИСОМСО 10646, повели за називима неких самогласника у другим словенским језицима. У Међународном стандарду ИСО/ISO 10646 постоји назив *је* за то слово у српском и македонском језику, а ниједан други словенски ћирилички језик нема тог слова у својој постави. Осим тога, слова *љ* и *њ* добили су називе *ље* и *ње* по аналогији с називом *је* за слово *j*, јер се пошло од тога да гласови [љ] и [њ] настају јотовањем гласова [л] и [н], па то ваља изразити и у називима тих слова, постојећих само у српској и македонској ћирици.

И још нешто. У међувремену, Одбор је упознат с Међународним стандардом ISO/ISO 9, заправо с његовом новом верзијом из 1995. године, којом се утврђује одговарајуће пресловљавање појединих словенских ћириличких слова у латиничка, чиме се латиница успоставља као помоћно писмо где год је то у међународној комуникацији потребно. У нас је, док је постојала СФРЈ, верификована претходна верзија тог стандарда. Било је то 1986. Међутим, 1995. године донета је нова верзија ISO/ISO 9, чија је логика да свако словенско ћирилично слово има свој једнословни латинички пандан. Било би пожељно да се Одбор изјасни и о овој новој верзији ISO/ISO 9, да је прими к знању и да се заложује за њену верификацију. Међутим, то ће бити предмет једне од наредних одлука.

ГОТОВО УВЕК — ПРВО ИМЕ ПА ПРЕЗИМЕ

Сређином априла 2004. године председнику Одбора за стандардизацију српског језика обратио се др Драган Благојевић, с Математичког института САНУ, е-поштом следећег садржаја:

Поштовани професоре Клајн,

Својевремено сте писали о лошој навизи да се прво пише презиме па име (Марковић Марко, на пример). Та навика несумњиво потиче још из основне школе. Тамо су ђаци у дневнику поређани по презименима. Вероватно их зато и већина наставника ословљава презименом. Тако је, нажалост, и у средњим школама, у шта сам имао прилике да се и сам уверим, јер, као спољни сарадник, држим неке часове у Математичкој гимназији. Ако за писање имена таквим редоследом у дневнику и има неког оправдања, онда за исти редослед у сведочанствима и дипломама таквог оправдања баш и нема.

Но, да не ламентирамо него да покушамо да ствар поправимо. Предлажем Вам да ваш Одбор за стандардизацију пошаље један званични допис Министарству просвете и да предложи да се ђаци у дневницима и другим документима (матичним књигама, сведочанствима, дипломама) уписују прво именом па презименом. А редослед може да буде на основу презимена.

За ово је потребно да се мало промене одговарајући обрасци. За то је ипак потребна иницијатива ауторитативнијег тела, на пример вашег Одбора. С обзиром на то да неко мени близак ради на одговарајућем месту у Министарству и да може да нешто такво погура, усуђујем се да прогнозирам да би то прошло. А верујем да би за неколико година поменута лоша навика постала ретка ... а и министарка је лингвиста, па би имала разумевања за иницијативу.

С поштовањем,
Драган Благојевић

Слажући се са др Драганом Благојевићем, коме захваљујемо на драгоцену иницијативу, утврђујемо следећи став, с којим ћемо упознати не само

министра просвете и спорта него, преко дневних листова и радијско-телевизијских кућа, и најширу јавност.

Имена и презимена жена и мушкараца, домаћа и страна, ваља у српском језику говорити и писати тако да готово увек прво дође име па презиме: Марко Марковић, Марија Станковић, Франђо Силић, Изет Сарајлић, Елизабет(а) Тејлор, Џон Ленон, Бела Хамваш, Дагмара Циранкијевич итд.

Изузетак су телефонски именици, азбучни каталози у библиотекама, платни спискови, школски дневници и сл., мада би у школским дневницима, да би се однеговала ваљана навика, требало писати прво име па онда презиме, с тим што би редослед навођења могао бити и даље по презимену. Када се наведе прво презиме, треба иза њега ставити запету.

У свим другим ситуацијама и у свим стандарднојезичким стилевима требало би се држати нормалног редоследа — прво име па онда презиме. То је неопходно и у читуљама дневних листова без обзира на то какав је редослед у поднесцима ожалостињених породица, што за собом повлачи и обавезно деклинирање мушких презимена (нпр. *Нашем драћом и никад непрежаљеном оцу Марку Пећровићу дајемо шестомесечни ђамен у субојку ... ишд.*)

Коментар

Реч је о обичају који следи огромна већина европских језика, земаља и народа, с изузетком нама блиских суседа — Мађара, који у својем језику по властитој традицији чине супротно, али се изван мађарског језика редослед саображава у складу с обичајима већине народа и језика, без обзира на то да ли су посредни велики или мали народи и језици — у Европи, Северној Америци, Јужној Америци и Аустралији, док немамо података како се поступа у бројним азијским и афричким језицима.

Међутим, када је реч о кинеском језику, у њему је обичај истоветан ономе у мађарском, али, кад се кинеска имена пренесу у друге језике, задржава се кинески начин писања, дакле Мао Цедунг, Џоу Енлај (раније Мао Це Тунг, Чу Ен Лај), Вијанг Цемин итд., где су Мао, Џоу и Вијанг презимена, а не имена.

Када је реч о домаћим именима и презименима, нама је познато да се у *Полијинци*, у њеним вишестраничним читуљама, исправљају правописне и друге грешке, лексичко-стилске и синтаксичке (укључујући и замену *саши* — *часовима*, што иначе није у складу с Одлуком Одбора бр. 1, где је препоручена употреба *саши*, на чему је инсистирао својевремено и сам Вук Караџић), али се задржава редослед имена и презимена који наводе странке, укључујући и недеклинирана мушка презимена (нпр. у празничном броју *Полијинке*, 1–3. мај 2004. године, стр. Д3, двапут стоји Рајчић Владимира,

а једном, правилно, Владимира Рајчића; Радић Анки, исто, стр. Д3; Бабић Загорка и Корица Војна [тј. Војни, у дативу], исто, стр. Д4).

Премда ово није правописни, него синтаксичко-стилски проблем, неће бити због тога да се подука за његово решавање наведе и у будућим издањима *Правописа српског језика*, макар у Речнику уз Правопис, тј. да се наведе више домаћих и страних примера који би указивали на прескриптивну норму, укључујући и изузетак од ње кад је посреди говорење и писање кинеских имена и презимена, за које не важи прилагођавање.

Обавезност ове норме, поред осталог, обезбеђује јасно разазнавање шта је име а шта презиме, једнако важно и за домаћа и за страна имена. Ако то не бисмо поштовали, не бисмо нпр. знали шта је име а шта презиме у оваквим случајевима: *Милић Мишић*, *Анка Душина*, *Шандор Пал*, *Цорџ Стилјарџ*, *Мејџу Арналд* и сл.

Кад је посреди ословљавање, интимнија комуникација искључује презиме, а јавна га подразумева, с одговарајућим атрибутима и апелативима (*Поштовани господине Пејровићу*, *Уважени колега Радовановићу*, *Ценени докторе Бојдановићу* и сл.), мада иза апелатива може доћи и име у полузваничној употреби.

Предлог ове одлуке сачинили су Иван Клајн, председник Одбора, и Бранислав Брборић, секретар Одбора. Одлука је усвојена на 8. седници Одбора за стандардизацију српског језика, одржаној 18. фебруара 2005. године.

БОЉЕ ЋИРИЛИЧКИ И ЛАТИНИЧКИ НЕГО ЋИРИЛИЧНИ И ЛАТИНИЧНИ

Средином септембра 2004. године Одбору за стандардизацију српског језика обратио се дипл. инж. Томислав Радојковић, саветник у Министарству просвете и спорта, дописом са следећим садржајем:

„Иако сам по струци електронинжењер, настојим да се правилно изражавам и да поштујем норму српског језика. То од мене захтева и посао који сада обављам у Министарству просвете и спорта. Често имам дилеме у вези с језичким питањима па их решавам консултујући језичке приручнике и језичке стручњаке. У једном примеру остао сам збуњен — јер сам добио различите одговоре на питање: *Шта је правилније ћирилички или ћирилични?!*

Молим вас да ми одговорите како да разрешим убудуће та или слична колебања када је у питању употреба придева и прилога на -чки/-чни или да о томе донесете посебну одлуку.“

Одговор

Ликови *ћирилички* и *ћирилични* (као и ликови *латинички* и *латинични*) у складу су с правилима творбе речи у српском језичком стандарду. Међутим, предност треба дати облицима *ћирилички* и *латинички*, будући да се односни придеви у нашем језику првенствено граде помоћу суфикса -ски, док облик на -ни не доноси никакву разлику у значењу.

Образложење

Реч је о дилеми између два наша најраспрострањенија придевска суфикса: суфикса -ан (с непостојаним а, у одређеном виду -ни) и суфикса -ски (који има само одређени вид, с аломорфима -чки, -шки, -ки). У принципу, онај први служи за творбу описних придева (нпр. мир-ан, радост-ан) а други за творбу односних (релационих) придева, тј. оних који изражавају везу с

именицом у основи: спортски — који се односи на спорт, војнички — који се односи на војнике и сл.

Као и многе поделе у језику, и ова у пракси постаје мутна и неодређена, из више разлога, од којих су најважнији следећи:

(а) Односни придеви могу се градити и са суфиксом -ни, и то у првом реду они који немају неодређеног вида на -ан, нпр. кућни (који се односи на кућу), недељни, државни, трбушни, источни и многи други.

(б) Првобитно односни придеви могу добити и описно значење, нпр. јуначки 'који се односи на јунака' → 'јуначан, храбар', царски 'који се односи на цара' → 'величанствен, раскошан', астрономски 'који се односи на астрономе или астрономију' → 'огroman, неизмеран'.

(в) Придеви страног порекла код нас се најчешће адаптирају тако што се страном придевском суфиксу додаје наш суфикс -ан (-ни), а међу тим придевима већина су односни, нпр. колониј-ал-ан, монет-ар-ни, репрес-ив-ан, тенденци-оз-ан, тип-ич-ан итд.

Пошто би расправа о свим придевима на -ан/-ни и -ски захтевала превише простора, у даљем излагању ограничићемо се на придеве са завршетком -ичан/-ични односно -ички. При том под „завршетком“ подразумевамо две могућности:

– Праве суфиксе -ичан, -ични, -ички имамо у речима као што је управо наведено типичан, или у династички, туристички и сл., где је први део (-ич-) настао фонетском алтернацијом од грчког суфикса -ικός, или одговарајућих суфикса у западноевропским језицима, на шта је додато наше -ан односно -ски. (Само изузетно овакви суфикси се јављају у речима с домаћом осномом, нпр. себ-ичан.)

– Напротив, у примерима као што су ћирилични и ћирилички, или двојезичан, лиричан, парнични, усклични, морнарички, физички и сл., суфикс је само -ан/-ни, односно само -ски. Сегмент -ич- у том случају не припада суфиксу него основи, при чему је глас ч настао од к или ц на крају основе (језик, лирик-а, морнариц-а итд.). Треба напоменути да је за многе придеве тешко одлучити да ли имају неодређени вид (на -ан) или само одређени (на -ни). У томе ни лексикографи не успевају увек да буду доследни, о чему нам сведоче многи парови одредница у Речнику Матице српске (РМС). Тако је у одређеном виду дато црногорични, али у неодређеном б(ј)елогоричан; сферични је дато у одређеном виду а цилиндричан у неодређеном, иако оба придева изражавају облик геометријског тела.

Што се тиче односа између -ичан/-ични с једне стране и -ички с друге, на шта се своди питање изж. Радојковића, можемо разликовати три случаја.

(I) Само у облику на -ичан (-ични) јављају се описни придеви као фантастичан, аутентичан, хаотичан, архаичан, карактеристичан, фотогеничан, проблематичан и слични. У једном раду у часопису *Наш језик* (књ. XXVIII,

1990, св. 4–5, стр. 214–233) Ирена Грицкат посебно је издвојила подгрупу придева „са значењем из области физиологије, психологије, патолошких стања и сл.“, као рахитичан, склеротичан, неуралгичан, хроничан, флегматичан, апатичан, параноичан, носталгичан и сл. Можемо томе додати и већину придева изведених од именица на -ија, као мелодичан, хармоничан, проничан, хистеричан, енергичан, алергичан, симетричан, затим понеке изведене од именица мушког рода на сугласник, као типичан, симболичан, цилиндричан, фелеричан, а наравно и оне од домаћих прилога са завршетком на -це: хотимичан, д(ј)елимичан, м(ј)естимичан, летимичан, наизменичан, насумичан, нехотичан и др.

(II) Само на -ички изводе се придеви од именица на -ика (технички, физички, гимнастички, ботанички, музички, фабрички, клинички, керамички, оптички итд.). Изузетно се јавља понеки описни на -ан, као паничан, лиричан; наспрам односног политички (који се односи на политику) имамо описно аполитичан (који се не занима за политику), а поред традиционалног граматички (који се односи на граматiku) у новијој лингвистици јавили су се описни термини граматичан и неграматичан, за конструкције које јесу, односно које нису, могуће према правилима граматике датог језика.

(III) За придеве изведене од осталих врста основа јавља се и -ички и -ичан, према томе да ли су претежно односни или описни. Од именица на -ик, рецимо, већином су односни као католички, арктички, раднички, свештенички, песнички, коњанички, правнички итд., али имамо и описне циничан, скептичан, ризичан, безобличан, а од празнички (забележеног у РМС) обичније је празничан, што показује да се поред односног значења 'који се односи на празник' пробило значење 'свечан, весео'. Од именица на -ист(а) по правилу имамо придеве на -ички, као у туристички, будистички, фашистички, бициклички, урбанистички, криминалистички, хуманистички, феминистички итд., али тамо где преовлађује описно значење јављају се и дублете на -ичан, за које ћемо примере видети ниже.

Од именица на -ица готово сви придеви су односни и јављају се само у одређеном виду, али је суфикс за неке -ички а за неке -ични. Тако имамо с једне стране изб(ј)еглички, подморнички, морнарички, коњички, болнички, зам(ј)енички, суботички, чукарички, домаћички, удовички, па и кукавички и удворички, мада су ова два придева по значењу пре описна него односна. С друге стране имамо породични, гранични, станични, пшенични, м(ј)енични, гљивични, последични (посље-), куглични, карлични итд., уз понеки описни с неодређеним видом, као безграничан или правичан. (РМС даје и одредницу кривичан, али само у неуобичајеном значењу 'неправедан', док за правно значење [као у кривични законик и сл.] напомиње да има само одређени вид.)

Најзад, има и случајева где се од једне исте основе придев изводи и помоћу суфикса -ички и помоћу -ични односно -ичан. Негде разлика у суфиксима

подразумева разлику између односног и описног придева, нпр. логички (који се односи на логику) — логичан (који нужно произлази из нечега), етички (који се односи на етику) — етичан (моралан, честит), акустички (који се односи на акустику) — акустичан (који добро прима и преноси звук), статички (који се односи на статистику) — статичан (непокретан, који се не мења), реалистички (који припада реализму) — реалистичан (који реално гледа на ствари) итд. Придев језички односи се на језик (говор), а језични (осим у хрватском) на језик као орган.

Таква опозиција, међутим, није никада доследно спроведена. Ирена Грицкат у поменутом раду (стр. 220) истиче да би се према значењу могло очекивати да уз лаички и стоички постоје и описни придеви *лаичан и *стоичан, али таквих нема. На истом месту она наводи низ примера „код којих се не запажа, или се тек у незнатној мери запажа, разлика у значењима између изведеница на -ички ... и на -ич(а)н“. Такви су парови аподиктички–аподиктичан, еклектички–еклектичан, јеретички–јеретичан, метафорички–метафоричан, скептички–скептичан, токсички–токсичан, фанатички–фанатичан, херметички–херметичан, хидраулички–хидрауличан, хумористички–хумористичан, егоистички–егоистичан, оптимистички–оптимистичан, песимистички–песимистичан и многи други.

Њима можемо додати истозначне парове на -ички и -ични (без неодређеног вида). РМС даје под заједничком одредницом, или упућујући знаком једнакости с једне одреднице на другу, воденички и воденични, водонички и водонични, чињенички и чињенични, реченички и реченични, зам(ј)енички и зам(ј)енични, парнички и парнични, хералдички и хералдични, термодинамички и термодинамични и друго. Ствар се још компликује када се од исте основе јави и варијанта на -ски односно -ијски, као у естетички–естетичан–естетски (све под истом одредницом у РМС) или алегорички–алегоричан–алегоријски. Кантов филозофски термин категорички императив (тако у *Енциклопедији Просвете* и у речницима страних речи) у РМС је забележен као категорични, категорички или категоријски императив.

Оваква двојства и тројства неизбежна су у језику, с обзиром на различите путеве доласка речи и њихове међусобне утицаје, али је очигледно да не обављају никакву јурисну функцију када нису повезана с разликом у значењу нити у придевском виду. Језик настоји, колико је могуће, да их елиминира. Видимо то када у РМС нађемо одреднице као кукавичан, физичан, музичан, механичан, космичан, националистичан, терористичан, облични, фабрични, математични, монархични и сличне, које су делом потврђене код старијих писаца, али су данас напуштене за љубав облика на -ички. Слично томе али обрнуто, И. Грицкат је констатовала (нав. д., стр. 221) да „необично делују“ придеви иронички, класички, комички, панички, пластички, романтички, трагички, хистерички и други које је нашла у Матешиневом

обратном речнику, а уместо којих су данас остали у употреби само облици на -ичан.

Враћајући се на питање од кога смо започели ово разматрање, морамо рећи да РСМ даје само облике ћирилички (с два акцента) и латинички, а једнако је и у Правописном речнику из 1960. У пракси, међутим, бар су исто толико уобичајени и облици ћирилични (ћирилични текст, ћирилично издање, ћирилична верзија и сл.) односно латинични. Будући да су оба придева несумњиво односна а не описна (не постоји облик на -ичан, не може се рећи *Ово издање је врло ћирилично и сл.), јасно је да и ови парови спадају у ред истозначних, нефункционалних дублета типа воденички = воденични. Отуда закључак да су оба облика прихватљива, али да предност треба дати суфиксу -ички, с обзиром на његову примарну функцију грађења односних придева.

Нацрт одлуке бр. 47 припремио је Иван Клаји, председник Одбора, и он је, с мањим дотеривањем, прихваћен на осмој годишњој седници Одбора за стандардизацију српског језика одржаној 18. фебруара 2005. године.

ЗА УЈЕДНАЧАВАЊЕ НАЗИВА МИНИСТАРСТАВА

Решавање Одбора за стандардизацију српског језика

На два састанка (25. и 30. августа 2006. године) одржана у Институту за српски језик САНУ покренута је, између решавања осталих језичких ситуација, и иницијатива за боља решења назива министарстава.

На састанку одржаном 12. 9. 2006. године, такође у Институту за српски језик САНУ, на коме су били присутни чланови Одбора и његових комисија, те директор Института, одређеније се о овоме питању говорило. Сви су се сложили с тим да су потребна боља решења – стилски уједначенија, језички и прагматички примеренија ономе што ти називи представљају, чиме се лакше могу одредити и препознати.

Договорено је да се сачини посебна одлука о томе и што хитније достави Влади и њеним ресорима како би се та решења уградилa у евентуалне промене закона о министарствима и закона о Влади.

Предлог

Предлажемо промену следећих назива министарстава:

1. Министарство унутрашњих послова;
2. Министарство финансија;
3. Министарство правде;
4. Министарство за државну управу и локалну самоуправу;
5. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде;
6. Министарство привреде;
7. Министарство рударства и енергетике;
8. Министарство за капиталне инвестиције;
9. Министарство трговине, туризма и услуга;
10. Министарство рада, запошљавања и социјалне политике;
11. Министарство науке и заштите животне средине;
12. Министарство просвете и спорта;
13. Министарство културе;

14. Министарство здравља;
15. Министарство вера;
16. Министарство спољних послова;
17. Министарство одбране;

у:

1. Министарство за унутрашње послове;
2. Министарство за финансије;
3. Министарство за правду (боље: *за њравосуђе!*);
4. Министарство за државну управу и самоуправу;
5. Министарство за пољопривреду, шумарство и водопривреду;
6. Министарство за привреду;
7. Министарство за рударство и енергетику;
8. Министарство за капиталне инвестиције;
9. Министарство за трговину, туризам и услуге;
10. Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику;
11. Министарство за науку и заштиту животне средине;
12. Министарство за просвету и спорт (није лоше ни: **Министарство за образовање!**);
13. Министарство за културу и медије;
14. Министарство за здравство;
15. Министарство за верске послове;
16. Министарство за спољне послове;
17. Министарство за војна питања.

Аналогно датим предлозима, могу се решити и називи евентуалних нових министарстава.

Образложење

У српском језичком стандарду постоје два модела којима се може исказати сложени назив установе, државних институција, стручних удружења и друштава, као и уопште *припадности, порекла, тицања, намене, циља*.

Први модел је с ГЕНИТИВОМ БЕЗ ПРЕДЛОГА, што је свесловенска одлика, а њиме се казује оно чега се тиче, на шта се односи појам означен речју од које он зависи. У највећој описној, па и нормативној граматици, академика Михаила Стевановића – *Савремени српскохрватски језик II, Грамаиички системи и књижевнојезичка норма, СИНТАКСА*, Научна књига, Београд, 1969, стр. 167–204, опширно се наводе значења генитива без предлога. Ту се каже и то да је „генитив по свом значењу најсложенији и по функцијама најобухватнији падеж“.

Наведени називи министарстава с генитивом казују оно чега се тиче, на шта се односи појам означен речју од које зависи. Истовремено, тиме се означава и то да неки појам припада некоме или нечему, да се дотиче нечег сродног по пореклу. Тако се, на пример, неко министарство *шиче просвете и спорта, припада просвети и спорту*, друго, опет, *шиче се културе, правде, здравља (здравства?), науке и заштитне животне средине*, односно *припада шаче*. Како је већ речено, тај модел по свом значењу – најсложенији је, а по функцијама – најобухватнији.

Модел с АКУЗАТИВОМ + предлог ЗА такође је опширно описан у поминутој Стевановићевој граматици (стр. 411—418). И он има бројна значења, а најоштрије може се рећи да казује *каме, односно чему је нешто намењено или усмерено*. Суженост конструкције акузатив + предлог ЗА у називу министарстава истиче њихово *вођење, руковођење, управљање* одређеним ресором на основу датих овлашћења – струком, делатности, надлежности, подручјем деловања, органом државне управе с министром на челу, а све ради успостављања система (хијерархије) – субординације, потчињености, контроле, надзора. Постоје и другачији процеси – *децентрализације, демократизације и дебилоитизације*, којима поједина министарства преносе део својих овлашћења на ниже органе локалне самоуправе и локалне управе, па се на тај начин и сама министарства демократизују. Министарство просвете и спорта, рецимо, има *школске управе* као организационе јединице и службе у свом седишту, којима се део овлашћења преноси на локалну заједницу, а стручне послове поверило је заводима за унапређивање васпитања и образовања и стандард и квалитет.

Овај опширнији приказ прегледа оба модела послужио је да препоручимо АКУЗАТИВ + предлог ЗА као боље решење за назив министарстава од решења ГЕНИТИВ БЕЗ ПРЕДЛОГА. У том смислу настојали смо да урадимо стилске поправке и дотеривања, не прежући ни од прагматичности језичког исказа којим се постиже уједно и квалитетнија језичка оствареност.

Нацрт текста одлуке сачинио је Јован Вуксановић, секретар Одбора. Нацрт је дотеран и прихваћен на 5. седници Комисије бр. 7, одржаној 17. 10. 2006. године и усвојен као Одлука бр. 53.

Седници су присуствовали чланови Комисије: Иван Клајн, Слободан Реметић, Драго Вушић, Милорад Дешић, Јован Вуксановић и Милан Ташић, члан Комисије бр. 8.

О СЛУЖБЕНОМ ЈЕЗИКУ И ПИСМУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Припреме за коначну верзију текста новог устава Републике Србије трајале су доста дуго, али нацрт Устава никада није био на јавној расправи. Не улазећи у друге одредбе Устава, сматрамо да је пропуштена прилика да се одредбе о језику и писму дефинишу на дуге стазе.

Поводом уставних одредаба о језику, Одбор за стандардизацију српског језика обратио се Влади Републике Србије први пут Одлуком бр. 34 још у фебруару 2003. године. У међувремену, 2004. године, Влада Републике Србије је на свом веб-сајту објавила Нацрт Устава Републике Србије, у коме је члан 10 гласио:

„У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо.

Националне мањине имају право на службену употребу свог језика и писма, у складу са органским законом.“

Оваква формулација није била добра и из ње се види да предлагач није уважио ниједну напомену из Одлуке бр. 34 Одбора за стандардизацију. У коначној верзији Устава, срећом, она је измењена и сада гласи:

„У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо.

Службена употреба других језика и писама уређује се законом, на основу Устава.“

Суштински, ова одредба Устава одражава мишљење стручњака за језик окупљених у Одбору за стандардизацију српског језика. Ипак, у складу са својим ранијим препорукама, Одбор за стандардизацију српског језика сматра да је овај члан Устава требало да гласи:

„У Републици Србији службени језик је српски а писмо ћирилица.

Службена употреба других језика и писама уређује се законом, на основу Устава.“

У складу с новим уставом треба донети и нови *Закон о службеној употреби језика*, те молимо Владу Републике Србије и Скупштину Србије да

неизоставно укључе у његову израду и Одбор за стандардизацију српског језика, као тело које је најпозваније да води бригу о српском језичком стандарду.

Најважније је да службени језик, српски, с матичним писмом, ћирилицом, убудуће не изостаје ни из једног вида службене употребе. Међутим, у њој ће се наћи и домаћи мањински језици, чији положај треба уредити у складу с највишим цензусом у међународној заједници (8–10% мањинског становништва на одређеном подручју цензус је у скандинавским земљама), али и страни језици, светски и други, нпр. у међународним уговорима и у дипломатској комуникацији, где је неретко реч о службеној, а не само о јавној и нејавној употреби језика.

Друштвена брига о језичком стандарду назива се, у науци и изван ње, језичком политиком (која може имати и шире поље деловања од оног обележеног језичким стандардом, нпр. истраживање дијалеката и урбаних супстандардних говора као облика заштите културне баштине), а она укључује језичко планирање и језичко нормирање. Наравно, језичка политика не може бити само стручно и научно питање него мора бити и питање опште (државне) културне, просветне и научне политике у најширем смислу, па нпр. и политике у саобраћају, трговини и туризму. На то нас упућују и правила игре међународне стандарднојезичке заједнице и њених органа, нпр. Међународне стандардизацијске организације / International Organization of Standardization, чије је седиште у Женеви; реч је о агенцији ОУН, с којом, не само у језичком погледу, сарађује Савезни завод за стандардизацију. Пошто је српски језик вишедржавни језик — нужна је тесна стручна (и не само стручна) сарадња с лингвистима и научним телима у Републици Српској и Црној Гори. Такву сарадњу имају, на пример, државе немачког стандардног језика у Европи (Немачка, Аустрија и Швајцарска).

Приликом доношења Закона о службеној употреби језика и писма треба водити рачуна и о следећим чињеницама, на које је Одбор за стандардизацију указивао и у Одлуци бр. 34:

Ако на згради Америчке амбасаде у Београду стоје две плоче, на левој страни АМЕРИЧКА АМБАСАДА а на десној AMERICAN EMBASSY, онда први испис указује на службени језик наше државе, а други на службену употребу енглеског језика у САД, која, с домаћег становништва, може бити виђена као јавна употреба страног језика. Та употреба нарочито је жива у школском систему, који се одликује службеном и јавном употребом већег броја језика, с тим што није лако разлучити службену од јавне употребе.

Ако на аутопуту кроз Србију често видимо ознаку IZLAZ (латиницом), а никад не видимо ИЗЛАЗ (ћирилицом), лево или горе, нити EXIT, десно или доле, онда је посреди неспровођење уставних одредаба и одредаба Закона о службеној употреби језика и писма, као и сведочанство о народном самопо-

рицању (дезидентификацији) и небризи о туристичкој привреди и комуникацији са странцима уопште. Ако на плочи стоји НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ напоредо са NATIONAL BANK OF SERBIA, као што на новчаницама поред ДИНАР(A) стоји и DINAR(A), онда је ту реч о разборитој језичкој и азбучној политици, коју треба уредити законом. Сличан је позитиван случај испис језика на Градској библиотеци у Суботици, на чијој плочи, на улазу, стоје исписи усклађени са Законом: ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА / VÁROSÍ KÖNYVTÁR / GRADSKA BIBLIOTEKA. Ту се, поред српскога, службеног језика у Србији, налазе и исписи на мађарском и хрватском језику. У ствари, српски језик, са ћирилицом, може се, и мора, исказати као неизоставна обавеза, која проилази из устава, па јој није нужно законско уређивање, док је за положај других језика, домаћих и страних, нужно законско уређивање.

Кад је реч о језицима домаћих националних мањина и етничких заједница, нужно је, с једне стране, уважавати међународне конвенције и стандарде, а, с друге стране, неопходно је понашати се у складу с Повељом о људским и мањинским правима и грађанским слободама и Законом о мањинама. Заправо, биће нужно донети одговарајући закон или можда више закона (нпр. у просвети, култури, саобраћају и локалној самоуправи). Биће неопходно увести и цензус који мањинске језике на појединим подручјима (општинама) аутоматски уводи у службену употребу, независно од локалних прописа и односа снага у локалној самоуправи, тако да ниједна општинска власт не може заобићи оно што је законски пропис, без обзира на то да ли се у њеним извршним органима налазе и представници мањинских етничких и језичких заједница, националних мањина и етничких група, односно националних и етничких заједница, како се често говори.

Нацрт ове одлуке припремили су Радојко Гачевић и Милан Тасић, а разматрана је на састанку Комисије бр. 7 З. 11. 2006. и 23. 1. 2007, када је усуглашен коначни текст, који је као Одлука бр. 56 усвојен на X седници Одбора за стандардизацију српског језика, одржаној 22. 3. 2007. године.

КАКО ИМЕНОВАТИ ЗАНИМАЊА И ТИТУЛЕ ЖЕНСКИХ ОСОБА

Питање које се у јавној и друштвено-политичкој комуникацији поставља јесте: када и на који начин именовати занимања, звања, титуле, функције, достојанства и сл. када је реч о женским особама. Ово се исказује као потреба особито онда када је неопходно означити да је носица датог звања женска особа. Међутим, питање се испољава не само као прагматички, већ, посебно, као граматичко-лингвистички проблем, особито онда када се именовање жене као носица датог занимања, титуле и сл. врши творбеним поступком преобликовања именице граматичког мушког рода у женски граматички род (*професор* : *професор+ица* и сл.).

Сходно томе ваља размотрити:

- (1) какве су граматичко-творбене могућности образовања именица типа *nomina agentis* као језичког знака за обележавање и разликовање особа природног женског рода од одговарајућих облика именица мушког рода, те
- (2) какве су релевантне друштвено-социолошке потребе за таквим разликовањем и именовањем.

А. Граматичко-семантички аспект:

(1) У речничкој литератури (не само српског језика) именице којима се региструју занимања (титуле, функције, достојанства) и сл. по правилу се наводе у облику мушког граматичког рода¹; на тај начин се, међутим, казује само то како гласи име датог ентитета, али не и одредба према природном полу (нпр. „Школа за ученике у привреди“; „*Кубац* је увек у праву“, „*Аушори*, *лекџори* и *корекџори* обликују текстове у дневној штампи“ – једнако се односи и на мушку као и на женску особу или на обоје, тј. граматички облик именице је у погледу означавања полне разлике немаркиран, неутралан²).

¹ Изузетак су, дакако, „двородне“ именице типа: *мушџерица*, *куковица*, *вијаница*, *израјаница* (тј. именице на -а у нем. јд. што је, начелно, својствено именицама граматичког ж. рода), а које се једнако односе и на мушка и женска бића (нп. „*опа/она* је наша муштерија“ и сл.

² У речницима се облици женског рода дефинишу по систему типа: „*наставница* = „*женска особа наставник*“ што, дакако, не значи да се речју „*наставник*“ у дефиницији казује да је „*настав-*

(2) Међутим, ако је именица употребљена у значењској опозицији према особи или особама женског пола, граматички облик мушког рода је маркиран, тј. означава мушку особу (нпр. „Ученик мора да буде пажљив према ученицама“; „Кошаркаши нису бољи од кошаркашица“; „Један посланик се обратно посланицама“).

(3) За казивање да је носилац занимања (титуле и др.) женска особа, облик именице се, начелно, употребљава у граматичком облику женског рода (нпр. „Б. Б. је и велика заштитница животиња“; „Докијорка није хтела да прегледа болесницу“) – увек кад је такво разликовање значењски релевантно.

(4) За творбу именица ж. рода најфреквентнији су суфикси *-ица* и *-ка*. У неким случајевима они се испољавају и као конкурентски: *професорица* – *професорка*, *докијорица* – *докијорка*, *сикерица* – *сикерка*, *водишелица* – *водишељка* итд.

У другим случајевима, алтернирају суфикси *-ица* и *-(к)иња*: *мојорискиња/-ица*, *аутомобилисткиња/-ица*, *сјорискиња/-ица* итд., при чему се обе форме могу осећати као обичне или се само једна од њих осећа обично (овде наведени облици са *-ица* у нашој средини звуче чак необично).

Велики број именица овога типа заправо се реализује само наставком *-(к)иња*, као: *рођакиња*, *земљакиња*, *јунакиња*, *црпкиња*, *Српкиња* итд.

Други суфикси, попути *-уша* (девер – *деверуша*; простак – *просјакуша*; дивљак – *дивљакуша*); *-инка* (*кафеџинка*, *механџинка* и др. немају већу опозиционо-дистинктивну распрострањеност ове врсте.

(5) Образовања именица женског рода немају увек ни једнаку комуникативно-семантичку вредност; за разлику од *сијуденџињиња*, *новинарка*, *слушањељка*, *професорка*, *правница* комуникацијски су нераспрострањене: **фоџографкиња*, **филолошкиња*, **еџнолошкиња*, **команданџињица*, **инџинџерка*, **руководишељка*, **психолоџичарка*, док би се као семантички ограничене могле означити именице попут: *филозоџичарка*, *биолоџичарка*, *геоџографичарка*, *машемаџичарка* и сл. (уходане, али поглавито – у ђачком жаргону, а са значењем – *настајавница* (датог предмета)³.

ница“ мушка особа, већ да је реч о занимању, звану и сл. које се зове „настајавик“. С друге стране одредницом „настајавик“ (м. р.) не казује се да је посредни „мушка особа“ већ „особа која се бави настајом“, при чему је именица неутрална у погледу обележавања природног (мушког) рода. Унеколико је, дакле, сувишно наводити титуле у облику женског рода, што је, рецимо, учињено с потписима рекламних фотографија „*манџаџињиња*“ за посланице Демократске странке на којима је писала „Др Јагода Јорџа, лекар, професорка универзитета“, или „Александра Дабџаџиџа дипломирача исџоричарка уметности“, иако је већ и на основу фотографије јасно да је реч о женској особи датог занимања.

³ Ови облици ж. рода су наведени стандардним суфиксом *-ка* али од нестандардне именичке форме м. рода – *филозоџичар*, *биолоџичар* и сл. који су начинени аналогној према регуларним облицима *филозоџ*, *биолоџ* и др. и употребљавају се у ђачком жаргону у значење – *настајавик*, *професор* (филозоџије, биологије).

Б. Социолингвистички аспект:

(1) У друштвеној пракси функционишу занимања (титуле, достојанства и сл.) која се, по природи ствари или услед датих (друштвених) околности, махом односе на мушке особе, као: *боксер, њавиријарх, ђакон, (над)бискуп, ђросец, ђоложајник, рудар, ђобција, миђралеца, човекољубец, удварач, младажења, куђец, родољуб* и сл., па отуда за њих у језику нема паралелних форми женског рода⁴.

Уколико би се оваква значења могла односити и на женске особе, то би се морало исказати одређеним детерминативом (именицом) граматичког облика ж. рода, као: „жена боксер“ (можда *боксерка, али свакако не *боксерђца) или исказом типа „*Марија* је боксер“ сл.

(2) Обрнуто, за занимања (титуле, достојанства и сл.) чији носиоци не могу бити мушка, већ искључиво, или обично, женска лица, као: *бабиђа, ђородиља, дојкиња, мајка, ђирудница, (медицинска) сесђира, ђримаља, сђђриђиђеђа, хосђеса, курђђизана, сђонзоруша, ђраља, ђлеђиђа, серверка* и др. – напоредних облика мушког рода начелно нема.

Уколико се у неким околностима оваква значења могу односити на мушка лица, граматички облик одговарајуће именице остаје у женском роду (нпр. „Петар је силом прилика морао бити *бабиђа*“; „Професор је био *мајка* за ђаке“, „Он неће да буде *сђонзоруша*“).

(3) С обзиром на ту дистинкцију (поделу према роду), очекивало би се и да језички систем доследније остварује употребу двојаких регуларних форми за обележавање мушких и женских носилаца професионалних активности или друштвених одговорности.

Језичка пракса, међутим, показује да таквих, напоредних граматичких облика нема увек или да они као стандардни облици не функционишу увек регуларно; према „мушком“ облику – *академик, судђија, ђсихолођ, кардиолођ, хирурђ, монарх, суверен, књиђар, археолођ, међеоролођ, механиђар, дипломатђа, (фођо)модел, социолођ, архђђекђа* и сл. творбени потенцијал махом не(радо) прихвата „женске“ облике: *судђница / *судђђка / *сутђђиња, *психологиђа / *психологиђиња / *психолођђиња, *кардиолођђиња, *хирургиђа и др.⁵ Томе се супротставља принцип „уобичајене норме“, тј. језичке фреквенције и употребне вредности.

Језичка пракса указује и на то да употреба женског рода за занимања и титуле жена не иде у корак са социолођском и културно-политичким развојком друштвене стварности, да језик такве промене недовољно прати и не налази увек решења у прилог чињеници да у савременом друштву жене заузимају све више позиције које су махом биле предодређене за мушкарце.

⁴ Код Стерије постоји реч *родољубђа*, што звучи извештађено.

⁵ Знаком (*) означађи смо облике за које сматрамо да немају већу проходност у језичкој комуникађји.

Постоји отуда мишљење да се именовањем занимања и титула женских особа која се казују обликом мушког рода заправо игнорише чињеница да и женске особе обављају многе „мушке“ дужности и функције, те да се заповљавање именовања таквих функција облицима „женских“ (граматичких) форми може разумети и као својеврстани одраз „мушког шовинизма“.⁶

Задатак лингвиста није да измишљају нове речи према политичком попуцањима него да речи описују и објашњавају, а када се лингвисти баве нормативним питањима, њихов задатак је да дају препоруку о нормативној прихватљивости појединих речи које већ постоје, али које треба да буду оцењене са становишта актуелне књижевнојезичке норме. То важи и за именице које се односе на занимања и звања лица женског пола. Треба, дакле, препустити пре свега спонтаној говорној пракси стварање посебних назива за занимања и звања која се односе на особе женског пола, а лингвистима и меродавним лингвистичким институцијама треба препустити оцену нормативне ваљаности створених речи. Ту треба разматрати сваку реч понаособ, а не давати начелна правила о стварању нових, политички подобних речи.

При томе ваља имати у виду да је од потребе да се обликом именице истакне пол њоме означеног лица (нпр. *Ту су и ситуденши и ситуденшикиње*) не мање важна потреба да постоји и могућност употребе општег назива без обзира на пол лица њиме означеног лица (нпр. *Ситуденши имају и права и обавезе*). У историји српског и других словенских језика ту функцију општег назива добиле су именице мушког рода, што је граматичка чињеница коју не треба политизовати.

Реч је о процесу и о потреби, али и о способности језичког система да остварује своје творбене могућности, што се затим у нормативној лингвистици оцењује с више становишта (системска регуларност, језичка пракса, економичност, прецизност итд.)⁷. Све друго представљало би исхитрен поступак који не би био далеко од насиља над језиком.

Коментар

Лексичко-творбене прилике у српском језику указују на два типа означавања мушких/женских особа као носилаца датих професија или звања:

⁶ У том светлу издавањима је расправа проф. др Свезке Савић, *Жена ваљана језиком медија, колективна професионална употреба језика*, изд. Футура публикације, стр. 3–47.

⁷ Исп. И. Клајн: „Чак и кад се женски облик нађе, језик је често сувише гром да би га проширио на неслучајеве где је погрешан“ (С. Савић, *Жена ваљана језиком медија*, стр. 9). М. Илић: „Нама данас треба много више ‘парничких’ лексичких образовања како бисмо, где је то заиста уместо, избором ‘женске’ изменичке форме, на граматички најприхватљивији начин, неку дату женску особу именовали по њеној професионалној ангажованости. Једино питање које се ту поставља гласи: да ли бисмо морали посебно настојати на томе да се процес попуњавања вокабулара у том конкретном детаљу што брже и што темељније обави?“ (*О леземин кому, XX век*, Београд, 1995, 151).

1. немотивисани тип који кореном (аутохтоним склопом) речи означава природну поделу према роду, као: *мајка – ошаци; син – кћи; браћи – сестра; ђакон, ђой, бабица, дојиља* и др. и

2. мотивисани тип, који је изведен творбеним путем од граматичког облика мушког рода суфиксима за обележавање женских особа: *учишело-ица, аутор-ка/-ица/-киња, бесник-иња* и др.

3. У језичкој пракси, међутим, немамо увек једнаке напоредне облике за женска занимања, титуле и сл.; у неким случајевима или изостаје одговарајући облик, или се своди на једну творбену опцију, док се у другим случајевима јављају дублетне форме, као: *професорка / професорица; докторка / докторица, списатељка / списатељица, ауторка / ауторица* и др. При томе се, зависно од контекста, могу у неким случајевима реализовати неједнака денотативна (понекад негативна) значења (исп. *секретарица* (директора) : *секретарка* (за спољне послове, нпр. у САД); *бријатељица* (блиска *познаница*, али и *љубавница*) и др.

Језичка пракса сугерише и следеће:

(1) Од већине именица мушког рода са завршним формантом *-ац* (као: *кубац, бисац, ђодлац, просац, сирелац, мешалац, очевидац, среброљубац, родољубац, човекољубац, женаљубац, власнодржац, црвенокожац, оберашивац, крешишвац* и др.) не граде се, или се ретко граде форме женског рода, мада се потенцијално могу конструисати (као: **очевиикиња, *крешишвака* и др.), мада без веће примењиве вредности и језичке валидности (граматичари овакве творевине заправо сматрају неприхватљивим).

(2) Именице м. рода са завршним елементом *-јац*, међутим, лакше могу формирати облике ж. рода (као: *полицајац – ђолицајка, обавештајац – обавештајка, олимпијац – олимпијка*), мада, рекло би се, такође не увек с најбољом стандарднојезичком легитимацијом (исп. партијац – **паршијка*, пешадинач – **пешадинка*, свињогојац – **свињојка* и сл.).

(3) Од именица м. рода са завршним *-лац* (*вршилац, слушалац, руководилац, криминалац* и др.) махом се не граде форме ж. рода; неке се, међутим, могу изводити од именица м. рода на *-ишељ* (као: *читалац – чишатељка / чишатељица; тужилац – тужишељка / тужишељица; бранилац – бранишељка / бранишељица; добротинитељ – добротинишељка; посетилац – *посешишељка / *посешишељица; измиритељ – *измиришељка, створитељ – *створишељка* и др.).

(4) Неке именице м. рода са завршетком на *-ишељ*, зависно од значења, махом не граде облике женског рода (нпр. од: *(ђо)крстишељ, Сјасишељ, Створишељ, исповедишељ, жишељ, вероучишељ, родишељ, редишељ* и сл.), мада знатан број именица мушког рода с тим наставком може послужити регуларно или потенцијално као творбена основа за творбу именица женског рода (исп. градитељ – *градитељка; извесишељ – извесишељка; тужитељ*

– *шужишељка* / *шужишељница*; *тепител* – *шешишељка*; *равнатељ* – *равнашељка*; *списатељ* *списашељка*; (ређе пак) *редитељ* – *редисељка*, *вероучишељка* и др.).

(5) Именице м. рода са завршним сегментом *-ач* (*чисџач*, *куџач*, *џевач*, *добављач*, *забављач*, *џредузимаџ*, *џираџ*, *џзираџ*, *џасџиџач*, *џосач*) пружају знатне могућности за образовање напоредних форми ж. рода (као: *куџачица*, *чисџачица*, *сакуџљачица*, *џасџиџачица*, *џосачица*⁸ и др.), али не и од именица м. рода попут: *ложач*, *шумаџ*, *џвараџ*, *слушач*, *џосмаџираџ*, *броџач* и др.

(6) Именице м. рода са завршетком на *-ар* (*секреџар*, *манџаџар*, *канџелар*, *џекар*, *млекар*, *сџанар*, *морнар*, *крмар*, *калемар*, *џилимар* и др.) граде се им. ж. рода наставком *-ица* (*млекарица*, *секреџарица*) или (само) наставком *-ка* (*млекарка*, *сџанарка*, *минисџарка*, *секреџарка*, *канџеларка* (с одређеним дистинктивним значењем према облицима на *-ица*), али не: **рибарка*, **морнарка* или **морнарица*⁹ и сл.

(7) Од им. м. р. са завршним *-ик* (*џариник*, *каџџолик*, *џравник*, *џоџљаник*, *џоџник*, *џрџавник*, *џоџисник*, *џосланик*, *џредседник*, *џравник* и др.) граде се или се не граде облици ж. рода; од неких су сасвим уобичајени (као: *католик* – *каџџоликиња*, *џосланик* – *џосланица*, *председник* – *џредседница*, *џравник* – *џравница*), а од неких је то тешко или једва могуће (нпр. од м. р. *џоџљаник*, *џоџник*, *џрџавник*), док неки облици указују на евентуалне разлике у значењу (исп. – *џоџисница*, *џосланица* и сл.).

(8) Значајан и готово непремостив проблем творбе „женских“ облика представљају неке именице страног порекла, особито оне које се у м. роду завршавају на *-олој*, у мањем облику и оне (па и неке нашег порекла) именице које се завршавају на *-ик*, такве као: *џеџајој*, *оџџориналаринџој*, *џеолој*, *џеџајој*, *џиолој*, *археолој*, *музеолој*, *џинеколој*, *карџиолој*, *џармаџолој*, *муџикоолој*, односно: *акадеџик*, *џоџшеџик*, *неураџиџеник*, *џеник*, *џоџљаник*, *џоџаник*, *џолоџајџик* и др.

Покушаји да се репертоар женских облика надопуни облицима попут **џеџајоџкиња*, **џеџајоџиња*, **џсихолоџиџкиња*, **џсихолоџиџиња*, **муџикоџоџиџиња* и сл. немају валидну вредност, док се од неких им. м. рода, као *џоџљаник*, *неураџиџеник*, *џоџшеџик*, *џоџаник* и сл. готово и не могу успостављати и напоредни облици ж. рода, а да то не буде усиљено форсирање без системске ваљаности у језику.

⁸ Данас – *џосачица* махом означава уређај (машину) за кошење, а не женску особу која коши. Исто се може запазити и у другим приликама, ако је, развојем нове технологије значење мањег радника/радице замењено значењем уређаја, машине и сл.

⁹ *Доџисница* = 1. поштанска карта, а у новије време и 2. женска особа поштар-доџисник; *џосланица* = 1. служба џарума црквеног/џрџавног џоџларца, а у новије време и 2. женска особа (народни) џосланик (нпр. у парламенту).

* * *

Ваља, међутим, нагласити да овај материјал не обухвата најпотпуније преглед и анализу стања ствари. Приказан је, заправо, илустративни, а не свеобухватни скуп модела језичког творбеног система ове врсте. Потпунији преглед регуларних и потенцијалних могућности захтева комплетније истраживање, узимање у обзир свих творбених елемената, што се овом приликом не чини. Оно што се на основу наведенога ипак може закључити јесте – да језик не пружа увек (очекиване) могућности за творбу именичких облика женског (или и мушког) рода, али и да, с друге стране, постоји језички потенцијал који, на основу постојећих модела, реално омогућава новотворевине, мада је потенцијал језика знатно већи од онога што сам језик на основу њега практично прихвата и (може да) реализује.

А једна од „штета“ неискоришћеног потенцијала језика проистиче и из недовољне језичке „прилагођености“ потребама, а испољава се не само у творби, већ и у синтаксичким, особито конгруенцијским околностима, поготово таквима које несистемски имплицирају облик субјекта у мушком роду, а предикат у женском, попут: **Посетила ме је доктор;* **Јавила се слушалац;* **Председник је рекла,* и сл.

Сличан проблем испољава се и у непосредном обраћању женској особи титулом у мушком роду (**Ви сте, докторе, љубазна;* Познати лингвиста је *рекла* и сл.), што је логички и језички неодрживо, а стилски рогобатно.

У језичкој пракси, у таквим случајевима функционишу следећа решења: (а) најприродније: успостављањем регуларне граматичке форме женског рода („*Посетила ме је докторка*“) или се (б) појам жене наводи у мушком роду с допунском одредбом (именицом) у женском роду („*Посетила ме је јосифа доктор*“; „*Наша колеџница доктор ће одржати предавање*“), односно (в) конструкцијом: жена + именица у мушком роду („*Она је жена митраљезац*“), што, међутим, сем у првом наведеном случају, није увек у складу с језичком логиком и лепотом изражавања.

Већ смо истакли, а овде поново наглашавамо, да се именицама м. рода начелно само именује лексички ниво занимање (титула, функција и сл.), дакле, форма мушког рода, по правилу, не значи мушку особу. Тако ваља разумети и примере (узете из *Полијике*): „*На Бемус из Беча стиже драј и редак јосић* – Београђанка Наташа Вељковић“ (није речено *драја* и *рејика јосића*) или: „*Брижит Бардо је познатија као заљубљеник и заштитник животиња*“ (није казано: *заљубљеница* и *заштитница*), јер је посреди номенклатурна функција речи, а не ознака рода.

Дакако, кад се саопштење селективно односи на женске особе, граматичка форма именице ж. рода је не само оправдана већ и неминовна, као у: „*Ђани Версаче успео је да менаџерке увуче у шортсе*.“

И, најзад, још две напомене:

(1) Граматички облик женског рода може, у односу на „неутрални“ облик м. рода, бити, у неким случајевима, функционално и семантички недовољно селективан. Наиме, исказ типа „Леила Руждић је најбоља међу *полицијаркама*“ може да значи да је реч о особи која је, као таква (политичарка), најбоља међу женама које се баве политиком, насупротив исказу – „најбоља је међу *полицијарима*“ – што, начелно, има опште значење, односи се на све (и мушкарце и жене) који се баве политиком.

(2) Граматички недостатак облика ж. рода огледа се и у томе што од њега није могуће начинити односни придев (наставцима *-ски*, *-чки*, *-шки* и др.), па отуда и нема облика као **психолоџињски* (< *психолоџиња*), ни **наставничски* (< *наставница*) и др.

Нацрт ове одлуке припремио је Егон Фекете, а разматрана је на састанку Комисије бр. 7 З. 11. 2006. и 23. 1. 2007, када је усаглашен коначни текст.

ЈЕЗИК РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Родно диференцирани језик и граматичка категорија рода у српском језику

Уводне напомене

Одбор за стандардизацију српског језика је до сада расправљао и званично реаговао на питања која су се односила на *називе занимања женских особа* – одлука бр. 57: *Како именовати занимања и тијуле женских особа* (Списи Одбора за стандардизацију, X, 2008, с. 98–104). О томе постоје појединачни прилози српских лингвиста (Ковачевић, Клајн, Бугарски, С. Савић и др.). Овом приликом истиче се потреба за прецизнијом препоруком и ставовима како би се избегла банализација језичке теорије – да се због присуства или одсуства неке граматичке категорије може закључити о присуству или одсуству неке равноправности или дискриминације у језику.

Образложење

1. Поглед на свет, систем културе или друштвени систем нису условљени пуким постојањем или непостојањем одређених граматичких категорија, те се они стога не могу ни мењати њиховим увођењем или инсистирањем на доследности њихове употребе. Став да је само *родно диференциран језик* – *језик родне равноправности*, те да *генеричка употреба мушког граматичког рода, или изјављивање да је ипак употреба аутоматски „родно неутрална”, нарушава ту равноправност*, представља управо банализацију лингвистичке теорије зато што савремена лингвистика сматра да се на основу присуства или одсуства неке граматичке категорије не може закључивати о присуству или одсуству претпостављене одговарајуће логичке категорије, нити пак о ванјезичкој стварности.

2. Такође, став да је само *родно диференциран језик* – *језик родне равноправности* подразумева да језици који не познају граматичку категорију рода нису или не могу бити језици родне равноправности. Тиме се, имплицитно,

дискриминишу говорници оних језика који не поседују одговарајуће граматичке категорије, попут енглеског језика. А управо је на англосаксонском говорном подручју питање родне равноправности у језику решено на сасвим другачији начин – потпуном неутрализацијом обележја рода у ретким случајевима где се оно јавља: на пример, уместо *chairman* препоручује се коришћење *chairperson*, а уместо *police man* – *police officer*. Ово имплицира постојање друкчијег става у оквиру теорије родне равноправности, потпуно супротног оном који се шири у нашој јавности, а то је став да се родна равноправност заправо обезбеђује употребом родно неутралних облика, док инсистирање на обележавању пола у контексту у коме је тај податак ирелевантан може указивати на дискриминацију.

3. Родна неутралност генеричког мушког рода у српском језику није *ирепаровљива*, већ лингвистичка чињеница: граматички и природни род именица у српском језику нису идентични. Граматике српског језика у званичној употреби кажу да именице које значе врсту, звање или занимање означавају бића оба пола (*човек/људи, ђак, љуб, ђакац, судија...*). Стога тврдња да употреба генеричког мушког рода угрожава права жена бива у нескладу са важећим ставом лингвистичке науке. И не само то – оваква би тврдња подразумевала да су готово сви законодавни акти Републике Србије, почев од Устава, – родно дискриминаторски, јер се у њима не користе доследно облици женског рода. И у самом Закону о равноправности полова користи се генерички мушки род (*сведок, ђолодовац...*). Притом, Закон о равноправности полова, сасвим у складу са важећом граматицом српског језика, изричито каже: Термини којима су у овом закону означени ђоловаци и професије односно занимања изражени у грамаиичком мушком роду, ђо подразумевају ђи природни мушки и женски род лица на које се односе.

4. Граматичка категорија женског рода није једино средство за обезбеђивање *видљивости жена* у српском или било ком другом језику, нити пак може утицати на дискриминацију или равноправност жена. Равноправност не зависи од употребе појединих граматичких категорија, већ од контекста у коме су оне употребљене, односно – од значења целине текста. Чак и уз доследну употребу граматичке категорије женског рода могу се изражавати дискриминаторски ставови о женама (нпр. *Жене ђолићичари (ђолићичарке) неспособне су за обављање одјоворних ђолова*). Такође, текстови у којима се не користи граматичка категорија женског рода могу садржати ставове који афирмишу родну равноправност. Позитиван пример представља превод Повеље Уједињених нација на српски језик. Повеља се залаже за сваки вид равноправности, па и за равноправност полова, али се у самом тексту користи синтагма *ђрава човека*, а не тзв. родно осетљива синтагма *ђрава мушкараца и жена* (уп. „унапређивање и подстицање поштовања права човека и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик и веру“).

5. Стандардизација говора у званичној и јавној употреби може у одређеној мери подразумевати интервенцију у правцу слања пожељне политичке поруке. Међутим, нормирање језика се не сме руководити искључиво принципом слања пожељне политичке поруке, посебно када се то коси са увидима до којих је дошла званична наука о језику, или када би то значило нарушавање структуре датог језика, односно – било у нескладу са важећим граматичким и правописним нормама и добром језичком праксом. Стога свака стандардизација говора у званичној и јавној употреби у Републици Србији мора најпре бити усклађена са постојећом нормом српског језика.

Препоруке и ставови Одбора за стандардизацију српског језика

- Облике женског рода за именице које значе професије треба употребљавати тамо где је њихова употреба у складу са постојећом нормом и добром језичком праксом. Када је реч о облицима женског рода за означавање професија који нису нормирани или уобичајени у језичкој пракси, исправно је користити генерички мушки род (нпр. *борац*, *билош*, *академик*), јер његова употреба никако не имплицира дискриминацију жена, већ подразумева свет о једнакој друштвеној (људској) вредности мушкарца и жене.
- Уколико је у датом контексту неопходно нагласити да је носилац функције женског рода, то се може обезбедити и другим језичким средствима или навођењем личног имена. Пример 1: *Прва жена космонауш Валентишна Терешкова летила је у космос*. Пример 2: *Генерални конзул Александра Ђорђевић задужена је за конзуларно подручје GK Frankfurt*. У првом примеру важно је у датом контексту нагласити пол, док је у другом примеру, управо због принципа родне равноправности, потпуно релевантно да ли је генерални конзул мушког или женског пола, а при том је *видљивост* жена већ обезбеђена навођењем личног имена конзула.
- Коришћење паралелних форми или навођење форме у мушком роду са ознаком за наставак у женском роду непотребно оптерећује реченицу, уз сасвим изгледну могућност њеног довођења до апсурда (*Сви присушњи/присушне на овој прослави били/биле су недовољно разочарани/разочаране* итд.), те их због тога не треба користити.

Нацрт текста одлуке сачинила је Софија Милорадовић, члан Одбора за стандардизацију српског језика. Нацрт је разматран на седници од 24. фебруара 2011. године и усвојен као одлука бр. 60.

Претходно је овај текст разматрало и усвојило Научно веће Института за српски језик САНУ.

О СТАТУСУ БОСАНСКОГ ИЛИ БОШЊАЧКОГ ЈЕЗИКА

Већ неколико година новинске странице пуне текстови о различитим питањима везаним за статус тзв. босанског језика, и то понајвише у Србији и Републици Српској. Тако читамо да „Бошњаци не разумеју српски језик“, да је у Новом Пазару и Пријеполу блокирано на стотине судских предмета због недостатка „преводилаца на босански језик“ са српскога, да је „Министарство правде Србије објавило оглас за постављање сталних судских преводилаца за босански језик“, да је министар просвете обећао да ће се на Државном универзитету у Новом Пазару вршити „обука за босански језик“, након које ће бити „додељени сертификати, који ће при запошљавању служити као доказ познавања босанског језика“, да ће ускоро „Србија добити шест судских тумача за босански језик“, да ђаци бошњачке националности у Републици Српској неће да прихвате књижице ни сведочанства у којима је језик назван „бошњачким“ а не „босанским“, итд. и томе слично.

Два су питања на које лингвистика мора дати одговор. Постоји ли „босански језик“ као језик различит од „српског језика“? Морају ли Срби употребљавати назив „босански језик“, на којем инсистирају Бошњаци?

Прво питање тиче се питања језичког идентитета. Од десет међународних докумената у којима се помиње статус језика увек се говори искључиво о језичким правима појединаца и припадника националних мањина. Нигде се не помињу језичка права народа, нити држава, а камоли да се прописује *право народа да свој језик назове својим именом*, а ни у једном од докумената не наводи се експлицитно када један језик треба сматрати посебним језиком, тј. не наводи се који су критеријуми идентитета једнога језика.

О идентитету једнога језика, о довољним разлозима за проглашење неког идиома за посебан језик, посредно се говори једино у *Европској повељи о регионалним или мањинским језицима*, где се у њеном члану 1, именованом као „Дефиниција“, а који је сав посвећен одређењу идентификације регионалних или мањинских језика, каже:

„За потребе ове повеље:

а) 'регионални или мањински језици' су језици који:

(i) су традиционално у употреби на одређеној територији једне државе од стране држављана те државе који чине бројчано мању групу од остатка становништва те државе и који су

(ii) различити од званичног језика те државе, што не укључује дијалекте званичног језика те државе или језике радника миграната“.

Из наведене се повеље имплицитно нужно закључује *да два или више идиома који се не разликују не могу лингвистички (научно) бити посебни језици*, што ће рећи да један не може бити већински а други мањински. Ако се морају разликовати већински и мањински језик, онда је нужно да се не могу сматрати посебним језицима ни језици различитих народа у једној земљи који се међусобно лингвистички не разликују.

А за (не)исправност мишљења да су српски и тзв. босански различити језици и да се чак разликују толико да „Бошњаци не разумеју српски“, најбоље је навести ставове самих бошњачких лингвиста. А они су готово јединствени, унисони.

Кренимо од Алије Исаковића, који каже: „Имеђу босанског, хрватског и српског језика нема суштинске разлике. У питању је само право народа да именује језик онако како га је традиционално именовано“ (Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, Sarajevo: Institut za jezik, 2009, 17).

Исто мисли и Мидхат Риђановић: „Народ у БиХ говори једним језиком, који својим специфичностима одмах 'упада у уши' свим људима изван наше земље. Он се сад зове тројако српски, хрватски и босански“ (Midhat Ridžanović, *Ridžanović o jeziku i još nekim stvarima iz Tamnog Vilajeta*, Sarajevo: autor, 2013, 41).

Ни мишљење Ибрахима Чедића готово да се не разликује од наведених: „У Босни и Херцеговини у службеној употреби су, дакле, босански, хрватски и српски језик. Сваки има своју норму и велику међусобну подударност. У међусобној комуникацији Бошњаци, Хрвати и Срби немају никаквих потешкоћа што често намеће питање да ли се заправо ради о једном језику са три назива, или су заиста три језика“ (Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, Sarajevo: Institut za jezik, 2009, 65).

Ханка Вајзовић, пак, констатује да „споразумијевање није угрожено ни међу националним заједницама у БиХ нити међу појединцима као члановима тих заједница“ (Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Bošnjački pogledi na odnose između bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika*, Graz, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, Sarajevo: Institut za jezik, 2009, 139).

Још експлицитнији је у ставу о непостојању разлике Џевад Јахић, који каже: „Они који данас хоће да нађу одговор на питање постоји ли збиља тај босански језик, у принципу су спремни и да га 'признају' ако им се докаже да постоји. Они лаичком методом хоће да виде у чему се тај језик разликује

од тобож 'различитих' српског и хрватског, или бившег ('неразликовног') српскохрватског и да се тада увјере у његово постојање, односно непостојање. (...) Ко зна по који пут у овој књизи понављамо оно што већ једном морамо запамтити: у нашим балканским приликама језик да би био језик не мора се обавезно битно разликовати од другог јер тај разликовни принцип није мјерило постојања, односно непостојања националних језика" (Dževad Jahić, *Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora*, Сарајево, Лјилјан, 1999, 252).

Хаџем Хајдаревић и Аида Кршо написали су чак јединствен правописни и граматички приручник „босанског/хрватског/српског језика“, образлажући свој поступак следећим разлогом: „Босански језик, хрватски језик, српски језик имају исту основицу (источнохерцеговачки дијалекат новоштокавског типа). С обзиром на то, они су правописно и граматички врло блиски. Разлике постоје у лексци и акцентуацији. Морфолошке разлике су минималне, а на фонетском плану разлика нема, јер сва три стандарда имају исти вокалски и консонантски систем. Наведене чињенице потврђују се у свакодневној језичкој пракси. Говорници који употребљавају различите стандарднојезичке норме (босанску, хрватску или српску) одлично се разумеју, а језик именују као босански језик, хрватски језик и српски језик" (Наџем Хајдаревић, Аида Кршо, *Правописни приручник босанског/хрватског/српског језика са основима граматике*, Сарајево: Институт за језик, 2013, 21).

Сами бошњачки лингвисти, дакле, тврде да нема готово никаквих разлика између српског и тзв. босанског језика. Разлика је само у имену. А Бошњаци хоће да језик којим говоре зову „босански“, никако „бошњачки“. Ако се тај назив схвати као израз „симболичке“ а не комуникативне функције, онда треба подсетити да **ниједан народ не мора прихвати ићи назив за језик који је у обичају код другој народа**. Не могу Словенци Србима наметати да језик којим говоре и Срби зову „словенски“ кад га Срби зову „словеначки“, нити Роми могу захтевати да језик који они зову „романи“ и Срби тако (а не „ромски“) зову, а да не говоримо о Енглезима, који свој језик зову „инглиш“, или Немцима, који га зову „дојч“ и сл. Из тих разлога захтевати од једног народа да језик другог народа у свом језику зову по диктату тог другог народа представља више него парадокс. Од назива „бошњачки народ“, који су Муслимани сами изабрали, *према творбеним правилима српског језика, у српском језику и народу може се једино и искључиво најправилни назив бошњачки језик*, као што је речено и у првој одлуци Одбора од 13. фебруара 1998. године. То је посебно важно за Републику Српску, у чијем Уставу стоји: „Службени језици Републике Српске су: *језик српског народа, језик хрватског народа и језик бошњачког народа*“; према творбеним правилима српског језика од „српски народ“ изводи се еквивалентан назив „српски језик“, и од „хрватски народ“ изводи се еквивалентан назив „хрватски језик“, а од „бошњачки народ“ могуће је једино извести „бошњачки језик“, а никако није могуће извести назив „босански језик“. Назив *бошњачки језик*

одговара називу *бошњачки народ*, док би назив *босански језик* одговарао термину, непостојећег, *босанског народа*.

Из свега наведеног проистичу следећи нужни закључци:

1) Да би два језика били посебни језици, они морају бити различити по лингвистичким критеријумима (генетском, структурном и комуникативном). То није случај са „босанским језиком“ кад се он посматра у односу на српски језик, јер и сви бошњачки лингвисти тврде да су босански и српски језик различити само по имену, али да се према лингвистичким критеријумима ради о истом језику. Будући да *Европска повеља о регионалним или мањинским језицима* прописује да се мањинским језиком може прогласити само језик који је „различит од званичног језика те државе“, а да су српски и босански само различита имена истог језика, јасно је да „босански језик“ не може имати ни лингвистички ни правни него само симболички – статус посебног језика, па се на његове говорнике не могу применити „Уставом и законом загарантована права да се судски и управни поступак води на матерњем језику странке“, јер се поступак на том језику води и кад се тај језик зове нпр. српским или хрватским. Јер, како и правници наглашавају, „ако се може и признати захтев једне мањинске заједнице да језик којим говори означаи засебним именом, то не значи да су напрасно изгубили способност комуницирања са онима са којима су до јуче то чинили (и са којима и ван суда још то чине)“ (М. Јовановић).

2) Назив који за један језик користи један народ не мора бити назив језика код другог народа. Према творбеним правилима српског језика од „српски народ“ изводи се еквивалентан назив „српски језик“, од „хрватски народ“ изводи се еквивалентан назив „хрватски језик“, а од „бошњачки народ“ могуће је једино извести „бошњачки језик“, а никако није могуће извести назив „босански језик“. Назив *бошњачки језик* одговара називу *бошњачки народ*, док би назив *босански језик* одговарао термину *босанског народа*, а такав народ не постоји. Према томе, поштујући симболичку функцију језика, у српском језику једино је могуће и једино исправно језик којим говоре Бошњаци, а који је заправо само варијанта српског језика, звати „*бошњачким језиком*“.

3) Из претходног проистиче да нема никаквог ни лингвистичког ни правног основа производити некакве „тумаче за босански језик“, нити пак изводити посебну наставу на „босанском/бошњачком“ језику, нити има основа правити за тај лингвистички непостојећи језик посебне уџбенике, јер сви који знају српски језик знају подједнако добро и „бошњачки“, и обратно: сви који знају „бошњачки“ знају и српски! Државне институције Републике Србије и Републике Српске морају тога бити свесне, и у складу с тим морају и деловати.

Нацрт текста одлуке припремио је проф. др Милош Ковачевић.

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Комисија за односе с јавношћу и решавање неодложних питања
Београд, Кнез Михајлова 36/І; тел. 011 3208224
Датум: 23.12.2019.
Бр. 02/2019

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ И НАСТАВНА СРЕДСТВА
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

Господин Раде Ристовић, директор

Поштовани господине Ристовићу,

У вези с Вашим дописом бр. 00-2-68/19 од 10.1.2019. године везаног за писана слова у *Радној свесци за поочешно писање* и другим издањима мишљење Одбора за стандардизацију је следеће.

Правопис српског језика из 2010, и ранија и новија издања, у поглављу Писмо доноси и Упрошћено букварско ћириличко писмо. Решењима слова како су ту дата незадовољни су учитељи у Републици Србији и тражили су да се направи букварско писмо које би било, по њиховом мишљењу, прихватљивије од овога и које би се примењивало у свим букварима. Тако је 2004. године образована Радна група по налогу Министарства просвете Републике Србије, а у организацији Савеза учитеља Србије, у којој су учествовали и представници Одбора за стандардизацију српског језика, педагози, представници неких издавача. Тада је направљен Предлог Радне групе за стандардизацију азбуке за потребе описмењавања ученика у основним школама Србије и достављен Министарству просвете Републике Србије на верификацију. Ту су видљива извесна одступања од решења у Правопису, у случајевима где су се учитељи жалили на решења дата у Правопису. Међутим, нико није тврдио да су ту дата слова другачија од слова у Правопису. Из нама непознатих разлога ресорно министарство није ништа учинило да се тај предлог озваничи. Десетак година касније Савез учитеља се поново обраћа Министарству, а оно се 17.12.2014. преко САНУ обратило Одбору за стандардизацију српског језика да стандардизује слова ћирилице за српске букваре. Одбор је одговорио Министарству 22. јануара 2015. да је донет предлог ћириличног писма (2004), „у складу с решењима датим у Правопису српског језика“. Учитељи о овоме очито нису били обавештени. Зато су се обра-

тили Заводу за унапређивање образовања и васпитања с молбом да на Националном просветном савету достави предлог за стандардизацију букварског ћириличног писма (8.4.2016) јер је у пракси владало шаренило у писању букварских писаних ћириличких слова. Директор Завода је обавестио Савез „да је Одбор за стандардизацију српског језика већ донео предлог ћириличног писма у складу са решењима датим у Правопису српског језика“ те да је министар просвете, науке и технолошког развоја априла 2016. године усвојио *Правилник о стандардима уџбеника и уџуштва о њиховој употреби*, где се у делу 3.2.4. Захтеви који се односе на језик каже да је за српски језик основ за процењивање показатеља... *Правопис* Матице српске, издање 2010. године [...] и да букварско ћирилично писмо мора бити усклађено с правописом.

Из овог мало дужег описа догађања може се видети да је у ресорном министарству застао посао око озваничења предложеног букварског ћириличног писма. После десетак година од достављања предлога писма (2004) они се обраћају Одбору не знајући да је предлог сачињен. На наш одговор опет нису погледали тај предлог писма и упоредили са писмом датим у Правопису, где би се уверили да „у складу с решењима у Правопису, не значи да је писмо из Правописа прсликано, што би значило да није ни било потребе да Радна група нешто ради, ако нема потребу да нека решења буду нешто другачија. Зато се и могло догодити да се после свега у *Правилнику о стандардима*... опет упућује на Правопис, а не на решења радне групе из 2004. године.

Како је у Србији. Погледали смо два буквара издата 2018. године и одобрена од Министарства просвете (издавачи Едука, Београд, и Креативни центар, Београд). У оба има одступања од решења датих у Правопису, углавном код слова која су у Предлогу из 2004. године другачија него у правопису, и углавном су подударна с решењима из Предлога. Понављам, ти буквари су прошли процедуру усвајања и добили одобрење од ресорног министарства. И један од потписника Правописа и приређивача издања из 2010. и каснијих проф. др Мато Пижурица сматра да су решења у Предлогу из 2014. прихватљивија него што су у Правопису.

Погледали смо и слова у Вашем издању. Иако се не подударају апсолутно ни са словима у Правопису ни у Предлогу из 2004. године,

не би се могло тврдити да решења нису усклађена са решењима из Правописа и Предлога (Предлог решења из 2004. нисте ни имали). Највише је подударана од решења у Предлогу из 2004. у томе што у Вашем издању има више украсних квачица на словима, а у Предлогу оне су избегаване управо на предлог учитеља – да се ученицима не постављају сувише компликовани захтеви за тај узраст, а не зато што то не би била српска слова. Одбор за стандардизацију српског језика је мишљења да писана ћириличка слова у издањима Вашег Завода нису неприхватљива, нису преликана из Правописа, али то није ни било нужно, као што је случај и у букварима одобреним у Републици Србији.

Шаљемо Вам ћириличка слова која је урадила Радна група 2004. године и ако бисте мењали слова, требало би да вам то буде узор. Иза тога стоји озбиљно стручно интердисциплинарно радно тело, иза њега стоји Одбор за стандардизацију српског језика. Било би пожељно да сви српски буквари преузму предлог слова радне групе из 2004. године.

Што се тиче малог писаног слова **ш**, ништа није спорно, и сам Правопис дозвољава писање цртице испод тог слова.

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања
Комисија бр. 7 од 7. октобра 2020. године
Одлука бр. 72

ПИСАЊЕ НАЗИВА ЈЕДНОГ ВИРУСА: ВИРУС КОРОНА

Не тако давно у Кини се појавио вирус, који се раширио и изван њених граница, па се о њему говори у целом свету, и код нас. Наша средства информисања пишу различито, најчешће као једну реч – коронавирус, као две речи – корона вирус, а било је идеја и да се пише са цртицом – корона-вирус. Из неких информативних кућа су нам се обраћали с питањем како би било исправно да се пише.

Одбор за стандардизацију српског језика је то питање разматрао и донео следећу

Одлуку

У складу с начином писања у српском језику, најисправније је писати: вирус корона, дакле, тако што се реч вирус пише на првом месту.

Наиме, ова конструкција у српском језику потпада под атрибутивне конструкције, а правило је да у свим таквим конструкцијама (синтагмама) шири појам долази испред ужег, као на пример: професор Петровић, река Морава, крушка оскоруша, дрво орах, лекар специјалиста, болест туберкулоза, бактерија стафилокока, ветар развигорац и сл. Како је корона само тип вируса, нормално је да се по датом правилу пише вирус корона.

Под утицајем енглеског језика све чешће се сусрећу примери с обрнутим редоследом, нпр.: Дунав станица, Сава центар и др., па тај модел продире и у новине. Тако се може прочитати и корона вирус, кад је прва реч непроменљива.

Треба, међутим, нагласити да је, с обзиром на систем српског језика, најисправнији облик писања: вирус корона.

Образложење

Иако вируси из породице корона (Coronaviridae) постоје на планети више стотина хиљада година, нови тип вируса SARS-CoV-2 почео је да еволуира тек пре неколико деценија, а недавно је установљено да је вирус прешао на људе, па је отуд научницима и осталом свету постао занимљив. Брзо ширење овог вируса, те говорење и писање о њему наметнуло је и лингвистима питање како га треба писати и изговарати с обзиром на његове различите форме присутне у средствима јавног информисања. Иако се под називом *корона* стручно подразумева група, односно породица различитих сојева вируса, за актуелни вирус из ове групе који изазива болест „ковид 19“ усталио се у језику назив *корона* – са нормативном препоруком *вирус корона*. Ако граматичкој анализи придружимо семантичку, примећујемо да именицу корона, будући да је страног порекла и значењски непрозирна, ми користимо, пре свега, као име (назив, тип и сл.) вируса, што одговара типу синтагми хотел „Бристол“, *хоиел „Москва“* и сл., при чему је други део синтагме непроменљив. У говорној пракси назив вируса означава се и без главног синтагматског дела (који се подразумева), нпр. *За време короне Библиоотека града Београда орјанизовала је виртуелно читаолиште*.

Из угла граматике и норме српског језика ствар је, рекли бисмо, довољно јасна. У пракси, међутим, то није тако, јер се, упркос помехутој препоруци Одбора, немали број новинара, али и државних званичника, оглушује о раније изнето мишљење Одбора (као стручног тела надлежног за питања језичке правилности и норме), употребљавајући варваризам „коронавирус“ уместо нормативно исправне форме *вирус корона*.

Ако погледамо статус самог термина у струци из које примарно потиче, од лекарских стручњака сазнајемо да је назив вируса у форми *coronavirus* (у српском језику транслитерисан, пресликан као „коронавирус“) верификовао Међународни комитет за таксономију вируса. Позивајући се на ауторитет Међународног комитета за таксономију вируса, поједини стручњаци, али не само медицински, већ и неки лингвисти, сматрају да одлуке тога тела у погледу донетих терминолошких решења морају бити прихваћене свуда, па и у књижевном језику. Такво становиште није оправдано, јер стандарди-

зација термина у конкретном случају није подразумевала сарадњу медицинских стручњака и лингвиста нормативиста, чији је задатак брига о правилној употреби српског књижевног језика и давање препоруке како нешто треба писати или изговарати, водећи се искључиво научним критеријумима лингвистике и граматике. С обзиром на то да су стручни термини саздани од језичког материјала, природно је да се посао везан за стандардизацију терминологије не може ваљано обавити без тесне сарадње са језичким стручњацима, што значи да сваки термин мора проћи детаљну лингвистичку проверу. У противном, термин неће бити проглашен нормативним у књижевном језику јер није у складу са граматичким системом српског језика без обзира на то које га је друго стручно тело верификовало.

Ако се задржимо на таксономији вируса, приметимо да тамо има сложеничких назива преузетих из структуре страних језика, у којима се реч *вирус* налази на другом месту, као што су: *риновируси*, *норовируси*, *филовируси* и сл. Међутим, ови случајеви лингвистички се разликују од поменутог, те се њихово састављено писање као једна реч нормативно може прихватити. *Риновирус* је врста вируса који изазива кијавицу, на што упућује први део сложене речи грчког порекла („rhis, rhinos“ ‘нос’). Поред *риновируса*, са називом *рино-* у првом делу, постоје и друге речи: *ринолоџ* ‘лекар специјалиста који се бави лечењем болести носа’, *ринолоџија* ‘област медицине у оквиру оториноларингологије, која се бави лечењем болести носа’, *риноластик* ‘пластична операција носа, најчешће се обавља из естетских разлога’, *ринореја* ‘лучење слузи, секреција из носне шупљине’, *риноскопија* ‘преглед носне шупљине помоћу риноскопа’ итд. Наведени називи вируса припадају сложеницама страног (интернационалног) порекла које се могу писати спојено, као што су и термини: *кардиохирургија*, *коронарографија*, *стафилодермија* итд., будући да су, формално гледано, у сагласју са творбеном структуром српског језика управо због постојања интерфикса (спојног вокала) о, који је, уз вокал е, својствен свим словенским језицима, па и српском. У примерима типа *риновирис*, *норовирис*, *филовирис* и сл. унутаркомполитско о осећа се као спојни вокал и због тога не ремети творбени систем српског језика. У случају варваризма „коронавирус“ јасно је да није у питању композит већ пресликавање (транслитерација) речи стране језичке структуре. Даље, *рино-*, *норо-*, *фило-* представљају везане, дакле неса-

мосталне лексичке јединице, док се, на супрот њима, лексичка јединица *корона* одавно осамосталила у српском језику, о чему сведочи полисемантичка структура ове речи, која је најдетаљније описана у 10. књизи Речника САНУ: 1. а. „круна, венац као симбол власти, достојанства и сл.“: Стижу Југовићи са старим Југом, али су они ... само корона јуначког двобоја (Ђор. В. 3, 155); б. „светао круг, прстен око главе светаца, ореол, нимбус“ (Вуј. 6); 2. астр. „спољни, најзрађенији слој Сунчеве атмосфере, који се види као светао венац око Сунца за време његовог потпуног помрачења“: Око замрачења Сунца сјаји Сунчева корона ... која представља крајње делове Сунчеве атмосфере (Астр., 109) итд.

Текст Одлуке сачинио
др Владан Јовановић
члан Одбора за стандардизацију српског језика

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања
Комисија бр. 7 од 10. јануара 2020. године
Одлука бр. 69

ХОЛАНДИЈА ИЛИ НИЗОЗЕМСКА

Ових дана стигла је вест да једна европска држава мења своје име. Реч је о Холандији, која је одлучила да то име више не користи, него да користи искључиво име Низоземска, које је и до сада у тој земљи било равноправно у употреби. Како Политика (2. јануара 2020) наводи, то ће бити учињено у овој, 2020, години. Неке наше информативне куће су ту одлуку већ почеле да примењују и да речену земљу именују само као Низоземска, што је изазвало и протесте неких грађана. Изнесене су и тврдње да тај назив не припада српском именовану, да је одлика хрватског језичког стандарда. Из Телевизија Србије и из Политике су се обратили Одбору за стандардизацију српског језика с молбом да препоручимо како је исправно поступати у вези с овом променом у именовању државе Холандије/Низоземске.

Мишљење Одбора

Из чињенице да ће се држава која је имала два имена – Холандија и Низоземска – убудуће звати само Низоземска не проистиче обавеза да се у Србији традиционално устаљено име Холандија мора заменити именом Низоземска. Нема потребе да се напушта традиционално, устаљено име у српском језику.

Образложење

1.1. Одлука Холандије да убудуће од два имена користи само једно – Низоземска, а да друго – Холандија – пошаље у историју не значи обавезу да се и у нашој држави, у српском стандардном језику, из употребе избаци назив Холандија.

1.2. Одлуке ове врсте у некој земљи не морају аутоматски изазвати промене у српском језику, тј. није нужно мењати устаљену језичку праксу. Овим се не чини преседан у нашој култури и језичкој пракси. Тако можемо навести низ примера где не преводимо изворне називе држава: Грчке, Португалије, Костарике, Кине, Јапана, Финске, Албаније итд. Има примера сличних промена и из новијег времена које, такође, нису изазвале промене у нашој језичкој пракси. Тако је држава Либија 1977. увела званични назив „Велика Социјалистичка Народна Арапска Џамахирија“, који је важио до 2013. године. Међутим, тај назив се у нашој језичкој пракси углавном није користио. Недавно је и афричка држава Обала Слоноваче званично променила своје име, а и данас га у нашој штампи можемо прочитати.

1.3. Иста је пракса и са називима градова; не мора се преводити званично име неког града у свету, него се користи име које је устаљено у српском језику. Добро је познат пример града Беча, у коме су се школовали толики наши интелектуалци, а не користимо име како се он на немачком зове (Вин). Или руски град Санкт Петербург већ скоро 30 година носи тај стари назив (уместо комунистичког преименовања Лењинград). Код нас се свуда у јавној употреби, тј. свуда где се српски користи као службени језик, готово редовно употребљава традиционални назив Петроград.

1.4. Према свему наведеном, јасно је да промена која је најављена у Холандији нема никакве последице на именовање те земље у српском језику. Треба, дакле, да се и убудуће користи устаљени назив те државе, а то је управо Холандија.

Председник Одбора
проф. др Срето Танасић,
дописни члан АНУРС

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања

Комисија бр. 7 од 3. фебруара 2020. године

Одлука бр. 70

ШТА ЈЕ (АКТУЕЛНИ) МОЛЕБАН И СЛУЖЕ ЛИ СЕ ОВИХ
ДАНА МОЛЕБНИ ИЛИ МОЛЕБАНИ

Молебан је посебна врста краћег богослужења које садржи молитве прозбеног или благодарственог карактера. Другим речима, на молебнима се Богу (Богородици или некоме од светих) можемо или молити за нешто или им захвалити након успешно завршеног неког дела, путовања и сл. Код Срба је у пракси далеко више ово прво. Једини благодарствени молебан који се *редовно* служи јесте када се, на Српску нову годину – празник Обрезања Господњег и Светог Василија Великог, обично након литургије, премда понекад и у поноћ када се две године сусрећу – служи како благодарствени молебан за претходну, тако и прозбени за годину која наступа.

Прозбени молебни који се, дакле, у Српској православној цркви (СПЦ) далеко чешће служе поводом разних догађаја и потреба друштвено-црквеног или приватног карактера: полазак на пут, почетак неког дела, освештање воде, природна катастрофа, најезда непријатеља, епидемија, суша, болест и сл. Могу се обављати како у храму, тако и код куће и на јавним местима. Према структури, молебан је скраћено јутрење.

Какви се молебни последњих недеља, а већ и месеци, служе у Црној Гори? Најпре, коме су упућени? Свештеноначелство СПЦ у Црној Гори одлучило је да то буду молебни Пресветој Богородици. Служи се, дакле, *Ојшћи молебан Пресвештој Богородици из Часослова*. Овај молебан садржи цео Канон Пресветој Богородици, одломак из Јеванђеља, одређене псалме и на крају молитву Богородици. Постао је познат као, у зависности од тога где се служи и објављује – *Молебан за очување (наших) светиња (у Црној Гори)*.

Повод због чега се служе ови молебни у Црној Гори, а и у многим другим градовима у којима живе Срби широм света, јесте тзв. Закон

о слободи вероисповести, дискриминаторски и антиуставни закон, усвојен у Скупштини ове земље 27. децембра 2019. године. Од уобицајених, горенаведених повода због којих у Цркви долази до служења молебна – овај нам највише личи на „најезду непријатеља“. Али, вероватно ће бити забележен у историји као посебан, исто као што су јединствене и литије, масовни молитвени ходови њиме изазвани.

Често се у штампаним објавама у Црној Гори, Србији, Републици Српској и шире, као и у неким штампаним медијима, сусреће неправилна употреба ове именице у косим падежима у једнини и у свим падежима у множини. Она је настала због неправилног изговора у номинативу једнине, који се такође може неретко чути код спикера и репортера. Уместо *молѣбан*, изговара се *молѣбан*, те тако, уместо непостојаног *а*, у косим падежима *а* се задржава.

Именица мушког рода *молѣбан* по своме далеком пореклу је придев који се поименичио још у црквенословенском језику из којег је преузет (молебѣнъ), с минималним прилагођавањима српском гласовном систему (идеалан српски облик гласио би *молабан*). Пошто је *-а-* у последњем слогу непостојано, оно углавном изостаје из промене, по аналогiji с другим таквим именицама. Проф. др Радојица Јовићевић недавно је, пре свих догађаја који су вратили у сферу јавног интересовања ову именицу, писао о њој (*Језик данас*, бр. 10 (2017), стр. 7–8), подсетивши на њену формалну блискост с придевима *ѡодобан*, али и *часѡан* итд, а о њој је јануара 2020. писала и проф. др Рада Стијовић у Политици. У црквеном изразу доста је таквих поименичених придева, црквенословенског порекла: *васкрсан*, *боѡородичан*, *ѡројичан*, *мученичан* итд. Ипак, због њихове и даље чврсте везе с управном речју синтагме којој су уобичајено припадали, такви придеви у косим падежима задржавају придевску промену (нпр. *Васкрсан* [*ѡројар*], *васкрсноѡ* [*ѡројара*], *васкрсном* [*ѡројару*]...). Поименичени придев *молебан* нарочито се разликује од ових својим инструменталом једнине ((с) *молебном*), што сведочи да је његова промена сада потпуно именичка по карактеру (придевски облик би био (с) *молебним*). Ова реч, дакле, уместо да има само промену придева неодређеног вида, што у једнини значи историјско преклапање с типичном именичком променом (осим у вокативу и инструменталу једнине), а у множини подударање с облицима придева одређеног вида, осим у прозодији (акценти и ритам), сада се првенствено понаша попут

других именица мушког рода. Зато треба допустити дублетност у једином падежу где се именичка и придевска промена за одређени вид мимоилазе – у генитиву множине: *мòлѣбних / мòлѣбнā* (у придевској промени постоји и факултативност *-а* у дативу, инструменталу и локативу). Парадигма, дакле, треба у целини да гласи: једнина – *мòлѣбан* (ном.), *мòлѣбна* (ген.), *мòлѣбну* (дат.), *мòлѣбан* (акуз.), *мòлѣбне* (вок.), (с) *мòлѣбном* (инстр.), (о) *мòлѣбну* (лок.); множина – *мòлѣбни* (ном.), *мòлѣбних / мòлѣбнā* (ген.), *мòлѣбним(а)* (дат.), *мòлѣбне* (акуз.), *мòлѣбни* (вок.), (с) *мòлѣбним(а)* (инстр.), (о) *мòлѣбним(а)* (лок.).

Предлог текста одлуке саставили:
др Ружица Левушкина и проф. др Виктор Савић

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања
Комисија бр. 7 од 5. марта 2020. године
Одлука бр. 71

ТЕРМИНОЛОШКЕ СИНТАГМЕ КОЈЕ КОНСТИТУИШЕ ИМЕНИЦА МЕНАЏМЕНТ

Одлука

У српском језику приметно је колебање у употреби терминолошких синтагми са именицом *менаџмент*, и то у примерима где је између главне и зависне речи успостављена рекцијска веза. Тако се, приликом доношења стандарда у многим областима, али и у називима наставних предмета на појединим факултетима и њиховим програмима, подједнако у стручној литератури и у медијима, паралелно јављају конструкције с генитивом, нпр. *менаџмент квалитет*, *менаџмент знања*, *менаџмент перформанси*, али и конструкције с инструменталом, нпр. *менаџмент квалитетом*, *менаџмент безбедношћу информацијама*, *менаџмент ризицима*. Препорука је да се у оваквим и сличним случајевима предност да генитиву, не само зато што се њиме експлицира или прецизира о ком типу менаџмента је реч већ и зато што је генитив општи израз именичке рекције.

Образложење

Именица *менаџмент* позајмљеница је из енглеског језика, данас уобичајена и релативно честе употребе, а у српски језик је уведена као термин из области економије, организационих наука и др., мада није ретка ни у нетерминолошкој употреби, у пословном свету и сл. Паралелно са њом, у српском језику се у наведеним областима користи и њен преводни еквивалент – именица *управљање*. Иако је карактеристика термина (да треба) да има једно значење, термин *менаџмент* је вишезначан и означава дисциплину која проучава на-

чине организовања и управљања неким поступцима, људским способностима, радним процесима и сл., затим означава процес и начин вођења и организовања предузећа и различитих елемената у процесу рада или производње, и, на крају, означава само руководство неке организације.¹

У терминолошким синтагмама које означавају управљање неким елементима у радном или производном процесу у језичкој пракси срећу се примери двојачке рекције ове именице, инструменталне, нпр. *менаџмент̄ квалитет̄ом*, *менаџмент̄ ризицима*, *менаџмент̄ безбедношћу на раду*, и генитивне, нпр. *менаџмент̄ квалитет̄а*, *менаџмент̄ ризика*, *менаџмент̄ људских ресурса* итд. Први рекцијски модел резултат је аналогije према именици *управљање*, док је други израз опште рекцијске способности, типичне за све глаголске именице.

Будући да реч *менаџмент̄* није настала извођењем од глагола, већ је уведена у српски лексикон директним преузимањем из енглеског језика (енг. *management*), њена рекција и не може бити 'наслеђена' од глагола *управљаши*. Инструментал као допуна типична је уз глаголе типа *руковаши*, *руководиши*, *управљаши*, као и именице од њих изведене, попут глаголских типа *руковање*, *руковођење*, *управљање*. С друге стране, генитивна допуна, као израз категоријалне рекције глаголских именица, као *зидане куће*, *долазак њисца* и сл., иманентна је и за реч *менаџмент̄*, између осталог, и зато што се, у конкретном примеру, генитивом експлицира или прецизира о ком типу менаџмента је реч. Ближе одређење именице *менаџмент̄*, какво је у овом случају и потребно, јер је нужно означити сферу на коју се односи оно што означава главна реч, постиже се генитивом који одговара на питање *Чег̄а?* Дакле, менаџмент чега? Менаџмент квалитета. У том смислу, конструкција *менаџмент̄ квалитет̄а* значи 'управљање квалитетом'. Неадекватна употреба инструментала уместо генитива настала је угледањем на рекцију домаћег лексичког еквивалента који захтева инструментал – *управљање квалитет̄ом*. Осим тога, не видимо зашто се избегава употреба домаће речи која би се терминолошки једнако понашала у датом контексту, нпр. *управљање квалитет̄ом*, *управљање кадровима*, *управљање информацијама* итд.

¹ Коришћење страних – пре свега енглеских – назива за именовање професије, функције или радне позиције сматра се престижним не само у српском већ и у другим језицима.

Ипак, свесни да уклањање речи *менаџмент* из српског језика није могуће, будући да је у активној и стручној и јавној употреби, а уосталом то није ни неопходно, препоручујемо да се у наведеним термилошким синтагмама уз *менаџмент* користи генитив, без обзира на честу и упорну употребу инструментала.

У другим језицима најчешће се реч *менаџмент* преводи (нпр. словеначки *vodenje*, руски *управление*, италијански *gestione*), док се за менаџера врло често користи одговарајућа позајмљеница из енглеског језика, што показује да говорници више воде рачуна о престижу неке професије, који се испољава страним називом, него о потребама самог језика и ограничењима или термилошкој неадекватности преводног еквивалента.

Текст Одлуке сачинила
проф. др Марина Николић,
члан Комисије за синтаксу

ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКИ ГОВОРИ

Удружење фолклориста Србије обратило се писмом 15. новембра 2018. године Одбору за стандардизацију српског језика „поводом недоумице коју је у јавности изазвало објављивање зборника радова Тимок. Фолклористичка и лингвистичка теренска истраживања 2015–2017, уреднице Светлане Ђирковић, у издању Народне библиотеке „Његош“ из Књажевца и Удружења фолклориста Србије, Београд, 2018“, односно – поводом позивања др Светлане Ђирковић у уводном тексту поменутога зборника на Унескову Листу угрожених језика, према којој у Републици Србији постоји шест угрожених језика, међу којима се налази и „торлачки“. На првој страни уводног текста, након позивања на Унескову Листу / Унесков Атлас угрожених језика, наведено је следеће: „Термин ‘торлачки’ је на Унесковој листи наведен у преводу на енглески језик (*Torlak*), а у српској лингвистици се користи термин ‘призренско-тимочки’. На Унесковој листи издвојени су као ‘торлачки’ неки посебни говори призренско-тимочког дијалекта (...) Ми се такође бавимо само једним говором у оквиру ‘торлачког’, а то је тимочки.“ Удружење фолклориста Србије је у закључку свога писма предложило да Одбор „својим научним ауторитетом избрише ‘торлачки’ са Унескове Листе угрожених ‘језика’ за Републику Србију, будући да је у питању призренско-тимочки дијалекат српског језика“. Проблематичност навођења те Унескове листе, без било каквих уредничких напомена, констатовао је Одбор и пре добијања писма од Удружења фолклориста Србије. Пошто се надлежности Одбора не протежу и на комуникацију са Унеском, Одбор се у вези с овим питањем обраћа јавности својом одлуком у виду прецизније препоруке и ставова којима се разрешава недоумица у вези с именовањем српских говора призренско-тимочке дијалекатске области, а који свакако чине средство представљања усмене традиције и израза као дела српског нематеријалног културног наслеђа, једнако као и сви други српски народни говори.

Српски говори призренско-тимочке дијалекатске области

Унесков Атлас уgroжених језика (*UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger*; <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>), или интерактивна Унескова мапа, представља шест угрожених језика у Републици Србији: арумунски, банатски бугарски, сефардски (европски / шпански), ромски, торлачки и војвођански русински (у оригиналу, на енглеском: Aromanian, Banat Bulgarian, Judezmo (Europe), Romani, Torlak, Vojvodina Rusyn). Дакле, као засебан „угрожени регионални језик“ нашао се у поменутом атласу „торлачки језик“, окарактерисан као „рањив“ (енг. *vulnerable*), а који се под тим називом у Атласу појављује још 2010. године. На поменутој Унесковој мапи „торлачки“ је као угрожен лоциран у четири тзв. средишње области – у југоисточној Србији, западној Бугарској, североисточној Македонији и на јужном Косову. Као алтернативни називи за „торлачки“ се, према Унесковој листи, наводе „горански“, „јањевски“ и „карашевски“ (жупанија Караш Северин у румунском Банату), што су заправо оделити говори призренско-тимочке дијалектске области.

У Унесковом атласу нема дефинисаних критеријума по којима се један језички идиом може прогласити језиком, као што се ни у једноме „од десет међународних докумената у којима се помиње статус језика не наводи (...) експлицитно када један језик треба сматрати посебним језиком, тј. не наводи се који су критеријуми идентитета једнога језика“ (<http://www.isj.sanu.ac.rs/ru/2017/08/11/odluka-odbora-za-standardizaciju-o-statusu-bosanskog-ili-bosnjackog-jezika/>), што оставља или отвара могућност за различита тумачења. Додатно, Унеско се ограђује напоменом да ознаке које се користе у Атласу, као и грађа која се представља, не подразумевају став Унеска о питању њиховог правног статуса у некој држави или области, у некоме граду и слично, као ни о питању одређивања њихових граница.

Државни језици и њихови дијалекти, у нашем случају – српски језик и његови дијалекти, треба да се штите посебним нормативним актима матичне државе. У Закону о службеној употреби језика и писама, који је тренутно на снази, нема међутим одредби које се тичу српских дијалеката. *Европском повељом о регионалним или мањинским*

језицима, чији је поштомник и Република Србија, иштите се језици који су „(ii) различити од званичног језика те државе, што не укључује дијалекте званичног језика те државе или језике радника миграната“ (Опште одредбе, чл. 1).

Терминолошки систем се, недвосмислено, разликује у дијалектологијама различитих језика и различит значењски опсег могу имати термини као што су дијалекат, наречје, говор, те је у том смислу различита и њихова употреба у оквиру класификација народних говора / локалних идиома. У страниј лингвистичкој литератури из западних научних центара, углавном балканолошкој, често се користи енгл. *Torlak* да се означе говори призренско-тимочке области. Међутим, енглеским *language* именује се искључиво 'језик', дакле – енглески, руски, француски језик итд., док се енглеским *vernacular* именује 'народни говор', говор који се разликује од књижевног језика, тако да је дистинкција међу њима прецизно установљена.

Значајно је истаћи да не сагледавамо основ за издвајање неког дијалекта или локалног идиома као посебно угроженог („рањивог“) у смислу растакања његовог граматичког профила или нестанка, будући да сви народни говори последњих деценија бивају захваћени ковитлацем савремених цивилизацијских токова и тековина, попут штампаних и електронских медија пре свега. У вези с неумитним ишчезавањем богатства у виду „разноврсних прелива нашег народног говора“, како је говорио Павле Ивић, најважније је једно – да то богатство не ишчезне незабележено. Посебну пажњу, ипак, треба обратити на мењање постојеће дијалекатске мапе Косова и Метохије, као на последицу посведочених различитих начина потискивања до уклањања и српског стандардног језика и његових народних говора (призренско-тимочких, косовско-ресавских и зетско-сјеничких) на просторима јужне српске покрајине у новије време; највећи број сведочанстава с терена налази се у књизи Митре Рељић Српски језик на Косову и Метохији данас (социолингвистички и лингвокултуролошки аспект (2013).

Завршне напомене: Потреба да се одређени дијалекат или локални идиом сачува у своме усменом и писаном лику свакако носи позитиван предзнак. Међутим, мора се водити рачуна о томе да се код призренско-тимочких говора, па тиме и код тимочко-лужничког дијалекта и његових говорника, не ради ни о каквој етничкој нити

језичкој посебности, будући да се привидна особеност ове дијалекатске области заснива заправо на својеврсној комбинацији језичких одлика које су распрострањене знатно шире, те да нема никаквог основа за евентуално измештање било којих призренско-тимочких говора или њихове целине из српског етничког и језичког корпуса. Будући да се језик сматра најизразитијим показатељем етничког идентитета, у стручним се текстовима мора водити рачуна о јасном, прецизном и аргументованом одређивању према терминима / називима који нису саставни део терминолошког система српске науке о језику, како се не би десило да неопрезна и(ли) неаргументована употреба таквих преузетих термина / назива буде евентуално злоупотребљена на геополитичком плану – са могућом идејом креирања неке нове нације и(ли) новог (књижевног) језика на српском етничком терену, а имајући притом у виду последице језичког инжењеринга који је на нашим просторима током последње три деценије био у пуном замаху производећи нове политичке језике, без узимања у обзир стручних, лингвистичких критеријума. Дакле, оно што се раније и у понеким лингвистичким радовима називало југоисточним / торлачким дијалектом српског језика назива се у савременој србистици, а и у савременој славистици, призренско-тимочком дијалекатском облашћу, управо онако како се наводи у књизи Павла Ивића Српски дијалекти и њихова класификација (2009), у којој се помиње и тимочко-лужнички дијалекат, или пак говори тимочко-лужничког дијалекатског типа, као и тимочки говори као њихова подгрупа (стр. 198–199). Употреба синтагме торлачки језик може указивати на потребу преkraјања језичког идентитета говорâ призренско-тимочке области и стога се у домаћим научним и стручним текстовима треба држати утврђеног става српске и словенске дијалектологије, дакле – треба користити назив призренско-тимочки говори за српске говоре призренско-тимочке дијалекатске области.

Образложење

Термин торлачки коришћен је у прошлости у стручној литератури за именовање говора читаве призренско-тимочке дијалекатске области, дакле – за именовање области која је по своме простирању далеко шира од северног дела тимочко-лужничких говора (односно,

од делова општине Књажевац и југоисточног дела општине Зајечар) у њеним оквирима, те се стога употреба овога термина показала као непримерена и термилошки погрешна. Уз недовољно широк обухват терена за који се везује (па и ту са не баш прецизно утврђеним границама), термин торлачки се као атрибуција дијалекта није доцније ни могао уклопити у научни термилошки систем српске дијалектологије, који садржи дводелне називе дијалекатских јединица, а чији редослед сегмената сведочи о правцу простирања датог дијалекта, тј. о правцу његовог разношења политичким или економским миграцијама (косовско-ресавски, шумадијско-војвођански, херцеговачко-крајишки итд.). По називу једнога краја у источној Србији и по особинама говора тога краја, које су у различитој мери изражене и у другим локалним идиомима југоисточне и јужне Србије, у прошлости су поједини лингвисти, као нпр. Томо Маретић, наводили торлачки и као засебно, четврто наречје српско-хрватског језика (*Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Zagreb MCMLXIV, torlački dijalekt). Разлози појединих лингвиста за сврставање призренско-тимочке (у даљем тексту ПТ) области ван штокавског наречја налазили су се у томе што је у обзир узиман само синхрони план, те тако занемариван дијахрони развој говора ове области, без кога су уочаване само балканске иновације које су их разликовале од осталих српских дијалекатских формација. Доцније се у српско-хрватској филолошкој литератури могла срести паралелна употреба термина призренско-тимочки и торлачки (углавном без дилеме да су у питању два назива за један исти дијалекат српског језика).

У Речнику српскохрватскога књижевног језика (Матица српска, 1976), под одредницом Торлак даје се следеће значење, које је обележено као застарело: „назив за представника српског дијалекта који се говори у јужној и југоисточној Србији“. Локална припадност, (само) идентификација које се исказује именовањем Торлак дефинише се у Тимочком дијалекатском речнику Јакше Динића (одредница Торлак), објављеном у едицији „Монографије“ Института за српски језик 2008. године, као „становник долине Белог Тимока од Књажевца до Вратарничке клисуре. Торлаци углавном себе не зову Торлацима. То њих други тако називају, поготово они који живе северније од њих, Зајечарци, а нарочито Власи. Међутим, у последње време једна гру-

па школованих људи из Минићева и околине преко својих скупова и локалних медија настоји да афирмише овај назив“.

И сам Александар Белић у знаменитој студији Дијалекти источне и јужне Србије (1905) говори о недоумицама које су се везивале и које се везују за статус и порекло ових говора, те су они некада бивали одређивани и као српски, и као бугарски, и као „прелазни“, јер „њихов географски положај и неке специјалне црте давали су им нарочит значај и чинили питање о њима загонетним“ (стр. XXVII). Белић је говоре ПТ области поделио у три групе – тимочко-лужничку, сврљишко-заплањску и јужноморавску (доцније призренско-јужноморавску), при чему је навео да су се призренско-јужноморавски говори пружили моравском долином ширећи се миграцијама ка северу, док тимочко-лужнички говори захватају изразито брдовиту област источне Србије, планинским масивом одвојену од моравске долине. Резултати бројних теренских истраживања све до данашњих дана потврђивали су заснованост ове Белићеве поделе говора ПТ области из 1905. У наведеној се подели „без проблема уклапа главнина бугарских говора који су по својим особинама блиски српским призренско-тимочким говорима. Ти бугарски говори су тесно повезани са тимочко-лужничким дијалектом“ (Целокупна дела Павла Ивића X/2**, 2. О дијалектологији, 2018, стр. 226–227).

Павле Ивић је у последњој класификацији српских дијалеката коју је дао (постхумно објављена студија Српски дијалекати и њихова класификација), „помиривши“ дијахрону и синхрону гледну тачку, доделио ПТ говорима у оквиру штокавског наречја посебно место у односу на све остале штокавске говоре – као структурално иновативним у односу на (све остале) структурално конзервативне, будући да су их иновације учиниле много особенијим него архаизми (Целокупна дела..., стр. 259–260). У истој студији, П. Ивић је призренско-јужноморавску, сврљишко-заплањску и тимочко-лужничку групу говора назвао дијалектима у оквиру призренско-тимочке дијалекатске области. Како је приметио Слободан Реметић у тексту Језик Моравског слива, и поред изодавна уочене хетерогености говора ПТ зоне, тј. неких крупнијих разлика међу њима, подужи је и списак особина, и старијег и новијег датума, које су им заједничке (монографија групе аутора Морава, 2006, стр. 687, 689). На основу предложене четворне поделе тимочко-лужничког дијалекта од стране руског лингвисте и

признатог проучаваоца српских народних говора Андреја Н. Собољева, П. Ивић је овај дијалекат диференцирао на тимочку, белопаланачку, пиротску и лужничку јединицу, а без противречја са старом поделом на тимочки и лужнички поддијалекат. Примерима је илустрована изузетна архаичност тимочког говора, изузимајући исељеничке говоре на тлу Румуније, спрам свих осталих говора ПТ области (Исто, стр. 242–243).

Познато је да је физиономија данашњих говора ПТ зоне одређена у основи двама таласима хронолошки сукцесивних иновација, од којих је први онај који им је донео низ западнојужнословенских развојних црта у односу на источнојужнословенски језички масив, док је други био знатно доцнији експанзивни балканистички талас. Пишући, на пример, о пореклу и особинама пиротског говора, Павле Ивић бележи да потврду српске и штокавске основице ПТ говора имамо у њиховом поседовању свих основних (фонетских и морфолошких, пре свега) особина којима се српски говори разликују од бугарских још из давнашњег времена настанка разлика између ова два језичка типа, и међу којима нема ниједне црте која би им била заједничка (уп. нпр. наше сьн и дьн према буг. сьн и ден, земља према земя, њега према него, играмо према игреме итд. Дакле, штокавске иновације из најраније фазе, тј. до отприлике 12. века, углавном су присутне у ПТ дијалекатској зони, док је доцнији њихов развој ову зону дотицао само делимично. У већини ивичних по своје положају говора, у областима које притом углавном нису биле на правцима честих миграција и контаката, налазимо прежитке давнашњег језичког стања, неке језичке црте које су се с протоком времена измениле у централним областима (Целокупна дела Павла Ивића X/2***, 2. О дијалектологији, 2018, стр. 92–93), па су тако и у говорима ПТ области, али не у свим, сачувани неки архаизми који су нестали у другим српским штокавским говорима: чување посебне фонеме за полугласник – лъже, дьн, огьњ, као и чување неизмењеног вокалног л и л на крају речи или слога – јаблка, плн, слза; бел, променил, нашъл, уз појаву и рефлекса који се делимично или потпуно разликују од оних у осталим српским народним говорима (слуза, слунце нпр.).

Сматра се да српски језик у целини припада периферији балканског језичког савеза, док српски ПТ говори спадају у категорију Шалерових „балканских језика првог ранга“. Може се говорити о веома

старим општебалканским особинама у призренско-тимочким говорима, јер су оне резултат промена извршених током асимилације затеченог предсловенског (махом романизованог) становништва на овим просторима – о чему је писао Александар Белић, али и о иновацијама које су настале у претходно већ поменутом другом таласу, знатно касније. Те структуралне иновације (истрвеност квантитативних и квалитативних опозиција и постојање само једног, експираторног акцента, потом аналитичка деклинација и компарација, ишчегавање инфинитива, тј. његова замена конструкцијом да + презент, употреба удвојених облика личних заменица), које су мање познате већини осталих српских народних говора, али које су у литератури засведочене и подалеко од југоисточне периферије штокавске области, везују се за ступање призренско-тимочких говора „у развојну сферу балканског језичког савеза“ – не касније од 15. века. Кључна чињеница, коју је Павле Ивић изнео у Дијалектологији из 1985, јесте та да су „главне изоглосе које спајају призренско-тимочке говоре са бугарским и македонским језиком хронолошки (...) секундарне у односу на оне које обележавају блискост истих говора са осталим штокавским дијалектима. Стога оне, иако имају вредности за типолошку (структуралну) карактеристику говора, ипак не значе ништа за њихово порекло“ (стр. 122–123), при чему је посебно важно истаћи и то да су ПТ говори, према релевантним написима из области балканологије, ипак само делом били захваћени процесима балканизације у односу на суседне бугарске говоре, као и да су ове особине одлика не само словенских него и несловенских балканских језика (румунског, албанског и новогрчког).

„Посебан је случај становништва чији говори имају призренско-тимочку основицу у северној Македонији (тетовско-кратовски појас) и у западној Бугарској, уз коју иду и димитровградски и босилградски крај (‘белоградчишко-брзнички говори’). Те популације имају највећим делом македонско, односно бугарско национално опредељење“, те се ови говори због својих носилаца не проглашавају српским, али они „улазе у састав дијалекатских формација које су претежним делом српске“ (Целокупна дела... X/2**, стр. 121). Помињући специфичну ситуацију у којој су се нашли говори југоисточне Србије, као „непосредно ослоњени на суседне, но језички блиске јужнословенске области, бугарску и македонску“, Првослав Радић у

тексту Белешке о југоисточним србијанским говорима и још поне-
чему. Социолингвистичко и културолошко гледиште (2018) наводи
да нема препрека да се наши говори који са суседнима представљају
дијалекатски континуум сврстају у оквире српског језика, будући да
је П. Ивић „међу овим континуумима јасно омеђио оне који би има-
ли бити репрезентанти српског у односу на бугарски и македонски
језик“ (стр. 76–77). ПТ дијалекатска област, осматрана у односу на
српски књижевни језик и на већину српских дијалеката, делује „ег-
зотично“ по многим својим одликама, али она заправо не припада
никаким особеним дијалекатским формацијама, тачније – она само
поседује заједничке одлике једне граничне зоне према, у највећем
своме делу, генетски сродним језицима.

У хрватској дијалектологији уобичајено је третирање ПТ дијалекатске области као засебног наречја – торлачког; тако Јо-
сип Лисац у својој дијалектологији (*Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Zagreb 2003) наводи да се
овим наречјем „говори на крајњем југоистоку средњојужнославен-
скога дијасистема, између косовско-ресавскога дијалекта штокав-
скога нарјечја те бугарског и македонскога језика“ и додаје да се
њиме углавном користе Срби. Уз „торлачке“ говоре Хрвата у поједи-
ним насељима јужне српске покрајине (чији носиоци данас углавном
живе у Хрватској), аутор сврстава и карашевске говоре у Румунији,
будући да Карашевце помиње само као католике и Хрвате, за разли-
ку од Свиничана, за које наводи да су православни и Срби (стр. 143,
147). О припадности карашевских говора ПТ дијалекатском типу у
његовој старијој фази (тј. пре завршеног процеса усвајања балкани-
зама), судећи по њиховом пореклу и главним одликама, писао је у
више наврата Павле Ивић; то су говори са типично штокавском фи-
зиономијом, са много архаичних црта, али и са иновацијама развије-
ним кроз вишевековно трајање у инословенској средини. Лингвиста
и универзитетски професор из Темишвара Михај Н. Радан у књизи
У походе тајновитом Карашу. Етнолошке и фолклористичке студије
(2004) скреће пажњу на чињеницу да је највероватније због верског
фактора, али и због језичких црта диференцијалних у односу на дру-
ге банатске и уопште српске говоре, дошло до колебања Карашевака
при етничком опредељивању – између српског и хрватског идентите-
та, при чему је до деведесетих година прошлог века била жива посеб-

на национална свест о постојању карашевског народа и карашевског језика, да би се потом Карашевци у знатнијем броју почели национално опредељивати као Хрвати. Опречни закључци у вези са етничким пореклом Карашевака опстајали су у струци све до половине прошлог века, када се почињу појављивати лингвистички, а касније и етнографско-историјски радови који су аргументовано показали припадност карашевских говора штокавском наречју и српском дијалекатском корпусу (стр. 172–177).

Нарочито треба имати у виду да је овде реч о једној од српских области које се налазе при геолингвистичком ободу, па с освртом на тај податак треба посебно бити обазрив у коришћењу терминологије и у класификацијама, будући да погрешно перципирање и(ли) именовање говора који имају овакав статус може произвести знатне последице и ван (социо)лингвистичког плана. Посебну обазривост код третирања ПТ говора изискује и чињеница да аспирације према делу српских говора налазе свој одраз, најалост, и данас на картама Бугарског дијалектолошког атласа, па тако Карта на диалектна делитба на българския език (https://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/) има легенду у оквиру које се налазе западни бугарски говори, под које се сврставају и крајњи северозападни говори (дати светлоплавом бојом): преко Мораве, линијом која иде западно од градова Врање – Лесковац – Ниш – Алексинац, па на североисток скреће од Сталаћа ка Зајечару. Мора се указати и на чињеницу да ПТ говори на Косову и Метохији нису обухваћени овом картом, а они су, као и косовско-ресавски, стариначки говори на томе простору, разнети далеко на север и североисток сеобама српског становништа почев већ од 14. века.

Овом приликом скрећемо пажњу и на стереотипне констатације које се често у јавности могу срести – о недовољној истражености, проучености и описаности ПТ говора. Будући да су говори ПТ области одувек били атрактивни и интригантни због комбинације архаичних и иновационих језичких црта које их одликују, изучавали су их подробно још од првих година 20. века и страни и домаћи слависти, тако да они данас по броју студија посвећених појединим њиховим говорима и по обухвату тема представљају најбоље истражене српске народне говоре. Број дијалекатских речника који се везују за овај терен је петнаестак (објављиване су и обимне допуне првим издањима појединих речника), не рачунајући мање збирке речи, при чему су

многи од њих објављени међу корицама Српског дијалектолошког зборника, научног гласила са традицијом дугом преко 110 година. Такође, грађу за Речник САНУ, који је речник и народног а не само књижевног језика, чине и примери из ПТ говора. Библиографија ПТ говора за период од 1992. до 2014. године садржи преко хиљаду јединица – од монографија, преко ауторских радова из дијалектологије, ономастике, историје језика, па све до дијалекатских текстова – које су у целини или у некоме своме сегменту посвећене резултатима истраживања ових говора (Марина Јуришић и Јордана Марковић, 2016). У новије време публикован је и знатан број прозних и поетских остварења (најчешће су то збирке приповедака и песама) писаних на некоме од локалних идиома са ПТ подручја, што знатно доприноси културној вредности ових говора.

Дакле, код призренско-тимочких говора, па тиме и код тимочко-лужничког дијалекта и његових говорника, не ради се ни о каквој етничкој нити језичкој посебности, будући да се привидна особеност ове дијалекатске области заснива заправо на својеврсној комбинацији језичких одлика које су распрострањене знатно шире, те нема никаквог основа за евентуално измештање било којих призренско-тимочких говора или њихове целине из српског етничког и језичког корпуса. Термин торлачки коришћен је у прошлости у стручној литератури за именовање говора читаве призренско-тимочке дијалекатске области (југоисточни / торлачки дијалекат српског језика), дакле – за именовање области која је по своме простирању далеко шира од северног дела тимочко-лужничких говора (односно, од делова општине Књажевац и југоисточног дела општине Зајечар) у њеним оквирима, те се стога употреба овога термина показала као непримерена и термилошки погрешна. Будући да се језик сматра најизразитијим показатељем етничког идентитета, у домаћим научним и стручним текстовима мора се, с једне стране, водити рачуна о јасном, прецизном и аргументованом одређивању према терминима / називима који нису саставни део термилошког система српске науке о језику, док се, с друге стране, треба држати утврђеног става српске и словенске дијалектологије, дакле – треба користити назив призренско-тимочки говори за српске говоре призренско-тимочке дијалекатске области.

Текст ове одлуке утврдила је Одборова Комисија за односе с јавношћу и решавање неодложних питања на седници од 26. фебруара 2019. године.

Нацрт текста одлуке сачинила је
др Софија Милорадовић,
члан Одбора за стандардизацију српског језика.

Одлука Одбора за стандардизацију српског језика

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања
Комисија бр. 7 од 12. маја 2021. године
Одлука бр. 73

ЗАКОН О РОДНОЈ РАВНОПРАВНОСТИ ЈЕ ЗАКОН ПРОТИВ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Влада Републике Србије усвојила је на седници од 22. априла 2021. године *Предлог закона о родној равнојравности* и *Предлог закона о изменама и дојунама Закона о забрани дискриминације* и послала их Скупштини на усвајање. Први од тих закона – Закон о родној равноправности – којим се, како Влада наводи „унапређује институционални оквир и стварају услови за спровођење политике једнаких могућности за жене и мушкарце“ – директно залази у проблематику српскога стандардног језика, јер прописује, чак под претњом казни, и употребу родно сензитивног језика. А нормирање употребе стандардног језика није нити може бити у ингеренцији Владе, него искључиво у ингеренцији језичке струке и науке. Србистичку струку и науку у погледу свих питања стандардизације српскога језика представља *Одбор за стандардизацију српскога језика*. Одбор за стандардизацију српског језика је научно-стручно тело које су образовале све институције са целокупног српског језичког простора у чијем је делокругу и брига за очување и неговање српског језика. Један од задатака Одбора јесте и давање предлога државним органима ради сврсисходних решења у области језичке политике.

Иако се предлагачи закона, са двома „министаркама“ на челу (једном „економисткињом“ и једном „физичарком“) нису консултовали са Одбором нити су од њега тражили мишљење о родно сен-

зитивном језику, Одбор за стандардизацију српског језика досад се двапут оглашавао поводом тог питања. Први пут 24. фебруара 2011, када је донео *Одлуку о ишћању именованја особа женског йола као носилаца одређених звања и занимања*, што се данас најчешће политички именује језиком родне равноправности. У тој одлуци детаљно је показано и образложено како се у српском језику треба односити према језичким јединицама женског рода које служе као средства за именовање звања, занимања, функција и сл. А други пут 20. октобра 2017. године саопштењем, у којем је образложено на који начин је једино из перспективе лингвистике као науке и њених критеријума могуће приступати актуелној проблематици родно сензитивног језика.

Из текста самога Закона више је него очигледно да су и „министарке“ као предлагачи закона и Влада Републике Србије оглушили о препоруке Одбора за стандардизацију српског језика, засноване на научним основама. Одредбе Закона о родној равноправности у супротности су са целом историјом норме српског књижевног језика, а самим тим и са његовим системским и структурним правилима. Наиме, кроз читаву своју историју српски књижевни језик карактерисала је либерална, а не директивна језичка политика. То значи да се при нормирању увек водило рачуна да решење буде не само у складу са структуром српског језика него и да буде (опште)прихваћено у пракси. Закон о родној равноправности подразумева директивну језичку политику, тј. наметање језичких облика несвојствених творбеносемантичкој структури српског језика (као нпр.: *водичица/водичкиња, вајрогаскиња/вајрогасиња, йсихолошкиња, вирусолошкиња, филолошкиња, боркиња...*, а шта тек рећи за *бекицу* – „жену бека“, *ценйархалфкињу* или *ценйархалфицу*?!)) или пак лексичкосемантичкој структури српског језика (нпр.: да ли је *академкиња* „жена академац“ или „жена академик“, да ли је *йренерка* „жена тренер“ или „спортска одећа“, да ли је *генералка* „жена генерал“, „генерална проба“, „генерална поправка“ или „генерално чишћење“, односно: како гласи облик за „жену носача/носиоца“: *носилица/носиља/носиљка*; а за „жену дописника“ – *дойисница*, или за „жену говорника“ – *говорница*, и да не набрајамо више. Дате и сличне лексеме не да нису својствене српском стандардном језику, него представљају насиље над његовим законитостима, и потпуно негирање либералне језичке политике. Као да су се предлагачи закона угледали на Хрвате, који годинама измишљају речи и на силу их гурају у језик. Досад су те рогобатне хрватске кованице код Срба наилазиле на подсмех, а сада ни Србима очито више није до смејања. И сами ће, ако Закон заживи, морати

да уче српски језик и да буду неологистички креативни и сами себи подсмешљиви, а све ради наведеног поштовања родне равноправности.

То српском језику и његовим говорницима није потребно. Српски језик и структурно и употребно има саморегулативну моћ. Све што је потребно за богаћење његових изражајних средстава – он једноставно ствара и прихвата без наметања. Он се према потребама развија стварајући и нове речи граматичког женског рода, па и социјалне фемининативе, али му их није могуће наметнути на силу, по „законском декрету“ кад се то некоме, ко уз то још и није упућен у језичке законитости, прохте. Зато је недопустиво да се у име политике или идеологије са нивоа државе пропагира било какав језички инжењеринг, а камоли да се путем закона намеће јавним и државним организацијама речник родно диференцираног језика, у коме се нуди мноштво речи несагласних структури српскога језика, речи које не богате него урушавају његову структуру.

Наведени Закон је без сумње направљен под утицајем Брисела. Зато би се предлагачи и Влада Србије могли угледати на Брисел и кад је у питању његово (не)усвајање. Сведоци смо, наиме, да је ових дана из Декларације о унапређењу социјалне кохезије у Европској унији¹ уклоњен израз „родна равноправност“. Европска уније ето не може да се сагласи ни око употребе самога израза „родна равноправност“, а Србија је пожурила да и Закон о родној равноправности усвоји. Овај Закон је несумњиво ЗАКОН ПРОТИВ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. Чланови Одбора за стандардизацију српског језика учествовали су у изради *Дојуна и измена Закона о језику и њимима*, који Влада није прихватила. То упућује на недвосмислен закључак: Закон о заштити српског језика и ћирилице није пожељан, али је пожељан Закон против српског језика именован као Закон о родној равноправности. Усвајањем Закона о родној равноправности шаље се јасна порука да Влада мисли да српски језик не треба штитити, него га треба урушавати „декретима“ државе у којој је он основа националног идентитета.

Одбор за стандардизацију српског језика сматра да је једини који може зауставити ово свесно предузето насиље над српским језиком, насиље које негира законитости његове структуре – председник Републике Србије. У првомажском троброју листа „Блиц“ председник Републике Србије Александар Вучић на прво питање у интервјуу одговара да не би могао потписати Закон о истополним заједницама, ако га Скупштина усвоји, јер је противан Уставу наше земље. Председник Вучић,

¹ https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=05&dd=07&nav_category=78&nav_id=1854043.

међутим, није помињао могућност о непотписивању Закона о родној равноправности којим се обесмишљава струка и дискриминише велики број обичних говорника српског језика. Не верујемо да би председник Републике Србије, у којој је већини грађана српски јези основа националног идентитета, могао потписати закон који је са језичког становишта *закон њрошв српског језика*. Убеђени смо да је и председник свестан чињенице да би – ако се тај Закон о родној равноправности у Скупштини и усвоји – он био у супротности са Уставом и *Законом о забрани дискриминације* – а њиме се уводи дискриминација у сам језик, уводи се вербални деликт и цензура. Јер, никоме се не сме и не може забранити да из српског језика бира ону могућност изражавања која му најбоље одговара, па макар то били и облици граматички неутралног мушког рода. Управо та забрана и јесте суштинска намера Закона о родној равноправности.

Нацрт Одлуке сачинио

Проф. др Милош Ковечевић

Члан Одбора за стандардизацију српског језика

Списи Одбора за стандардизацију српског језика

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања
Комисија бр. 7 од 31. маја 2021. године
Одлука бр. 74

Комисија за односе с јавношћу и решавање неодложних питања Одбора за стандардизацију српског језика је 31. маја 2021. године одржала састанак поводом усвајања Закона о родној равноправности и донела одлуку под насловом

НАСИЉЕ НАД СРПСКИМ ЈЕЗИКОМ

Један од основних задатака Одбора за стандардизацију српског језика, свеакадемијског и свеуниверзитетског научног тела, основаног 12. децембра 1997. године, споразумом четрнаест оснивача (Српска академија наука и уметности, Црногорска академија наука и умјетности, Академија наука и умјетности Републике Српске, Матица српска, Институт за српски језик САНУ, Српска књижевна задруга и осам филолошких, односно филозофских факултета на којима се изучава српски језик, у Београду, Новом Саду, Никшићу, Приштини, Нишу, Српском Сарајеву, Бањој Луци и Крагујевцу) јесте очување и унапређење норме српског језика, чије су три основне карактеристике системност, полифункционалност и еластична стабилност. А кад је у питању проширење норме, још и сврсисходност. Ове за лингвистику азбучне појмове треба поновити нелингвистима, који мисле да српски језик могу мењати по властитој вољи, а да притом и не знају који критеријуми морају бити задовољени да би „промене“ биле и нормативно прихваћене. Овде те критеријуме понављамо поводом *Закона о родној равноправности*, који је Скупштина Србије на предлогу

Гордане Чомић, министра за људска и мањинска права и друштвени дијалог, усвојила 20. маја 2021. године. И посланици који су великом већином гласова усвојили Закон и госпођа Чомић потпуно су игнорисали ставове Одбора за стандардизацију српског језика, чак у три наврата презентоване јавности: 2011, 2017. и 2021. пред само упућивање Закона у скупштинску процедуру. Игноришући експлицитне ставове Одбора за стандардизацију српског језика, као јединог меродавног тела, они ниподаштавају целокупну србистику као науку, ваљда сматрајући да су самим тим што су говорници српскога језика истовремено и стручњаци за српски језик. Није Гордана Чомић једина која, иако неупућена у лингвистику и науку о српском језику, лаички и недобронамерно просуђује о строго стручним питањима српскога језика. И то своје лаичко „резонавање“ уграђује у законске одредбе. При томе у великом луку заобилази не само србистичке научне критеријуме, него и све научне србистичке институције у Србији (катедре за српски језик, Институт за српски језик САНУ, а пре свих Одбор за стандардизацију српског језика). Уз то је Гордана Чомић, образлажући текст Закона посланицима, у Скупштини нагласила „да једино Одбор САНУ може да одлучи о називима занимања у женском роду, али да засад Одбор то није урадио“. Тиме је потпуно обманула и посланике и јавност, јер је Одбор три пута изнео предлог како треба решавати и решити и употребно и законски питање родно сензитивног језика.

Одбор је указао да су одредбе Закона о родној равноправности у супротности са целом историјом норме српскога књижевног језика, а самим тим и са његовим системским и структурним правилима. Да само то поткрепимо једним примером. Они који су предложили и усвојили Закон очигледно мисле да је само довољно да се дода моциони суфикс *-ица* или *-ка* и да се створи језички „подобна“ лексема за особу женскога пола. При томе су заборавили да као што постоји општеупотребна, пасивна и потенцијална лексика, тако постоје и општеупотребне, пасивне и потенцијалне творенице. Општеупотребна лексика подразумева активну лексику која је честа и обична у свакој комуникацијској ситуацији. Такви су нпр. родни парови лексема: *їевач – їевачица*, *слуга – слушкиња*, *їлесач – їлесачица*, *учиїељ – учиїељица*, *фризер – фризерка*, *јунак – јунакиња* и многе друге. С друге стране, у језику постоје новотворене речи или неологизми. То су речи чији је израз или садржај говорницима језика потпуно нов. Те новотворене речи нису активни део лексике. Да би постале активна, општеупотребна лексика, неологизми морају испунити три услова: а) морају бити у складу са творбеним системом српског језика, тј. творени уобичајеним творбе-

ним начинима, б) морају бити потребни лексикону књижевног језика, тј. њихова употреба мора бити сврсисходна, и в) мора их прихватити већина говорника датог језика. Највећи број „родно сензитивних лексема“ које предлажу поборници датог закона не испуњава најмање два од наведена три услова: нису сврсисходне, и нису општеупотребне. Зато „родно сензитивне лексема“ у следећим паровима, за разлику од претходно наведених, не припадају активном лексичком слоју српског језика, односно не припадају општем лексикону српског језика: *водич – водичица, хирург – хируркиња, тренер – тренерка, сџручњак – сџручњакиња, говорник – говорница, бек – бекица*, и многе, многе друге. Надамо се да је сада и неупућенима у лингвистику јасно зашто лаички поглед на језик није у складу са језичким законитостима, него је директан атак на њих. Усвојени Закон једноставно укида разлику између општеупотребне и неологистичке лексике, заборављајући да је дуг пут да неологистичка постане општеупотребна лексика. Осим тога, многе жене не желе да назив своје професије, свога звања, функције и сл. уподобљавају жељама „родних идеолога“, који на силу, оглушујући се о граматичка правила српског језика, граматички род поистовећују са полом. Мушки граматички род је неутрална категорија, што значи да се њоме, према језичком закону, семантички обухвата и категорија мушког и женског пола (нпр. *Она је одличан лекар; Расписан је конкурс за једног наставника; Мајка и отац су шећали* и сл.).

Занимљиво је да је постицај Закону дошао из Европске уније, а да сама Европска унија у својим декларацијама избегава сам термин „родна равноправност“,¹ или су пак њене најугледније чланице, каква је нпр. Француска, изричито против „родно сензитивног језика“.² Зато је логично очекивати да, ако је ЕУ била повод овоме закону, садашњи однос ЕУ према родно сензитивном језику буде разлог његовом повлачењу. Посебно и због тога што је, како су обавештени и посланици који су Закон усвојили, овај закон по мишљењу српског Високог савета судства, које је сагласно мишљењу Одбора за стандардизацију српског језика, „противустанан и супротан другим постојећим законским решењима“. А противустанан је зато што Устав не познаје категорију рода, законом се врши насиље над српским језиком и онемогућава слобода употребе свих уобичајених изражајних могућности српског језика, пошто се прописује, уз претњу драконским казнама, искључиво неологистички начин исказивања форми родно сензитивног језика.

¹ https://www.v92net/infi/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=05&dd=07&nav_category=id=1854943

² <https://kurier.at/politika/ausland/frankreich-verbietet-das-gender/401380931>

Зато се Одбор, заједно са некупштинским говорницима српскога језика, мора запитати: је ли стварно дошло време да се „српска“ Скупштина и „српски“ министри и „српски“ посланици већ 30 година противе усвајању закона о заштити српскога језика и ћирилице, а за мање од пола године усвоје Закон који је у језичком делу *закон ћирилице српског језика*.

Све речено недвосмислено показује да је неопходно да Уставни суд прогласи овај закон неуставним.

Председник Одбора
проф. др Срејко Танасић,
дописни члан АНУРС

Саопштење Одбора за стандардизацију српског језика

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ

СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Датум: 30. 8. 2021.

Саопштење поводом „Нацрта закона о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма“

Одбор за стандардизацију српског језика поводом „Нацрта закона о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма“, који је предат на усвајање у Републици Србији и Републици Српској, одржао је састанак 30. августа 2021. године. Тим поводом Одбор је донео следеће

Саопштење

Одбор за стандардизацију српског језика, стручно тело које су све научне и наставно-научне институције у Републици Србији, Републици Српској и Републици Црној Гори у чијем је делокругу рада проучавање српског језика основале између осталог и са задатком да се брине о статусу српског језика и писма на српском језичком и националном простору и са државним органима осмишљава и спроводи језичку политику – изражава задовољство и сматра да је добра вест израда „Нацрта закона о употреби српског језика у јавном животу и заштити и очувању ћириличног писма“ у Републици Србији и Републици Српској, јер се њиме први пут у српском народу законски регулише и штити српски језик и његово ћирилично писмо. Закон о језику и писму служи да ову материју правно уреди, да дâ оквире за језичко понашање државних органа, свих институција и грађана.

Одбор сматра да је логично и врло значајно да се у Републици Србији и Републици Српској донесе јединствен закон о очувању и заштити српског језика и ћирилице, будући да је у питању исти народ,

са истим језиком и писмом као основним идентитетским обележјима. Овим законом и Повеља о српском културном простору, коју су потписала ресорна министарства у Сремским Карловцима марта 2019. године, почиње да добија свој пуни смисао.

Непостојање закона о српском језику и ћирилици, посебно у новонасталим околностима, један је од основних узрока урушавања његовог статуса у свим сферама њихове употребе. У Републици Србији после више од 15 година закон о језику и писму усаглашава се са уставним језичким решењем. На потребу доношења оваквог закона, којим се правно регулише српска језичка ситуација у обема републикама, одавно указује Одбор за стандардизацију српског језика, с чиме је све више сагласна и широка културна јавност.

Колико и у Србији, толико је важно усвајање овог закона и у Републици Српској. Овај закон односи се само на српски народ и на употребу језика и писма у српском народу. Њиме се ни на који начин не угрожава статус језика и писама друга два конститутивна народа. Устав Републике Српске помиње три језика и два писма, али писма не везује ни за један језик. Природно је да се законом регулише и обезбеђује употреба ћирилице, јер је она не само традиционално српско писмо него и једна од основних српских идентитетских карактеристика.

Усвајањем овога закона Срби се не одричу српске баштине која је стварана на латиничким писмима – раније у стваралаштву претежно Срба католика, а у двадесетом веку и у стваралаштву на целокупном српском језичком и националном простору. Напротив, циљ мора бити да држава и позване научне и културне институције трајно воде бригу и о том, за Србе значајном, делу наше писане баштине.

Иако се писци овог нацрта закона нису консултовали са Одбором, очигледно је да је њему као предлогак послужио „Предлог измена и допуна закона о службеној употреби језика и писама“, који је сачињен у Министарству културе и информисања Републике Србије 2017. године. У његовој изради активно су учествовали представници Одбора, с којим је ово министарство потписало и „Протокол о сарадњи“ 2018. године. Одбор је имао увид у садржај нацрта закона и констатовао да је он као нацрт добар, да су многа решења идентична или врло слична онима из предлога измена и допуна закона о службеној употреби језика и писама урађеног 2017. и сматра да, уз извесна побољшања, може бити не само прихватљиво него и „спасоносно“ решење за данашњи тежак положај српског језика и ћирилице. Пошто је планирано да се закон у скупштинама двеју република усвоји 15. септембра, а сматрајући да су извесна побољшања неопходна, Одбор је направио

Саопштење поводом „Нацрта закона о употреби српског језика ... 107

предлог допуна закона, који је послао председнику Републике Србије г. Александру Вучићу, српском члану Предсједништва БиХ г. Милораду Додику, министру за културу и информисање Републике Србије гђи Маји Гојковић, и министру просвјете и културе Републике Српске гђи Наталији Тривић, с добром вером да ће допуне допринети да коначни текст закона буде што бољи и правно утемељенији, на добробит целога српскога народа.

Одбор за стандардизацију српског језика се више неће оглашавати и давати изјаве новинарима до 15. септембра како ни на који начин не би ометао државне органе да на најбољи начин заврше овај врло важан национални посао.

ПРИЛОЗИ

О проблему тзв. „родно осетљивог језика“

Закључци са скупа

ПОЛОЖАЈ СРПСКОГА ЈЕЗИКА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

ИЗАЗОВИ, ПРОБЛЕМИ, РЕШЕЊА

Зборник саопштења с округлог стола
одржаног у Матици српској
3. јула 2021. године

Нови Сад • МАТИЦА СРПСКА
Београд • ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

2021

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

УРЕДНИЦИ

Проф. др Драган Станић
Проф. др Срето Танасић

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

Проф. др Драган Станић
Проф. др Срето Танасић
Проф. др Александар Милановић
Проф. др Виктор Савић
Проф. др Исидора Бјелаковић

ПРИРЕДИЛИ

Проф. др Исидора Бјелаковић
Проф. др Виктор Савић

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Драгана Мршевић-Радовић
Проф. др Мато Пижурица
Проф. др Душанка Вујовић

ПОЛОЖАЈ СРПСКОГА ЈЕЗИКА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ: ИЗАЗОВИ, ПРОБЛЕМИ, РЕШЕЊА

ЗАКЉУЧЦИ СА СКУПА

Поводом усвајања Закона о родној равноправности (у даљем тексту: Закон), којим су угрожене уставне слободе грађана, граматичка структура, речник и појмовни систем српскога језика (или других језика, зависно од тумачења Закона, односно намере предлагача Закона), као и достигнућа два столећа развоја науке о српском језику и бриге о српском књижевном, односно стандардном језику, Матица српска и Одбор за стандардизацију српског језика организовали су 3. јула 2021. године скуп истакнутих стручњака из области српског језика и друштвено-хуманистичких наука (лингвистике, науке о књижевности, социологије, филозофије, класичних наука, права, теологије).

На скупу су разматрани различити проблеми и ризици које носи употреба „родно осетљивог језика“, али и друге неповољне и изразито забрињавајуће одредбе садржане у Закону.

Наведени проблеми могли би се систематизовати на следећи начин:

- (1) Недопустиво је доношење Закона чији је неодвојив елемент обавезна употреба „родно осетљивог језика“, прописана без ваљане јавне провере његове оправданости и без консултовања и сагласности струке и њених органа, који делују на простору ширем од Републике Србије: Одбора за стандардизацију српског језика (који су основале три академије наука, Матица српска, Институт за српски језик САНУ, све катедре српског језика и Српска књижевна задруга), Матице српске, као и стручњака-србиста из области дериватологије с морфофологијом и акцентологијом, лексикологије, семантике, морфологије, синтаксе, историје српског књижевног језика, стандардологије, социолингвистике. Општепозната чињеница у науци и пракси уређених држава јесте да се

језичка политика као значајан чинилац укупне националне политике води у тесној вези с језичком структуром. Овде је тај сегмент у потпуности изостављен и узурпирана је матичност србистике у домену њене бриге о стандардном српском језику, који је у службеној употреби у Републици Србији. По традицији и устаљеној пракси Матица српска издаје нормативне приручнике, а Одбор за стандардизацију српског језика, на основу стручних анализа, надзире развој стандардног српског језика.

- (2) Недопустива је обавезност у употреби „родно осетљивог језика“, прописана Законом у име идеологије и супротно мишљењу науке о српском језику, уз увођење цензуре, вербалног деликта и драконских казни. Тиме је уведена језички тоталитаризам и прекршено је уставно право сваког грађанина Републике Србије – право на слободу мишљења и изражавања (чл. 46 Устава). Да није реч о пројекцији европских вредности у погледу употребе „родно осетљивог језика“, него о индивидуалном решењу једне идеологизоване групе, сведочи и правилник *Gender-neutral Language in the European Parliament*,¹ где се наводи да се употреба родно осетљивог језика препоручује и то у оној мери у којој се не нарушава структура датог језика, при чему се посебна пажња обраћа на ужавања става сваког појединца о томе како жели да се декларише.² Такође, у извештају Европске комисије из 2019. године о законској регулативи везаној за родну равноправност у Европи и преношењу европских правила у националне законе, где се даје детаљан преглед ситуације у 28 земаља Европске уније, на Исланду, у Лихтенштајну, Норвешкој и четири земље кандидата – уопште се не помиње језик као поље остваривања родне равноправности, коју би требало регулисати законом. Предлагачи Закона тако су обманули и Народну скупштину и председника државе пошто су препоруку представили као обавезу, која је потом преточена у законску норму.
- (3) Устав Републике Србије не познаје појам „родне равноправности“: „Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности“ (чл. 15). У том смислу, једини оправдан назив Закона био би „Закон о равноправности полова“, односно „Закон о равноправности жена и мушкараца“ или „Закон о равноправности мушкараца и жена“. Појам рода, у вредности наведеној у Закону³ не може се неупитно преносити на *траматички род* у језику, па се, стога, и да није других разлога, не може Законом уграђи-

¹ https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf

² В. приручник за хрватски језички стандард *Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu* (https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187100/GNL_Guidelines_HR-original.pdf).

³ „Род означава друштвено одређене улоге, могућности, понашања, активности и атрибуте, које одређено друштво сматра прикладним за жене и мушкарце укључујући и међу-

вати у појам „родно осетљивог језика“ и даље као такав користити с последицама у лингвистици.

- (4) Стандардни језик није и не може бити опште и законом регулисано поље на којем ће се остваривати равноправност међу половима. Језик има своје закониности, које није могуће подредити правним оквирима, а који су једнозначни и доследни на свима лако уочљив начин. Осим тога, логика језика и логика мишљења различити су феномени међу којима не постоји апсолутно пресликавање. Језичке законитости битне су само проучаваоцима језика, лингвистима, у конкретном случају – србистима. Обични говорници једнога језика служе се језиком без свести о његовим законитостима. Скретање пажње на језичке законитости може да изазове проблеме у комуникацији, којој је неопходна релативно аутоматизована употреба језика. С друге стране, у домену потребног, држава може уређивати друштвене односе на начин на који се то у цивилизованим друштвима и чини – доношењем закона и других прописа у складу с демократском процедуром, уз сагласност већине становништва, без угрожавања права оних који остају у мањини. То се, међутим, ни на који начин не сме тицати језика и његових законитости, јер држава не прописује ни законитости у физици, хемији, астрономији, географији, биологији итд.
- (5) Законом се под плаштом антидискриминације спроводи дискриминација једног дела становништва Републике Србије, по свему судећи већине (оног дела који не жели да се декларише као *носачица, говорница, руководиљетка, фармерка, њадобранка, теодеткиња* и сл.). Присила се односи на особе оба пола (особе женског пола не могу да бирају свој идентитет, тј. сопствено самоодређење; особе обају полова које се не слажу с „новогovorом“ принуђене су да га примењују). У образложењима из Закона сматра се нормалним да се мења свест људи који другачије мисле, оних који употребу „родно осетљивог језика“ могу сматрати или сматрају дискриминаторном,⁴ што је неприхватљиво у демократском друштву 21. века. Ако законско наметање „родно осетљивог језика“ није део европских прописа и вредности, нити његова употреба има упориште у постојећој норми српског језика (онако како се прописује Законом), поставља се питање на основу којих вредности, критеријума и стандарда законодавац ово намеће.

собне односе мушкараца и жена и улоге у тим односима које су друштвено одређене у зависности од пола“ (чл. 6).

⁴ „Родно осетљив језик“ јесте „средство којим се утиче на свест оних који се тим језиком служе у правцу остваривања равноправности, укључујући промене мишљења, ставова и понашања у оквиру језика којим се служе у личном и професионалном животу“ (чл. 6).

- (6) Конкретна реализација законских одредаба дубински и масовно понижава и деградира носиоце и познаваоце српског језика, извргавањем руглу изграђеног система вредности. Прописани изрази и једини могућ начин њихове употребе у октроисаном језику уводе у јавни простор речи с потенцијалним или већ наглашеним колоквијалним, жаргонским, вулгарним, па чак и опсценим значењем, које је садржано у наталоженом и свакодневном језичком искуству и богатој мрежи непримерених асоцијација због потпуно промашене и непромишљене стратегије састављача Закона, узроковане његовом некомпетенцијом у области србистике. Под изговором уклањања дискриминације уклањају се готово све постојеће ограде у језику – масовним увођењем непримерених лексичких решења – и озваничава се неконтролисано вређање и урушавање достојанства великог дела становништва. Иако већ постоје они који су, ношени идеологијом, вероватно у афекту пригрлили поменуту серију накарадно грађених или преосмишљених постојећих назива (нпр. *социолошкиња*, *војникиња*, *руководилица*, *дизачица*, *исцртаживачица*, *састављачица*, *заменица*, *јосланица* итд.), не обазирјући се на стварно значење и конотативно-асоцијативни потенцијал ових речи, већини популације ове су форме с разлогом неприхватљиве и изазивају спонтани отпор. Оне су једнако увредљиве и мушком делу становништва јер вређају његово језичко осећање као неодвојиви део колективног језичког сензибилитета. Наметнуто решење узрокује раскол у српској култури и изазива дубок осећај националне деградације, обезвређености и понижености. Задирање у интимну сферу – инсистирањем да се обелодани полност појединца (чак и онда када он не би желео да се изјасни) – повређује његово лично достојанство и извргава руглу друштво у целини, јер је суштински супротно традиционалном моралу, на којем је постојећа заједница изграђена.
- (7) Неумитна последица доследног раздвајања особа мушког и женског пола било преко језика, било инструментима друштвеног подстицаја, чиме се бави Закон, биће додатно и наглашено удаљавање мушкарца од жене, и обрнуто. У друштво се уноси непотребан јаз, који ће се с временом појачавати, претећи браку и породици. То нашем друштву, које се већ суочава са небројеним проблемима попут депопулације и биолошког нестајања, сигурно није потребно. У идеолошким припремама јавности и у доношењу Закона јасно се види лична острашћеност, која је на овоме плану ограничила рационалност и моћ расуђивања доносилаца Закона.
- (8) У Закону не постоје прецизне и научно утемељене формулације у погледу структуре, јасних начела и граница у функционисању „родно осетљивог језика“ („родно осетљив језик“ дефинисан је само једном реченицом,

која допушта најразличитије индивидуалне интерпретације, што може довести до забуне и несигурности међу говорницима, а нарочито међу правницима, који треба да примењују Закон). С друге стране, у Приручнику за употребу родно осетљивог језика, објављеном 2019. године (у даљем тексту: Приручник), који се налази на сајту Владе Републике Србије, при Координационом телу за родну равноправност,⁵ због чега се мора сматрати документом који су највиши органи Републике Србије препоручили за конкретну примену „родно осетљивог језика“, налази се немали број огрешења о језичку материју. Аутори ове публикације нису србисти – па нису ни били ни квалификовани за његово састављање. То је у потпуности недопустиво и није запамћено у нашој култури у последњем столећу! На пример, у Приручнику се „родно осетљив језик“ дефинише на другачији начин него у Закону, појављују се материјалне грешке, попут оних да је у српском језику или „речца“ (а не везник), да је свршетак *-ка* у речи *лекарка* „наставак за облик“ (што је нетачно), да су наставци за мушки род *-е*, *-о* или сугласник (нпр. *ѿај кревеѿ*, *ѿај сѿо*, *ѿај Миле*), што је опет нетачно, и сл. Поред тога, у Приручнику постоји и знатан број превида и недоследности (нпр. наводи се да не постоји мушки род за реч *уседелица*; препоручује се *ендокринолоѿица*, али не и *неуролоѿица*), а уочен је и немар (нпр. именици *лексиколоѿ* „одговара“ фемининатив *лексикоѿрафкиња*), као и одсуство јасних критеријума (нпр. „треба“ *суѿкиња*, „не може“ *судијка* и *судиница*). Све то говори колико састављачи Закона не познају материју о којој тако строго суде. (А да и не говоримо о томе да је Приручник штампан латиницом, супротно уставном одређењу статуса ћирилице као писма у службеној употреби.)

- (9) Законска обавезност у доследној употреби социјалних фемининатива, наведена у формулацијама чл. 25 и 37, где се говори о „називима радних места итд.“, односно о „дипломама, класификацијама, звањима, занимањима и лиценцама“, односи се и на оне који не одговарају творбеном систему српског језика или нису довољно устаљени у њему (нпр. *вирусолошкиња*, *ѿренерица*, *бекица*, *куѿица* и сл.), што је за било који стандардни језик, па и српски, неприхватљиво и недопустиво. Именице женског рода настале од именица мушког рода са значењем професије треба употребљавати у одговарајућој језичкој ситуацији уколико је њихова употреба у складу с постојећом нормом и добром језичком праксом, и тада само у референцијалном, не и у генеричком значењу. Ако је у датом контексту неопходно извршити индивидуализацију исказа, тј. нагласити да је носилац функције женског пола, то се, у складу с граматичким системом и добрим стилем, обезбеђује

⁵ Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika. <<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademski-kutak/publikacije/prirucnik-za-upotrebu-rodno-osetljivog-jezika>>

и другим језичким средствима или навођењем личног имена.⁶ Уопште, ово се питање решава дугорочно, у склопу једне шире и добро промишљене стратегије унутар уже струке, уз сарадњу стручњака различитих профила (в. т. 1), за шта нису компетентни нити надлежни појединци или групе окупљене око невладиних организација, који су показали изразито незнање и агресивну искључивост, заклонивши се иза државних институција и правног система. Осим тога, језик као природни „организам“ има непрекидан развој, који никако не може и не сме бити ограничен и наметнут Законом. Увећавање речника је у језику трајан процес, неодвојив од граматичких механизма (в. т. 12), који прати, проучава и нормира струка, а не идеологија или политика декретима.

- (10) Неаргументовано је инсистирање на томе да „*muški rod nije neutralan, već da treba koristiti i muški i ženski rod kada govorimo o ljudima*“ (Приручник, 29), што захтева употребу паралелних форми „*ukoliko se izrečeno odnosi i na muškarce i na žene*“ (нпр. *Potrebno je da zakažete pregled kod svog i z a b r a n o g / e l e k a r a / k e t a k o š t o ć e t e g a / j e p o z v a t i n a b r o j t e l e f o n a 123-456*, Приручник, 74). Тиме се негира општа употреба речи у језику, што урушава когнитивно-комуникацијску компетенцију свих носилаца српског језика и истовремено погубно делује на развој појмовног система и когнитивних способности оних који ће тај језик тек усвајати, деце. На тај начин урушава се и стилска и организациона структура текста, губи се значењска прозирност исказа, урушава се језичка структура у целини. Неутралност генеричког мушког рода у српском језику представља лингвистичку чињеницу: граматике српског језика у званичној употреби саопштавају да именице које значе врсту, звање или занимање означавају бића оба пола, било да су граматичког женског или мушког рода, па је тврдња да употреба генеричког мушког рода представља дискриминацију – у нескладу с доказаним и убедљиво образложеним становиштем српске лингвистичке науке (уп. т. 9). Посматрано с аспекта форми, мушки граматички род је неодређен, женски род је формално одређен, док је средњи род неутралан. На плану конгруенције, што се не испољава непосредно преко именица, него кроз слагање других променљивих речи с њима, када се уклапају различити граматички родови – мушки род се доследно користи као општи род, продужавајући тиме механизам наслеђен из прајезика, из времена док није ни постојао род, што значи да он овде ни у којем смислу није повезан с мушким полом (нпр. *Девојке и деца су дошли*).

Удвајање облика у тексту смањило би, дакле, његову прегледност и разумљивост, што би онемогућило једноставну, јасну и

⁶ В. Одбор за стандардизацију српског језика, Одлука бр. 60; уп., нпр., Егон Фекете, *Језичке доумице*. Књига прва, Београд 2011, 142.

без непосредног контакта, у свакој ситуацији рећи *инжењер*, *мајистџар*, *масџтер*, *докџтор*, *доцент*, *научни савесџник*, *џрофесор*, али и *кандидат* итд.). С друге стране, језик је природно развио напоредне облике за поједине случајеве – уз претпоставку да те речи припадају свакоднев-ној употреби и да су референцијалног значења – у једном случају за занимања или делатности с разликама у обављању које зависе од пола (нпр. *џлумац/џлумица*, *домаћин/домаћица*, *одбојкаш/одбојкашица*), у дру-гом случају с личном интеракцијом у неформалној комуникацији (нпр. *васџиџач/васџиџачица*, *џрофесор/џрофесорка*, *докџтор/докџторка*), уз одређена ограничења (нпр. због додатне конотације није шире прихваћена реч *фудбалерка*, мада је региструју речници). Као што се види, овде се иде од случаја до случаја (за сваки случај, осим творбено-семантичке анализе, нужна је и анализа потенцијалних асоцијација и конотатив-них значења), нема серијских решења, при чему су посебни чиниоци пресудни да ли ће се граматички маркиран облик и искористити (до-живљеност, одређеност, индивидуализација, експресивизација). У Реч-нику српскога језика Матице српске (Нови Сад 2007) забележено је око 2000 именица које означавају женска лица, иако је већина ових речи доношена и без потврда у великим речницима књижевног језика. При-падници феминистичке идеологије обично истичу да смо ми и у про-шлости познавали бројне фемининативе. Прво, употреба таквог термина за удаљену или врло далеку прошлост очигледан је идеолошки анахро-низам (номинални парови из прошлости на нижем су логичком нивоу и нису доносили статусну симетрију која се данас захтева, тј. рефериса-ли су на другачију стварност); друго, ту се губи из вида – због непозна-вања историјске материје – да се у датим случајевима углавном и не ради о српском народном језику него о књижевном црквенословенском, у којем је та лексика увођена доследним калкирањем с грчког, без нужног уважавања творбених законитости словенског језика, поред творбено ваљаних изведеница.

- (12) Инсистирање на „називима“ и „граматичком роду“, тј. социјалним фемининативима, односно маскулинативима, као основ-ним средствима за остваривање „родне равноправности“ у језику не-прихватљиво је са становишта структуре српског језика и начина на који функционише именички род и у обликавају се имена-појмови. Просто свођење грама-тичког рода на конкретна творбена уобличења, а потом и грамагичке облике, и захтевана конгруенција према њима суштински је замена теза и пример површног разумевања и лаичког тумачења начина на који функционише језик. Овај м е х а н и з а м и с п о љ а в а с е у п р а в о на о б р н у т н а ч и н : преко синтагматског контекста, тј. преко кон-груентних облика установљава се род именичких речи (нпр. у синтагми *весела кћи* зна се да је именица *кћи* женског рода не због свог облика, јер се род код именица обликом и не изражава, него због облика *весела*;

у синтагми *ѡај судија* именица *судија* је мушког рода не због свог облика, него због облика *ѡај* итд.). Велики је број изузетака од типичних случајева које имају на уму заговорници „родно осетљивог језика“, упрошћавајући језички систем. Именички род у српском језику, дакле, не заснива се као категорија на „облицима за род“, него је он класификациона категорија – тј. неке именице су просто мушког, друге женског, треће средњег рода; именице се не мењају по родовима!⁷ Законодавац, дакле, супротно науци о српском језику, прихвата незналачку идеју о томе да је творба нових речи исто што и разлика у речима узрокована променом наставака за облик. Буквализам наметнут Законом могао би дубински променити српски језик: доследним изграђивањем парова именица у складу с „родном равноправношћу“ именички граматички род би од имплицитне постао експлицитна категорија, формализован на исти начин као што су то категорије падежа и броја у групи именичких речи. Ово би за собом повукло читав ланац језичких промена. Између граматичких обележја и лексичко-семантичког садржаја не влада апсолутна подударност: у самом језгру лексичког фонда српског језика налази се око 3000–4000 именица мушког рода које се завршавају на *-а* или *-о/-е*, и преко 7000 именица женског рода на консонант!⁸ Напросто, неке именице без обзира на граматички род (што је небитно за ванјезичку стварност) непосредно означавају особе мушког или женског пола, а неке особу без обзира на пол, тј. ни један ни други пол, што посредно значи да се оне истовремено тичу и мушког и женског пола (нпр. именице *владика* и *ѡаја* само се односе на мушки пол, *девојчурак* само на женски пол, *биолог* је реч-појам која не садржи податак о полу, али се подразумева да представља особу мушког или женског пола). Постојање неодређеног пола у лексичком систему предуслов је за изградњу појмовног система с логичним хијерархијским односима (типа *човек – мушкарац/жена*). У домаћој, традиционалној лексикографској пракси ово се и до сада јасно приказивало, али се није посебно истицало, што с падом општег образовања и разумевања једнојезичних речника може бити искоришћено – као да тога уопште нема – за произвољне тврдње оних који прихватају феминистичку идеологију. Ипак, постоје и речници (нпр. хрватског језичког стандарда) у којима је тај однос јасно приказан с посебним наглашавањем (нпр. *brkonja ž (m spol)*, *bubalo sr (m i ž spol)*, *budala ž (m i ž spol)*, *muškarčina ž (m spol)*, *mutivoda ž (m i ž spol)*, *realizator m (m i ž spol)*, *spadalo sr (m i ž spol)*, *vinopija ž (m i ž spol)*, *vojskovođa ž (m spol)*; у тамошњем стандарду су и овакви облици,

⁷ В. Мирослав Николић, *Природни и грамаћички род именица*, Наш језик XXXIV/3–4 (2002/2003), 190.

⁸ Исто, 187.

с различитим коментарима: *kirurg m* (ž spol + konst. rij. neob. *kirurginja*), *lingvist m* (ž spol + *lingvistkinja/lingvistica*), *psiholog m* (ž spol + konst. *psihološkinja*), *sociolog m* (m i ž spol + ž konst. neob. *sociološkinja*), али само *leksikolog m*).⁹

- (13) Већ у тренутку доношења, са становишта глобалног друштвеног развоја, Закон је био застарео. Њиме се, заправо, припрема могућност за увођење нових „граматичких родова“ у српски језик, чиме би и друге родне групе, које ће се појављивати у будућности, имале своју језичку индивидуалност, што води ка галиматијасу несагледивих размера (нпр., у блиској будућности могуће је „гарантовање права“ на препознатљивост у језику онима који не желе да буду ни мушког ни женског пола, па би реченица у којој је „уважена полна неодређеност“ могла да гласи: *Ишаола је јуче у ресџоран јер је биола ѿлагана*). Србистика не може да се меша у друштвене промене, али је дужна да заштити свој предмет – језик. Не би требало изгубити из вида ни чиницу да су средине из којих примарно долазе ове нове друштвене идеје и идеологије у великој мери с енглеског говорног подручја. Аналитичка структура енглеског језика може да „поднесе“ много више појединачних интервенција овога типа него флективни тип језика какав је српски, у којем је неупоредиво већи број чинилаца који изискују међусобно уклапање. У српском језику било какав помак на плану инвентара који задире у механизме конгруенције повлачи за собом несагледиве проблеме и сигурно води ка колапсу, односно урушавању постојеће језичке структуре. Начела прокламована у Закону која отварају могућност и за будућа померања у језичком систему без сумње с деструктивна за српски језик!
- (14) Одредбама из Закона и препорукама наведеним у Приручнику или јавно саопштеним у средствима информисања и у медијском простору урушено је врло важно начело језичке економије. Нагомилавање изражајних могућности – директно и индиректно (увођење сувишних паронима, дублета, триплета итд., односно удвајање облика у конгруенцији с обележеном напоредношћу), релативизује језичку компетенцију целе популације и неприхватљиво је за стандардизовану употребу језика у једном цивилизованом друштву. Зато се овакав модел, као нерационалан, не прихвата ни у Европској унији. Неприхватљиво је терминолошко шаренило тамо где га не сме бити, нарочито у документима, јер с правног, али и лингвистичког аспекта свака нова реч носи ново значење (нпр. у истом типу документа (попут диплома и сл.) не би требало да пише *ѿсихолоѿ*, *ѿсихолошкиња*, *ѿсихолоѿиња*, *ѿсихолоѿица* или сл.).

⁹ Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*. Drugo, dopunjeno izdanje, Zagreb 1996.

- (15) Није прецизирано на који се језик односи „родна осетљивост“, прописана Законом. Уколико је реч о свим службеним језицима у земљи, поставља се питање права да се мења језик чије се матице налазе изван граница Републике Србије, а чија званична језичка политика или није доследна примена „родно осетљивог језика“ или она није могућа због структуре датог језика (нпр. мађарског). Република Србија донела је Закон о потврђивању Оквирне конвенције за заштиту националних мањина где се, између осталог, каже: „Стране уговорнице се обавезују да ће признати да право на слободу изражавања сваког припадника националне мањине укључује слободу мишљења, и при- мања и преношења информација и идеја на језику мањине без мешања јавних органа и без обзира на границе“ (чл. 9).¹⁰ То значи да – чак и да се наложи примена Закона о родној равноправности у језицима националних мањина, њиховим говорницима је загарантована слобода да примају (слушају, читају, гледају) вести на матерњем језику преко државних граница из државе у којој се, теоријски, такав закон не примењује, чиме би се Закон у Србији кршио – само у случају националних мањина. Ако се Закон, ипак, односи само на српски језик, онда је реч о дискриминацији. Оно што важи за мањинске језике, мора важити и за већински језик, у Републици Србији – српски. Исто тако, ако је у Уставу и одговарајућим законским актима јасно одређено који су језици у службеној употреби – ти језици имају име, а тзв. „родно осетљив /сензитиван језик“ непознат је правном систему и може се сматрати новим ентитетом пошто он сигурно не одговара постојећој структури српског (могао би се дефинисати као некаква врста есперанта), али ни структури неког другог језика признатог у Србији.
- (16) Законом се разбија српски језички корпус и ствара се нова регионална варијантна диференцијација стандарднојезичке норме (у Републици Србији), што је за српски језик погубно и на шта нема право ниједна власт. Тиме се обесмишљава и поништава и Повеља о српском културном простору, потписана у Сремским Карловцима марта 2019. године. Уколико се прописане промене језичке структуре буду доследно примењивале, њима се српски језик укида и без сумње се ствара нови језик, „србијански“. Република Србија је дужна да поштује целовитост, неповредивост и аутономност српског језика без чињења једностраних потеза који би штетили овом наддржавном друштвеном и културном добру првога реда, које је старије од ње и аутохтоно је шире заступље-

¹⁰ <https://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19816>.

но у регији и изван некадашњих граница СФРЈ. Без сагласности свих носилаца и корисника српског језика, у првом реду старалаца и неговатеља његове књижевне/стандардне варијанте, што јесу србисти од реформе Вука Стефановића Караџића у 19. веку, не сме се ништа чинити на рачун природе овога језика. Држава је дужна да уважава рад и одлуке Одбора за стандардизацију српског језика и Матице српске, као двеју организација које у координацији воде бригу о српском језику. Иако код нас то још није уређено законом, нити постоје међудржавни споразуми за целокупно српско говорно подручје, тзв. Холандска језичка унија, међународна организација која се бави холандским језиком у Холандији и Белгији, уз сарадњу с удаљеним државама у којима је задржан холандски културни утицај после распада колонијалног поретка, пример је најбоље праксе у Европској унији (сличне организације постоје за француско, немачко, енглеско, шпанско и португалско говорно подручје).

- (17) Вештачким променама граматичке структуре српског или било којег другог језика у Републици Србији разара се главни носилац културног идентитета који Србе чини Србима, али и људе људима – језик. Још је Вилхелм фон Хумболт истакао да за сваку заједницу језик има егзистенцијално значење, па је насиље над језиком – насиље над народом, за који је језик питање егзистенције. Разарањем језичког бића разара се и традиционално и природно развијено друштвено уређење, па су на удару не само Срби, Мађари, Румуни и др. као појединци и групе, него, пре свега, човек и укупна заједница, све становништво Републике Србије. Законом се озваничава субверзивно деловање против постојећег грађанског друштва и оно од досадашње индивидуалне мисије појединаца који припадају феминистичкој идеологији постаје званична државна стратегија против већинске заједнице која је сачињава („Eva Bahovec, naša predavačica iz Ljubljane, ima običaj da kaže da je feminizam subverzivno znanje koje se suprotstavljalo vladajućim idejama, i nastoji da preoblikuje ‘zvaničnu spoznaju’. Feminizam nužno dekonstruiše postojeće teorijske paradigme (...). Ono što učimo u feminističkom pristupu jeste kako primeniti subverzivne tehnike. U mom slučaju se radi o dekonstruisanju onoga što nauka o jeziku kod nas (pre svega srbistika, ali i druge grane) uči da jezik jeste. Ako se zalažemo za preoblikovanje rodnih i drugih obrazaca, onda moramo poći od jezika, jer su oni utisnuti u jezičku upotrebu. U našem primeru to jeste politički angažman, jer su sva jezička pitanja nužno politička“¹¹). Најстроже мора бити осуђен овакав обрачун државе са сопственим друштвом и насилна промена

¹¹ Svenka Savić, *Deset godina Godišnjeg priznanja u oblasti ravnopravnosti polova (2003–2013): životne priče nagrađenih*, Novi Sad 2014, 28.

традиционалног културног обрасца, који, сам по себи, никога не угрожава.

- (18) Досадашњи модел културног развоја српског стандардног језика замењује се директивним и облигаторним, а еластичност и флексибилност српске норме замењује се својеврсним идеологизованим пуризмом, супротним читавој историји српског језичког стандарда у последња два столећа.
- (19) Доношење Закона изазива забринутост како ће се његова примена одразити на науку (чл. 37), где је препоручено пружање финансијске подршке научним истраживањима посвећеним „родној равноправности“, чиме се у подређени положај стављају све друге теме (чак и оне које су од пресудног значаја за опстанак српске културе). Већ су одбрањене десетине докторских дисертација на тему рода у језику (али и књижевности и сл.), чиме је тема више обрађена него неке неупоредиво релевантније, које деценијама чекају своју обраду. Истовремено, у комисијама за одбрану ових дисертација у већини научних средина (нпр. у Београду) углавном није било ниједног представника из уже научне области Српски језик, чиме је на академски неприхватљив начин измештена матичност с катедара за српски језик, где се ова област једино обрађује с пуном компетенцијом. На тај начин се научна политика државе потчињава једној идеологији.
- (20) Озбиљан је проблем како ће се примена Закона одразити на наставне планове и програме (чл. 37) из језика и књижевности, српских, мањинских и светских. Доследна примена Закона значи успостављање вештачке равнотеже међу половима у избору књижевних дела међу писцима уврштеним у књижевни корпус, чак и у обради самих дела, уз анахроно и некоректно освртање на читаве епохе, с могућношћу искључивања „непожељних“ садржаја, па и самих стваралаца – класичних аутора. То води деградирању и сакаћењу националног и светског књижевног канона и у крајњем – промени културног идентитета ученика као припадника српске, али и шире светске културе. Проф. Љубиша Рајић је још 2010. године указивао на следеће: „ако кренемо за тим да избацимо текстове који нису политички или на неки други начин коректни, доћи ћемо до тога да би требало да избацимо највећи део светске књижевне баштине“.¹²
- (21) Поставља се питање да ли ће бити могућ нормалан развој науке у Републици Србији јер се Законом (чл. 37) предвиђа „предузимање посебних мера ради подстицања уравнотежене заступљености полова при упису на студијске програме итд.“, као и „доношење и спровођење посебних мера у области научноистраживачког рада које се финансирају из јавних средстава ради укључивања

¹² Промена друштвених односа битнија него језик. *Окрућли сѝо на шѝему родно осећљивих језичких йолићика*, Београд 2010, 93.

родне перспективе у све фазе израде, вредновања, избора, спровођења и оцењивања резултата научноистраживачких пројеката, као и једнаког учешћа жена и мушкараца у истраживачким тимовима и телима надлежним за вредновање, избор и оцењивање научноистраживачких пројеката.“ Студије српског језика и књижевности (које наводимо као пример) традиционално претежно уписују (младе) особе женског пола, као што се и у установе које се баве проучавањем српског језика и књижевности углавном запошљавају особе женског пола, свршени студенти. На пример, на Катедри за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета у Београду школске 2020/2021. уписано је 55 студената, од којих је само 7 било мушког пола; у Институту за српски језик САНУ од 72 запослених (укључујући и административно особље), само је 15 особа мушког пола. Доследна примена Закона значиће да се вештачки – што је немогуће, али и непотребно – подстиче упис већег броја (младих) особа мушког пола на Катедру за српски језик, али и читав Филолошки факултет, или ће се – у супротном – ограничити упис (младих) особа женског пола, што ће за читаве студије друштвено-хуманистичких наука бити погубно! Исто тако, Закон ће зауставити запошљавање (младих) особа женског пола у Институту за српски језик САНУ да би се успоставила „равнотежа“! Коначно, захтев за једнаким учешћем мушкараца и жена у научноистраживачким тимовима у појединим научним дисциплинама резултираће или немогућношћу формирања компетентних полно уравнотежених тимова или смањењем квалитета истраживања, а тиме и падом напретка науке у целини. У оба наведена случаја, реч је о бесмислици и опасном урушавању институција, али и о ограничавању људских слобода, с прокламовањем дискриминације по полу, без уважавања стручних и научних квалитета, који су у домену радне етике и несметаног обављања дужности и занимања једини од значаја.

ЗАКЉУЧАК

Свака интервенција у језику са становишта било које идеологије, што само по себи не може бити у складу с науком о српском језику, недопуштиво је и, уколико се не спречи, могла би имати несагледиве последице, будући да је језик суштински чинилац индивидуалног и колективног идентитета. Граматички род као лингвистички конструкт, далеко сложенији него како се то у банализованој интерпретацији Закона предочава, због одсуства чврсте и доследне корелације с полом у ванјезичкој стварности, није ни могао бити предметом правне обраде, а нарочито не законских прописа. Законодавац је доношењем оваквог незналачког закона пристао на наметање нове, произвољне норме која

води ка урушавању језичке структуре и омогућавању даљих интервенција у језичко ткиво.

Због свега реченог, може се закључити да се Законом уводи нејезик: то не може бити ни српски нити један до сада постојећи језик у Републици Србији. Уколико се пак Закон односи на српски језик – не мења се само његова лексичка структура оним речима које углавном не постоје у речницима, него и његово иманентно граматичко устројство. Пре свега, мења се природа именичког граматичког рода, који ће (применом Закона) од инхерентне категорије прећи у формалну. Затим, утиче се на радикалне измене у конгруенцији – на плану појединачних слагања (ширење броја комбинација с несагледивим последицама) и на плану комбинованих слагања уколико се граматичком мушком роду „укида“ статус неутралног рода. Све ово изгледа застрашујуће и води креирању заумне и паралелне, орвеловске стварности, којом се на Прокрустој постели законски цензурише језик у јавној употреби. Имајући све наведено у виду, наглашавамо да се мора зауставити и забранити инжењеринг на главном средству споразумевања и остваривања људске културе и цивилизације – језику, био он српски или било који други у Републици Србији.

Поражавајуће је да је Скупштина Републике Србије по убрзаној процедури усвојила Закон о родној равноправности, а нов Закон о употреби језика и писма, који се дуго обећава представницима србистике, с већ припремљеним и усаглашеним нацртом, бива одбачен и пре доласка у скупштинску процедуру. Исто тако, ни озбиљно спроведена јавна расправа о предлогу Стратегије развоја културе Републике Србије од 2017. до 2027. године није била довољна да се у Скупштини Републике Србије донесе овај драгоцен документ. Не назире се ни почетак стварања националне стратегије за подизање нивоа општег образовања у чијем је језгру проблем језичке културе, упркос апелима из струке, уз бројне друге проблеме који произлазе из нерешеног статуса главног чиниоца српског идентитета – српског језика, што је повезано с недовољном државном и друштвеном бригом. Један од тих проблема, свакако не и једини, јесте општи пад интересовања за студије српског језика и књижевности, што ће се врло негативно одразити на квалитет наставе у основношколском и средњошколском систему, а дугорочно и на постојаност и природу националног идентитета.

Стварна борба за права жена подразумева делање на плану друштвених односа и борбе против дискриминације жена у свим сферама где она постоји. Језик треба да се развија природним путем, без присиле и притиска идеологије, а сваком говорнику, уз крајње уважавање ставова других, треба оставити слободу избора за лично декларисање у домену јавне употребе, тј. могућност одабира оних језичких форми које су у складу с нормом стандардног језика.

Имајући све наведено у виду, сматрамо да овај закон треба укинути и донети нов – усмерен ка истинском циљу заштите равноправности, независан од било које идеологије, а уз сагласност читавог друштва, језичке струке и других позваних струка, целокупне културне јавности, Српске православне цркве и представника осталих традиционалних верских заједница.

- Проф. др Драган Станић, председник Матице српске
Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС, председник Одбора за стандардизацију српског језика
Проф. др Исидора Бјелаковић, секретар Одељења за књижевност и језик Матице српске
Проф. др Александар Милановић, управник Катедре за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета у Београду
Проф. др Виктор Савић
Проф. др Милан Ајдановић
Проф. др Слободан Антонић
Проф. др Миланка Бабић
Проф. др Иринеј (Буловић), епископ бачки
Проф. др Вељко Брборић, члан Управног одбора НОКЦ „Вук Караџић“ у Тршићу
Др Наташа Вуловић Емонтс
Проф. др Јован Делић, дописни члан САНУ, потпредседник Матице српске
Проф. др Рајна Драгићевић, председник Савеза славистичких друштава Србије
Проф. др Сања Ђуровић
Проф. др Марина Јањић
Проф. др Ана Јањушевић Оливери
Проф. др Александар Јовановић, председник Програмског одбора НОКЦ „Вук Караџић“ у Тршићу
Др Владан Јовановић
Проф. др Милош Ковачевић, председник Матичног научног одбора за српски језик и књижевност у Републици Србији
Проф. др Часлав Копривица
Проф. др Весна Ломпар, председник Друштва за српски језик и књижевност Србије
Проф. др Ксенија Марицки Гађански
Проф. др Јордана Марковић
Др Ана Мацановић
Проф. др Софија Милорадовић, директор Института за српски језик САНУ
Проф. др Зорица Никитовић, потпредседник Друштва наставника српског језика и књижевности Републике Српске
Проф. др Слободан Орловић, председник Етичког одбора Универзитета у Новом Саду

Проф. др Драго Перовић
Проф. др Драгољуб Петровић
Проф. др Петар Пијановић

Академик Предраг Пипер

Проф. др Валентина Питулић
Др Јованка Радић
Адвокат Миленко Радић

Проф. др Бранислав Ристивојевић
Др Марина Спасојевић
Проф. др Рада Стијовић

Проф. др Јелица Стојановић, председник Друштва чланова
Матице српске у Црној Гори

Проф. др Бошко Сувајџић, управник Катедре за српску књижевност са
јужнословенским књижевностима Филолошког факултета у Београду
и председник Вукове задужбине

Проф. др Богољуб Шијаковић

Српска Православна Црква својој духовној деци о ВАСКРСУ 2023. године

ПОРФИРИЈЕ

по милости Божјој православни архиепископ пећки, митрополит београдско-карловачки и Патријарх српски, са свим архијерејима Српске Православне Цркве, свештенству, монаштву и свим синовима и кћерима наше свете Цркве: благодат, милост и мир од Бога Оца, и Господа нашега Исуса Христа, и Духа Светога, уз радосни васкршњи поздрав:

ХРИСТОС ВАСКРСЕ!

*И ушавши у гроб, видеше младића обучена
у белу хаљину где седи са десне стране и уилашише се.
А он им рече: Не илашише се! Исуса итражише
Назарећанина, расиешо га. Устаде, није овде;
ево места где га положише (Мк 16, 5 – 6).*

Радујемо се данас, драга духовна децо наша, радујемо се и прослављамо Празник над празницима, Васкрсење Господа и Спаса нашега Исуса Христа из мртвих. Радујемо се и прослављамо зато што смо, као некада жене мирносице, чули речи анђела: „Не плашите се!” Радујемо се и прослављамо Васкрсење Господа Христа јер нам више од осам столећа Бели анђеоска фреска у Милешеви Светога Саве показује на празан гроб и говори: „Устаде, није овде!” Радујемо се јер нас упркос свим приликама и неприликама прате крупне и мирне рашке очи Белог анђела – најлепше, највољеније и најславније фреске створене у нашем роду – говорећи нам да Исус Назарећанин, на крст Распети, устаде из гроба.

Радујемо се и прослављамо Христово Васкрсење јер „Отац благоизволи да се у Њему настани сва пуноћа и да кроз Њега измири све са Собом..., и оно што је на земљи и оно што је на небесима”

(Кол 1, 19 – 20). Радујемо се и прослављамо победу над победама, јер се у Распетоме и Васкрсломе од ропства смрти – којој се кроз грех покорила – саставља, спасена, свеколика твар! Радујемо се и прослављамо Васкрсење Господа Христа јер, чинећи то, добијамо залог сопствене победе над оковима смрти и свету благовестимо радост живота!

То је, браћо и сестре, вера Цркве Православне коју нам открива милешевски Бели анђео, показујући нам празан гроб Христов, уз поруку: „Не плашите се!” Бог је те речи охрабрења говорио у најразличитијим околностима појединачних и народних искушења, распећа и невоља. „Будите слободни и храбри, и не бојте се и не плашите се..., јер Господ Бог твој иде с тобом, неће одступити од тебе, нити ће те оставити”, говорио је Израиљу преко Мојсија (Понз 31, 6). И поновио је то Новом Израиљу кроз Јединороднога Сина Који је чудесно, ходећи по таласима, пришао лађи са апостолима и умирио узбуркано море: „Не бојте се, ја сам, не плашите се!” (Мк 6, 50). У најстрашнијем тренутку живота једног старешине јеврејске синагоге, који се звао Јаир и коме је кћи умирала, Господ Исус Христос је, такође, рекао: „Не бој се! Само веруј!” Јер, вера која прожима и осмишљава животни пут, која соковима благодатне снаге храни свеколико људско биће, истину може све.

То нам најбоље показује јеванђелска повест о неисцрпној вери и поверењу у Христа четворице људи који су намерили да учине све што је њима било могуће како би Бог учинио оно што је људима немогуће, тојест чудо, и исцелио њиховог неверујућег болесног пријатеља. Никаква спољашња препрека није могла да их заустави у њиховој намери да одузетог принесу Христу (Мк 2, 1 – 5). Њихова је вера била толика да су због немогућности да Господу приђу од мноштва света окупљеног око куће у којој је Он лечио људе, болесника Христу принели разградивши кров и спустивши га. Сви ови догађаји потврђују снагу заједничког подвига, снагу молитве Цркве. Вера неколико људи који имају поверење у Христа јесте сила која помаже и онима слабашнима у вери, а понекад и онима који вере немају. Управо због снажне вере у Њега, у Његову љубав и коначни суд, Васкрсли Господ је био и са нашим прецима када су падали и поново устајали, када су туговали и радовали се, када су

сеобама по светским беспућима, распињани и урањани у историје других народа.

Сетимо се, драга децо духовна, библијске повести о Содому и Гомору. Насупрот пустињи око Мртвог мора, ти градови су у наводњеној и зеленој јорданској долини имали обличје рајских станишта. Међутим, та напредна и привлачна цивилизација била је далеко од рајске. Житељи ових градова били су огрезли у бестидан живот, стран човековој боголикости и мрзак Богу. Господ је најавио да ће уништити ове градове како њихова мочвара греха не би прогутала остале људе. „Хоћеш погубити и праведнога с неправедним?” – вапио је праведни праотац Авраам и Господа молио да ове градове поштеди ако у њима нађе бар педесет праведника. Али када ни десет праведних душа није пронашао у њима, Господ је Содом и Гомор предао разорењу и пропасти.

Библијска истина о Содому и Гомору важи и данас. Економски и сваки други напредак је свакако важан за друштва у којима наш народ живи, али је неупоредиво важније духовно здравље нашег народа, она снажна, саборна вера у Господа Распетог и Васкрслога која осмишљава наше свеколико народно биће. Од вере у Васкрсење Христово и Јеванђеље Његово зависе наше животне вредности, култура, етос, идентитет. Христос је вером четворице исцелио онога који је услед греха био духовно и телесно парализован. Господ би спасао и Содом и Гомор да је имао на кога да се ослони, да је било људи који би, попут оне четворице у Јеванђељу, били спремни да снагом вере и поверења у Христа, снагом молитве, помогну свом пријатељу. Овим примерима Васкрсли Господ нас кроз уста Цркве подсећа да су наша животна прегнућа благословена и плодотворна само ако су утемељена на заједничкој вери и свему што из ње извире, на молитви и подвигу, на љубави и нади. Само онда када је Христос на првом месту, све ће бити на свом месту. Без тога су сва наша стремљења узалудна. „Ако Господ (на темељима вере) не буде градио дом, узалуд се муче који га граде; ако Господ (на темељима вере) не буде чувао град, узалуд не спава стражар” (Пс 127, 1) – певао је цар Давид. Знали су то и кроз историју својим животима и страдањима посведочили многи праведници, разумевши снагу вере и стварност Божјег присуства у свету. Само уколико имамо снажну веру и молитву, истинско покајање и

јеванђелске врлине, Бог ће бити са нама и имаће коме да помогне, како је говорио блаженопочивши патријарх Павле.

И као што су нас снага вере и молитве наших праведних предака и отаца провеле кроз теснаце историје, тако је потребно да и данас, у свим прегнућима, послушамо глас Цркве, глас Господњи: ујединимо и умногостручимо молитве за мир, за очување Косова и Метохије у Србији, за очување наших светиња. Ујединимо и умногостручимо своје молитве за живот у миру нашег народа свуда, да се наша или било чија страдања не понове. Знајте да је молитва верујућег народа за мир, молитва Цркве за мир, јача од сваког оружја. Архијереји и верни народ Српске Православне Цркве, чије прво име јесте Пећка Патријаршија, чврсто и непроменљиво су на становишту да је отуђење Косова и Метохије од државе Србије, посредно или непосредно, *de facto* или *de iure*, неприхватљиво. Молимо се Спаситељу и залажемо за заједнички живот, у међусобном поштовању и разумевању са косовско-метохијским Албанцима, јер ако у нашим душама има места и за једне и за друге, биће и на Косову и Метохији места за све. Знамо и то да у нашем народу и данас има довољно вере, довољно молитве и праведности, да сачува и нас и све око нас и у временима која долазе.

Стога данас ми, архијереји Пећке и Београдско-карловачке Патријаршије, односно Српске Православне Цркве, апелујемо да се напредак друштва, а пре свега народна просвета и култура, граде на јеванђелским темељима, на којима су и настале. Посебно позирамо на очување српског језика и ћириличног писма на којима је изграђена српска култура. Апелујемо да се нормира употреба ћириличног писма у јавном простору, као и да се обустави насиље над српским језиком и укину одредбе законâ који то насиље намећу, нарочито кроз противуставни закон који намеће такозвани родно осетљиви језик иза кога се крије борба против брака и породице као богоустановљених светиња и природних облика човековог личног и саборног живота. На јеванђелским темељима смо градили и изградили свој начин живота, свој етос, свој систем вредности, у коме су брак и породица, засновани на љубави према Богу и на међусобној љубави, претпоставка склада у животу народа, друштва и државе.

Драга чеда Светосавске Цркве, молимо се и за мир у Украјини, за престанак страдања и сукобљавања једноверне и једнокрвне

браће, да непријатељство и мржњу замене пријатељство и љубав. Данас се Васкрслом Господу посебно молимо за Украјинску Православну Цркву, њену јерархију и њен верни народ, који су изложени неправди, насиљу и прогону. Сви ми заједно, и када страдамо и када се радујемо, драга браћо и сестре, никада не смемо да заборавимо чињеницу да је коначни одговор и кључ живота у Христовим речима: „Ово сам вам казао да у мени мир имате. У свету ћете имати жалост; али не бојте се, ја сам победио свет” (Јн 16, 33). Стога сви заједно, са анђелима, појмо песму победну:

*Христос васкрсе из мртвих,
смрћу смрти ꙗоразивши
и онима који су у гробовима
живош даровавши.*

Срећан, честит и благословен Празник желимо свему нашем верном народу, свима који чују речи Белог анђела: „Не плашите се! Исуса тражите Назарећанина, распетога. Устаде, није овде”. Где год да се данас било ко од нас налази, поздрављамо се поздравом вечне радости:

ХРИСТОС ВАСКРСЕ!

Ваши молитвеници пред Васкрслим Господом:
Архиепископ пећки, Митрополит београдско-карловачк и Патријарх српски ПОРФИРИЈЕ
Митрополит дабробосански ХРИЗОСТОМ
Митрополит црногорско-приморски ЈОАНИКИЈЕ
Епископ сремски ВАСИЛИЈЕ
Епископ бањалучки ЈЕФРЕМ
Епископ будимски ЛУКИЈАН
Епископ банатски НИКАНОР
Епископ новограчаничко-средњезападноамерички ЛОНГИН
Епископ канадски МИТРОФАН
Епископ бачки ИРИНЕЈ
Епископ британско-скандинавски ДОСИТЕЈ
Епископ жички ЈУСТИН
Епископ врањски ПАХОМИЈЕ

Епископ шумадијски ЈОВАН
Епископ браничевски ИГЊАТИЈЕ
Епископ зворничко-тузлански ФОТИЈЕ
Епископ милешевски АТАНАСИЈЕ
Епископ диселдорфски и немачки ГРИГОРИЈЕ
Епископ рашко-призренски ТЕОДОСИЈЕ
Епископ западноамерички МАКСИМ
Епископ горњокарловачки ГЕРАСИМ
Епископ источноамерички ИРИНЕЈ
Епископ крушевачки ДАВИД
Епископ славонски ЈОВАН
Епископ аустријско-швајцарски АНДРЕЈ
Епископ бихаћко-петровачки СЕРГИЈЕ
Епископ тимочки ИЛАРИОН
Епископ нишки АРСЕНИЈЕ
Епископ буеносајрески и јужно-централноамерички КИРИЛО
Епископ Митрополије аустралијско-новозеландске СИЛУАН
Епископ далматински НИКОДИМ
Епископ осечко-пољски и барањски ХЕРУВИМ
Епископ ваљевски ИСИХИЈЕ
Епископ будимљанско-никшићки МЕТОДИЈЕ
Епископ захумско-херцеговачки ДИМИТРИЈЕ
Епископ шабачки ЈЕРОТЕЈ
Епископ западноевропски ЈУСТИН
Викарни Епископ моравички АНТОНИЈЕ
Викарни Епископ ремезијански СТЕФАН
Викарни Епископ мохачки ДАМАСКИН
Викарни Епископ марчански САВА
Викарни Епископ хумски ЈОВАН
Викарни Епископ хвостански АЛЕКСЕЈ
Викарни Епископ новобрдски ИЛАРИОН
Викарни Епископ јегарски НЕКТАРИЈЕ
Викарни Епископ липљански ДОСИТЕЈ
Викарни Епископ топлички ПЕТАР

ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА:

Архиепископ охридски и Митрополит скопски ЈОВАН

Епископ полошко-кумановски ЈОАКИМ

Епископ брегалнички МАРКО

Викарни Епископ стобијски ДАВИД

СПИСИ ОДБОРА ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА XIX–XXI
(2021–2023)

Издавач

Одбор за стандардизацију српског језика

За издавача

Срето Танасић

Графички дизајн

Биљана Живојиновић

Дизајн корица

Милица Допуђа

Припрема и штампа

Чигоја штампа, Београд

Тираж

200

ISBN 978-86-81130-07-0

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41:061.22(497.11)"2021/2023"

ОДБОР за стандардизацију српског језика (Београд)

Списи Одбора за стандардизацију српског језика. 19–21, (2021–2023) /
приредио Владан Јовановић. – Београд : Одбор за стандардизацију српског
језика, 2023 (Београд : Чигоја штампа). – 382 стр. ; 24 cm

Тираж 200. – Стр. 7–9: Уводна напомена / Срето З. Танасић. – Напомене
и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-81130-07-0

1. Јовановић, Владан, 1977- [приређивач, сакупљач]

а) Одбор за стандардизацију српског језика (Београд) – 2021–2023 –
Документи

COBISS.SR-ID 136377097